

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review



2021

4

VOJENSKOTEORETICKÝ ČASOPIS

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4

ROČNÍK 30 (62)

Recenzovaný článek

Revolta francouzských vojáků proti nezvládnuté přistěhovalecké politice

The Revolt of French Soldiers Against the Failing Immigration Policy

Jan Eichler

Abstrakt: Článek pojednává o sílící revoltě francouzských vojáků proti nezvládnuté přistěhovalecké politice v jejich zemi. Vysvětluje její hlavní příčiny v historické, geopolitické a bezpečnostně-politické rovině. Hodnotí její tři dějství od roku 2013 až do současnosti, jejichž podstatnými aktéry byli vysoce postavení generálové a političtí činitelé. Francouzští vojáci odmítají mlčet ve chvílích, kdy jde o hodně, zejména pak o ochranu republiky před násilím výtržníků v přistěhovaleckém prostředí. Text se zabývá i manifesty francouzských generálů, v nichž se otevřeně píše o hrozbě občanské války a o úloze armády v takovém případě.

Abstract: The article is about the revolt of French soldiers against the failing immigration policy of their country. It explains its rational causes at the historical, geopolitical as well as security levels. It analyses its three main acts since 2013 until today and presents their key actors: the high level generals and politicians. These acts are presented as historical accidents. The article shows that French soldiers refuse to be silent face to face big stakes, especially on the field of defence of the Republic against the growing violence of young immigrants. The text continues with the analysis of two manifests of French soldiers from spring 2021 that evoke the threat of the civil war in France and the role of the Armed forces in such a scenario.

Klíčová slova: revolta; přistěhovalci; generálové; politici; bezpečnost.

Key words: Revolt; Immigrants; Generals; Politicians; Security.

ÚVOD

V dubnu roku 2021 došlo ve Francii k velmi významné události: skupina několika generálů a mnoha důstojníků ve výslužbě zveřejnila silně alarmující text, ve kterém poukázala na mimořádně závažné důsledky nezvládnuté dlouhodobě uplatňované přistěhovalecké politiky v jejich zemi. Jejich postup je natolik odhodlaný a důrazný, že naplňuje rysy hnutí, kterému se říká revolta. Doposud jej komentovalo několik francouzských novinářů, ale prozatím o tomto tématu nebyla zpracována žádná publikace ani rozsáhlejší stať. A v českém prostředí tato událost zůstala zcela stranou zájmu, takže tento text je její první českou analýzou.

Slovo revolta má ve francouzském jazyce několik základních vymezení.¹ První hovoří o akci vedené skupinou lidí, kteří jsou v otevřené opozici proti nějaké autoritě a snaží se ji svrhnout. Podle druhého jde o zásadní stanovisko těch, kteří odmítají poslouchat nějakou autoritu, nechť jí se jí podřizovat a nesouhlasí s omezeními z její strany. Třetí vymezení hovoří o rozhořčení a odmítavém přístupu k rozhodnutím autorit. Jednoznačně nejvýznamnější je čtvrté vymezení: revoltu vysvětluje jako kolektivní vyjádření odmítnutí poslušnosti, na kterém se podílejí nejméně čtyři vojáci. Právě v jeho světle je námětem tohoto textu několikaletá činnost francouzských generálů a důstojníků proti neúspěšné přistěhovalecké politice uplatňované v jejich zemi. Nedílně s tím tento text analyzuje jejich dlouhodobé rozhořčení a důvody, proč už odmítají poslušnost a proč tolik kritizují vládní politiku na poli přistěhovalectví.

1 METODOLOGIE A TEORIE

1.1 Metodologie

Tento článek je psán jako kombinace dvou typů odborných textů, a to *historical explanatory* a *policy evaluative*. První typ znamená, že autor se snaží vysvětlit příčiny historického vývoje zkoumaného problému, zamýšlí se nad způsoby fungování a důsledky významných historických událostí nebo procesů a opírá se o empirické údaje historického charakteru. Knihy či stati tohoto ražení nejsou jenom popisné, např. James Thompson² zkoumal historický, mezinárodněpolitický i vnitropolitický rámec vypuknutí vietnamské války, její hlavní příčiny a důsledky. John Lewis Gaddis podrobně hodnotil hlavní rysy

¹ Dictionnaire de français Larousse. Dostupné z: <https://www.larousse.fr>

² Thompson, James (1968): How could Vietnam happen? *Atlantic Magazine*, April 1968.

mezinárodních bezpečnostních vztahů po skončení druhé světové války³ a Robert Kaiser vysvětlil historické příčiny toho, že v SSSR v polovině osmdesátých let nastoupil nezvykle mladý a dynamický politik, který uvedl do chodu změny doslova světodějného významu.⁴ Některým autorům se dokonce podařilo najít to, čemu se říká *smoking gun*. Bylo to např. zasedání NSC USA v lednu 1990, na kterém převážil vliv ofenzivních realistů (Cheney a spol.) nad defenzivními (Scowcroft a spol.), což znamenalo aktivní podporu rozpadu SSSR a přípravu na pozdější expanzi NATO.⁵

Druhý typ textu, tedy *policy evaluative*, se zaměřuje na hodnocení politických programů, navrhovaných řešení a postupů, analyzuje podstatu a smysl politických programů a návrhů. Ptá se, zda tyto politické programy a koncepce mohou vést ke slibovaným výsledkům. Celosvětově citovými příklady této kategorie jsou monografie Charlese Glaser⁶ a Roberta Jervise.⁷ Tento přístup bude uplatněn při hodnocení názorových střetů mezi politickými a vojenskými elitami ve Francii. Celý text usiluje o vyrovnaný vztah mezi holismem (úlohou struktur) a individualismem (činy konkrétních aktérů) a mezi materialismem (konkrétními střety mezi francouzskými vojáky a džihádisty ve světě i v samotné Francii) a idealismem⁸ (myšlenkovým interpretacím těchto střetů a navrhovaná řešení).

1.2 Teorie

Hlavní inspirací je Edward Carr,⁹ přední britský neorealista a historik se specializací na 20. století. Ten zdůrazňuje nutnost opírat se o fakta, aby teprve potom bylo možné vynášet soudy o minulých dějích. Přitom nikdy neexistuje objektivní historická pravda, historii jakéhokoli fenoménu vždy vytváří ten, kdo se jím zabývá. Proto je nutné začínat rozbořem hlavních příčin (*rational causes*), protože jenom ty mohou být zobecňovány. Hledání hlavních příčin je i hledáním hodnot, teprve po nich je možné hodnotit tzv. náhodné příčiny (*historical accidents*), kterými se ventiluje to, co už dlouho nazrávalo. Ty však nemohou být zobecňovány.

Tato stať je případovou studií,¹⁰ která se zaměřuje na hledání historických, geopolitických, vojenskopolitických a bezpečnostně-politických příčin revolty francouzských

³ Gaddis, John Lewis (1986): *The Long peace: Elements of Stability in the Postwar International System*. *International Security*, Vol 10, No. 4, Spring 1986, s. 88–142.

⁴ Kaiser, Robert G. (1991): *Why Gorbachev Happened: His Triumphs And His Failure*. Simon & Schuster.

⁵ Nau, Henry (2012): Realism. In: *Routledge Handbook of American Foreign Policy*. London: Routledge, s. 70.

⁶ Glaser, Charles (1990): *Analyzing Strategic Nuclear Policy*. Princeton: Princeton University Press.

⁷ Jervis, Robert (1984): *The Illogic of American Nuclear Strategy*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

⁸ Podrobně to vysvětluje Margaret Hermann ve svém díle *The Study of American FP*. In: *Routledge Handbook of American Foreign Policy*. London: Routledge.

⁹ Carr, Edward (1961): *What is history?* London, University of Cambridge – Penguin Books.

¹⁰ Gerring, John (2004): What Is a Case Study and What Is It Good for? *The American Political Science Review* Vol. 98, No. 2 (May, 2004), s. 341–354.

vojáků. To jsou hlavní příčiny tohoto konkrétního případu. Teprve potom jsou zkoumány náhodné příčiny, během nichž se na veřejnosti projevila závažnost nesmiřitelného vztahu mezi nejvyššími politickými a vojenskými činiteli. Jde konkrétně o tři velké střety mezi generály a politiky (2013–2017) a také o manifesty francouzských vojáků z jara 2021, ve kterých se otevřeně píše o hrozbě občanské války a také o tom, že v takovém případě by armáda neváhala zasáhnout.

2 PŘÍČINY REVOLTY FRANCOUZSKÝCH VOJÁKŮ

Revolta francouzských vojáků má několik základních příčin, a to konkrétně historické, geopolitické, vojenskopolitické a bezpečnostně-politické. Proto o nich pojednávají následující stránky.

2.1 Historické příčiny revolty

I revolta francouzských vojáků je fenoménem, který v sobě nese „výrazný odraz minulosti“.¹¹ Ten bude zkoumán ve světle zkušeností francouzských vojáků z vojenských operací, při nichž byli nasazováni jak v islámských zemích, tak i na vlastním území. Historické zkušenosti ve vztazích mezi Francií a přistěhovalci z islámského světa hrají velice silnou úlohu.¹² Jde zejména o tři zlomové události,¹³ jež jsou hluboce zakořeněny v mentalitě všech generací Arabů, ale i jejich dětí, které už se narodily v zemích, do nichž přišli jejich rodiče, včetně Francie. Ty jsou snadno zneužitelné k vyvolávání a posilování pocitů nenávisti vůči zemi, ve které se narodili. Synové přistěhovalců z islámských zemí jsou více nihilističtí, nežli utopičtí,¹⁴ mají jen velice povrchní znalosti Koránu, jejich programem je jenom msta.

Nakolik se jedná o přístup k přistěhovalcům a k jejich chování v soudobé Francii, nelze opomenout těžké dědictví alžírské války, kterou Francie vedla v letech 1954–1962. Proti

¹¹ Montbrial, Thierry de: *La pensée et l'action*. IFRI – Institut français des relations internationales. Dostupné z: <https://www.ifri.org/fr/publications/publications-ifri/ouvrages-ifri/pensee-laction>

¹² Boniface, Pascal (2019): *Comprendre le monde: les relations internationales expliquées a tous*. Malakoff: Armand Colin, s. 201–206.

¹³ První z nich přišla hned po skončení první světové války, když Francie spolu s Velkou Británií nesplnily slib, že tyto země dostanou samostatnost jako odměnu za aktivní boj proti osmanské říši. Arabské státy to ihned označily za zradu. Druhý zlom přišel hned po skončení druhé světové války, když byl vytvořen Stát Izrael, který získal 51 % území Palestiny, což je dodnes vnímáno jako úlitba za to, že Západ nezabránil genocidě Židů. A nakonec Boniface upozorňuje na to, že Západ, Francii nevymáhá, dlouhodobě podporuje Stát Izrael, což je mezi Araby vnímáno jako velké pokrytectví a také jako vážná nespravedlivost a křivda.

¹⁴ Olivier Roy: « Le djihadisme est une révolte générationnelle ». *Le Monde*, 23. 11. 2016. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/idees/article/2015/11/24/le-djihadisme-une-revolte-generationnelle-et-nihiliste_4815992_3232.html

sobě měla alžírské vzbouřence, kteří v rámci Fronty národního osvobození (FLN) a Armády národního osvobození (ALN) bojovali za nezávislost. Byla to typická asymetrická válka se spoustou obětí (250 000 Alžířanů vs. 26 000 Francouzů), přičemž obě strany se vzájemně obviňovaly ze zločinů proti lidskosti.

Francie do této války vysílala nejen vojáky z povolání, ale také povolance, kterým postupně prodlužovala dobu jejich služby.¹⁵ Alžírským válčištěm prošlo přes 1,5 milionu francouzských vojáků,¹⁶ v roce 1959 jich tam naráz bylo až 800 000, což byla největší armáda, která kdy operovala na koloniálním území. Ve velitelských funkcích se tam vystřídal celkem 60 generálů, téměř tisícovka plukovníků a podplukovníků, 1 500 majorů atd. Ti byli v naprosté většině přesvědčeni, že v Alžírsku bojovali za Francouzskou republiku a za její základní hodnoty. V rámci nemilosrdných bojů se řada z nich uchylovala i k mučení a k popravám vojáků ALN, kteří se provinili na francouzských vojácích nebo i na alžírských civilistech, například umísťováním výbušných nástrah, což byly prvky teroristické taktiky.

Účast na alžírské válce byla pro francouzské vojáky odrazovým můstkem pro kariérní postup po návratu do Francie, a tak se ještě na počátku tohoto století ve Francii používal pojem „generace velitelů z alžírské války.“ Její příslušníci ještě stihli ovlivňovat i ty důstojníky (včetně budoucích generálů), kteří svoji službu začínali na přelomu 70. a 80. let minulého století. Přenášeli na ně vlastní republikánské hodnoty, pojetí disciplíny včetně drillu, smyslu pro povinnost i vztahu k přistěhovalcům z Alžírska. Jeden z aktivních aktérů, generál Christian Piquemal, dokonce ještě stihl v Alžírsku sloužit, a to u 2. výsadkového pluku Cizinecké legie. Okamžitě po odchodu do civilu se stal aktivním bojovníkem proti přistěholectví.

V neposlední řadě jde o to, že alžírská válka měla zásadní dopady na vnitřní politiku Francie. Urychlila krizi IV. republiky (1945–1958), která byla typickou parlamentní demokracií a vyznačovala se častým střídáním vlád a nejistotou. Vše vyústilo do stavu, za kterého byl povolán generál Charles de Gaulle. Ten prosadil schválení nové ústavy, která v zemi zavedla prezidentský režim. Od té doby se datuje V. republika. V tomto směru se Francie inspirovala politickým systémem v USA, který je nazýván jako prezidentský. Zachovala si však své specifikum: má funkci premiéra (doslova první ministr), jehož úkolem je vykonávat rozhodnutí, která jsou přijata na jednání Rady ministrů, jejímž předsedou je prezident republiky.

2.2 Geopolitické příčiny revolty

Revolta francouzských vojáků má i svůj geopolitický rozměr, v němž se odráží „ideologie vztahující se k určitému území“.¹⁷ Prvním územím je Sahel, který se stal rozsáhlou

¹⁵ Jacques de Saint Victor: « Algérie : une guerre d'appelés », *Le Figaro*, 20. 3. 2012.

¹⁶ Guy Pervillé, « L'armée française au combat, de 1956 à 1962 (1992) », sur *Pour une histoire de la guerre d'Algérie*, 24. 2. 2007.

¹⁷ Montbrial, Thierry de (2017): *Vivre le temps des troubles*. Paris: Albin Michel, s. 113–114.

základnou teroristických organizací, jež tam připravují teroristické útoky na země západní Evropy, Francii nevyjímaje.¹⁸ A druhým územím je samotná Francie, kde se stále více rozšiřují tzv. kapsy, které se de facto vymykly jakékoli kontrole ze strany státu a kde platí nikoli zákony republiky, ale zákony přistěhovalců. V těchto kapsách se stále více prosazují tzv. identitární diskurzy¹⁹ založené především na náboženském přesvědčení. Navíc je Francie v rámci celé Evropy zemí s nejdelší přistěhovalickou tradicí, především s imigranty, kteří přišli z islámského světa. Ti, na rozdíl od jiných přistěhovalců, nemají zájem ani o integraci, ani o asimilaci. Naopak se sdružují do svých uzavřených oblastí, kterým se říká „citlivé čtvrti“, v nichž se žije jako v islámském světě.²⁰ A právě v tomto bodu spočívá první základní úskalí: naprostá většina Francouzů (94 %) je přesvědčena,²¹ že ti, kdo přicházejí do jejich země, by se měli přizpůsobit francouzskému životnímu způsobu, zatímco přistěhovalci trvají na svých vlastních hodnotách.²²

2.3 Vojenskopolitické příčiny revolty

Všichni francouzští vojáci se velice často odvolávají na poznatky, které získali během vojenských operací v Africe a v oblasti Blízkého východu a Afghánistánu. Ta nejdelší z nich, ISAF, proběhla v Afghánistánu a měla jasný mandát RB OSN.²³ V jejím rámci byly nasazeny vzdušné síly,²⁴ jednotky Národního četnictva, speciální síly, výsadkáři a příslušníci zpravodajské služby. Celkově bylo v této zemi zabito 89 vojáků (nejvíce pak v roce 2011, kdy tam padlo celkem 26 vojáků). Finanční náklady francouzské účasti se každoročně pohybovaly okolo půl miliardy Euro. Během svého nasazení francouzští vojáci s narůstajícím znepokojením sledovali zhoršování tamní situace, zejména pak po roce 2007, kdy několik jejich kamarádů bylo zabito při sebevražedných útocích, které mají maximální účinnost při minimálních nákladech. Velice deprimující pro ně byl žalostný stav Afghánské národní armády, stejně jako laxnost vojáků některých spojeneckých zemí.

Zvláště kriticky se vzpomíná na dva případy: v provincii Uruzgán, kde Italové platili Talibanům za to, že s nimi nebudou bojovat, a kde Holanďané zůstávali uzavřeni na svých opevněných základnách a nevyvíjeli činnost k udržení svého prostoru odpovědnosti.²⁵

¹⁸ Tamtéž: 163.

¹⁹ Tamtéž: 155–156.

²⁰ Wihtol de Wenden, Catherine (2019): *Géopolitique des migrations: 40 fiches illustrées pour comprendre le monde*. Paris: Eyrolles, s. 64–65.

²¹ « Rapport Racisme 2011 CNCDH » *La lutte contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie – Année 2011*.

²² Tribalat, Michèle (2013): *Assimilation: La fin du modèle français*. Paris, Éditions de Toucan.

²³ Byly to rezoluce 1378 (2001) and 1383 (2001).

²⁴ Afghanistan : relève des Rafale par trois Mirage F1 CR [archive]. État-major des armées, 20 mai 2009.

²⁵ Chaliand, Gérard (2016): *Pourquoi perd-on la guerre ? : Un nouvel art occidental*. Paris: Odile Jacob, s. 138–139.

Překotný ústup NATO z této země v roce 2021 vyvolal v celé Francii velice silné rozčarování.²⁶ Dlouholetý velitel francouzských speciálních sil ve své knize píše o tom, že právě v Afghánistánu se francouzští vojáci téměř denně setkávali se zvrácenou krutostí džihádistických teroristů, kteří zabíjeli civilní obyvatelstvo své vlastní země, přičemž jejich krédem bylo čím více mrtvých, tím větší spokojenost. Nedílně s tím viděli i to, že tamní vojáci byli nedostatečně vyzbrojeni, vycvičeni a motivováni.²⁷

V roce 2013 byla ve Středoafričské republice (SAR) zahájena operace Sangaris, jejíž hlavní pozornost se zaměřila na ochranu civilního obyvatelstva a obnovení bezpečnosti a veřejného pořádku. Ve stejném roce byla zahájena operace Serval (od roku 2014 přeformátována na Barkhane) v Mali, kde francouzští vojáci zasahovali proti organizaci AQMI (Al-Káida v islámském Magrebu), protože panovaly obavy, že by mohlo dojít k „afghanizaci“ této významné africké země.²⁸ Pobyt v této zemi francouzským vojákům ukázal, že v takové bídě má tamní obyvatelstvo pouze tři možnosti: stát se obchodníkem, pašerákem nebo džihádistickým teroristou. A nedílně s tím se poučila o tom, že pokud nevystihnou správnou dobu k odchodu, budou v zemi vnímáni jako okupanti.²⁹

2.4 Bezpečnostně-politické příčiny revolty

Ještě před necelými deseti lety tehdejší prezident Francois Hollande veřejně vyjadřoval optimistický názor, že demokracie a islám se mohou vzájemně doplňovat.³⁰ To odpovídalo době, kdy Francie, na rozdíl od Španělska a Velké Británie, byla *ušetřena velkých teroristických útoků, které zasazovali synové přistěhovalců*, tzv. *home grown terrorists*.³¹ Ale přesně v polovině minulého desetiletí nastal zásadní zlom, protože Francie začala vojensky intervenovat v islámských zemích, konkrétně v Mali, ve Středoafričské republice a zejména v Sýrii. Po těchto intervencích následovala pomsta z kategorie zvané *conflict generated terror*,³² tedy terorismus vyvolaný vojenským konfliktem.

²⁶ Marie-Laurence Dalle (2021): « 89 soldats français sont morts pour rien » dit le père d'un soldat charentais-maritime décédé en Afghanistan. *France Bleu La Rochelle*, 16. 8. 2021.

²⁷ Général Christophe Gomart (2020): *Soldat de l'ombre. Au cœur des forces spéciales*. Paris: Tallandier, s. 123.

²⁸ Rocard, Michel (2013): Et si l'intervention au Mali ouvrait la porte des réformateurs en islam. *Le Monde*, 5. 2. 2013.

²⁹ Général Christophe Gomart: *Soldat de l'ombre*, op. cit., s. 228–229.

³⁰ Hollande, François (2013): L'islam et la démocratie sont compatibles. *Le360*, 14. 7. 2013. Dostupné z: <https://fr.le360.ma/politique/francois-hollande-lislam-et-la-democratie-sont-compatibles-1496>.

³¹ Altunbas, Yener–Thornton, John (2011): Are Homegrown Islamic Terrorists Different? Some UK Evidence. *Southern Economic Journal*, Vol. 78, No. 2 (October 2011), s. 262–272.

³² Stepanova, Ekaterina (2003): *Anti-terrorism and Peace-building During and After Conflict*. Stockholm: SIPRI.

Nejprve to byl *útok v Bataclanu dne 13. 11. 2015*.³³ Pak následoval útok v Nice,³⁴ který byl záměrně spáchán v den státního svátku (14. 7. 2016), kdy jeden přistěhovalecký desperát najel kamionem do davů lidí. To *mělo* doslova devastující politický dopad – diskreditaci tehdejší socialistické vlády. Její premiér Manuel Valls byl v Nice vypískán a nakonec podal demisi. Navíc propadl v následujících volbách a z politiky se zcela vytratil. Další šokující úder přišel 26. 7. 2016, v den svátku svaté Anny, babičky Ježíše Krista, kdy dva mladí džihádisté, již narození ve Francii, v malém bretaňském městě Saint-Étienne-du-Rouvray bestialně podřezali šestaosmdesátiletého katolického kněze.³⁵ Při svém útoku vykřikovali, že se mstí za Sýrii a že teroristické útoky budou pokračovat tak dlouho, jak dlouho budou padat francouzské bomby na tuto významnou arabskou zemi. Další krutý útok se odehrál ve Štrasburku, kde další syn přistěhovalců zastřelil pět lidí na vánočním trhu.³⁶ Teroristické útoky posledních šesti let ukázaly, že Francie je v dnešní Evropě prvořadým cílem, především z toho důvodu, že je bývalou koloniální velmocí.³⁷ Navíc útoky zasazují ti, kteří se ve Francii už narodili, ale pak se zradikalizovali.³⁸

Teroristické útoky po roce 2015 poskytly nové argumenty těm akademikům a odborníkům, kteří jsou velice kritičtí k přistěhovalcům a jejich působení v zemi. Místo v jejich čele zaujal Stephen Smith se svojí monografií nazvanou *Nával do Evropy*,³⁹ jež byla oceněna několika významnými cenami, včetně Velké ceny Francouzské akademie. Smith argumentuje, že ve Francii je celkem 8 milionů přistěhovalců, což představuje 12 % všeho obyvatelstva. Otevřeně píše, že jich je mnoho, a to nejen ve Francii, ale v celé Evropě. Tvrdí, že nastává „velké přemístění“ z Afriky do Evropy a že do roku 2050 bude na Afričany připadat 25 % obyvatelstva EU, tedy až 200 milionů. Jako první použil velice vyhraněné sousloví „hordy přistěhovalců a nových barbarů“ a navíc napsal, že přistěhovalci budou vytvářet diaspory jako předmostí pro další pronikání. Varuje, že se vytvoří Euroafrika, což bude konec evropského sociálního modelu a evropské bezpečnosti. Islám považuje za vážnou bezpečnostní hrozbu, která s sebou přinese radikálnost, nesnášenlivost a nenávist a v důsledku toho se podle něho z Evropanů stanou troglodyti, kteří se zcela uzavrou do sebe.

33 "Paris Attacks: Hollande Blames Islamic State for 'Act of War'." *BBC News*, 14. 11. 2015. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34820016>.

34 Vantighem, Vincent–Aballain, Olivier (2016): "Attentat de Nice: Comment un camion de location est devenu une arme meurtrière". *20 Minutes*, 15. 7. 2016.

35 Prêtre tué à Saint-Étienne-du-Rouvray: ce que l'on sait. *Le Monde*, 27. 7. 2016.

36 Fusillade à Strasbourg: deux morts et plusieurs blessés, la piste terroriste évoquée. *L'Orient-Le Jour*, 11. 12. 2018. Dostupné z: <https://www.lorientlejour.com/article/1147886/fusillade-a-strasbourg-deux-mort-et-onze-blesses-la-piste-terroriste-evoquee.html>

37 Gomart, Thomas (2019): *L'Affolement du monde: 10 enjeux géopolitiques*. Paris: Tallandier, s. 277.

38 Hecker, Marc (2017): Intérêt national et terrorisme : la France face à Daech in Thierry de Montbrial et Thomas Gomart, Notre intérêt national. Quelle politique étrangère pour la France?, Odile Jacob, 2017.

39 Smith, Stephen (2018): *La Ruée vers l'Europe. La Jeune Afrique en route pour le Vieux Continent*. Paris: Éditions Grasset.

Smithovy myšlenky byly od samého počátku velice kontroverzní. Odpůrci mu vytýkají, že vyznává komplotistickou doktrínu, že je otevřeně xenofobní a že šíří strach.⁴⁰ Mají mu za zlé, že považuje nárůst terorismu za výsledek zvyšujícího se počtu přistěhovalců a že okázale odmítá politickou korektnost. Naopak jeho stoupenci píší o pilířové knize, kterou si musí přečíst každý, kdo se touto problematikou chce zabývat.⁴¹ Ale tato kniha je ve Francii hodně čtena, s jasným uznáním ji citoval i sám prezident Macron.⁴²

3 HLAVNÍ DĚJSTVÍ REVOLTY FRANCOUZSKÝCH VOJÁKŮ

Z výše uvedeného vyplývá, že revolta francouzských vojáků nebyla ničím náhodným. Měla své hlavní příčiny, které byly podrobně rozebírány ve třech výše zmiňovaných rovinách (historické, geopolitické, bezpečnostně-politické). Pak záleželo jen na tzv. náhodných příčinách, které sice nemohou být zobecňovány, ale které se odvíjejí od rozhodnutí konkrétních autorů a od jejich činů, na něž pak navazují odpovědi jejich odpůrců. Ty budou analyzovány na dalších stránkách pojednávajících o konkrétních střetech mezi hlavními aktéry, jež se odehrávaly ve třech hlavních dějstvích.

3.1 První dějství v roce 2013: generál Bertrand Soubelet vs. Manuel Valls

Hlavním aktérem prvního střetu mezi politiky a generalitou se stal Bertrand Soubelet, první francouzský generál, který začal otevřeně upozorňovat na vážné problémy v přistěhovaleckých čtvrtích ve Francii. Narodil se v roce 1959, je absolventem slavné vojenské školy v Saint-Cyr, původně byl dělostřelec. V posledních letech studené války dokonce sloužil u 2. armádního sboru na území SRN, který se v té době připravoval na boj proti tehdejší 4. armádě ČSLA, jejíž velitelství se nacházelo v jihočeském městě Písek. Po skončení studené války mladý major Soubelet přešel k francouzskému četnictvu (*Gendarmerie nationale*). Postupně velel různým jednotkám a oblastem po celé Francii, ale i v zámoří. Svoji zemi tak poznal velice dobře a každodenně se setkával se zhoršující se bezpečnostní situací v přistěhovaleckých čtvrtích a oblastech, ve kterých přestávají platit francouzské zákony. Byl v každodenním styku s prefekty, starosty, poslanci i ministry, byl konfrontován s jejich pokryteckým a vyhýbavým přístupem k problémům, které s sebou nezvládnutá přistěhovalecká politika země přinesla.⁴³ Za svoji příkladnou službu

⁴⁰ Héran, François (2018): « Comment se fabrique un oracle ». *La Vie des Idées*, 18. 9. 2018 (lire en ligne [archive], zobrazeno 23. 1. 2019).

⁴¹ Bastié, Eugénie (2018): « Tribalat, Guilluy, Smith, victimes de l'universitairement correct ? ». *Le Figaro*, 22.–23. 12. 2018, s. 13.

⁴² Immigration: les thèses à rebours de Stephen Smith, l'africaniste cité par Macron [archive]. *Figaro*, 16. 4. 2018.

⁴³ Les quatre vérités du « général courage ». *Le Télégramme*, 17. 3. 2016.

obdržel nejvyšší státní vyznamenání: je rytířem Národního řádu za zásluhy a důstojníkem Čestné legie.

Nakonec dosáhl hodnosti sborového generála (ve Francii to jsou čtyři hvězdičky) a zodpovídal za operační nasazení veškerého četnictva. Z titulu této funkce již v prosinci roku 2013 vystoupil v komisi pro právní záležitosti Poslanecké sněmovny. Bylo to ještě před vypuknutím výše zmiňované série teroristických útoků. Přísahal, že bude „mluvit pravdu, plnou pravdu a nic než pravdu“⁴⁴ a hned potom na rovinu řekl, že boj proti každodenní zločinnosti je ve Francii již po dlouhá léta nekoherentní a že neodpovídá vážnosti situace. Toto své vystoupení pak popsal v knize nazvané *Vše, o čem je lepší nemluvit*.⁴⁵ Před příslušnou sněmovní komisí kritizoval zejména zrušení šesti tisíc míst v řadách četnictva, složité byrokratické postupy, bezbrannost justice, když viníci mají větší práva na ochranu než oběti, přičemž četnictvo je proti organizovanému zločinu stále více bezmocné. Navíc se v té době již rozmáhaly přímé útoky náctiletých gangsterů z přistěhovaleckého prostředí na francouzské četníky a policisty.⁴⁶ Tváří v tvář této sílící hrozbě se generál Soubelet stále důrazněji vymezoval proti politikaření, nedostatku odvahy a proti nedodržování zásady, že čím více se odkládá řešení problémů, tím naléhavějšími se pak stávají.⁴⁷

Generál Bertrand Soubelet jako první francouzský generál veřejně zpochybnil pravidlo francouzského politického systému, že vojáci by se k politice vůbec neměli vyjadřovat a měli by se zdržet jakýchkoli komentářů. Pokud toto nepsané pravidlo nedodrží, podstupují riziko, že budou kázeňsky potrestáni, nebo dokonce mohou být propuštěni do výsluby a zbaveni všech výhod. V případě generála Soubeleta se to projevilo zejména tvrdými útoky tehdejšího ministra vnitra, kterým byl Manuel Valls, relativně mladý (v té době mu bylo 50 let), ale mimořádně ctižádostivý, průbojný a důrazný politik, člen Socialistické strany (PS). V letech 2012–2014 byl mocným ministrem vnitra, další dva roky (2014–2016) dokonce zastával funkci premiéra a chystal se, že v roce 2017 bude kandidovat na funkci prezidenta republiky.⁴⁸ Pod jeho tlakem rada ministrů 30. 7. 2014 rozhodla, aby byl generál Bertrand Soubelet odvolán ze své pozice a převelen na velitelství četnictva do zámoří.

Tažení ministra Vallse proti generálu Soubeletovi mělo ale velký politický význam – díky němu se vytvořilo základní „rozestavení“ na politické šachovnici: na jedné straně stojí sebevědomí, hodně ctižádostiví, povětšinou mladí a přímočaří politici. Na druhé straně jsou generálové, kteří kladou důraz na tradiční hodnoty – na republiku a na službu vlasti. Ve jménu těchto hodnot odmítají mlčet a stále důrazněji dávají najevo svoji

⁴⁴ Malafaye, Alexandre (2016): « Éviction du Général Soubelet: comment éviter la répétition d'un tel gâchis ? ». *FigaroVox*, 26. 4. 2016.

⁴⁵ Soubelet, Bertrand (2016): *Tout ce qu'il ne faut pas dire*. Paris: Plon.

⁴⁶ Hofstein, Cyril (2016): Délinquance : le cri d'alarme d'un grand patron de la gendarmerie. *FigaroVox*, 18. 3. 2016.

⁴⁷ Général Soubelet: « Ceux qui agressent les policiers n'ont aucune circonstance atténuante ». *FigaroVox/Tribune*, 29. 4. 2020.

⁴⁸ Dnes už víme, že jej vypískali rozhořčení obyvatelé města Nice při jeho frázovitém projevu po tamním teroristickém útoku, což zahájilo jeho pád do politické bezvýznamnosti.

nespokojenost. Generál Soubelet se okamžitě po svém střetu s politickou mocí stal hrdinou a ikonou v očích všech francouzských četníků i vojáků,⁴⁹ dostal přezdívku Generál Odvaha.⁵⁰ Ještě jako velitel četnictva v zámoří vydal další knihu, kterou nazval: Bez autority není svobody.⁵¹ Ta byla okamžitě hodnocena jako esej programového charakteru varující politické představitele před fatálními ústupky a chybami na poli přistěhovalecké politiky.⁵²

Generál Soubelet důrazně připomněl rozsáhlé vojenské operace, během nichž byly FOS nasazeny proti silám globálního terorismu a džihádismu přímo v místech svého vzniku. A připomenul skutečnost, že z těchto míst přichází i dlouhodobý a systematický útok na Francii, na její základní hodnoty, na její způsob života. Jednoznačně odmítl negativní dopady nevládnuté přistěhovalecké politiky, zejména pak prosazování islámských svátků do života celé Francie, odlišné stravování ve školních i ve vojenských kantýnách, přizpůsobování pracovní doby islámským svátkům atd. A kategoricky odsoudil sílící útoky proti symbolům Francie, jimiž jsou státní vlajka, hymna, radnice.⁵³ Po vydání této knihy následovalo zásadní politické rozhodnutí: generál Odvaha byl odvolán i ze své funkce v zámoří a „byl odejit“ do civilu.⁵⁴ Jeho služební i politický příběh se stal dalším důležitým mezníkem v procesu sílícího napětí mezi francouzskými politiky a vojáky.

3.2 Generál Christian Piquemal jako nejradikálnější ze všech vzbouřenců

Ve stejném roce jako generál Soubelet začal „protestovat“ proti nevládnuté přistěhovalecké politice i další generál, a to Christian Piquemal. Je nejstarší ze všech revoltujících, narodil se už v roce 1940. Od počátku sloužil u Cizinecké legie, zastával funkce od velitele čety, přes náčelníka tělesné přípravy legionářů, velitele praporu a posléze i pluku (v Guyaně). V letech 1989–1992 působil v Paříži jako zástupce vedoucího vojenské kanceláře tří po sobě jdoucích premiérů za PS.⁵⁵ Zde měl ve své zodpovědnosti pozemní vojsko

⁴⁹ Christophe Cornevin: Bertrand Soubelet, l'iconoclaste général de gendarmerie, va être écarté. *FigaroVox*, 14. 4. 2016.

⁵⁰ Le «général courage» Bertrand Soubelet avait. *Le Figaro*, 12. 8. 2021. Dostupné z: https://m.facebook.com/lefigaro/posts/10152243114891339/?refsrc=deprecated&_rdr.

⁵¹ Soubelet, Bertrand (2017): *Sans autorité, quelle liberté?* Les Éditions de l'Observatoire.

⁵² Marechal, Édouard de: « Laïcité, immigration, sécurité : les vérités dérangeantes du Général Soubelet ». *Le Figaro*, 4. 4. 2017.

⁵³ Pod trikolorou během pohnutých dějin bojovaly a své životy pokládaly miliony Francouzů, proto vojáci doslova lomcuje vztek, když vidí, jak ji zneuctívají výrostci v přistěhovaleckých čtvrtích. Hymna (*La Marseillaise*) se hraje při významných příležitostech, a proto jsou vojáci pobouřeni, když při ní synové přistěhovalců pískají. Radnice jsou symbolem francouzské demokracie, a proto francouzští vojáci zuří, když někdo útočí na tyto symboly. Všechny podobné činy berou jako útoky na výsostné symboly národní hrdosti.

⁵⁴ Le général Soubelet, numéro 3 de la gendarmerie, perd son poste après un livre très critique. *Le Monde* avec AFP, 24. 4. 2016.

⁵⁵ Byli jimi Michel Rocard, Édith Cresson a Pierre Bérégovoy.

a dennodenně se setkával se stylem práce politických elit své země. Svoji vojenskou kariéru ukončil ve velice uznávané funkci velitele Cizinecké legie v hodnosti sborového generála. Také on je nositelem Národního řádu za zásluhy a Řádu Čestné legie.

Okamžitě po odchodu do výslužby se silně zradikalizoval. Stal se předsedou Sdružení občanů – vlastenců, jehož hlavním cílem je „chránit a obnovovat hodnoty, na kterých spočívá velikost Francie a její úloha ve světě“.⁵⁶ Zcela převzal stanoviska francouzské krajní pravice,⁵⁷ zejména pak tezi, že Francie je ohrožena tím, že ji nahradí přistěhovalecké národy, a proto musí bojovat o zachování své národní identity.⁵⁸ Ihned se postavil do čela boje „proti islamizaci vlasti“ a okamžitě se, i díky tomu, že dlouhá léta zastával funkci předsedy Sdružení francouzských výsadkářů,⁵⁹ stal ikonickou postavou.⁶⁰ Začal vystupovat na akcích, které spolupořádala známá protipřistěhovalecká organizace Pegida. Na počátku února 2016 účastnil i protestní akce pořádané v severofrancouzském městě Calais, kde se nacházel přistěhovalecký tábor nazývaný Džungle.⁶¹ Tehdejší ministr obrany Jean-Yves Le Drian⁶² prosadil, aby byl generál Piquemal vyškrtnut z tzv. druhé sekce vojáků v záloze, což mj. znamená, že už nikdy nesmí na veřejnosti vystupovat v uniformě.⁶³

3.3 Druhé dějství v roce 2016: Alain Juppé vs. Vincent Desportes

Druhý střet vyvolal Alain Juppé, dlouholetý starosta Bordeaux⁶⁴ (2006–2019), který během své mimořádně bohaté politické kariéry zastával i posty ministra zahraničních věcí (1993–1995 a 2011–2012), ministra obrany (2010–2011) a v letech 1995–1997 byl i premiérem, kterého si vybral nastupující prezident Jacques Chirac. Je to jeden z politiků, kterým se ve Francii říká „těžké váhy“. Proto také v roce 2016 ohlásil svoji kandidaturu do prezidentských voleb 2017 a v dubnu 2016 se při jedné z debat se studenty vyjádřil i k otázce týkající se generála Soubeleta. V zápalu boje řekl, že „voják to má stejné jako

⁵⁶ « À propos de Calais », sur cercle-citoyens-patriotes.fr. Blog du Cercle des “citoyens-patriotes”, únor 2016.

⁵⁷ « Qui est le général Piquemal, nouvel étendard de l'extrême droite ? » [archive]. *Europe1.fr*, 8. 2. 2016.

⁵⁸ Camus, Renaud (2020): *Velká výměna*. Podlesí: Dauphin. Originál: Camus, Renaud (2011): *Le Grand Remplacement*. Neuilly-sur-Seine: éd. David Reinharc.

⁵⁹ *Historique de l'UNP*. *unp74.org*. Union nationale des parachutistes, section Robert-Duret, Haute-Savoie.

⁶⁰ *Avec le général Piquemal, l'extrême droite s'est trouvé une icône quatre étoiles* » [archive]. *francetvinfo.fr*, 9. 2. 2016.

⁶¹ A. Del., O. P. et T. B.: « Calais : une vingtaine d'interpellés, dont le général Piquemal, au cours du rassemblement anti-migrants de PEGIDA » [archive]. *lavoixdunord.fr*, 6. 2. 2016.

⁶² Tehdy byl ještě členem PS, ale po roce 2017 vstoupil do Macronova hnutí REM a od té doby zastává funkci ministra zahraničních věcí.

⁶³ « Le Drian demande la mise à la retraite du général Piquemal » [archive]. *bfmtv.com*, 7. 3. 2016.

⁶⁴ Deváté nejlidnatější město ve Francii, je považováno za hlavní město světového vinařství.

ministr: buďto sklapne, nebo se sbalí a odejde“.⁶⁵ Pak sice nad svým výrokem vyjádřil politování,⁶⁶ ale vyřčené slovo už nelze vzít zpět, a tak začal další přímý a ostrý střet mezi politiky a generály.

Za svého kamaráda se ihned postavil divizní generál (ve Francii to jsou 4 hvězdičky) Vincent Desportes, narozený v roce 1953, který během své kariéry zastával funkci velitele tankového pluku, velitele střediska pro přípravu vojenských doktrín a na konci kariéry i velitele slavné Válečné školy v Paříži (Collège interarmées de défense, CID). Pět let strávil v USA, stal se velice uznávaným odborníkem na vojenství a doktrínu této země. Je také autorem několika knih a pojednání o strategii. V nejúspěšnější z těchto knih⁶⁷ zdůraznil, že myslet strategicky znamená zbavit se uzavřenosti v normovaných procesech a anticipovat jednání protivníka.⁶⁸ A vůbec nejdůležitější jeho myšlenkou je rozdíl mezi politikou a vojenskou strategií. V prvním případě jsou horizontem každé příští volby, zatímco ve druhém případě jde o střednědobé a dlouhodobé záměry, jde o postavení Francie ve světě, o to, jakou úlohu v něm bude hrát.

Svoji posedlost strategií znovu potvrdil v dubnu 2008 v rozhovoru pro prestižní pařížský odpoledník *Le Monde*, v němž vyjádřil výhrady ke způsobu, jakým USA vedly válku v Afghánistánu.⁶⁹ Za to byl nakonec na popud tehdejšího ministra obrany, kterým byl Hervé Morin,⁷⁰ pokárán, **následně opustil armádu a** odešel do výslužby. Přitom se vůbec nevyjadřoval k politice ani k vojenské strategii své země a nekritizoval válku v Afghánistánu jako takovou, ale dvojsmyslnost jejího vedení a její kontraproduktivní dopady. K událostem kolem jeho odchodu se okamžitě vyjádřila francouzská protipřistěhovalecká pravice. Jeden z jejích hlavních ideologů, ekonom Jacques Sapir, napsal, že se ukázalo, že francouzští generálové mají jen dvě možnosti: buďto jsou proameričtí, nebo musejí odejít.⁷¹

V reakci na Juppého výpad proti vojákům napsal generál Desportes, již jako voják ve výslužbě, otevřený dopis nazvaný „Mýlíte se, pane Juppé“.⁷² Z hlediska formálního

⁶⁵ Un militaire c'est comme un ministre: ça ferme sa gueule, 26. 4. 2016. Dostupné z: <https://www.assogendarmesetcitoyens.com>

⁶⁶ Quinault-Maupoil, Tristan (2016): Juppé «regrette» d'avoir demandé aux militaires de «fermer leur gueule». *Le Figaro*, 12. 5. 2016.

⁶⁷ Desportes, Vincent (2019): *Entrer en stratégie*. Éditeur: Robert Laffont. Paris.

⁶⁸ Decidere Entrer en stratégie. Modeler le présent pour bâtir l'avenir. Propos recueillis par Suivre cet auteur Nicolas Moinet. *Prospective et stratégie* 2019/1 (Numéro 10), s. 115–119.

⁶⁹ Desportes, Vincent: “Il est urgent de penser la guerre autrement.” La Commission du Livre blanc sur la défense devrait, d'ici à la mi-juin, rendre ses conclusions. Mais le pays est-il conscient des enjeux? Aujourd'hui, la sécurité se construit loin du territoire national. Propos recueillis par Laurent Zecchini, 26. 4. 2008.

⁷⁰ Funkci zastával v letech 2007–2010, když byl prezidentem země Nicolas Sarkozy; jednal s jeho plným vědomím.

⁷¹ Sapir, Jacques (2010): « Sois pro-américain ou tais toi ! » Ambassade de France aux États-Unis d'Amérique Morin sanctionne Desportes. *Marianne.net*, 6. 7. 2010. Dostupné z: https://www.marianne.net/Morin-sanctionne-Desportes-Sois-pro-america-in-ou-tais-toi-_a194919.html

⁷² Général Desportes: « Vous avez tort, Monsieur Juppé ! » *Le Monde*, 4. 5. 2016. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/idees/article/2016/05/04/le-general-vincent-desportes-vous-avez-tort-monsieur-juppe_4913212_3232.html

v něm zásadně používal oslovení „pane Juppé“, ani jednou jej neoslovil „pane premiére“, což je jinak ve Francii běžné. Generál Desportes napsal, že Alain Juppé se zmýlil v samé podstatě věci: ministr se pohybuje ve velice proměnlivém politickém prostředí a je zodpovědný prezidentu republiky, zatímco voják (a hlavně pak generál) je zodpovědný své zemi, svému národu, jeho zájmům a hodnotám. Z toho vyvodil, že voják se musí ozvat vždy, když je nutné prokázat věrnost výše zmiňovaným hodnotám. Dále Juppému vytkl neúctu k těm, kteří celý svůj život zasvětili službě vlasti, a tak mají nejen právo, ale i povinnost sdělovat národu to, co sami vědí, zejména co se týče bezpečnostních hrozeb a podmínek nasazování ozbrojených sil. A za třetí Juppého upozornil, že armádě se stále snižují rozpočtové zdroje.⁷³ Neprodleně jej zkritizoval za to, že ve své programové knize,⁷⁴ nazvané *Silný stát* jako svůj cíl, armádě věnoval jen velice okrajovou zmínku.

Polemika, kterou vedli prezidentský kandidát Alain Juppé a generál Desportes ukázala, že francouzská generalita už odmítá být tím, čím byla ještě za studené války, kdy se jí říkalo „Velká němá“. Dnes už nechce mlčet, chce se vyjadřovat k tomu, co se děje kolem ní, k charakteru a naléhavosti bezpečnostních hrozeb, k hlavním otázkám doktrinního charakteru a k financování a modernizaci armády.

3.4 Třetí dějství: prezident Macron vs. armádní generál de Villiers

Třetí a doposud nejvážnější dějství začalo na počátku července 2017, když prezident Emmanuel Macron, který byl ve funkci teprve dva měsíce, začal uplatňovat svoji strategii plošného seškrťávání státních výdajů a chtěl ji aplikovat i na FOS. Jeho tehdejší ministr financí Gérard Darmanin (nar. 1982, dnes je ministrem vnitra) rozhodl, že armádní rozpočet zkrátí o 850 milionů EUR. To znamenalo rušení už odsouhlasených nákupů zbraňových systémů a také některých plánovaných operací.

Proti tomu se neprodleně ozval tehdejší náčelník generálního štábu armádní generál (ve Francii to je 5 hvězdiček) Pierre de Villiers. Je to bývalý velitel praporu i brigády, byl v misích v Afghánistánu a Kosovu, zastával funkci šéfa vojenské kanceláře několika premiérů. Po převzetí nejvyšší vojenské funkce v roce 2014 řídil nasazení jednotek v Sýrii, v Sahelu a ve Středoafričské republice. V době Macronova nástupu byl ve funkci už čtvrtým rokem, a tak na zasedání vojenského výboru Národního shromáždění připomněl, kolik projektů se za tu dobu zrušilo, kolik vojáků muselo odejít do civilu, jak moc to armádu oslabilo. Na závěr poznamenal, že takto se sebou zemetat nenechá. Třebaže toto jednání

⁷³ Le général Desportes s'en prend à Alain Juppé: "Vous avez tort". *FranceSoir*, 4. 5. 2016. Dostupné z: <https://www.francesoir.fr/politique-france/le-general-desportes-sen-prend-alain-juppe-vous-avez-tor>

⁷⁴ Juppé, Alain (2016): *Pour un Etat fort*. Paris: Édition Jean-Claude Lattès.

bylo neveřejné, stěny měly uši a vzápětí o tomto vyhlášení referoval prestižní deník *Le Monde*.⁷⁵ A pak již následovala msta nové vládní garnitury.

Odehrála se v předvečer státního svátku v zahradě ministerstva obrany během slavnostního setkání nového prezidenta, premiéra a ministra obrany s nejvyššími činiteli francouzské generality, přítomni byli i představitelé spojeneckých armád pozvaných na slavnostní přehlídku a také rodiče padlých vojáků. Prezident Macron nejprve důrazně vyhlásil, že on je nadřízeným všech generálů, že je jejich vrchním velitelem, a proto nestrpí, aby se o strategických rozhodnutích hovořilo na veřejnosti, a bude důsledně trvat na zdrženlivosti všech generálů. Takto ostré vyhlášení všichni francouzští generálové vnímali jako ponížení ze strany velmi mladého politika, který se bez náležité průpravy (např. nikdy nebyl starostou ani poslancem) dostal až na samý vrchol mocenské pyramidy. Od té doby mu říkají „Jupiter“, což má dva významy. Za prvé se tak oficiálně jmenuje velitelské stanovištěm pod sídlem prezidenta republiky, za druhé je to označení pro narcise, který se chová, jako kdyby se na Zemi snesl z nebeských výšin se spasitelským posláním.

Nakonec se armádní generál Pierre de Villiers rozhodl podat demisi a odejít do výslužby. Hned se stal dalším hrdinou a velkou ikonou francouzských vojáků. Stal se v pořadí třetím francouzským generálem, který odmítl donekonečna mlčet a veřejně se ozval ve chvíli, kdy jednání nejvyššího ústavního činitele země považoval za nepřijatelné. Jeho otevřeným sporem s prezidentem republiky se napětí dostalo na nejvyšší možnou úroveň.

3.5 Pět hlavních hodnot armádního generála de Villiers

Po odchodu do výslužby vydal armádní generál Pierre de Villiers knihu s názvem *Služba vlasti*.⁷⁶ V ní velice přesně vyjádřil své krédo oddaného vojáka, který sloužil přes 40 let. Na prvním místě to je právě služba vlasti. Ta je zakládána na sdílení altruistických a kolektivních hodnot, jež jsou společné všem příslušníkům FOS. Pak následuje přednost kolektivních hodnot a zájmů před individuálními, v jejímž rámci je osobní zájem až na druhém místě, přednost mají vždy zájmy celku, především pak ochrana vlasti, která je podle generála zanesena v DNA každého vojáka. Armáda po vojácích chce jen náročný výcvik, vysokou kázeň, časté odloučení od rodiny. Nabízí jim nepříliš vysoké platy, ale také nové dovednosti, sebeúctu, vojenské kamarádství, kdy nikdo neví, kdo mu může zachránit život. Generál zdůrazňuje, že pluk je velké společenství kamarádů, častokrát i jedna velká rodina, přičemž uniforma působí jako vyrovnávací prvek a otevírá cestu pro odborný i společenský vzestup.

Třetí velkou hodnotou je vysoká zodpovědnost každého velitele, který zodpovídá za životy svých podřízených, proto musí zvažovat rizika a přitom nesmí být nerozhodný.

⁷⁵ Royer, Solenn de–Johannès, Franck: Le général Pierre de Villiers ou la tentation d'une percée en politique. *Le Monde*, 6. 12, 2020. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/politique/article/2020/12/06/rechercher-un-homme-providentiel-c-est-dans-l-air-du-temps-le-general-pierre-de-villiers-ou-la-tentation-d-une-percee-en-politique_6062353_823448.html

⁷⁶ Villiers, Pierre de (2017): *Servir*. Paris: Fayard.

Čtvrtou hodnotu představuje oddanost Francii, její velikosti a strategické autonomii a nezávislosti. V neposlední řadě generál zdůrazňuje povinnost každého vojenského velitele, aby se nahlas ozval vždy, když se po rozhodnutí politických autorit zvyrazňuje nepřijatelný nesoulad mezi operačními nároky a požadavky na FOS a trvalým omezováním rozpočtů na obranu, po kterém následuje uzavírání vojenských základen, rušení akvizičních programů a někdy i misí. Generálova kniha se stala velkou událostí, kupovali ji hlavně vojáci, a tak měla několik dotisků. Mnozí Francouzi v ní dokonce v roce vydání (2017) viděli program budoucího kandidáta na funkci prezidenta republiky.⁷⁷ Stala se tedy i dokumentem politického charakteru.

3.6 Manifesty francouzských vojáků

Na jaře 2021 se velkou událostí staly dva manifesty, které byly otištěny na stránkách týdeníku *Valeurs Actuelles*, což je tribuna krajní protipřistěhovalecké pravice. První z nich byl nazván „Voláme pro návratu cti těch, kteří nám vládnou“.⁷⁸ Byl adresován prezidentu republiky, všem ministrům, poslancům, senátorům a generálům. Druhý byl zveřejněn o měsíc později.⁷⁹

Hlavní myšlenky těchto manifestů byly artikulovány v pěti rovinách. První připomíná dosavadní kariéry signatářů: studium na vojenských školách, službu u útvarů po celé Francii i v zámoří, vojenské operace v islámském světě (Bosně a Hercegovině, Afghánistánu, Mali, Středoafričské republice, Libyi a Sýrii), které stály životy mnoha vojáků a ještě více zraněných. A k tomu pak ještě přistupují přímé zkušenosti s domácí situací během dlouhodobé operace *Sentinelle* (Hlídka).⁸⁰ Proto se autoři a signatáři obou manifestů označují za generaci, která prošla ohněm válek. Pateticky připomínají „tři krásné barvy“ na státní vlajce, na které přísahali i de Gaullovi vojáci. Odvolávají se na nápisy „Čest a vlast“ na bojových zástavách všech francouzských útvarů.

Druhá rovina manifestů pojmenovává hlavní negativní jevy současné Francie. Označuje je souhrnným názvem „*délitement*“, což znamená osekávání, ořezávání nebo také „salámová taktika“. Vojáci odsuzují, že z jejich země jsou dnes a denně odkrajována nová

⁷⁷ Sapin, Charles (2020): *Présidentielle 2022 : 20% des Français prêts à voter pour le général de Villiers. Le Figaro*, 20. 11. 2020.

⁷⁸ Pour un retour de l'honneur de nos gouvernants : 20 généraux appellent Macron ? défendre le patriotisme. *Valeursactuelles.com*, 22. 4. 2021. Dostupné z: <https://www.valeursactuelles.com/politique/pour-un-retour-de-lhonneur-de-nos-gouvernants-20-generaux-appellent-macron-a-defendre-le-patriotisme/>

⁷⁹ Nouvelle tribune de militaires, *20 Minutes*, 10. 5. 2021. <https://www.20minutes.fr/societe/3038631-20210510-tribune-valeurs-actuelles-hebdomadaire-publie-nouveau-texte-ecrit-militaires-activite>

⁸⁰ Je to dlouhodobá operace, během níž francouzští vojáci hlídají v polních uniformách a s nabitými automatickými zbraněmi v ulicích a hlavně na předměstích mnoha francouzských měst, ve kterých žijí téměř sami přistěhovalci. V hlavním městě Paříži hlídají v blízkosti nejvýznamnějších monumentů, jimiž jsou zejména Vítězný oblouk, Avenue de Champs-Élysées, muzeum Louvre, katedrála Notre Dame, Eiffelova věž, dále jsou nasazeni na letištích, v metru i na železničních nádražích.

území, na kterých přestávají platit zákony republiky a prosazuje se otevřené pohrdání Francií, jejími dějinami a hodnotami. Strhávají se sochy velkých postav, Francie je připravována o své dějiny a o sebeúctu. Aktéři protifrancouzského násilí jsou označováni jako členové „hord přistěhovalců“, kteří nenávidí vše francouzské, oslabují soudržnost země a usilují o zničení celého francouzského systému.

Třetí rovina vyjadřuje velice tvrdé výhrady vůči politickým elitám země: pokrytectví, laxnost, lhostejnost, hodnotovou zvrácenost a zbabělost tváří v tvář důsledkům dlouhodobého zanedbávání skutečných příčin a problémů s přistěhovalci. Vládnoucími elitám vytýká, že před třemi lety velmi tvrdě zakročily proti žlutým vestám, avšak zůstávají velice nečinní vůči přistěhovalcům a jejich násilnostem. Vyčítají jim, že na vlastním území dělají stále větší ústupky islamismu, proti kterému oni nasazovali své životy ve všech výše zmiňovaných misích.

Navazující čtvrtá rovina vyhláší, že pokud politické elity země nezačnou konečně jednat, v zemi vypukne občanská válka a aktivní vojáci zasáhnou, aby ukončili chaos a obnovili úctu k základním hodnotám Francouzské republiky.

Poslední rovina je personální: hlavním symbolem nadějí francouzských vojáků je armádní generál Pierre de Villiers, jehož si přejí jako kandidáta pro prezidentskou volbu roku 2022. To naznačuje, že prezident Macron si svým bohorovným přístupem k vojenským špičkám vygeneroval nejen odpor vojenských velitelů, ale také osobnost, která by se mohla stát jeho vyzyvatelem.⁸¹

3.7 Polarizující dopady

Manifesty vojáků vyvolaly silnou polarizaci celé Francie. Ráda je podpořila Marine Le Penová a vyzvala vojáky, aby se přidali k jejímu sdružení, a to zejména v prezidentských volbách 2022, kdy Francii čeká velká bitva o vlastní budoucnost.⁸² Velice důležité je spojení signatářů dopisu s protestním hnutím žlutých vest. Právě z jejich řad zaznělo volání, aby v příštím roce na funkci prezidenta kandidoval právě armádní generál ve výslužbě Pierre de Villiers, u něhož vysoce oceňují, že se postavil prezidentu Macronovi, kterého oni sami doslova bytostně nenávidí.⁸³

Na druhé straně však zazněly i kritické výroky. Premiér Jean Castex tyto manifesty označil za iniciativu, která je v rozporu se všemi principy Francouzské republiky, se

⁸¹ Vigogne, Ludovic (2021): Entre Emmanuel Macron, Pierre et Philippe de Villiers, l'odeur de la poudre. *L'opinion*, 17. 6. 2021. Dostupné z: <https://www.lopinion.fr/edition/politique/emmanuel-macron-pierre-philippe-villiers-odeur-poudre-enquete-247493>

⁸² Johannès, Franck (2021): Marine Le Pen applaudit la tribune controversée d'anciens militaires publiée dans « Valeurs actuelles ». *Le Monde*, 26. 4. 2021. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/politique/article/2021/04/26/marine-le-pen-applaudit-la-tribune-des-anciens-militaires-publiee-dans-valeurs-actuelles_6078123_823448.html

⁸³ Clément, Rémi (2020): "En 2022, les gilets jaunes pourraient se laisser tenter par le Général de Villiers." *Challenges*, 18. 11. 2020. Dostupné z: https://www.challenges.fr/politique/2022-les-gilets-jaunes-pourraient-se-laisser-tenter-par-le-general-de-villiers_737864

zásadami vojenské cti a se základními povinnostmi.⁸⁴ V návaznosti na něj ministryně obrany Florence Parly signatáře příkře odsoudila jako buřiče a spiklence, kteří se dopustili politické machinace, a vzkázala jim, že se mají držet politické neutrality a loajálnosti vůči republice.⁸⁵

ZÁVĚR

Všechna dějství střetu mezi nejvyššími politickými a vojenskými činiteli měla tři společné jmenovatele. Především vojáci odmítli mlčet ve chvílích, kdy šlo o hodně. Dále veřejně protestovali proti soustavnému snižování výdajů na obranu a v neposlední řadě položili důraz na dlouhodobou povinnost zajistit obranu země, což je v kontrastu s krátkodobými volebními horizonty politické klasy. To jsou ty hlavní příčiny revolty, zatímco konkrétní střety mezi vojáky a politiky jsou náhodnými příčinami. Jako *smoking gun* se jeví střet mezi generálem Soubeuletem a ministrem Vallsem (2013). Po něm následovaly další střety, a to dokonce na nejvyšší úrovni.

Hlavní příčiny revolty lze zobecnit následujícím způsobem. Za prvé, nezvládnutá přistěhovalecká politika se může stát vážnou a naléhavou bezpečnostní hrozbou nejen pro Francii, ale pro kteroukoli západní zemi se silnou přistěhovaleckou komunitou. Za druhé, i když je to tzv. měkká hrozba, má dlouhodobé negativní dopady na život každé společnosti. Za třetí, díky mnoha misím (v trvání šesti měsíců) v islámských zemích jsou to právě vojáci, kdo mají nejvíce přímých zážitků a drsných zkušeností z první linie boje, a tak odmítají mluvit ve všeobecných frázích.⁸⁶ Za čtvrté, političtí činitelé mají pouze zprostředkované zkušenosti z krátkodobých návštěv, a tak je jen otázkou času, kdy a při jaké příležitosti (historical accidents) dojde ke vzájemnému názorovému střetu, přičemž nikdy nevíme, jak závažné mohou být jeho důsledky. To nám ukáží následující měsíce. A konečně za páté, revolta dosáhla té nejvyšší úrovně: někdejší NGŠ se dostal do přímého střetu s prezidentem a předsedou Rady ministrů.

Ve všech hlavních obsahových argumentech revoltujících francouzských vojáků se projevuje výrazná shoda s názory, které dlouhodobě zastává Éric Zémour, velice vlivný francouzský novinář, esejista a spisovatel, který se dlouhodobě velmi kriticky vyjadřuje k francouzské politice od konce 30. let minulého století až po současnost. Je řazen ke krajní pravici, především kvůli velmi příkrému postoji k přistěhovalectví. Některé jeho názory jsou hodnoceny doslova jako skandální. Velkou pozornost vyvolala jeho monografie nazvaná *Francouzská sebevražda*,⁸⁷ která vyšla v roce 2014 a stala se bestsellerem,⁸⁸

⁸⁴ Tribune de militaires : « Une récupération politique inacceptable », juge Jean Castex. *Le Monde*, 28. 4. 2021.

⁸⁵ Barotte, Nicolas (2021): Nouvelle tribune de militaires: Florence Parly dénonce une « grossière machination politique ». *Le Figaro*, 10. 5. 2021.

⁸⁶ Général Christophe Gomart (2020): *Soldat de l'ombre*, op. cit., s. 226.

⁸⁷ Eric Zémour : *Le Suicide français*.

⁸⁸ Zemmour bat tous les records de vente ! *Le Point*, vydáno 21. 10. 2014.

jehož se prodávalo 15 tisíc výtisků denně a došlo k několika dotiskům. To i při všech kritických výhradách říká, že Zémour se svojí nabídkou skvěle trefil do poptávky po kritickém hodnocení přistěhovalecké politiky Francie.

Pokud jde o hlavní myšlenky, Zémour napsal, že jeho země byla zcela neúspěšná ve zvládnutí přistěhovalectví, že obětovala národní suverenitu a dopustila tzv. halalizaci⁸⁹ vlastní země. Francouzskou přistěhovaleckou politiku uplatňovanou od počátku 70. let minulého století označuje doslova za ztřeštěnou, protože zemi otevřela obrovskému množství lidí, kteří „nemají nic společného s antropologickou strukturou francouzského národa.“ A pokračuje tezí, podle které je islám expanzivním náboženstvím, protože „Arabové všude, kam přišli, tam vnutili svůj jazyk, svoje náboženství a svého boha.“ Dále tvrdí, že dnešní situace je ještě závažnější, protože šíření islámu zajišťují školy koránu, které jsou placeny ze Saúdské Arábie. Na závěr Zémour varuje, že islám je zcela neslučitelný se základními principy Francouzské republiky a z toho pak vyvozuje vyhraněné dilema: buďto se Francie podřídí islámu, nebo si přistěhovalci budou muset vybrat mezi Francií a islámem.

Zvláště důležité je to, že Éric Zémour jako kandidát pro prezidentskou volbu 2022 svým důrazem na zásadní chyby přistěhovalecké politiky vytvořil nosné téma celé volební kampaně.⁹⁰ Má velkou naději předběhnout Marine Le Penovu⁹¹ a postoupit do 2. kola.⁹² V něm by mohl převzít důležité myšlenky z manifestů revoltujících vojáků. Touto cestou by mohl získat podporu velkého množství těch vojáků, kteří revoltují otevřeně, i těch, kteří s nimi zatím jen skrytě sympatizují.

SEZNAM ZKRATEK

ALN	Armée de la Libération nationale Armáda národního osvobození
ANA	Afghan National Army Afghánská národní armáda
AQMI	Al-Qaïda au Maghreb islamique Al-Káida v islámském Maghrebu
CID	Collège interarmées de Défense Vševojsková škola obrany
FLN	Front de la Libération Nationale Fronta národního osvobození
FOS	Forces armées françaises Ozbrojené síly Francie
PEGIDA	Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes Vlastenečtí Evropané proti islamizaci Západu

⁸⁹ Tento pojem je odvozen od stravovací kultury přistěhovalců z islámského světa.

⁹⁰ Antoine Vitkine: Eric Zemmour exploite le sentiment de honte né de Vichy au profit d'une pensée réactionnaire et xénophobe. Le Monde, 25. 10. 2021.

⁹¹ Ta už se stihla svojí konfrontačností a hádavostí zdiskreditovat a již je na sestupné fázi své politické dráhy.

⁹² Olivier Faye et Claire Gatinois : Election présidentielle 2022 : la majorité hésite quant à l'attitude à adopter face à Eric Zemmour. Le Monde, 27. 10. 2021.

PS	Parti socialiste Socialistická strana
SAR	Středoafriická republika

Autor: ***Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.,** narozen v roce 1952. Je absolventem Vojenské politické akademie v Bratislavě (1974). V minulosti byl zástupcem vedoucího odboru na Institutu pro strategická studia Ministerstva obrany (1991–1993), působil v Generálním štábu Československé armády (1990–1991) a na Ministerstvu obrany ČSSR (1982–1990). V roce 1985 obhájil disertační práci (CSc.) a v roce 2004 obhájil habilitační práci (Doc.). Působí jako seniorní výzkumný pracovník Centra evropské politiky Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. Kromě toho vyučuje na Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze. Předmětem jeho odborného zájmu jsou transatlantické vztahy, strategická kultura, války v dnešním světě a terorismus. Je členem oborové rady doktorského studia FSV UK, MUP Praha a FBMI ČVUT v Kladně. Je autorem dvou monografií v anglickém jazyce, šesti monografií v českém jazyce a řady odborných článků v domácích i zahraničních časopisech (ve Francii, USA, Velké Británii, SRN).*

Jak citovat: EICHLER Jan. Revolta francouzských vojáků proti nezvládnuté přistěhovalecké politice. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 003-022. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Súčasná nukleárna stratégia a výzbroj Spojených štátov amerických a Ruskej federácie

Current Nuclear Strategies and Arsenals of the United States of America and the Russian Federation

Adam Potočňák

Abstrakt: Článok analyzuje holisticky vnímané súčasné stratégie použitia a výstavby nukleárných síl zo strany USA a Ruska, pričom analyticky reflektuje aj ich vzájomné doktrínálne interakcie. Venuje sa podmienkam za ktorých USA a Rusko môžu pristúpiť k použitiu svojich nukleárných zbraní, pričom postihuje aj súvisiacu problematiku modernizácie a výstavby ich nukleárných síl. Autor prichádza k záveru, že ani jednej veľmoci sa doposiaľ nepodarilo opustiť logiku studenej vojny, či vyhnúť sa mylným, skresleným a prehnaným predpokladom o zámeroch druhej strany. Na záver sumarizuje možné zmeny a adaptácie americkej nukleárnej stratégie v ére administratívy prezidenta Bidena a predpokladanú aktualizáciu americkej stratégie v priebehu roka 2022.

Abstract: The article holistically analyses current strategies for the use and development of nuclear forces of the USA and Russia and analytically reflects their mutual doctrinal interactions. It deals with the conditions under which the U.S. and Russia may opt for using their nuclear weapons and reflects also related issues of modernization and development of their actual nuclear forces. The author argues that both superpowers did not manage to abandon the Cold War logic or avoid erroneous, distorted or exaggerated assumptions about the intentions of the other side. The text concludes with a summary of possible changes and adaptations of the American nuclear strategy under the Biden administration as part of the assumed strategy update expected for 2022.

Kľúčové slová: jadrové zbrane; USA; Rusko; stratégia; nukleárna deeskalácia.

Key words: Nuclear Weapons; USA; Russia; Strategy; Nuclear de-escalation.

ÚVOD A CIELE ČLÁNKU

Strategické záujmy a vzájomné interakcie Spojených štátov amerických (USA) a Ruskej federácie (Rusko) ovplyvňujú - hoc aj nepriamo - bezpečnostné prostredie celého sveta. Z tohto pohľadu nemožno prehliadať skutočnosť, že práve USA a Rusko sú mocnosťami disponujúcimi zďaleka najrozsiahlším arzenálom nukleárných zbraní a že strategické plánovanie oboch mocností neustále ráta s hypotetickými scenármi ich nasadenia v rámci vojnových konfliktov. Vzhľadom na svoju extrémnu ničivú silu a dlhodobé dôsledky však predstavuje použitie nukleárných zbraní zo strany ktoréhokoľvek štátneho či neštátneho aktéra zároveň globálnu bezpečnostnú hrozbu *sui generis*. Berúc do úvahy súbor historických, geografických a predovšetkým geopolitických faktorov, nemožno hrozbu použitia nukleárných zbraní opomínať či bagatelizovať, akokoľvek nepravdepodobná či bizarná sa táto hrozba môže zdať vo vzťahu k aktuálnejším hrozbám.¹

Predmetom nasledujúcej deskriptívno-analytickej prípadovej štúdie je reflexia tejto hrozby prostredníctvom analýzy súčasného doktrinálneho prístupu USA a Ruska k ich nukleárnym zbraniam optikou troch kľúčových oblastí. Primárnym cieľom autora je poskytnutie súhrnnej analýzy v súčasnosti platných doktrín USA a Ruska vzťahujúcich sa k výstavbe a použitiu ich nukleárných zbraní, zároveň však sumarizuje aj pravdepodobné budúce zmeny a adaptácie americkej nukleárnej stratégie ovplyvnené nástupom administratívy prezidenta Joe Bidena v januári 2021. Článok má ambíciu prispieť k súčasnému poznaniu konkrétnej oblasti bezpečnostnej a strategickej politiky dvoch svetových veľmocí v rámci česko-slovenskej akademickej a expertnej komunity formou sumarizovanej analýzy súčasných poznatkov, zároveň aj identifikovať prípadné potreby ďalšieho skúmania a teoretického rozpracovania reflektovaného problému.

1 METODOLÓGIA A VÝSKUMNÝ DESIGN

Text je vnútorne členený do dvoch častí. Prvá z nich popisuje a analyzuje v súčasnosti platné nukleárne stratégie (resp. doktríny) USA a Ruska, pričom termíny „stratégia“ a „doktrína“ autor nechápe len ako jediný konkrétny dokument doktrinálneho charakteru, ale naopak, ako obsahovo široký súhrn konceptov, teoretických predpokladov, dlhodobých plánov a princípov o tradícii, účele, štruktúre a použití nukleárných zbraní

¹ Až 53% obyvateľov Ruska vníma hrozbu konfliktu s použitím nukleárných zbraní ako reálnu, vo vekovej kategórii 46-60 rokov sa jej obáva až 63% respondentov. Za najpravdepodobnejšieho agresora pritom Rusi považujú práve USA. Podobné obavy panujú aj v Spojených štátoch, avšak väčšina Američanov považuje za najpravdepodobnejšieho agresora KĽDR, nasledovanú Iránom a práve Ruskom. Viď KAHN, Chris. Half of American adults expect war with Iran 'within next few years': Reuters/Ipsos poll. In: *Reuters* (online), 21. 5. 2019 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-usa-iran-poll-idUSKCN1SR27K> a taktiež SIZOVA, Kristina. Opasnaja perspektiva: Polovina Rossijan verjat v vozmožnost' jadernoju vojny. In *Gazeta.ru* (online), 7. 12. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://www.gazeta.ru/army/2020/12/07/13390357.shtml?mc_cid=6ca9a49bd2&mc_eid=bf463c4cb1.

zo strany konkrétnej mocnosti.² Analyzovaný tak bude komplexný prístup USA/Ruska k výstavbe, modernizácii, posilňovaniu a teoretickému rozpracovaniu použitia svojich nukleárných síl a to na základe empirického poznania v troch tematických oblastiach:

- Prvou z nich sú tzv. **scenáre použitia**, teda podmienky, okolnosti a situácie, za ktorých môžu prezidenti USA a Ruska ako jediné oprávnené osoby iniciovať útok nukleárnymi zbraňami;
- Druhá oblasť sa zaoberá **vertikálnou proliferáciou nukleárných zbraní a ich nosičov**, čiže modernizáciou a posilňovaním nukleárneho arzenálu zo strany USA a Ruska;³
- Záverečná oblasť postihne aktuálny prístup USA a Ruska k otázkam **vzájomnej kontroly a obmedzenia nukleárných zbraní a ich nosičov**;

Kľúčovými zdrojmi pre celú prvú časť článku sú verejne dostupné verzie vrcholných strategických dokumentov USA a Ruska zaoberajúce sa problematikou nukleárneho zbrojenia a hypotetického použitia nukleárných zbraní. Tieto zdroje sú dopĺňané zdrojmi sekundárnymi, teda materiálmi analyticko-interpretácie povahy pochádzajúcimi z akademického či expertného prostredia ako napr. analytické štúdie, odborné články, či špecificky zamerané webové stránky. Tie zároveň predstavujú zdrojový základ pre druhú časť textu, v ktorej autor identifikuje možné adaptácie, zmeny a trendy americkej nukleárnej stratégie v súvislosti s nástupom novej administratívy prezidenta Joe Bidena. Vzhľadom na postavenie prezidenta Vladimíra V. Putina ako centrálného elementu garantujúceho pretrvanie súčasného autoritatívneho a vysoko personalizovaného ruského režimu nemožno predpokladať v najbližšej budúcnosti žiadne zásadné zmeny ruskej nukleárnej stratégie. Preto sa druhá časť textu bude zaoberať len adaptáciou americkej nukleárnej stratégie na novú politickú realitu v krajine a aj to primárne vo vzťahu k Rusku.

2 SÚČASNÉ NUKLEÁRNE STRATÉGIE USA A RUSKA

2.1 Scenáre použitia

Najvyšším strategickým dokumentom upravujúcim výstavbu, modernizáciu a prípadné použitie amerických nukleárných zbraní je (ne)pravidelne aktualizovaný *Nuclear*

² INGRAM, Paul. Discussion Paper: Nuclear Doctrine. In: *Nuclear Threat Initiative* (online), január 2019 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://media.nti.org/documents/Discussion_Paper-Nuclear_Doctrine.pdf.

³ Vertikálnou proliferáciou sa v celom nasledujúcom texte rozumie kvantitatívne (počet hlavic a ich nosičov) ako aj kvalitatívne (technologicky sofistikovanejšie, prípadne typologicky celkom nové zbrane a ich nosiče) rozširovanie nukleárneho arzenálu konkrétneho štátu. Viď SIDEL, Victor W. a Barry S. LEVY. Proliferation of Nuclear Weapons: Opportunities for Control and Abolition. *Am J Public Health*, 2007, roč. 97, č. 9, s. 1589-1594 (cit. 6. 7. 2021).

Posture Review (NPR) vydaný naposledy vo februári 2018.⁴ Hoci sa dokument z dielne administratívy prezidenta Trumpa čiastočne vyhŕaňuje voči predošlému „Obamovmu“ NPR z roku 2010, v scenároch prípadného použitia amerických nukleárných zbraní sa so svojím predchodcom zhoduje. Zachováva princíp **strategickej nejednoznačnosti** (*strategic ambiguity*), USA sa zaväzujú k „pružnému a špecifikovanému (*flexible and tailored*)“ použitiu nukleárných zbraní, pričom základnou podmienkou pre ich použitie zostávajú zámerne vágne definované „*extrémne okolnosti vyžadujúce obranu životných záujmov USA, ich spojencov a partnerov.*“⁵ Na rozdiel od NPR 2010 však súčasný dokument explicitne umožňuje použiť nukleárne zbrane aj ako preventívne opatrenie proti nenukleárnemu útoku na USA, alebo ich spojencov. Washington sa tak nepriamo dištancoval od čestného prísľubu **nepoužiť svoje nukleárne zbrane ako prvý** (tzv. *no first use clause*), pričom zverejnenie NPR 2018 okamžite viedlo k debatám, či Pentagon zamýšľa reagovať nukleárnymi útokmi napr. aj na masívny kybernetický útok voči americkej kritickej infraštruktúre, či inú nekonvenčnú/neletálnu agresiu voči USA.⁶ V každom prípade, NPR 2018 tiež explicitne potvrdzuje základnú premisu americkej nukleárnej stratégie, že americký nukleárny arzenál slúži primárne ako prostriedok **strategického odstrašenia** (*strategic deterrence*) akejkolvek (nukleárnej, konvenčnej a v súčasnosti aj nekinetickej) agresie voči Spojeným štátom a ich spojencom.⁷ Jeho strategickou úlohou tak nie je zabezpečiť USA víťazstvo v hypotetickom nukleárnom konflikte, ale hrozbou zničujúcej odpłaty odradiť potenciálneho agresora vôbec od iniciovania či eskalácie agresie voči USA a ich spojencom.

Obdobným dokumentom najvyššej strategickej úrovne na strane Ruska je od júna 2020 materiál s názvom *Základy štátnej politiky Ruskej federácie v oblasti jadrového odstrašenia* (ďalej len *Základy štátnej politiky*).⁸ Ide o vôbec prvý verejne dostupný dokument svojho druhu, keďže ruská nukleárna stratégia bola až doteraz sumarizovaná v utajenej prílohe Vojenskej doktríny Ruskej federácie (VD RF).⁹ Hoci oproti americkému NPR sú ruské Základy štátnej politiky neporovnateľne stručnejším dokumentom, scenáre

⁴ DEPARTMENT OF DEFENSE. Nuclear Posture Review. *Department of Defense* (online), február 2018. Dostupné z: <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF>.

⁵ Ibid.

⁶ PERKOVICH, George. Really? We're Gonna Nuke Russia for a Cyberattack? In: *Politico Magazine* (online), 18. 1. 2018 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.politico.com/magazine/story/2018/01/18/donald-trump-russia-nuclear-cyberattack-216477/>.

⁷ KRISTENSEN Hans a Adam MOUNT. 2018 Nuclear Posture Review Resource. In: *Federation of American Scientists* (online), 6. 2. 2018 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/nuclear-posture-review/>.

⁸ MID ROSSII. Osnovy gosudarstvennoj politiki Rossijskoj Federacii v oblasti jadernogo sderživanja. *Ministerstvo inostrannyh del Rossijskoj federacii* (online), 8. 6. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://url.cz/KKqUp>.

⁹ MČS ROSII. Voennaja doktrina Rossijskoj federacii (utv. prezidentom Rossijskoj federacii). *Ministerstvo Rossijskoj federacii po delam graždanskoj oborony, črezvyčajnym situacijam i likvidacii posledstvij stichijnych bedstvij* (online), 25. 12. 2014 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.mchs.gov.ru/dokumenty/2940> + <https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>

použitia ruských nukleárných zbraní špecifikujú o niečo detailnejšie. Konkrétne v tomto smere rozoznávajú 4 možné situácie:

- Spoľahlivá informácia o štarte balistických rakiet útočiacich na územie Ruskej federácie a/alebo jej spojencov¹⁰
- Útok protivníka nukleárnymi zbraňami, alebo iným druhom zbraní hromadného ničenia proti územiu Ruskej federácie a/alebo proti jej spojencom¹¹
- Útok protivníka na kriticky významné štátne, alebo vojenské objekty Ruskej federácie, ktorých znefunkčnenie vyústi v neschopnosť realizovať odvetný nukleárny úder
- Agresia proti Ruskej federácii konvenčnými zbraňami ohrozujúca samotnú existenciu štátu

Rovnako ako v prípade USA, aj Rusko pripisuje svojim nukleárnym zbraňam primárne úlohu odstrašenia, konkrétne vďaka schopnosti odvetným úderom spôsobiť nepriateľovi **neakceptovateľné škody**,¹² zároveň sa po vzore Washingtonu ani Moskva nehodlá obmedzovať prísľubom nepoužiť nukleárne zbrane ako prvú. Naopak, vyhradzuje si právo použiť nukleárne zbrane už na základe varovania o nepriateľskom útoku (**launch on warning**, rusky Ответно-Встречный Удар).¹³ Podstatné však je, že ruský koncept strategického odstrašenia (Стратегическое Сдерживание) sa substantívne líši od amerického. Kým USA za dostatočnú záruku odstrašenia považujú už samotné vlastníctvo rozsiahleho nukleárneho arzenálu a jeho nosičov, Rusko uplatňuje dynamický koncept komplexnej integrácie vojenských a nevojenských opatrení s cieľom ovplyvniť rozhodovanie a konanie protivníka. Stratégia národnej bezpečnosti Ruska z roku 2015 koncept sumarizuje ako „*sériu vzájomne prepojených politických, vojenských, vojensko-technických, ekonomických a informačných opatrení majúcich za cieľ znemožniť uplatnenie sily proti Rusku*,

¹⁰ Zvláštnosťou je, prečo dokument explicitne uvádza len balistické rakety a nezmiňuje sa o útoku inými nosičmi nukleárných hlavíc ako napr. strategické bombardéry, či strely s plochou dráhou letu.

¹¹ Jednoznačná definícia „ruského územia“ a „ruských spojencov“ je vzhľadom na zaangažovanie Ruska vo viacerých teritoriálnych, etnických a politických konfliktoch v post-sovietskom priestore pomerne problematická a vedie k úvahám, či sa ustanovenia ruskej nukleárnej stratégie týkajú aj území patriacich de iure iným suverénnym štátom (Krym, Donbas), alebo či možno za spojencov Ruska považovať aj neuznané (Podnestersko), prípadne iba čiastočne uznané štáty (Abcházsko, Južné Osetsko).

¹² Koncept neakceptovateľných škôd nebol nikdy jednoznačne matematicky definovaný. Jeho ideový otec, bývalý americký minister obrany Robert McNamara predpokladal, že hranica neakceptovateľnosti predstavuje fyzickú stratu 20-25% populácie a 1/3 až 2/3 priemyselnej kapacity zasiahnutej krajiny. Súčasnú americkú a ruskú strategickú myšlienku sa v zásade zhodujú, že za neakceptovateľné škody možno považovať taký úder, po ktorom prestane zasiahnutá krajina existovať ako funkčné sociálno-politické spoločenstvo. Viď EVSJUKOV, A. V., CHRJAPIN, A. L. Roľ nových systémov strategického vooruženia v obsepení strategického sderživanja. *Voennaja mysľ*. 2020, roč. 13, č. 12, s. 26-30.

¹³ Hoci sa americké aj ruské strategické myslenie pridŕžavajú tejto (logicky ospravedlniteľnej) zásady už od studenej vojny, ide o mimoriadne riskantnú stratégiu vzhľadom na obrovské riziko zahájenia „odvetného“ útoku na základe mylných informácií či technického zlyhania systémov včasného varovania. S vývojom nových, najmä hypersonických zbraní, sa v budúcnosti ešte viac skráti čas dostupný na vyhodnotenie situácie a prijatie adekvátnej reakcie zo strany politických lídrov, čím úmerne narastie aj riziko fatálneho omylu. Detailne viď PERRY, William J. a Tom Z. COLLINA. *The Button. The New Nuclear Arms Race and Presidential Power from Truman to Trump*. Dallas: BenBella Books, 2020. ISBN 978-1-948836-99-9.

brániť jeho suverenitu a zachovávať jeho územnú celistvosť.¹⁴ Nukleárne zbrane, konvenčné sily a všemožné nevojenské prostriedky tak predstavujú komplementárne súčasti holistického systému obrany štátu.¹⁵ Úlohou nukleárných síl v tomto systéme je okrem odstránenia zabezpečiť Rusku voči USA aj **strategickú stabilitu**,¹⁶ ktorá bola uholným kameňom sovietskej nukleárnej stratégie už od polovice 70. rokov a dodnes predstavuje základný element (seba)vnímania a (seba)prezentácie Ruska ako globálnej veľmoci.¹⁷

Komplexným systémom obrany štátu predpokladajúcim strategické odstránenie a strategickú stabilitu vo vzťahu k USA reaguje Moskva na globálnu prevahu USA v kapacitách a schopnostiach konvenčných síl reprezentovanú ambicióznym konceptom **Conventional Prompt Global Strike** (CPGS).¹⁸ Ruské politické a vojenské elity totiž dospeli k presvedčeniu, že USA sú schopné spôsobiť Rusku neakceptovateľné škody aj bez nasadenia vlastných nukleárných zbraní, výhradne len konvenčnými prostriedkami.¹⁹ Západní experti sa v zásade zhodujú, že Rusko schopnosti amerických konvenčných síl a protiraketovej obrany paranoidne preháňa a preceňuje²⁰, práve táto kalkulácia Moskvy je však kľúčová

14 PREZIDENT ROSSII. Ukaz prezidenta Rossijskoj federacii ot 31. 12. 2015 g. No. 683 o Strategii nacionalnoj bezopasnosti Rossijskoj federacii. *Prezident Rossii* (online), 31. 12. 2015 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/40391>.

15 KOFMAN, Michael a Anya Loukianova FINK. Escalation Management and Nuclear Employment in Russian Military Strategy. In: *The War on the Rocks* (online), 23. 6. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://warontherocks.com/2020/06/escalation-management-and-nuclear-employment-in-russian-military-strategy/>.

16 Klasická definícia strategickej stability hovorí, že ide o stav „v ktorom nukleárne zbrane ponúkajú výhodu odstránenia bez toho, aby stimulovali k potrebe prvého útoku.“ Technologický pokrok posledných dekád a zavedenie nových zbraní a zbraňových systémov (hypersonické zbrane, presne mierená munícia, pokročilá protiraketová obrana, kybernetické a vesmírne vojenské kapacity, umelá inteligencia...) však nútia k zásadnému prehodnoteniu celého konceptu a zahrnutiu nových fenoménov do jeho rámca. Detailnejšie viď FIX, Lianna a Ulrich KÜHN. Strategic Stability in the 21st Century. In: *ETH Zürich, Centre for Security Studies, Russian Analytical Digest No. 260* (online), 20. 12. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://css.ethz.ch/en/publications/rad/rad-all-issues/details.html?id=n/o/2/6/no_260_arms_control.

17 Je celkom pravdepodobné, že Rusko bez rozsiahleho nukleárneho arzenálu by na globálnej politickej scéne predstavovalo oveľa menej rešpektovaného a vplyvného hráča, podľa niektorých interpretácií dokonca len „trpaslika.“ Viď FORSS, Stefan. Russian Nuclear Policy, Doctrine and Strategy. In: HOWARD, Glen E. a Matthew CZEKAJ, eds. *Russia's Military Strategy and Doctrine*. Washington D. C.: The Jamestown Foundation, 2019, s. 185-250. ISBN 978-0-9968660-1-3.

18 Koncept *Conventional Prompt Global Strike* predstavuje dlhodobý smer strategického plánovania USA, podľa ktorého má byť americká armáda schopná rozhodujúceho útoku konvenčnými zbraňami ako presne mierená munícia, bezpilotné prostriedky, taktické a stíhacie letectvo či strely s plochou dráhou letu kdekoľvek na svete v priebehu maximálne niekoľko hodín po vydaní rozkazu. Detailne o koncepte viď WOOLF, Amy F. *Conventional Prompt Global Strike and Long-Range Ballistic Missiles: Background and Issues*. In: *Congressional Research Service* (online), 16. 7. 2021 (cit. 16. 7. 2021). Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R41464>.

19 BLANK, Stephen. Putin's Asymmetric Strategy: Nuclear and New-Type Weapons in Russian Defense Policy. In: HOWARD, Glen E. a Matthew CZEKAJ, eds. *Russia's Military Strategy and Doctrine*. Washington D. C.: The Jamestown Foundation, 2019, s. 251-301. ISBN 978-0-9968660-1-3.

20 KROENIG, Matthew, Mark MASSA a Christian TROTTI. Russia's exotic Nuclear Weapons and Implications for the United States and NATO. In: *Atlantic Council* (online), 6. 3. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/russias-exotic-nuclear-weapons-and-implications-for-the-united-states-and-nato/>.

pre správne pochopenie úlohy taktických nukleárných zbraní v súčasnom ruskom strategickom myslení. Americká ani ruská stratégia pritom výraz „*taktické nukleárne zbrane*“ nepozná, obe krajiny operujú s termínom „*nestrategické nukleárne zbrane*“ (*nonstrategic nuclear weapon*, resp. нестратегическое ядерное оружие). Všeobecne ani žiadna definícia „taktických“ nukleárných zbraní neexistuje, panuje však konsenzus, že taktické/nestrategické nukleárne zbrane slúžia pre použitie „*priamo na bojisku a v rámci kinetickej bojovej činnosti, na rozdiel od strategických, ktorých účelom je použitie proti nepriateľským mestám, priemyslu a iným cieľom so zámerom poškodiť nepriateľovu schopnosť pokračovať vo vojnovom konflikte.*“²¹

Účel, strategický význam a prípadné použitie taktických nukleárných zbraní výborne ilustruje nedávny intenzívny spor expertov o tom, či ruská nukleárna stratégia reálne počíta s **nukleárnou deeskaláciou** (Ядерная Деэскалация, západné zdroje používajú skôr termíny *escalate to de-escalate*, alebo *escalate to win*) ako významným prvkom strategickej nejednoznačnosti.²² Zástancovia konceptu tvrdia, že Rusko predpokladá použitie svojich taktických nukleárných zbraní hneď v úvodnej fáze hypotetického konfliktu s USA/NATO s cieľom nepriateľa šokovať, prinútiť k okamžitej deeskalácii a ukončiť konflikt na základe ruských podmienok.²³ Prvá zmienka o koncepte sa objavila v článku generála Levšina a plukovníkov Nedelina a Sosnovského v žurnále *Vojennaja mysl'* z mája 1999²⁴, následne bol koncept nepravidelne oživovaný vyjadreniami čelných politických²⁵

²¹ Pre úplnosť treba uviesť poznámku bývalého ministra obrany USA Jamesa Mattisa, podľa ktorého neexistuje rozdiel medzi taktickými a strategickými nukleárnymi zbraňami v zmysle dôsledkov ich použitia. Mattis tvrdil, že akékoľvek použitie akejkoľvek nukleárnej zbrane kdekoľvek a kedykoľvek by bolo strategickým „game-changerom.“ Viď KRISTENSEN, Hans M. a Matt KORDA. Tactical nuclear weapons, 2019. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2019, roč. 75, č. 5, s. 252-261.

²² Súhlasné stanoviská k existencii nukleárnej deeskalácie ako relevantného prvku ruskej nukleárnej stratégie viď HARVEY, John R, Franklin C. MILLER, Keith B. PAYNE a Bradley H. ROBERTS. Continuity and Change in U.S. Nuclear Policy. In: *Real Clear Defense* (online), 7. 2. 2018 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://www.realcleardefense.com/articles/2018/02/07/continuity_and_change_in_us_nuclear_policy_113025.html, prípadne LUIK, Jüri a Tomas JERMALAVIČIUS. A plausible scenario of nuclear war in Europe and how to deter it. A perspective from Estonia. In: *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2018, roč. 73, č. 4, s. 233-239. Naopak stanoviská spochybňujúce existenciu a realnosť nukleárnej deeskalácie viď v VEN BRUUSGAARD, Kristin. Thy Myth of Russia's Lowered Nuclear Threshold. In: *The War on the Rocks* (online), 22. 9. 2017 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://warontherocks.com/2017/09/the-myth-of-russias-lowered-nuclear-threshold/>, alebo OLIKER, Olga a Andrey BAKLITSKIY. The Nuclear Posture Review and Russian "De-Escalation:" A Dangerous Solution to a Nonexistent Problem. In: *The War on the Rocks* (online), 20. 2. 2018 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://warontherocks.com/2018/02/nuclear-posture-review-russian-de-escalation-dangerous-solution-nonexistent-problem/>.

²³ FORSS, Stefan. Russian Nuclear Policy, Doctrine and Strategy. In: HOWARD, Glen E. a Matthew CZEKAJ, eds. *Russia's Military Strategy and Doctrine*. Washington D. C.: The Jamestown Foundation, 2019, s. 185-250. ISBN 978-0-9968660-1-3.

²⁴ LEVŠIN, V. I., A. V. NEDELIN a M. E. SOSNOVSKIJ. O primenenii jadernogo oruzhija dlja deeskalacii voennyh dejstvij. In: *Vojennaja mysl'* (online), r. 3, č. 5-6, s. 34-37, 1999. Dostupné z: <http://militaryarticle.ru/zarubezhnoe-voennoe-obozrenie/1999-zvo/8995-o-primenenii-jadernogo-oruzhija-dlja-dejeskalacii..>

²⁵ MAMONTOV, Vladimir. Menjaetsja Rossija, menjaetsja i jejo vojennaja doktrina. In: *Izvestia.ru* (online), 14. 10. 2009 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://iz.ru/news/354178>.

a vojenských²⁶ predstaviteľov Ruska. História tak opísala zaujímavý obrat, keďže v ére studenej vojny práve USA počítali s nukleárnymi údermi proti sovietskej konvenčnej prevahe na európskom kontinente v rámci tzv. kontroly nad eskaláciou (*control of escalation*),²⁷ v súčasnosti musí kvôli konvenčnej prevahe USA (a celého NATO) počítať s obdobným variantom Rusko.

Berúc nukleárnu deeskaláciu ako hotovú vec a organickú súčasť ruskej nukleárnej stratégie, americký NPR 2018 reagoval zavedením dvoch nových odstrašujúcich opatrení, do značnej miery stierajúcimi rozdiely medzi taktickými a strategickými nukleárnymi zbraňami. Prvým je deklarovaná pripravenosť odpovedať na ruské útoky taktickými nukleárnymi zbraňami vlastnými, z ponoriek odpálenými medzikontinentálnymi balistickými raketami (tzv. *Submarine-Launched Ballistic Missile*, SLBM), avšak pri nasadení zmenšenej nukleárnej hlavice (tzv. *low-yield option*). Druhým opatrením je návrat striel s plochou dráhou letu (tzv. *Submarine-Launched Cruise Missile*, SLCM) typu *Tomahawk* nesúcich nukleárne hlavice do výzbroje amerických strategických ponoriek.²⁸ V roku 2019 reagovali USA na zamýšľanú hrozbu nukleárnej deeskalácie zo strany Ruska aj doktrínálne, keď nakrátko zverejnená doktrína Zboru náčelníkov štábov (*Joint Chief of Staff*)²⁹ obsahovala ustanovenie o možnosti nasadiť americké taktické nukleárne zbrane priamo na bojisku prebiehajúceho konfliktu v záujme „*obnovenia strategick stability*.“ Dokument bol čoskoro opäť preradený pod utajený režim, Pentagon však nepriamo (a možno nechtiac) priznal, že do americkej nukleárnej stratégie zakotvil koncept obsahovo de facto totožný s údajnou ruskou nukleárnou deeskaláciou.³⁰

Problémom však je, že o nukleárnej deeskalácii sa explicitne nezmieňuje žiadny ruský strategický dokument, jediná zmienka aspoň vzdialene pripomínajúca logiku nukleárnej deeskalácie sa objavuje v čl. 37 dokumentu s názvom *Základy štátnej politiky Ruskej federácie v oblasti vojensko-námornej činnosti do roku 2030*, ktorý uvádza, že „*v podmienkach eskalácie vojenského konfliktu sa demonštrácia pripravenosti a odhodlania použiť silu prostredníctvom nestrategických jadrových zbraní považuje za efektívny odstrašujúci prostriedok*.“³¹ Kľúčovým slovným spojením je však aj v tomto kontexte

²⁶ ROBERTS, Cynthia. Revelations about Russia's Nuclear Deterrence Policy. In: *The War on the Rocks* (online), 19. 6. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://warontherocks.com/2020/06/revelations-about-russias-nuclear-deterrence-policy/>.

²⁷ BROWN, Seyom. The Trump Administration's Nuclear Posture Review (NPR): In Historical Perspective. *Journal of Peace and Nuclear Disarmament*, 2018, r. 1, č. 2, 268-280.

²⁸ DEPARTMENT OF DEFENSE. Nuclear Posture Review. *Department of Defense* (online), február 2018. Dostupné z: <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF>.

²⁹ FAS. Joint Publication 3-72. Nuclear Operations. In: *Federation of American Scientists* (online), 11. 6. 2019 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3_72.pdf.

³⁰ AFTERGOOD, Steven. DoD Doctrine on Nuclear Operation Published, Taken Offline. In: *Federation of American Scientists* (online), 19. 6. 2019 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://fas.org/blogs/secrecy/2019/06/nuclear-operations/>.

³¹ MORSKAJA KOLEGIJA. Ukaz prezidenta Rossijskoj federacii Ob utverždenii Osnov gosudarstvennoj politiki Rossijskoj federacii v oblasti voenno-morskoj dejatel'nosti na period do 2030 goda. *Morskaja kolegija* (online), 17. 11. 2017 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <http://marine.gov.ru/upload/iblock/6ae/6ae1f28040230e2404cfadb400017be3.pdf>.

„demonštrácia pripravenosti a odhodlania“, ktorá vôbec nemusí automaticky znamenať útok taktickými nukleárnymi zbraňami proti vojenským (tým menej civilným) cieľom protivníka. Koncept nukleárnej deeskalácie je navyše v logickom rozpore s platnými strategickými dokumentmi Ruska - ak by totiž ruské elity ráтали s deeskalačným nukleárnym úderom, museli by konať v rozpore s vlastnou Vojenskou doktrínou a tiež Základmi štátnej politiky.³² Takéto uvažovanie a konanie by však bolo maximálne kontraproduktívne, keďže strategické odstrašenie je najhodnovernejšie práve vtedy, ak je potenciálnemu agresorovi v každom momente jasné, kde ležia neprekročiteľné červené čiary³³ - inými slovami, čím transparentnejšie doktríny, tým hodnovernejšie odstrašenie.³⁴ Vojenské elity Ruska v súkromných rozhovoroch popierajú ideu preventívneho použitia taktických nukleárných zbraní s argumentom, že akýkoľvek konflikt s USA/NATO by viedol, buď k rýchlej deeskalácii v záujme vyhnúť sa katastrofe, alebo naopak, eskalácii až na úroveň globálneho armageddonu. Oba prípady by pritom nastali aj bez „deeskalačného“ nukleárneho úderu.³⁵ V neposlednom rade, predstava obmedzenej nukleárnej vojny bola ruskému strategickému mysleniu vždy cudzia, keďže takáto vojna by sa odohrávala veľmi blízko ruského územia, prípadne priamo na ňom.³⁶

Je pravdou, že scenáre strategických cvičení ruskej armády opakovane obsahovali simulované útoky nukleárnymi zbraňami,³⁷ je však nutné vnímať kontext, v ktorom k nim prišlo. Podľa platnej Vojenskej doktríny rozoznáva Rusko 4 typy ozbrojených konfliktov (ozbrojený konflikt, lokálna vojna, regionálna vojna a globálna vojna),³⁸ pričom

³² OLIKER, Olga a Andrey BAKLITSKIY. The Nuclear Posture Review and Russian “De-Escalation:” A Dangerous Solution to a Nonexistent Problem. In: *The War on the Rocks* (online), 20. 2. 2018 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://warontherocks.com/2018/02/nuclear-posture-review-russian-de-escalation-dangerous-solution-nonexistent-problem/>

³³ VEN BRUUSGAARD, Kristin. Thy Myth of Russia’s Lowered Nuclear Threshold. In: *The War on the Rocks* (online), 22. 9. 2017 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://warontherocks.com/2017/09/the-myth-of-russias-lowered-nuclear-threshold/>

³⁴ OLIKER, Olga. New Document Consolidates Russia’s Nuclear Policy in One Place. In: *Russia Matters* (online), 4. 6. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.russiamatters.org/analysis/new-document-consolidates-russias-nuclear-policy-one-place>.

³⁵ V tomto smere sa zhodujú s tiež bývalým americkým ministrom obrany Robertom McNamaram, ktorý v 60. rokoch stál za tzv. *stratégiou pružnej odpovede*. Tá predpokladala riadenú a postupnú eskaláciu prípadného konfliktu s použitím najskôr taktických a prípadne aj strategických nukleárných zbraní. Neskôr však McNamara priznal, že seriózne plánovať obmedzené použitie nukleárných zbraní v akomkoľvek konflikte je nemožné. Vid’ SAHAY, Usha. The Human Face of Nuclear Deterrence. In: *The War on the Rocks* (online), 10. 2. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://1url.cz/szxC1>.

³⁶ TRENIN, Dmitri. Decoding Russia’s Official Nuclear Deterrence Paper. In: *Carnegie Moscow Center* (online), 5. 6. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://carnegie.ru/commentary/81983>.

³⁷ FELGENHAUER, Pavel. Russia Seeks to Impose New ABM Treaty on the US by Developing BMD. In: The Jamestown Foundation (online), 16. 7. 2010 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://jamestown.org/program/russia-seeks-to-impose-new-abm-treaty-on-the-us-by-developing-bmd/> a takisto PETRAITIS, Daivis. The Anatomy of ZAPAD-2017: Certain Features of Russian Military Planning. *Lithuanian Annual Strategic Review*. 2017-2018, roč. 16, č. 1, s. 229-267.

³⁸ МЧС РОССИИ. Voennaja doktrina Rossijskoj federacii (utv. prezidentom Rossijskoj federacii). *Ministerstvo Rossijskoj federacii po delam grazhdanskoj oborony, črezvyčajnym situacijam i likvidacii posledstvij stichijnych bedstvij* (online), 25. 12. 2014 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.mcch.gov.ru/dokumenty/2940> + <https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>

strategické plánovanie predpokladá použitie nukleárných zbraní ako ultimatívneho prostriedku obrany a odpłaty až v poslednej fáze globálneho vojnového konfliktu, kedy by sa celá Ruská federácia nachádzala v stave absolútnej mobilizácie a totálnej defenzívy.³⁹ V tomto smere je presvedčenie o pripravenosti Ruska použiť svoje nukleárne sily na základe dikcie strategických dokumentov⁴⁰, vyjadrení expertov,⁴¹ či politikov⁴² v zásade správne, avšak ide o scenár, ktorému sa chce samotná Moskva za každú cenu vyhnúť práve prostredníctvom svojho strategického odstrašenia.⁴³ Ruské strategické dokumenty preto, rovnako ako obdobné dokumenty USA, slúžia najmä ako „*nákres červených línií, ktoré sa nikomu neodporúča prekračovať*.“⁴⁴ Rovnako ako v prípade USA je otázne, či by Rusko reagovalo nukleárnymi zbraňami napr. na masívny kybernetický útok proti svojej kritickej infraštruktúre.⁴⁵ Na základe celkovej dikcie amerického aj ruského strategického dokumentu však možno nukleárnu stratégiu oboch veľmocí charakterizovať ako v zásade defenzívnu, konzistentnú a kontinuálnu vo vzťahu k tradícii posledných dvoch dekád.⁴⁶

Bohužiaľ, stabilita a predvídateľnosť globálneho bezpečnostného prostredia neprosieva vyvodzovanie vzájomne prehnaných či preceňujúcich záverov z doktrínálnych dokumentov druhej strany. Zatiaľ čo americkí stratégovia pravdepodobne podľahli sebaklamu, keď z ruskej stratégie „vyčítali“ koncept nukleárnej deeskalácie, ich ruské náprotivky nemenej paranoidne preceňujú schopnosti amerických konvenčných síl a protiraketovej obrany. Obojstranne prehnané, chybné či nepresné interpretácie a kalkulácie vo vzťahu k zámerom a scenárom použitia nukleárných síl druhej strany sa následne odrážajú

³⁹ Vyčerpávajúci popis strategického plánovania v rámci globálneho konfliktu a praktickú demonštráciu prípravy Ruska na konflikt tohto typu na príklade cvičenia ZAPAD 2017 vid' v PETRAITIS, Daivis. *The Anatomy of ZAPAD-2017: Certain Features of Russian Military Planning*. *Lithuanian Annual Strategic Review*. 2017-2018, roč. 16, č. 1, s. 229-267.

⁴⁰ MID ROSSII. Osnovy gosudarstvennoj politiki Rossijskoj Federacii v oblasti jadernogo sderživaniya. *Ministerstvo inostrannyh del Rossijskoj federacii* (online), 8. 6. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://1url.cz/KKqUp>.

⁴¹ STRELIN, A. E. a A. L. CHRJAPIN. Ob osnovach gosudarstvennoj politiki Rossijskoj federacii v oblasti jadernogo sderživaniya. In: *Krasnaja zvezda* (online), 7. 8. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <http://redstar.ru/ob-osnovah-gosudarstvennoj-politiki-rossijskoj-federatsii-v-oblasti-yadernogo-sderzhivaniya/>.

⁴² PANINA, Elena. Elena Panina: Putin novym Planom oborony poslal signal „partneram“ Rossii. In: *Federalnoe Agentstvo Novostej* (online), 17. 11. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://riafan.ru/1337317-elena-panina-putin-novym-planom-oborony-poslal-signal-partneram-rossii?mc_cid=44304892fc&mc_eid=bf463c4cb1.

⁴³ BLANK, Stephen. Putin's Asymmetric Strategy: Nuclear and New-Type Weapons in Russian Defense Policy. In: HOWARD, Glen E. a Matthew CZEKAJ, eds. *Russia's Military Strategy and Doctrine*. Washington D. C.: The Jamestown Foundation, 2019, s. 251-301. ISBN 978-0-9968660-1-3.

⁴⁴ STRELIN, A. E. a A. L. CHRJAPIN. Ob osnovach gosudarstvennoj politiki Rossijskoj federacii v oblasti jadernogo sderživaniya. In: *Krasnaja zvezda* (online), 7. 8. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <http://redstar.ru/ob-osnovah-gosudarstvennoj-politiki-rossijskoj-federatsii-v-oblasti-yadernogo-sderzhivaniya/>.

⁴⁵ STEFANOVICH, Dmitry. Revelation or Revolution? Russia's New, Official 'Nuclear Doctrine'. In: *Institute for Peace Research and Security at the University of Hamburg* (online), 15. 7. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://ifsh.de/en/news-detail/revelation-or-revolution-russias-new-official-nuclear-doctrine>.

⁴⁶ SOKOV, Nikolai. Russia Clarifies its Nuclear Deterrence Policy. In: *Vienna Center for Disarmament and Non-Proliferation* (online), 3. 6. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://vcdnp.org/russia-clarifies-its-nuclear-deterrence-policy/>.

v prístupe oboch veľmocí k výstavbe a posilňovaniu svojho nukleárneho arzenálu, ktorému je venovaná nasledujúca časť textu.

2.2 Vertikálna proliferácia nukleárných zbraní a ich nosičov

Spojené štáty síce vlastnia svetovo najrozsiahlejší arzenál strategických nukleárných zbraní, všetky elementy americkej **strategickej triády**⁴⁷ však rýchlo zastarávajú a v nasledujúcich troch dekádach budú potrebovať rozsiahlu modernizáciu, alebo úplné nahradenie. Prezidentom Obamom ohlásený ambiciózny program kompletnej modernizácie americkej strategickej triády spolu s príslušnou infraštruktúrou a logistickými kapacitami vyjde daňových poplatníkov celkovo na 1,3 bilióna USD.⁴⁸ Za túto cenu by malo byť do roku 2031 všetkých 14 strategických ponoriek triedy *Ohio* nahradených 14 kusmi novej triedy *Columbia*, vyzbrojených modernizovanými verziami súčasných SLBM typu *Trident II*.⁴⁹ Zároveň pokračujú práce na vývoji a konštrukcii nového typu ICBM, pracovne označovaného ako *Ground-Based Strategic Deterrent* (GBSD), ktorý do roku 2036 postupne nahradí už výrazne zastarané interkontinentálne balistické rakety typu *Minuteman III*. Tretím elementom americkej triády sú strategické bombardéry, konkrétne 20 kusov *B-2A* a 46 *B-52H*.⁵⁰ Práve strategické letectvo by sa malo dočkať najvýraznejšieho posilnenia, keďže od roku 2025 majú byť bombardéry typu *B-2A* postupne nahradzované 80-100 kusmi nových *B-21* a do výzbroje vzdušných síl vstúpi aj nový typ strely s plochou dráhou letu s pracovným názvom *Long Range Stand-Off Weapon* (LRSO).⁵¹

Rôznorodosť prístupu USA a Ruska k taktickým nukleárnym zbraňam výborne ilustruje aj oblasť ich modernizácie a rozvoja. Zatiaľ čo Američania si ponechali po studenej

⁴⁷ Idea strategickej triády pochádza z prelomu 60. a 70. rokov a jej základným účelom je garancia prežitia dostatočného počtu nukleárných hlavíc pre prípadný odvetný útok formou diverzifikácie nosičov. V súčasnosti sa za štandardné súčasti nukleárnej triády považujú strategické bombardéry, strategické ponorky a pozemné (mobilné aj stacionárne) medzikontinentálne balistické rakety (tzv. ICBM – *Intercontinental Ballistic Missile*).

⁴⁸ KIMBALL, Daryl G. Trump's More Dangerous Nuclear Posture. In: *Arms Control Association* (online), január-február 2018 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/act/2018-01/focus/trumps-more-dangerous-nuclear-posture>.

⁴⁹ CZULDA, Robert. Przyszłość amerykańskiej triady strategicznej. Decyzje w rękach Bidena (ANALIZA). In: *Defence 24* (online), 21. 1. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.defence24.pl/przyszlosc-amerykanskiej-triady-strategicznej-decyzje-w-rekach-bidena-analiza>.

⁵⁰ Celkový počet bombardérov *B-52* amerického letectva je 76, avšak len 46 z nich je schopných realizovať úder nukleárnymi zbraňami. Bombardéry typu *B-1* ako komponent nukleárnej triády prestali existovať a v súčasnosti nesú výhradne konvenčnú výzbroj. Viď CZULDA, Robert. Przyszłość amerykańskiej triady strategicznej. Decyzje w rękach Bidena (ANALIZA). In: *Defence 24* (online), 21. 1. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.defence24.pl/przyszlosc-amerykanskiej-triady-strategicznej-decyzje-w-rekach-bidena-analiza>.

⁵¹ Ibid.

vojne len okolo 230 kusov leteckých púm z rodiny *B61* s nukleárnou náložou,⁵² Rusko po významnom obmedzení svojho taktického nukleárneho arzenálu v 90. rokoch pristúpilo v posledných cca 15 rokoch k jeho opätovnému posilneniu a rozšíreniu. Vďaka tomu dnes taktickými nukleárnymi hlavícami a ich nosičmi disponujú všetky druhy ruských vojsk (predovšetkým však námorníctvo a letectvo), čo dáva Moskve v porovnaní s USA výraznú kvalitatívnu aj kvantitatívnu prevahu. Seriózne odhady počtu ruských taktických nukleárných hlavíc sa pohybujú od 860⁵³, najčastejšie však okolo 2000⁵⁴, kumulatívny počet nosičov dosahuje cifru až 10 000 kusov všetkých druhov techniky.⁵⁵

Za USA v ničom nezaostáva ani tempo a miera modernizácie ruskej strategickej triády. Naopak, Rusko počas celej éry prezidenta Putina v modernizácii nukleárných zbraní dominovalo, pričom ich ďalšie kvalitatívne posilňovanie zostáva najvyššou prioritou aj pre *Plán obrany Ruskej federácie na roky 2021-2025*.⁵⁶ Ide o ďalšiu reakciu Moskvy na americkú konvenčnú prevahu a kontinuálny rozvoj amerického systému globálnej protiraketovej obrany.⁵⁷ V priebehu poslednej dekády sa odpoveďami na údajné hrozby zo strany

⁵² Vyše polovica z nich sa nachádza na amerických leteckých základniach v Európe. LUZIN, Pavel. Igra, vdohnovlennaja Gejzenbergom. In: *Riddle* (online), 1. 5. 2018 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://www.ridl.io/ru/igra-vdohnovlennaja-gejzenbergom/?mc_cid=64d2becc6f&mc_eid=bf463c4cb1

⁵³ Ibid.

⁵⁴ KRISTENSEN, Hans M. a Matt KORDA. Russian nuclear weapons, 2021. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2019, roč. 77, č. 2, s. 90-108.

⁵⁵ SCHNEIDER, Mark B. Russian Modernization of its Nuclear and Military Forces in 2021. In: *Real Clear Defense* (online), 20. 2. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://www.realcleardefense.com/articles/2021/02/20/russian_modernization_of_its_nuclear_and_military_forces_in_2021_661111.html

⁵⁶ Plné znenie dokumentu síce podlieha najprísnejšiemu utajeniu, z otvorených zdrojov však vieme, že záväzne predpokladá aj vybudovanie nového centra velenia a riadenia Raketových vojsk strategického určenia (RVSN). Ruské nukleárne sily by tým získali schopnosti rýchlejšieho odovzdávania a zdieľania väčších objemov dát a tým pádom aj schopnosť rýchlejšej komunikácie a reakcie. V prípade nukleárneho útoku má centrum zaistiť funkčnosť kritických prvkov velenia a riadenia vrátane zaistenia fyzického prežitia (aspoň časti) politickej a vojenskej elity – inými slovami, garantovať Rusku schopnosť odvetného úderu. Pre každý prípad bude centrum vybavené modernizovanou verziou systému *Perimetr* (prezývaného aj „mŕtva ruka“), umožňujúceho realizovať odvetný útok aj v prípade fyzickej likvidácie politickej a vojenskej elity v rámci prvotného útoku agresora Viď ROBERTS, Cynthia. Revelations about Russia's Nuclear Deterrence Policy. In: *The War on the Rocks* (online), 19. 6. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://warontherocks.com/2020/06/revelations-about-russias-nuclear-deterrence-policy/> a takisto MCDERMOTT, Roger. Putin Orders a New Nuclear-Proof Command Center. In: *The Jamestown Foundation* (online), 18. 11. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://jamestown.org/program/putin-orders-a-new-nuclear-proof-command-center/?mc_cid=7319169da2&mc_eid=bf463c4cb1.

⁵⁷ FELGENHAUER, Pavel. Russia Seeks to Impose New ABM Treaty on the US by Developing BMD. In: *The Jamestown Foundation* (online), 16. 7. 2010 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://jamestown.org/program/russia-seeks-to-impose-new-abm-treaty-on-the-us-by-developing-bmd/>.

USA stali napr. rakety *Novator 9M729*,⁵⁸ oba varianty systému *Iskander*,⁵⁹ či systémy protivzdušnej obrany (PVO) *S-400* a *S-500*⁶⁰ - všetky tieto zbrane, najviac však rakety typu *Novator 9M729*, v konečnom dôsledku prispeli k americkému odstúpeniu od *Zmluvy o likvidácii rakiet krátkeho a stredného doletu* (INF) v roku 2019. Od roku 2018 však Rusko testuje, vyvíja a v niektorých prípadoch už v malých množstvách zavádza do aktívnej služby ďalšie originálne zbraňové systémy ako napr. hypersonické kľzávé teleso *Avan-gard*,⁶¹ ICBM typu *RS-28 Sarmat*⁶², lietadlom nesenú balistickú strelu *Kinžal*⁶³, torpédo s nukleárnou hlaviciou *Poseidon*,⁶⁴ či strely s plochou dráhou letu *9M730 Burevestnik*⁶⁵ a *3M22 Cirkon*.⁶⁶ Moskva tým síce diverzifikovala svoju už beztak pestrú paletu nosičov nukleárných hlavíc, zo strategického však tieto „zázračné zbrane“ zásadnú zmenu nepredstavujú, keďže Rusko bolo schopné efektívne ohroziť územie USA aj za pomoci už existujúcich nosičov.⁶⁷ Ich reálna strategická hodnota sa tak prejaví skôr na diplomatickom poli, keďže systémy *Poseidon*, *Kinžal*, *Burevestnik* a *Cirkon* nespádajú pod limitácie stanovené zmluvou New START⁶⁸, zato však efektívne zotierajú rozdiel medzi strategickými a taktickými nukleárnymi zbraňami. To následne dokáže Rusko využiť politicky na

58 VISINGR, Lukáš. Řízená střela 9M729: Rusko představilo kontroverzní zbraň. *Armádní technický magazín*. 2019, r. 17, č. 3, s. 26-27.

59 Systémy *Iskander* existujú vo verzii vyzbrojenej balistickými raketami (*Iskander-M*) a vo verzii nesúcej rakety s plochou dráhou letu (*Iskander-K*). Dostrel oboch variantov údajne zďaleka presahuje udávaný oficiálny dolet 500 kilometrov, čím porušovali ustanovenia zmluvy INF. Oba varianty môžu byť navyše vyzbrojené konvenčnými, ale aj nukleárnymi hlaviciami. Viď MCDERMOTT, Roger. Russia's Iskander Missile System and the Collapse of the INF Treaty. In: *The Jamestown Foundation* (online), 22. 1. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://jamestown.org/program/russias-iskander-missile-system-and-the-collapse-of-the-inf-treaty/>.

60 Systémy PVO *S-400* a *S-500* boli z pohľadu INF problematické preto, že podobne ako systémy *Iskander*, môžu niesť tak konvenčné, ako aj nukleárne hlavice. Viď FELGENHAUER, Pavel. Russia Seeks to Impose New ABM Treaty on the US by Developing BMD. In: *The Jamestown Foundation* (online), 16. 7. 2010 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://jamestown.org/program/russia-seeks-to-impose-new-abm-treaty-on-the-us-by-developing-bmd/>.

61 VISINGR, Lukáš. Šesdesát let RVSN: Páteř odstrašujících sil Ruské federace. *Armádní technický magazín*. 2020, r. 18, č. 2, s. 6-9.

62 Ibid.

63 VISINGR, Lukáš. Raketový systém Kinžal: MiG-31 s variantou střely Iskander. *Armádní technický magazín*, 2020, r. 18, č. 12, s. 58-59.

64 MILITARY RUSSIA. Komplex 2M39 Posejdon / OKR Skif – KANYON. In: *Military Russia* (online), 21. 11. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <http://militaryrussia.ru/blog/topic-746.html>.

65 MILITARY RUSSIA. Raketa 9M730 / Krylataja raketa c JAEU. In: *Military Russia* (online), 8. 3. 2018 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <http://militaryrussia.ru/blog/topic-895.html>.

66 MCDERMOTT, Roger. Moscow Prioritizes the Development of Hypersonic Weapons. In: *The Jamestown Foundation* (online), 3. 3. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://jamestown.org/program/moscow-prioritizes-the-development-of-hypersonic-weapons/>.

67 KROENIG, Matthew, Mark MASSA a Christian TROTTI. Russia's exotic Nuclear Weapons and Implications for the United States and NATO. In: *Atlantic Council* (online), 6. 3. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/russias-exotic-nuclear-weapons-and-implications-for-the-united-states-and-nato/>.

68 U.S. DEPARTMENT OF STATE. New START Treaty. *U.S. Department of State* (online), 24. 6. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.state.gov/new-start/>.

zastrašenie protivníka, ako demonštráciu svojich vojensko-priemyselných schopností, potvrdenie statusu veľmoci a predovšetkým ako páku voči USA pri vyjednávaní budúcich zmlúv o obmedzení nukleárnej výzbroj.⁶⁹

Nezaostáva ani modernizácia a rozvoj „štandardného“ strategického nukleárneho arzenálu, kde Rusko v ostrom kontraste k USA kladie najväčší dôraz na pozemný komponent svojej strategickej triády. V súčasnosti disponuje 4 typmi stacionárnych (*R-36M2 Voevoda*, *UR-100N UTTCh*, *RT-2PM2 Topol'-M* a *RS-24 Jars*) a 3 typmi mobilných (*RT-2PM Topol'*, *RT-2PM2 Topol'-M* a *RS-24 Jars*) balistických rakiet⁷⁰, pričom v roku 2020 pokračovalo zavádzanie do výzbroje stacionárnych aj mobilných rakiet *RS-24 Jars*⁷¹ a taktiež jednotlivých kusov hypersonických kľzavých striel *Avangard*.⁷² Kvôli pandémie COVID-19 sa však záverečné testy a zaradenie do služby balistickej rakety *RS-28 Sarmat* posunuli až na rok 2022,⁷³ z rovnakého dôvodu museli byť odložené aj záverečné skúšky viacúčelovej ponorky *K-329 Belgorod*, ktorá by mala ako prvá niesť torpéda typu *Poseidon*. Do aktívnej služby by mala vstúpiť až na prelome rokov 2021/2022, rovnaký osud čaká aj prvú ponorku triedy *Chabarovsk*, takisto vyzbrojenú torpédami *Poseidon*, a tiež strategické ponorky triedy *Borej-A* menom *Kňaz Oleg* a *Generalissimus Suvorov*.⁷⁴ Tretí element strategickej triády tvorí flotila modernizovaných strategických bombardérov *Tu-95MSM* a *Tu-160M*. V máji 2020 sa začalo s konštrukciou prototypu nového typu strategického bombardéra, pracovne označovaného ako *PAK DA*. Svoj prvý let by mal absolvovať v roku 2025 a od roku 2027 bude postupne zavádzaný do služby, pričom jeho hlavnú výzbroj majú tvoriť rôzne typy rakiet s plochou dráhou letu vrátane hypersonických, schopných niesť nukleárne nálože.⁷⁵ Po odkladoch spôsobených pandemiou na jar 2021 konečne

⁶⁹ SCHNEIDER, Mark B. The Expanding List of Putin's New Nuclear Superweapons. In: *Real Clear Defense* (online), 27. 5. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://www.realcleardefense.com/articles/2021/05/27/the_expanding_list_of_putins_new_nuclear_superweapons_778989.html.

⁷⁰ IZVESTIJA. Dva polka RVSN v 2021 godu perevooruzhat na komplekсы „Jars“. In: *Izvestija.ru* (online), 21. 12. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://1url.cz/9Kq9x>.

⁷¹ ŠERZAD, Timur. Ministerstvo oborony opublikovalo charakteristiki „Jars-S“. In: *TV Zvezda* (online), 29. 1. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://tvzvezda.ru/news/20211291725-zrVPZ.html>.

⁷² IZVESTIJA. Raketnye vojska polučili na vooruženie četyre kompleksa „Avangard“. In: *Izvestija.ru* (online), 22. 12. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://1url.cz/cKq98>.

⁷³ RADIO SPUTNIK. Vyjasnilos, kogda rakety „Sarmat“ postavjat na boevoe dežurstvo. In: *Radio Sputnik* (online), 16. 12. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://1url.cz/eKqPM>.

⁷⁴ STARCHAK, Maxim. COVID-19 Slows Down Development of Russia's Naval Nuclear Forces. In: *The Jamestown Foundation* (online), 2. 12. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://jamestown.org/program/covid-19-slows-down-development-of-russias-naval-nuclear-forces/?mc_cid=f224cb05de&mc_eid=bf463c4cb1. Ďalej viď SCHNEIDER, Mark B. Russian Modernization of its Nuclear and Military Forces in 2021. In: *Real Clear Defense* (online), 20. 2. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://www.realcleardefense.com/articles/2021/02/20/russian_modernization_of_its_nuclear_and_military_forces_in_2021_661111.html.

⁷⁵ Niektorí ruskí experti pritom odhadujú, že stroj nebude do služby zaradený skôr ako v roku 2030, aj to len za predpokladu, že sa jeho výroba podarí uniknúť bežným (nielen v ruských podmienkach) častým technickým problémom s konštrukciou a testovaním nových prototypov. Viď DEFENCE 24. Rosja buduje bombowiec stealth. Gotowość bojowa w 2027 roku?. In: *Defence 24* (online), 14. 1. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.defence24.pl/rosja-buduje-bombowiec-stealth-gotowosc-bojowa-w-2027-roku>.

úspešne absolvoval závodové skúšky aj prototyp modernizovaného strategického bombardéra *Tu-160M2*,⁷⁶ v budúcnosti sa počíta so zaradením do výzbroje až 50 kusov týchto strojov.⁷⁷ Postupne by mali nahrádzať dnes už zastarané *Tu-95MSM*, ktoré by mali byť ku koncu roku 2035 úplne vyradené zo služby.

2.3 Vzájomná kontrola a obmedzenia nukleárnych zbraní a ich nosičov

Extenzívny rast kvality, ale najmä kvantity nukleárneho arzenálu na oboch stranách prinútil Washington s Moskvou k racionálnym vyjednávaniam o vzájomnom obmedzení nukleárnej výzbroje za predpokladu zachovania strategickú stability, ktoré sa od 70. rokov zhmotnili v celom rade bilaterálnych zmlúv a dohôd. Tradíciu racionálnej a pragmatickej spolupráce v oblasti nukleárneho zbrojenia si obaja aktéri zachovali aj po páde železnej opony, na druhej strane, súčasné nevraživé vzťahy si v roku 2019 vybrali daň v podobe definitívneho zániku zmluvy INF. Tá prestala existovať najmä preto, že vo Washingtone aj v Moskve prevládla veľmocenská logika a presvedčenie, že ďalšia existencia a platnosť zmluvy už nie je v najlepšom záujme ani jednej zo strán. Rusko síce vývojom, testovaním a rozmiestnením vyššie uvedených nosičov pravdepodobne skutočne porušilo ustanovenia zmluvy, avšak USA ani zďaleka nevyčerpali všetky nástroje verifikácie, kontroly, obnovenia dôvery či diplomatických riešení. Ani jedna strana počas 6-mesačného prechodného obdobia od odstúpenia USA od zmluvy do doby jej formálneho zániku neprejavila úprimnú snahu o jej zachovanie či nahradenie novou zmluvou.⁷⁸ Významným dielom k zániku zmluvy prispeli obavy oboch strán z rýchlo sa rozvíjajúceho arzenálu čínskych rakiet stredného doletu, ktoré nepodliehajú obmedzeniam žiadnej zmluvy a hrozbu ktorých USA s Ruskom hodlajú vyvažovať rozvojom vlastných zbraní tohto typu.⁷⁹

Nechýbalo veľa a podobný osud by stretol aj zmluvu New START, poslednú platnú bilaterálnu zmluvu medzi USA a Ruskom o vzájomnom obmedzení strategického nukleárneho arzenálu a jeho nosičov, ktorej predĺženie vo februári 2021 sa stihlo doslova na poslednú chvíľu. V procese vyjednávani o jej predĺžení pritom Rusko zaznamenalo výrazný názorový posun. Moskva sa vyhrážala odstúpením od zmluvy opakovane už od

⁷⁶ IZVESTIJA. Modernizirovannyj Tu-160M peredan dlja predvaritelnykh ispytaniy. In: *Izvestija.ru* (online), 10. 3. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://iz.ru/1135006/2021-03-10/modernizirovannyi-tu-160m-peredan-dlia-predvaritelnykh-ispytaniy>.

⁷⁷ SCHNEIDER, Mark B. Russian Modernization of its Nuclear and Military Forces in 2021. In: *Real Clear Defense* (online), 20. 2. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://www.realcleardefense.com/articles/2021/02/20/russian_modernization_of_its_nuclear_and_military_forces_in_2021_661111.html.

⁷⁸ DIENSTBIER, Philipp. The Beginning of the End? The Collapse of the INF Treaty between Russia and the US. *International Reports*, 2019, r. 35, č. 3, s. 11-23.

⁷⁹ PERRY, William J. a Tom Z. COLLINA. *The Button. The New Nuclear Arms Race and Presidential Power from Truman to Trump*. Dallas: BenBella Books, 2020. ISBN 978-1-948836-99-9.

roku 2011⁸⁰, pričom od roku 2018 začali z prostredia ruských „nukleárných jastrabov“ zaznievať hlasy, že Rusko by nemalo usilovať o predĺženie jej platnosti a nikdy v budúcnosti by už nemalo vyjednávať o akomkoľvek obmedzovaní svojho nukleárneho arzenálu.⁸¹ Napokon to však v roku 2020 bola práve Moskva, kto pod tlakom času prišiel s návrhom bezpodmienečného predĺženia zmluvy o maximálnu možnú lehotu 5 rokov. Z americkej strany predpokladal predĺženie zmluvy už NPR 2018, podmienil ho však sériou predbežných bilaterálnych rokovaní, ktoré na jeseň 2020 celý proces skomplikovali a ohrozili jeho úspešné ukončenie. Rusko preto v októbri 2020 prišlo s alternatívnym návrhom – predĺžiť platnosť zmluvy len o jeden rok a za ten čas vyjednať podobu úplne novej dohody.⁸² Predpokladajúc, že Donald Trump sa pred novembrovými prezidentskými voľbami pokúsi pripísať si významný zahraničnopolitický úspech, očakávala Moskva rýchly americký súhlas. Americká strana ale všetky ruské návrhy vytrvalo odmietala, zavše argumentujúc nutnosťou vyjednaní nových obmedzení týkajúcich sa ruského taktického nukleárneho arzenálu a jeho nosičov.⁸³ Vrchný americký vyjednávač Marshall Billingslea navyše strávil mesiace presvedčaním Číny, aby sa stala zmluvnou stranou budúcej trilaterálnej dohody – Peking iniciatívu rezolútne odmietol s odvolaním sa na neporovnateľne menší nukleárny arzenál, než ktorý vlastní USA a Rusko.⁸⁴ Po ustrnutí na mŕtvom bode sa vyjednávania obnovili až po inaugurácii prezidenta Bidena, dňa 26. 1. 2021 obe strany oznámili dohodu na 5-ročnom bezpodmienečnom predĺžení zmluvy v jej pôvodnom znení z roku 2010.⁸⁵

Z politického hľadiska stavia zmluva Rusko na roveň s USA a konzervuje súčasný stav strategickej stability, čo nateraz vyhovuje Moskve aj Washingtonu. Rusko môže vystupovať ako rovnocenný partner USA, zatiaľ čo Spojené štáty získavajú čas modernizovať aspoň časť svojej zastaranej nukleárnej triády do doby vyjednávania o novej zmluve. Obe

⁸⁰ MALYGINA, Anastasia a Andrey PAVLOV. Russian Perspective: New START and Beyond. In: *Arms Control Association* (online), január/február 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/act/2020-01/features/russian-perspective-new-start-beyond>.

⁸¹ FORSS, Stefan. Russian Nuclear Policy, Doctrine and Strategy. In: HOWARD, Glen E. a Matthew CZEKAJ, eds. *Russia's Military Strategy and Doctrine*. Washington D. C.: The Jamestown Foundation, 2019, s. 185-250. ISBN 978-0-9968660-1-3.

⁸² Viď HUDSON, John a Isabelle KHURSHUDYAN. Trump administration and Russia near deal to freeze nuclear warheads, extend New START pact. In: *The Washington Post* (online), 20. 10. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://1url.cz/YKE4Y>.

⁸³ POLJAKOVA, Viktorija. Sovetnik Trampa nazval „provalom“ predloženie Putina predĺžiť SNV-3. In: *rbc.ru* (online), 16. 10. 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.rbc.ru/politics/16/10/2020/5f89d3f89a7947e043d54eeb>.

⁸⁴ Američania odhadujú veľkosť čínskej nukleárnej výzbroje na cca 350 hlavic, pričom Peking plánuje tento počet v nasledujúcej dekáde zdvojnásobiť. Viď DUBOIS, Megan, Gaurav KALWANI a Pranay VADDI. Extending New START Should Be Just the Beginning. In: *Carnegie Endowment for International Peace* (online), 25. 1. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/2021/01/25/extending-new-start-should-be-just-beginning-pub-83699>, a taktiež CLARK, Colin. Chinese Nuke Modernization Prompts Shifts In DoD Strategy. In: *Breaking Defense* (online), 18. 6. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://breakingdefense.com/2021/06/chinese-nuke-modernization-prompts-shift-in-dod-strategy/>.

⁸⁵ FELGENHAUER, Pavel. Kremlin Pleased with Swift Extension of New START. In: *The Jamestown Foundation* (online), 28. 1. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: https://jamestown.org/program/kremlin-pleased-with-swift-extension-of-new-start/?mc_cid=8c736a5433&mc_eid=bf463c4cb1.

strany si však zároveň dobre uvedomujú, že ide len o dočasnú spokojnosť a odloženie nevyhnutného na neskoršiu dobu. USA majú evidentný záujem na tom, aby akákoľvek ďalšia dohoda zahŕňala aj ruské taktické nukleárne zbrane, resp. nové nosiče strategických nukleárných zbraní. Naopak Rusko bude určite nástožiť na garanciách limitujúcich efektívnosť amerického systému globálnej protiraketovej obrany a takisto amerických konvenčných síl.⁸⁶ Vyriešenie týchto otázok bude celkom určite jednou z priorit administratívy prezidenta Bidena.

3 NUKLEÁRNA STRATÉGIA USA V ÉRE JOE BIDENA

Americkú nukleárnu stratégiu v doterajšom priebehu 21. storočia možno považovať za stabilnú a kontinuálnu. Idealisticky vystupujúci Barack Obama síce v apríli 2009 predstavil víziu sveta bez nukleárných zbraní⁸⁷, o necelý rok neskôr vydaný NPR však potvrdil záväzok USA udržiavať bezpečný a efektívny nukleárny arzenál na odstránenie akéhokoľvek nepriateľa a garanciu obrany amerických spojencov,⁸⁸ čím nadviazal na predošlú stratégiu administratívy George W. Busha.⁸⁹ Pod tlakom Kongresu navyše Obama inicioval rozsiahlu modernizáciu amerického nukleárneho arzenálu, ktorú ešte akcelerovala vláda jeho nástupcu Donalda Trumpa. Vzhľadom na to, že mnohí predstavitelia štátnej administratívy z éry Baracka Obamu obsadili kľúčové pozície v prezidentskej administratíve a rezortoch obrany a zahraničia aj za Joe Bidena⁹⁰, s veľkou pravdepodobnosťou bude kontinuita americkej nukleárnej stratégie zachovaná a v súlade s tradíciou začiatkom roka 2022 zhmotnená v novelizovanej verzii NPR. Dlhodobej stability nukleárnej stratégie Spojených štátov v rozhodujúcej miere až doteraz prospieval aj široký politický konsenzus dvoch hlavných politických strán⁹¹, ktorý je však v súčasnosti čiastočne ohrozený tlakom radikálne ľavicového krídla Demokratickej strany na presmerovanie značnej

⁸⁶ MALYGINA, Anastasia a Andrey PAVLOV. Russian Perspective: New START and Beyond. In: *Arms Control Association* (online), január/február 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/act/2020-01/features/russian-perspective-new-start-beyond>.

⁸⁷ TRAYNOR, Ian. Barack Obama launches doctrine for nuclear-free world. In: *The Guardian* (online), 5. 4. 2009 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2009/apr/05/nuclear-weapons-barack-obama>.

⁸⁸ DEPARTMENT OF DEFENSE. Nuclear Posture Review Report. *Department of Defense* (online), apríl 2010. Dostupné z: https://dod.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf.

⁸⁹ FAS. Nuclear Posture Review Report. In: *Federation of American Scientists* (online), 8. 1. 2002 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://fas.org/wp-content/uploads/media/Excerpts-of-Classified-Nuclear-Posture-Review.pdf>.

⁹⁰ BENDER, Bryan. 'This is going to be quite a show: Biden's arms control team eyes nuclear policy overhaul'. In: *Politico* (online), 27. 1. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.politico.com/news/2021/01/27/biden-nuclear-weapons-policy-463335>.

⁹¹ MAURER, John D. Restoring Nuclear Bipartisanship : Force Modernization and Arms Control. In: *The War on the Rocks* (online), 14. 4. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://warontherocks.com/2021/04/restoring-nuclear-bipartisanship-force-modernization-and-arms-control/>.

časti prostriedkov z rozpočtu rezortu obrany do sociálnych programov a obnovy ekonomiky po pandémie COVID-19. Republikánska menšina v Kongrese pre zmenu kritizuje prezidenta za príliš nízke tempo rastu celkových výdavkov na obranu (vrátane rozpočtu na modernizáciu nukleárných zbraní), ktoré pre fiškálny rok 2022 nepokryjú ani infláciu a sú teda podľa opozície nedostatočné na dlhodobé zadržiavanie Číny.⁹²

V prípade, že Bidenova administratíva vyslyší volanie po obmedzení výdavkov na modernizáciu nukleárnej výzbroje, jej obeťou sa takmer určite stane program vývoja nového typu medzikontinentálnej balistickej rakety (GBSD), keďže časť americkej bezpečnostnej komunity považuje náklady za nový typ ICBM za neúmerne vysoké, resp. obhajuje rovnú úplné zrušenie pozemného komponentu americkej strategickej triády z bezpečnostných dôvodov.⁹³ Takýto krok by si automaticky vyžiadal predĺženie životnosti zastaraných ICBM typu *Minuteman III*, siahajúcich už dnes na limity svojej životnosti. Návrh rozpočtu na obranu pre fiškálny rok 2022 však indikuje, že Bidenova administratíva počíta s pokračovaním programu GBSD. Na rozdiel od budúcnosti ICBM, nespochybniteľnou prioritou modernizačných programov bude dobehnutie kvalitatívneho aj kvantitatívneho náskoku, ktorý si v posledných dvoch dekádach vybudovalo Rusko. Úsilie bude smerovať predovšetkým do vývoja nových striel s plochou dráhou letu a hypersonických hlavíc, kde prvou lastovičkou už od roku 2022 bude raketový nosič hypersonických kľzavých telies *AGM-183 ARRW* schopných niesť konvenčné aj nukleárne hlavice. Vyzbrojené ňou budú nielen strategické bombardéry *B-52* a *B-1B*, ale aj špeciálne upravené viacúčelové stíhacie stroje *F-15*. Nový typ zo zeme odpaľovaného raketového nosiča hypersonických kľzavých telies (tzv. *Long-Range Hypersonic Weapon*, LRHW) má americká armáda prijať do výzbroje o rok neskôr.⁹⁴ Veľkou výzvou modernizácie bude aj zavedenie a kybernetické zabezpečenie digitálnych a (polo)automatizovaných systémov a technológií do zastarávajúcich systémov riadenia, kontroly a komunikácie (*command, control and communication*, NC3) v rámci celej strategickej triády.⁹⁵

Rovnako ako Bidenovi predchodcovia, aj súčasný šéf Bieleho domu je presvedčený, že primárnou úlohou amerických nukleárných zbraní je odstrašenie potenciálneho agresora. Nová administratíva pravdepodobne v budúcom NPR pristúpi k doktrínálnemu ukotveniu tejto tézy avšak takým spôsobom, aby zahŕňal aj taktické nukleárne zbrane. O užitočnosti ich použitia v akejkolvek kontrolovanej či deeskalačnej forme Biden v minulosti

⁹² GOULD, Joe a Leo SHANE III. Biden defense budget, coming Friday, is under pressure from both sides. In: *Defense News* (online), 23. 5. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.defensenews.com/congress/2021/05/30/biden-defense-budget-coming-friday-is-under-pressure-from-both-sides/>.

⁹³ HERSMAN, Rebecca a Joseph RODGERS. Reading the Nuclear Tea Leaves: Policy and Posture in the Biden Administration. In: Center for Strategic and International Studies (online), 14. 6. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.csis.org/analysis/reading-nuclear-tea-leaves-policy-and-posture-biden-administration>.

⁹⁴ SZOPA, Maciej. USA idą w broń hipersoniczną. Będzie obecna wszędzie (KOMENTARZ). In: *Defence 24* (online), 4. 3. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://defence24.pl/usa-ida-w-bron-hipersoniczna-bedzie-obecna-wszedzie-komentarz>.

⁹⁵ DUMBACHER, Erin. U.S. Nuclear Modernization: How to Manage the Security and Policy Implications of Going Digital. In: *The War on the Rocks* (online), 30. 3. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://1url.cz/yKEzc>.

oprávnené pochyboval a spolu so strategickými nukleárnymi zbraňami vníma taktický nukleárny arzenál výhradne ako súčasť systému odstránenia.⁹⁶ Dá sa preto očakávať, že opatrenia Trumpovej administratívy prijaté v súvislosti s (údajnou) hrozbou ruskej nukleárnej deeskalácie budú medzi prvými, od ktorých Bidenova vláda upustí a nezahrne ich do budúcej verzie NPR.⁹⁷ Na druhej strane, americká administratíva musí brať pri akýchkoľvek úpravách stratégie vo vzťahu k scenárom použitia nukleárných zbraní do úvahy obavy a záujmy svojich početných európskych a ázijských spojencov. Tí už stihli vyjadriť obavy z hypotetického prijatia zásady *no first use* – ktorú preferuje časť Demokratickej strany - do nukleárnej stratégie USA, keďže by tým prišlo, minimálne v deklaratórnej rovine, k oslabeniu hodnovernosti amerických bezpečnostných garancií voči spojencom. Prezident Biden preto iniciatívne sám a opakovane uistil amerických spojencov o nekompromisnosti amerických bezpečnostných záruk a prisľúbil predbežné konzultácie predchádzajúce akýmkoľvek zmenám americkej nukleárnej stratégie, ktoré by sa týkali bezpečnosti amerických spojencov.⁹⁸

Čo sa týka prístupu k vzájomnému zmluvnému obmedzeniu nukleárnej výzbroje, ako presvedčený multilateralista sa Joe Biden už v prezidentskej kampani vyslovoval za predĺženie platnosti zmluvy New START, ktorej existenciu považuje za „*plne v súlade s americkými bezpečnostnými záujmami*“.⁹⁹ Preto sa aj promptne zasadil o bezpodmienečné predĺženie jej platnosti, za čo si od politických oponentov vyslúžil kritiku.¹⁰⁰ Ruská strana pre zmenu vníma Bidenovu promptnú reakciu pozitívne, samotné predĺženie platnosti zmluvy však ešte o prístupe nového prezidenta k nukleárnej stratégii USA

⁹⁶ CZULDA, Robert. Przyszłość amerykańskiej triady strategicznej. Decyzje w rękach Bidena (ANALIZA). In: *Defence 24* (online), 21. 1. 2021 (cit. 30. 6. 2021). Dostupné z: <https://www.defence24.pl/przyszlosc-amerykanskej-triady-strategicznej-decyzje-w-rekach-bidena-analiza>.

⁹⁷ BENDER, Bryan. 'This is going to be quite a show: Biden's arms control team eyes nuclear policy overhaul'. In: *Politico* (online), 27. 1. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.politico.com/news/2021/01/27/biden-nuclear-weapons-policy-463335>.

⁹⁸ HERSMAN, Rebecca a Joseph RODGERS. Reading the Nuclear Tea Leaves: Policy and Posture in the Biden Administration. In: Center for Strategic and International Studies (online), 14. 6. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.csis.org/analysis/reading-nuclear-tea-leaves-policy-and-posture-biden-administration>.

⁹⁹ TROITSKIY, Mikhail. The Power of Augmented Reality: How Narratives Impacted U.S – Russian Arms Control Negotiations. In: *PONARS Eurasia* (online), november 2020 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.ponarseurasia.org/the-power-of-augmented-reality-how-narratives-impacted-u-s-russian-arms-control-negotiations/>.

¹⁰⁰ Podľa Roba Soofera, bývalého zástupcu ministra obrany pre otázky nukleárných zbraní a protiraketovej obrany spravil Biden chybu, pretože po uplynutí 5-ročnej lehoty už Rusko nebude mať záujem na uzatvorení žiadnej novej dohody. Soofer ešte pred Bidenovou inauguráciou navrhoval predĺženie platnosti zmluvy o rok a okamžité začatie intenzívnych rokovaní o podobe novej zmluvy. O ochote Moskvy vyjednávať v budúcnosti o novej zmluve vážne pochybuje aj hlavný vyjednávač Trumpovej administratívy, Marshall Billingslea. Viď. MEHTA, Aaron. As Biden takes office, key nuclear and missile defense decisions loom. In: *Defense News* (online), 19. 1. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.defensenews.com/smr/nuclear-arsenal/2021/01/19/as-biden-takes-office-key-nuclear-and-missile-defense-decisions-loom/>.

nevypovedá nič zásadné.¹⁰¹ Isté však je, že sa prezident Biden pokúsi znížiť prah nutného hodnoverného odstránenia pomocou vyjednaní nových zmlúv o nukleárnom odzbrojení. V zásade s tým začal počas júnového summitu s Vladimírom Putinom v Ženeve, kde sa lídri dohodli na okamžitom začiatku predbežných konzultácií smerujúcich k vyjednaniu novej zmluvy nahradzujúcej od roku 2026 zmluvu New START.¹⁰² Bidenova administratíva sa však bude určite snažiť dosiahnuť takú dohodu, ktorá zahrnie všetky typy ruských nukleárnych zbraní a ich nosičov, teda aj nukleárne zbrane taktické, ich inovatívne „zázračné“ nosiče a všetky ostatné systémy schopné niesť konvenčné aj nukleárne hlavice. Zároveň sa po vzore Trumpovej administratívy pokúsi presvedčiť (prinútiť?) Čínu, aby takisto pristúpila na zmluvné záväzky obmedzujúce nukleárnu výzbroj a tým transformovala bilaterálne americko-ruské iniciatívy na trilaterálne.¹⁰³ Rastúci arzenál čínskych nukleárnych hlavíc a nosičov totiž v Pentagone čoraz väčšie obavy a potrebu zahrnutia Číny pod rámec hodnoverného odstránenia zo strany USA.¹⁰⁴

ZÁVER

Súčasnú nukleárnu stratégiu Ruska a USA do veľkej miery zachovávajú rysy niekdajšej Studenej vojny, reflektujú súčasnú geopolitickú súperenosť USA s Ruskom a vyvíjajú sa primárne na základe vzájomných interakcií. Napriek zjavnej iracionalite a minimálnemu riziku takej alternatívy, obe mocnosti v obave z útoku zo strany druhého udržiavajú vo svojich stratégiách vysoko rizikové a potenciálne (seba)deštruktívne prvky ako napr. odmietnutie zásady *no first use*, či pravidlo *launch on start*. V kombinácii s nesprávnou či samoúčelnou interpretáciou zámerov druhej strany (americké presvedčenie o existencii ruských plánov na nukleárnu deeskaláciu), resp. bezdôvodným preceňovaním jeho kvalít a kapacít (prehnane ruské predpoklady o schopnostiach amerických konvenčných síl a protiraketovej obrany), priviedli Washington k prijatiu gigantického plánu modernizácie svojej nukleárnej výzbroje, zatiaľ čo Rusko nad rámec podobných aktivít na vlastnej strane ešte aj vyvíja, testuje a (zatiaľ) v jednotkách kusov zavádza do výzbroje inovatívne „zázračné zbrane.“ Dodatočné rácie pre rozsiahlu modernizáciu nukleárneho arzenálu tak v USA ako aj v Rusku pridáva modernizácia vlastnej nukleárnej výzbroje zo strany

¹⁰¹ SOKOV, Nikolai. The U.S. Withdrawal from The Open Skies Treaty. In: *Vienna Center for Disarmament and Non-Proliferation* (online), 24. 6. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://vcdnp.org/the-us-withdrawal-from-the-open-skies-treaty/>.

¹⁰² LEMIRE, Jonathan, Vladimir ISACHENKOV a Aamer MADHANI. Biden, Putin set consultations on updating nuclear pact. In: *Defense News* (online), 16. 6. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.defensenews.com/smr/nuclear-arsenal/2021/06/16/biden-putin-set-consultations-on-updating-nuclear-pact/>.

¹⁰³ BLINKEN, Anthony J. On the Extension of the New START Treaty with the Russian Federation. In: *U.S. Department of State* (online), 3. 2. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://www.state.gov/on-the-extension-of-the-new-start-treaty-with-the-russian-federation/>.

¹⁰⁴ LEWIS, Jeffrey. China Is Radically Expanding Its Nuclear Missile Silos. In: *Foreign Policy* (online), 30. 6. 2021 (cit. 6. 7. 2021). Dostupné z: <https://1url.cz/SKEHh>.

Číny. Tento stav nemožno označiť inak ako komplexnú bezpečnostnú dilemu vedúcu k novému kolu pretekov v (nielen nukleárnom) zbrojení, čo globálnej bezpečnosti rozhodne neprospieva.

Dobrou správou pre svet a jeho bezpečnosť je aspoň to, že napriek pretrvávajúcej geopolitickej konfrontácii, lídri v Bielom dome aj Kremli sú racionálni politickí činitelia uvedomujúci si vlastnú zodpovednosť a nemennú platnosť maximy Reagana a Gorbačova o tom, že nukleárnu vojnu nemožno vyhrať a preto neslobodno dopustiť aby k nej vôbec došlo. Svoj pragmatický prístup naposledy demonštrovali predĺžením platnosti zmluvy New START a takmer okamžitým začiatkom predbežných konzultácií smerujúcich k vyjednaní novej zmluvy o obmedzení nukleárnej výzbroje. USA aj Rusko však už v blízkej budúcnosti budú musieť zohrať konštruktívnu úlohu aj v diplomatickej snahe o rozšírenie týchto obmedzení aj na nukleárne výzbroje tretích štátov, predovšetkým Číny, a demonštrovať tak pozitívny vplyv na približovanie sa sveta k strategickej stabilite, predvídateľnosti a vyššej miere globálnej bezpečnosti.

ZOZNAM SKRATIEK

CPGS	Conventional Prompt Global Strike
GBSD	Ground-Based Strategic Deterrent
ICBM	Intercontinental Ballistic Missile
INF	The Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty
KĽDR	Kórejská ľudovodemokratická republika
LRHW	Long-Range Hypersonic Weapon
LRSO	Long Range Stand-Off Weapon
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NC3	Command, control and communication (systémy velenia, riadenia a komunikácie)
NPR	Nuclear Posture Review
PAK DA	Perspektivný aviačný komplex ďalšej aviacii
PVO	Protivzdušná obrana
RVSN	Raketové vojská strategického určenia (Raketnyje vojska strategičeskogo naznačenijsa)
SLBM	Submarine-Launched Ballistic Missile
SLCM	Submarine-Launched Cruise Missile
(New) START	(New) Strategic Arms Reduction Treaty
USA	United States of America (Spojené štáty americké)
USD	United States Dollar
VD RF	Vojenská doktrína Ruskej federácie (Vojennaja doktrina Rossijskoj federacii)

Autor: **Mgr. Adam Potočník**, narodený v roku 1993. Absolvent (2017) magisterského štúdia Bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity, doktorand v oboru Politologie (specializace Bezpečnostní a strategická studia) na téže instituci. Od prosince 2019 akademický pracovník Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany zabývající se výzkumem konfliktů, analýzou bezpečnostního prostředí, bezpečnostní a obrannou politikou USA a Ruské federace, regionálně bezpečnostní dynamikou regionu Kavkazu.

Jak citovat: POTOČNÍK Adam. Súčasnú nukleárnu stratégiu a výzbroj Spojených štátov amerických a Ruskej federácie. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 023-044. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerohledy.cz.

Recenzovaný článek

Konvergence aliančního a unijního plánovacího procesu jako součást posílení strategického partnerství NATO a EU

Convergence of NDPP and CSDP Planning Process as a Part of the NATO-EU Strategic Partnership Reinforcing

Zdeněk Petráš

Abstrakt:

Během posledních několika let se v důsledku zhoršení bezpečnostní situace stále více připomíná potřeba posílení vzájemné soudržnosti a spolupráce NATO a EU. NATO a EU spolu nedávno iniciovaly kroky k posílení vzájemné strategické spolupráce, což se projevilo i ve snaze o sblížení procesů obranného plánování a plánování schopností. Nedávné zavedení nástrojů unijního plánovacího procesu, které vyplynuly z implementace nové Globální strategie EU, nabízí i nové možnosti pro snadnější i účinnější sjednocení obou plánovacích procesů. I když nelze předpokládat, že by se oba plánovací procesy staly identickými, implementace PESCO a dalších návazných procesů vytvořila prostor pro časovou synchronizaci i obsahovou harmonizaci plánovacích procesů. Článek tak shrnuje poznatky o určitých částech obou procesů, které by bylo možné časově a procedurálně přiblížit, aniž by byla jakýmkoliv způsobem dotčena autonomie obou organizací.

Abstract:

Over the last few years, a need for reinforcing the NATO-EU mutual coherence has become increasingly apparent. The EU and NATO have recently initiated the steps to consolidate the strategic cooperation where a way ahead to converge NDPP and CSDP planning process was also underpinned. The recent introduction of new tools tailored to get more effective the CSDP process offers new opportunities for facilitating a convergence of EU and NATO planning approaches. Even if it is impossible to assume that the Alliance's and the Union's planning processes would become identical, the implementation of PESCO and other subsequent procedural tools has created a room for potential synchronization and harmonization of respective planning processes. The paper summarises findings on certain parts of both processes which could be brought closer, in terms of time and procedures, without affecting the autonomy of both organizations in any way.

Klíčová slova: NATO; EU; NDPP; CSDP; schopnosti.

Key Words: NATO; EU; NDPP; CSDP; Capabilities.

ÚVOD

Komparace procesů aliančního a unijního plánování je součástí širšího výzkumu, který je veden v rámci projektů, které Centrum bezpečnostních a vojensko-strategických studií iniciovalo nebo se na nich aktivně podílí s cílem identifikovat inovativní přístupy k výstavbě AČR a nastavit parametry pro tvorbu plánu dlouhodobého rozvoje schopností. Pro následujícím období se předpokládá, že předmětné fáze plánovacích procesů NATO a EU budou dále detailně rozpracovány a z hlediska dosažených závěrů tak přispějí k řešení projektů realizovaných pod vedením nebo s účastí Centra bezpečnostních a vojensko-strategických studií, přičemž záměrem je prezentovat získané výsledky v odborných publikacích na národní i mezinárodní úrovni. Diskuze o sblížení procesů aliančního a unijního obranného plánování se stávají významnou součástí úsilí o posílení strategického partnerství mezi NATO a EU a pochopitelně jsou i v centru zájmu, pokud jde o bližší alianční a unijní spolupráci. Tato skutečnost logicky vyplývá i z toho, že pro země, které jsou členy jak NATO, tak i EU, jsou národní příspěvky v podobě deklarovaných sil a prostředků, jakožto výstup z národního procesu plánování, klíčovým vstupem do aliančního i unijního plánovacího procesu. Tento fakt vedl v případech mnoha zemí, Českou republiku z toho nevyjímaje, k aplikaci tzv. principu jednotného souboru sil (*Single Set of Forces*), což znamená použití tohoto principu znamená, že členské země nediferencují svůj příspěvek separátně pro NATO a pro EU. Pro armády evropských zemí, které jsou členy jak NATO, tak i EU, není žádným překvapením, že neexistuje pouze jeden, ale hned tři typy obranného plánování – národní plánování; plánování v rámci Aliance a plánování v rámci Evropské unie. Je otázkou, zdali tyto plánovací procesy mohou efektivně koexistovat? Častým impulzem k užšímu propojení procesů plánování vojenských schopností EU a NATO byla především snaha o zjednodušení role národních vojenských plánovacích složek, které jsou za stávající situace nuceny vypořádat se s diverzifikací různých plánovacích postupů. Avšak stejně jako přichází snaha o propojení těchto postupů, chybí i hlubší analýza toho, kde se vlastně nachází společné body poskytující určitý základ pro hledání prostoru pro případné sblížení existujících plánovacích procesů. Je zřejmé, že v několika oblastech dochází k překrývání jednotlivých plánovacích fází či kroků. Bohužel, stejně tak jak existuje překrytí mezi těmito dvěma procesy, existují i rozdíly, které v zásadě brání užšímu provázání.

1 OBECNÁ VÝCHODISKA PRO SROVNÁNÍ PROCESŮ PLÁNOVÁNÍ V NATO A EU

S cílem identifikovat oblasti, v nichž by bylo možné realizovat obsahovou harmonizaci a časovou synchronizaci plánovacích procesů, byla provedena komparativní analýza obou procesů. Podstatou této analýzy byla identifikace poznatků a údajů o procesech, které jsou pro obě organizace společné, nebo mezi nimiž existuje určitá korelace. Metoda provedení komparativní analýzy byla založena na obsahovém srovnání principů a přístupů k plánování u obou organizací.

Při realizaci analýzy nedošlo k oddělenému zkoumání aliančního přístupu a přístupu unijního, nýbrž bylo provedeno sledování průběhu jednotlivých fází plánování u organizace jedné a jejich přímá implikace pro organizaci druhou. Tento přístup má zdůvodnění v tom, že i když se procesy plánování v NATO a v EU vyvíjely v různých podmínkách a v rozdílných historických etapách, z čehož vyplývají i odlišné politicko-vojenské ambice, existuje určitá podobnost a souvztažnost mezi oběma plánovacími procesy.¹

Prakticky hned se vznikem EU na základě Maastrichtské smlouvy z roku 1992, která obsahovala i do té doby neřešenou problematiku společné zahraniční a bezpečnostní politiky a společnou bezpečnostní a obrannou politiku², vyvstala myšlenka na užší koordinaci plánovacích procesů nebo dokonce kombinaci nástrojů plánování vojenských schopností EU a NATO. Nicméně různé, převážně pak politické důvody, nebyly příliš pozitivně nakloněny sblížení unijního a aliančního přístupu k plánování. Navzdory této situaci, však existovaly oblasti spolupráce aliančních a unijních plánovacích složek. Takovýmito oblastmi byly, a nadále i jsou fáze procesů, zabývající se identifikací požadavků na schopnosti, stanovením priorit ve vztahu k plnění operačních úkolů, respektive realizaci politicko-vojenských ambicí a v neposlední řadě je to i fáze zahrnující monitorování a hodnocení úrovně dosahování požadovaných schopností. Bohužel i zde, pro tyto oblasti, které se jeví jako identické pro Alianci i Unii, existují rozdíly v přístupech, a to poměrně značné.

2.1 Hlavní charakteristické znaky plánovacích procesů v NATO a EU

V rovině obecné lze proces obranného plánování, zahrnující i tvorbu a rozvoj schopností, umístit do širšího kontextu národních bezpečnostních strategií a jejich implementace. Obranné plánování je vnímáno jako proces, jehož výstupem je seznam požadavků na schopnosti, jež jsou nezbytné k zajištění obrany země.³ Většina členských zemí NATO a EU má svou národní bezpečnostní a obrannou strategii, která udává směr k politické úrovni ambicí, tzn., stanovuje úroveň toho, co by daná země měla být schopna udělat z hlediska národních zájmů v oblasti obrany a bezpečnosti. Ministerstvo obrany pak transformuje stanovené ambice do podoby vojenských schopností, jimiž by měly národní ozbrojené síly disponovat, pokud mají stanovenou úroveň ambicí naplnit.

Koncepce výstavby a rozvoje ozbrojených sil spolu s dalšími akvizičními programy či projekty vývoje a výzkumu jsou klíčovým nástrojem pro dosažení stanovené úrovně

1 PETRÁŠ, Zdeněk. *Analýza přístupu NATO a EU k procesu plánování schopností*. **Vojenské rozhledy**. 2017, 26(1), s. 3-21. DOI 10.3849/2336-2995.26.2017.01.003-021. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line)

2 Společná bezpečnostní a obranná politika (Common Security and Defence Policy - CSDP) jako součást Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU, nesla zpočátku název Evropská bezpečnostní a obranná politika. Nový název byl zaveden v roce 2009 v souvislosti s modifikovanou Smlouvou o Evropské unii (Lisabonská smlouva).

3 BAXA, Fabian, HODICKÝ, Jan, MELICHAR, Josef, PROCHÁZKA, Dalibor. *Obranné plánování při řízení obrany státu*. Brno: Univerzita obrany v Brně, 2020. s. 17. ISBN 978-80-7582-124-9.

schopností ozbrojených sil.⁴ Výsledkem tohoto procesu jsou ozbrojené síly disponující požadovanými schopnostmi k naplnění stanovené úrovně politicko-vojenských ambicí, přičemž v případě aliančních a unijních členských zemí se zcela logicky očekává, že část těchto ozbrojených sil, respektive schopností, bude poskytnuta NATO a EU k naplnění ambicí jedné či druhé organizace, a to i vzhledem k tomu, že zájmy národní by měly být alespoň částečně ztotožněny se zájmy aliančními či unijními. Nicméně značná část aliančních i unijních zemí má vytvořený svůj vlastní národní přístup k plánování. Rozmanitost a fragmentace národních plánovacích postupů samozřejmě vyplývá z odlišných zájmů jednotlivých zemí v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, které nemusí vždy plně korespondovat se zájmy alianční kolektivní obrany, nebo se zájmy společné bezpečnostní a obranné politiky EU. Rovněž tak platí, že postupy, které aplikuje ve svých plánovacích procesech NATO nebo EU, nejsou zavedeny v žádné zemi v podobě uceleného a konzistentního procesu.

2.2 Procesní zaměření plánování v NATO a v EU

Pokud jde o samotné procesy obranného plánování NATO i EU, tzn. *NATO Defence Planning Process* (NDPP) a proces rozvoje schopností EU⁵, tak hlavní úkoly, které z těchto procesů vyplývají, jsou v zásadě totožné – identifikace a rozvoj schopností potřebných pro vedení celého spektra operací podle stanovené úrovně ambicí. Přístupy k obrannému plánování a rozvoji schopností, realizované v NATO a EU, však vykazují tři hlavní procedurální rozdíly, které pochopitelně souvisí s celkovým kontextem vzniku NATO a EU:⁶

1. Proces plánování NATO má striktně cyklický princip s pevně danými periodami revidy výsledků procesu rozvoje schopností, zatímco EU uplatňuje sekvenční princip plánování;
2. Proces plánování NATO zahrnuje rozmístitelné i stacionární vojenské síly a prostředky, zatímco proces plánování schopností EU se primárně zabývá rozmístitelnými/expedičními silami a prostředky. Důvodem je, že hlavním cílem EU je provádět operace krizového řízení mimo evropský prostor;⁷

⁴ FRANK, Libor, FUČÍK, Jakub, BAXA, Fabian, PROCHÁZKA, Josef. *Technologický vývoj: Implikace pro schopnosti ozbrojených sil ČR 2020*. Brno: Univerzita obrany, 2021. s. 5-7. ISBN 978-80-7582-375-5.

⁵ Vývoj názvu pro proces obranného plánování a pro rozvoj vojenských schopností v EU prošel poměrně výraznými změnami. Nicméně v současné době se ustálil na pojmu *Headline Goal Process*. A to i z toho důvodu, že tento název pojímá širší pojmový rámec, ve kterém je zahrnut *Capability Development Mechanism* (CDM) i *Capability Development Plan* (CDP) a s nimi související procesy.

⁶ MAULNY, Jean-Pierre, SYLVIE MATELLY, Fabio LIBERTI. *Analyse comparée des planifications capacitaires par pays de l'Union européenne et perspectives pour des orientations communes dans le cadre de la PESD et impact sur les programmations nationales*. Les Notes de l'IRIS Septembre 2005. Paris, France: IRIS, 2015. s. 196-211. Dostupné také z: http://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2014/11/2005_planification.pdf

⁷ Realizace operací krizového řízení je pro EU prioritou, a to i přesto, že se v článku 42, odstavec 7, Smlouvy o Evropské unii, je uvedena klauzule o vzájemné solidaritě, říká, že pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného napadení, poskytnou mu ostatní členské státy patřičnou pomoc a podporu.

3. Scénáře nasazení sil Aliance počítají s operacemi podstatně většího rozsahu, než je tomu v případě EU. Ovšem EU na rozdíl od NATO předpokládá vedení operací krizového řízení, při nichž bude vedle vojenských složek zastoupen i prvek civilní (policejní, justiční, právní a diplomatické složky, zastoupení dalších ministerstev zemí EU, nevládní organizace aj.). Specifickým znakem unijního procesu plánování je tak integrování elementu vojenského s elementem civilním, což vyžaduje i specifický přístup k definování požadovaných vojenských schopností a pochopitelně i přístup k jejich tvorbě samotné;
4. NATO a EU mají odlišný pohled na národní plánovací procesy. Vztah mezi NDPP a národními plánovacími procesy je založen na přístupu shora dolů (*Top Down*), což znamená, že plánovací orgány NATO adresně sdělují aliančním zemím cíle k naplnění minimálních požadavků na schopnosti k úspěšnému vedení plánovaných operací. Na druhé straně, EU uplatňuje přístup zdola nahoru (*Bottom Up*), což znamená, že Unie prezentuje požadavky na schopnosti k naplnění svých ambicí a je výhradně na postoji jednotlivých členských zemí, jakým způsobem postaví svůj národní příspěvek ve vztahu k deklarovaným požadavkům.⁸

2.3 Systémové zaměření procesů plánování v NATO a v EU

Vedle uvedených procedurálních rozdílů však lze vysledovat i další rozdíly. To, co je v současné době klíčovým faktorem těchto rozdílů, je především finální zaměření obou plánovacích procesů. V případě NDPP jde o situaci, kdy Aliance sleduje úsilí členských států při realizaci národních, případně mnohonárodních aktivit, jejichž cílem je dosažení schopností, které budou poskytnuty Alianci k naplnění jejich ambicí. Jinými slovy, jde o naplnění požadavků na schopnosti, kterými musí disponovat plánované síly a prostředky aliančních úkolových uskupení k úspěšnému vedení stávajících, ale i potenciálně budoucích operací.

V případě EU je tomu tak, že Unie se primárně zaměřuje na koordinaci nebo přímé řízení úsilí členských států při realizaci projektů a programů k rozvoji národních vojenských schopností. Pro mechanismus aplikovaný v Unii tedy platí, že cílem je realizace projektu či programu, jenž spočívá v dosažení určité schopnosti, která je identifikována jako potřebná z národního pohledu. I když je projekt či program realizován s podporou EU, cílem je dosažení schopnosti v rámci dané země, či vícero zemí, pokud se tedy jedná o mezinárodní projekt nebo program. Její poskytnutí do společných sil EU však už není direktivně vyžadováno a není předmětem procesu rozvoje vojenských schopností EU. Tento rozdílný přístup, respektive finální zaměření obou plánovacích procesů vyplývá z onoho již zmiňovaného přístupu, kdy NATO aplikuje princip *Top Down*, zatímco EU

⁸ Přístup EU v této oblasti odráží celkový postoj unijních orgánů k členským zemím, jenž je založen na obecně platném předpokladu, že členské země plně akceptují schválená a tím pádem i závazná pravidla a akty, které se vztahují k činnosti Evropské unie. Jedná se o tzv. souhrn *Acquis Communautaires*, který lze interpretovat jako formu právního řádu EU.

princip *Bottom Up*. V kontextu výše uvedeného je potřebné zdůraznit tu skutečnost, že Aliance, na rozdíl od EU, nemá zavedený komplexní proces rozvoje schopností zahrnující celý mechanismus od definování požadavků, na úvod celého procesu, přes monitoring zbrojního trhu až po realizaci akvizičního programu, případně, pokud není produkt poskytující požadovanou schopnost na trhu, vedení výzkumu a vývoje na vědecko-průmyslové bázi, na jehož konci je již samotné zahájení výroby artiklu splňujícího stanovené požadavky na schopnost.

V tomto duchu bylo právě vytvoření Evropské obranné agentury (*European Defence Agency – EDA*) v roce 2004 momentem, který umožnil nastavit tento mechanismus a zavést systém plánování schopností zahrnující čtyři prvky řetězce rozvoje schopností, tzn. identifikace požadavků na schopnosti, monitoring a průzkum zbrojního trhu, bezpečnostní vývoj a výzkum a v neposlední řadě podpora zbrojního průmyslu. Tomuto systému ostatně odpovídala i prvotní organizační struktura agentury, zahrnující část řešící rozvoj schopností, část zabývající se problematikou vývoje a výzkumu, část řešící problematiku vyzbrojování a v konečném důsledku i část zabývající se zbrojním průmyslem a obchodem. Tato organizační struktura se pochopitelně časem modifikovala až do podoby dnešní, která reflektuje aktuální potřeby EU v oblasti společné bezpečnostní a obranné politiky.

Pokud se hovoří o plánovacím procesu zavedeném v Alianci, pak se jedná o dlouhodobě zavedený proces, na který jsou členské země již zvyklé, a který slouží především k zajištění toho, aby Aliance měla schopnosti potřebné k vedení svých misí, jež vyplývají z úkolů definovaných ve strategických koncepcích, vytvářených na pozadí bezpečnostní situace v daném historickém období. Ostatně i článek 3, Severoatlantické smlouvy stanoví, že za účelem účinnějšího dosažení cílů této smlouvy si strany samostatně a společně, prostřednictvím neustálé a účinné svépomoci a vzájemné pomoci, budou udržovat a rozvíjet své individuální a kolektivní schopnosti odolat ozbrojenému útoku. To rovněž vysvětluje důležitost disponibility ozbrojených sil v procesu plánování a vysvětluje to i skutečnost, že původně alianční proces plánování neměl, a de facto ani nepotřeboval, žádný vědecký či průmyslově-technologický rozměr, protože každá členská země byla samostatně zodpovědná za tvorbu svého vlastního vojenského potenciálu a tím pádem i za svůj vlastní příspěvek do společných sil k zachování existence demokratické části tehdejšího světa. Tato samostatnost pochopitelně zůstává nedotčena i nadále.

Nicméně v současné době mají členské země NATO ve své plánovací činnosti podporu ze strany řady specializovaných odborných institucí, jež mají zaměření na komplexní problematiku rozvoje schopností, což je i případ *Capability Development Division*, začleněné v organizační struktuře *Allied Command Transformation* (ACT), nebo *NATO Support and Procurement Agency* (NSPA), řešící operační a logistickou podporu členskými státy a odbornou pomoc při pořízování vojenského materiálu a služeb či Organizace NATO pro vědu a technologii (*NATO Science and Technology Organisation – NATO STO*).

3 SPECIFIKA PROCESU OBRANNÉHO PLÁNOVÁNÍ NATO

Prvopočátek obranného plánování přibližně v té podobě, jak jej známe dnes, se datuje od roku 1971. V 70. letech minulého století byl proces obranného plánování pochopitelně ovlivněn studenou válkou a tím, že byl jednoznačně definován protivník a jeho vojenský potenciál. Prvotní proces obranného plánování v Alianci tedy vycházel z principů plánování na základě hrozeb a plánování na základě scénářů použití aliančních společných sil proti jasně definovanému protivníkovi za jasně definovaných okolností, kdy se jednalo především o aplikaci článku 5, Severoatlantické smlouvy z roku 1949. Plánování na základě hrozeb je primárně založeno na identifikování sil a prostředků potencionálního nepřítele. Plánování schopností vlastních ozbrojených sil je pak vedeno s cílem překonat schopnosti nepřátelských sil, a to, jak co se početního stavu týče, tak i kvality schopností. Plánování schopností je tedy zaměřeno na překonání kvalitativní i kvantitativní stránky schopností nepřítele.⁹

Základní popis aliančního procesu plánování

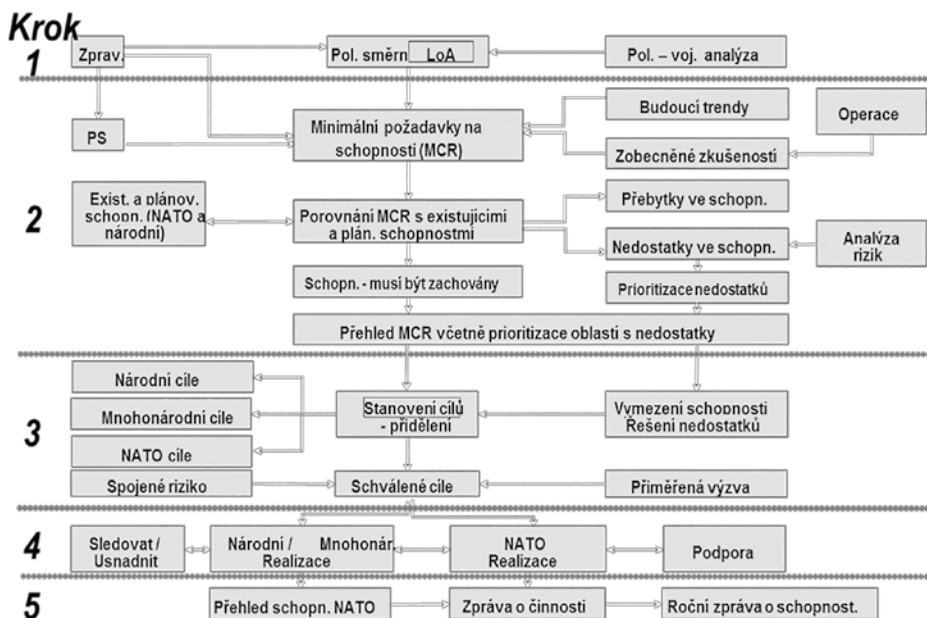
Obranné plánování v NATO zahrnuje v současné době 14 plánovacích domén¹⁰: plánování sil, jaderné plánování, standardizace a interoperabilita, velení řízení a spojení, zpravodajská činnost, řízení letového provozu, civilní krizové plánování, vojenské zdravotnictví, protivzdušná obrana, řízení zdrojů, logistické zabezpečení, obranný vývoj a výzkum, vyzbrojování a kybernetická obrana. NATO má vzhledem ke svému předurčení, tzn. zajištění společné obrany členských zemí, vybudován systém obranného plánování zajišťující dostupnost požadovaných schopností pro naplnění svého hlavního úkolu, tj. zajištění kolektivní obrany svých členských zemí.

K tomuto má Aliance zavedený cyklický systém obranného plánování řešící dostupnost předem definovaných schopností podle požadavků vyplývajících ze scénářů případného vývoje možných hrozeb. Soubor současných a plánovaných schopností členských zemí je periodicky porovnáván s požadavky na schopnosti, jež vyplývají z uvedených scénářů a na řešení zjištěných nedostatků se podílejí všechny členské země. Samotný proces obranného plánování NATO je navržen jako cyklus pěti na sebe navazujících sub-procesů, resp. kroků¹¹, které jsou schematicky zobrazeny na obrázku 1.

⁹ PROCHÁZKA, Josef, NEČAS, Pavel. *Přístupy k tvorbě bezpečnostních a obranných strategií*. Banská Bystrica: Belianum, 2020. 72-73 s. ISBN 978-80-557-1656-5.

¹⁰ NATO (ed.). *The NATO Defence Planning Process*. NATO Secretary General, PO(2016)0655 (INV). Brussels, Belgium, 2016. s. 1-4.

¹¹ NATO (ed.). *The NATO Defence Planning Process*. NATO Secretary General, PO(2016)0655 (INV). Brussels, Belgium, 2016. s.1-7.



Obrázek č. 1: Procesní model obranného plánování NATO¹²

Jednotlivými kroky plánovacího cyklu jsou:

1. Zadáání politické směrnice (*Establish Political Guidance*)
2. Stanovení požadavků na schopnosti (*Determine Requirements*)
3. Rozdělení požadavků mezi členské státy a jejich přidělení v podobě cílů obranného plánování (*Apportion Requirements and Set Targets*)
4. Implementace cílů (*Facilitate Implementation*)
5. Vyhodnocení stavu schopností (*Review Results*)

Podle současného nastavení se jednotlivé cykly opakují ve čtyřleté periodě, přičemž kroky 1, 2, 3 a 4 (*Establish Political Guidance, Determine Requirements, Apportion Requirements and Set Targets, Facilitate Implementation*) mají čtyřletou periodou a krok 5 (*Review Results*) se opakuje každé dva roky. Z bližšího pohledu na jednotlivé kroky NDPP

¹² BAXA, Fabian, MELICHAR, Josef, PETRÁŠ, Zdeněk, PROCHÁZKA, Josef, PROCHÁZKA, Dalibor, MIČÁNEK, František. *Obranné plánování – plánování za nejistoty*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2018. s. 39. ISBN 978-80-7278-710-4.

je patrné zaměření konkrétní činnosti uvnitř těchto kroků i zaměření celkového rámce celého procesu:

- Zadání politické směrnice: Politická směrnice iniciuje čtyřletý cyklus NDPP a stanoví celkové záměry a cíle, které mají být splněny v souladu se Strategickou koncepcí Aliance¹³, což je oficiální dokument, který nastiňuje základní bezpečnostní úkoly Aliance. Politická směrnice v zásadě odráží všechny faktory, které by mohly mít dopad na rozvoj požadovaných vojenských schopností.
- Stanovení požadavků na schopnosti: Dalším krokem v procesu je příprava konsolidovaného seznamu požadavků na minimální schopnosti. Definování nových požadavků na schopnosti a související nedostatky ve stávajících schopnostech jsou základním kamenem v plánování schopností NATO. Z hlediska nastavení NDPP je v této fázi důležité, aby členské země našly způsob, jak reagovat a transformovat tyto požadavky do národních plánovacích procesů.
- Rozdělení požadavků na schopnosti mezi členské státy a jejich přidělení v podobě cílů (*Capability Targets*): Rozdělení požadavků a stanovení cílů je primárním prostředkem, kterým může NDPP přímo ovlivnit úsilí národního obranného plánování. Souhrn cílů schopností představuje celkový příspěvek požadovaný od příslušných zemí ve všech oblastech schopností. Během procesu přidělování má každá jednotlivá země možnost ujasnit si obsah cílů a prezentovat své národní stanovisko na jejich přijetí. Orgány NATO následně zváží perspektivu a priority země s cílem a případně modifikovat jejich koncipování. Na základě těchto iterativních konzultací jsou pak mezi plánovacími orgány NATO a jednotlivými aliančními zeměmi vypracovány a individuálně přizpůsobeny soubory cílů ke schopnostem (*Capability Target Package*).
- Implementace cílů: Uvedený krok spočívá v usnadnění organizace národních nebo vícenárodních kooperativních snah o koherentní a včasné dosažení stanovených cílů a priorit ve výstavbě schopností. Činnosti jsou spíše kontinuální než cyklické a jsou zaměřeny na řešení nejdůležitějších nedostatků ve schopnostech. Tento krok zahrnuje podporu národní implementace, usnadnění a podporu nadnárodní spolupráce a pokračování v kolektivním získávání schopností požadovaných Aliancí.
- Vyhodnocení stavu schopností: Každé dva roky se provádí vyhodnocení realizace cílů obsažených v národních obranných plánech, aby bylo možné posoudit, do jaké míry jsou naplněny alianční požadavky na schopnosti. Aliance analyzuje souhrnný přehled výsledků předložených jednotlivými zeměmi v dokumentu *Defence Planning Capability Survey* (DPCS), který je primárním nástrojem NATO pro shromažďování informací tvořící vstup do NDPP. Analýza umožní soustředit podrobné údaje o národních plánech, zejména v souvislosti s realizací přidělených cílů schopností (*Capability Targets*). Vedle toho se v národní kapitole v DPCS uvádí i souhrnné informace o národních silách a prostředcích a jejich schopnostech, potenciálně dostupných pro operace pod vedením NATO, o národních finančních plánech a plánovaných investičních výdajích. DPCS tak obsahuje relevantní informace potřebné pro plánovací činnost příslušných složek Aliance ve všech plánovacích doménách.

¹³ NATO (ed.). *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. NATO Public Diplomacy Division, Brussels, Belgium, 2010. s. 11

V tomto závěrečném kroku jsou tedy přezkoumány výsledky s cílem zjistit do jaké míry byly splněny politické cíle, ambice a související cíle Aliance a aby byla poskytnuta zpětná vazba a směr pro další cyklus procesu obranného plánování v NATO. Kromě jiného obsahuje vyhodnocení stavu také souhrn souvisejících rizik a veškerá potenciální opatření k jejich zmírnění. V tomto duchu je tedy vyhodnocení a zpráva o obranném plánování v NATO determinující pro další nezbytné řízení budoucího rozvoje schopností, včetně jakýchkoli navrhovaných změn v prioritách obranného plánování NATO.

4 SPECIFIKA PROCESU PLÁNOVÁNÍ V EU

Pokud jde o plánovací proces nastavený v rámci EU, tak zde se pochopitelně jedná o proces novější. Jeho vznik se pojí se zasedáním Evropské rady v roce 1999 ve finských Helsinkách. Ze závěrů tohoto jednání vzešel požadavek na vytvoření uceleného procesu plánování, pomocí kterého by bylo možné dosáhnout potenciálu k naplnění ambicí v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky. EU definovala kompletní a ucelený proces plánování a mechanismus rozvoje schopností v dokumentu *Defining the EU Capability Development Mechanism*¹⁴ a v příloze *Defining the Capability Development Mechanism (CDM) - Qualitative Aspects*¹⁵. Realizace celého procesu směřuje k naplnění cíle výstavby sil - *Headline Goal 2010 (HLG 2010)*¹⁶, který uvádí obecné kritéria a parametry vojenských schopností k naplnění stanoveného politického zadání.¹⁷ Obecně lze proces obranného plánování EU rozdělit na dvě hlavní části:

- tvorbu katalogů¹⁸, z nichž je pro stanovení požadavků na schopnosti stěžejní *Requirements Catalogue*, který detailně definuje vojenské schopnosti nezbytné k naplnění politicko-vojenských ambicí EU;
- proces *Scrutinising, Assessing Evaluating Prioritising (SAEP)*, představující sumarizaci národních příspěvků do společných sil (*Scrutinising*), na který navazuje porovnání požadavků s disponibilními schopnostmi (*Assessing*), identifikaci nedostatků a jejich vyhodnocení (*Evaluating*) a stanovení priorit při jejich odstraňování (*Prioritising*).

¹⁴ COUNCIL OF THE EU (ed.). *Defining the EU Capability Development Mechanism (CDM)*. Secretariat General of the Council, 6805/03. Brussels, Belgium, 2003.

¹⁵ COUNCIL OF THE EU (ed.). *Defining the Capability development mechanism (CDM). Qualitative Aspects*. Brussels, Belgium: Secretariat General of the Council, 2003.

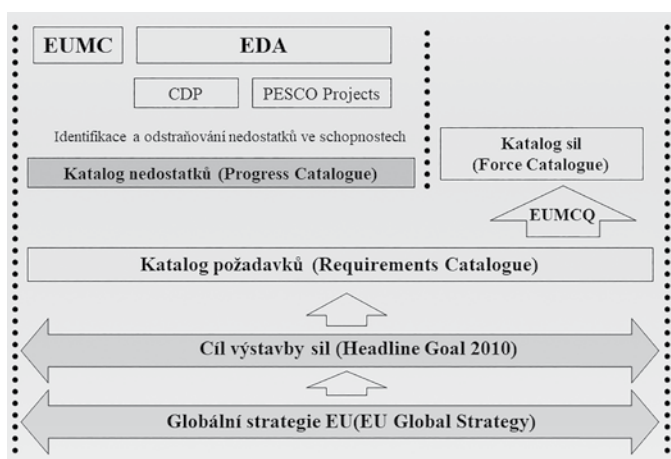
¹⁶ COUNCIL OF THE EU (ed.). *Headline Goal 2010*. General Secretariat of the Council. Brussels, Belgium, 2004. Dostupné také z: http://eeas.europa.eu/csdp/capabilities/military-capabilities/index_en.htm

¹⁷ Politické zadání EU vychází z Evropské obranné strategie (*European Security Strategy*) z roku 2003, aktualizované v roce 2008. V červnu 2016 byl dokončen dokument *European Union Global Strategy*, na který navazuje *Implementation Plan on Security and Defence* z listopadu 2016. Tyto dokumenty představují základ pro kvalitativní i kvantitativní změnu požadavků na schopnosti EU.

¹⁸ Jedná se o tři katalogy: *Requirements Catalogue*, *Force Catalogue*, *Progress Catalogue*

Nástrojem pro řešení nedostatků pro nápravu těchto identifikovaných nedostatků ve schopnostech se původně stal tzv. Evropský akční plán schopností (*European Capability Action Plan – ECAP*), který byl ustanoven na základě rozhodnutí Rady EU v březnu 2002. Vznik Evropské obranné agentury však způsobil, že značná část působnosti za tvorbu a rozvoj vojenských schopností byla přímo transformována z Vojenského výboru EU (EUMC) do organizačních struktur agentury nebo do nově ustanovených projektových skupin, organizovaných a řízených agenturou. Tento postup byl označován jako migrace odborných projektových skupin ECAP (*ECAP Project Groups*) do integrovaných rozvojových týmů (*Integrated Development Teams – IDTs*), členěných dále do integrovaných projektových týmů (*Integrated Project Teams – IPTs*). To znamenalo, že do působnosti Evropské obranné agentury byly převedeny veškeré aktivity související s procesem vývoje a výzkumu zbraňových systémů či vojenským vybavením a stejně tak s procesem akvizice, a to včetně činností souvisejících s průzkumem obranného průmyslu a technologií a monitoringem zbrojního trhu. Ostatně jedním z úkolů, postaveným před Evropskou obranou agenturou na počátku jejího vzniku, bylo posílení Evropské obranné technologické a průmyslové základny (*EU's Defence Technological and Industrial Base – EDTIB*). V působnosti EUMC tak zůstaly pouze ty oblasti schopností, které souvisely s výcvikem a vzděláváním, případně s tvorbou operačních směrnic a standardů. Na vrchol pomyslné pyramidy aktivit vedoucích k dosažení požadovaných schopností z pozice EU se tak dostává Plán rozvoje schopností (*Capability Development Plan – CDP*), vytvořený právě Evropskou obrannou agenturou.

Celkovým cílem CDP bylo a nadále i je zvýšit koherenci mezi procesy obranného plánování členských zemí a zefektivnit vzájemnou spolupráci díky společnému pohledu na budoucí operační potřeby a definování společných priorit rozvoje schopností. EDA zahájila tvorbu v roce 2006 a první verze dokumentu byla uvedena do praktického použití v roce 2008. Schématické znázornění procesu plánování v podmínkách EU je uvedeno na obrázku 2.



Obrázek č. 2: Proces plánování v EU (zdroj: vlastní zpracování)

CDP ve své podstatě nepředstavuje formu nadnárodního obranného plánování, což jinými slovy znamená, že národní obranné plány a investiční programy byly a stále zůstávají předmětem svrchovaných rozhodnutí členských zemí EU. Obsahem CDP jsou čtyři pracovní oblasti (*Strands*):

- A) identifikace nedostatků ve schopnostech a jejich prioritizace
- B) dlouhodobá vize rozvoje schopností
- C) tvorba databáze plánovaných výstupů z národních procesů obranného plánování
- D) tvorba databáze zkušeností z realizovaných a probíhajících operací EU

Od svého vzniku je CDP předmětem pravidelné revize, kterou organizuje EDA. Účelem této revize je poskytnout komplexní obraz o stavu schopností, který je současně i podporou rozhodovacího procesu ve vztahu k dalšímu rozvoji vojenských schopností na politicko-vojenské strategické úrovni EU i jednotlivých členských zemí. V průběhu svého vývoje se CDP stal i sofistikovanějším a úplnějším, ale v zásadě jeho původní architektura nebyla zpochybněna v aktualizaci 2009–2011 ani v 2011–2014, používaném do roku 2016. Program CDP v jeho nejnovější verzi schválil řídicí výbor EDA, a to ve formátu národních ředitelů pro schopnosti v červnu 2018.

I pro tuto verzi platí, že má určující strategický význam pro realizaci hlavních evropských obranných iniciativ zahájených po roce 2016, kdy byly publikována nová Globální strategie EU a kdy byla iniciována substantivnější implementace stálé strukturované spolupráce (*Permanent Structured Cooperation - PESCO*), čemuž odpovídalo i zavedení Evropské obranného fondu (*European Defence Fund - EDF*) k financování projektů, jejichž realizace má vést k posílení národních vojenských schopností a tím i k posílení společného potenciálu schopností EU. Klíčový význam v tomto procesu pak hraje zavedení koordinovaného každoročního vyhodnocení rozvoje vojenských schopností (*Coordinated Annual Review on Defence - CARD*), jehož podstatou je zhodnotit obranné úsilí jednotlivých participujících členských zemí a poskytnout komplexní přehled o stávajícím stavu evropského obranného prostředí, který zahrnuje rozvoj schopností, úsilí v oblasti výzkumu a technologií, dimenzi podpory obranného průmyslu a vytvořit tak základ pro podporu mnohonárodní spolupráce při rozvoji vojenských schopností s cílem dosáhnout lepšího souladu mezi obranným plánováním členských zemí.

ZÁVĚR – MOŽNOSTI KONVERGENCE PLÁNOVACÍCH PROCESŮ

Procesy rozvoje schopností v EU a NATO se v určitých aspektech překrývají, ale mají odlišnou povahu. Proces obranného plánování NATO (NDPP) je primárně zaměřen na plánování a hodnocení příspěvků spojenců k silám a kapacitám NATO potřebným k plnění úrovně ambicí Aliance. Plán rozvoje schopností (CDP), koordinovaný výroční přezkum obrany (CARD), stálá strukturovaná spolupráce (PESCO) a Evropský obranný fond (EDF) jsou primárně nástroji pro výběr, zahájení, monitorování a hodnocení projektů společného výzkumu a technologií, programů průmyslového rozvoje a další činnosti v oblasti rozvoje schopností s cílem posílit jak evropské vojenské kapacity, tak i evropskou obrannou

technologickou a průmyslovou základnu (*EU's Defence Technological and Industrial Base - EDTIB*). Rozdíl v povaze národního využití dosažených schopností pak ve své podstatě stanoví rozsah, či lépe řečeno hranice možné synchronizace aliančního NDPP a unijního procesu HLG. V tuto chvíli nelze předpokládat, že by se procesy skloubily a cíle výstavby schopností se staly identickými, Nicméně prostor pro časovou synchronizaci, a i relativně významnou obsahovou harmonizaci, zde nepochybně je. Implementace PESCO a dalších návazných aktivit rozšiřujících původní rozměr CDP tomu sblížení značně napomohl. Za těchto okolností se objevil prostor pro koordinaci mezi oběma plánovacími procesy, který dříve neexistoval. S přihlédnutím ke Strategické koncepci NATO a úkolů, z ní vyplývajících a následně i uvedením Plánu implementace globální strategie EU je nasnadě, že pro NATO i EU, tzv. územní kritérium určitou ztratilo na své důležitosti. Tudíž je možné říci, že v tomto ohledu se budou sféry strategického zájmu Aliance a Unie prolínat, spíše než si vzájemně konkurovat. Ale i to nelze samozřejmě vyloučit. Nicméně faktorem, který bude hrát roli spíše proaktivní než konkurenční směrem ke společné spolupráci, je odlišnost operací a misí, které hodlá NATO a EU realizovat. Pro NATO i nadále platí realizace operací, jejichž prvořadým úkolem je zajištění kolektivní obrany, na straně druhé, EU realizuje operace krizového řízení, v kontextu své společné bezpečnostní a obranné politiky. Předchozí snaha o zvýšení interakce mezi Aliancí a Uní se se odehrávala pouze v intencích dotazníků obranného plánování NATO a EU, tzn. *Defence Planning Capability Survey (DPCS)* a *EU Military Committee Questionnaire (EUMCQ)*. Souhrnně lze říci, že proces HLG neměl stabilní provázanost s NDPP, pokud jde o periodicitu i o obsah. Přestože rozdíly mezi procesy plánování EU a NATO nelze zcela překlenout, existuje jistý prostor pro jejich časové a obsahové sjednocení, a to především za předpokladu, že dojde k modifikaci unijního plánovacího procesu. Ostatně, i dosavadní sekvenční průběh procesu HLG doznal v minulosti několikerého opakování v různých intervalech, v různém rozsahu a za použití poněkud odlišných metodik.

Společným jmenovatelem těchto změn, které proběhly v letech 2003, 2007, 2009, 2014, 2016 a v roce 2018 byla revize jednotlivých katalogů (*Requirements Catalogue*, *Force Catalogue*, *Progress Catalogue*) v důsledku deklarovaného dosažení stanoveného cíle výstavby sil v roce 2003 (*Headline Goal 2003*) a poté v roce 2009 (*Headline Goal 2010*), což mělo vliv na stanovení požadavků na schopnosti (*Requirements Catalogue*) nebo v důsledku změn v členské základně EU, a to jak z hlediska rozšíření počtu členských zemí, tak i v důsledku odchodu, což byl případ roku 2016 a plánovaného odchodu Velké Británie, a tím předpokládané změny ve struktuře sil a prostředků uvedených v dokumentu *Force Catalogue*. V žádném případě však nebylo možné hovořit o procesu, který by jakkoliv sladěn s aliančním NDPP.

Ostatně i v závěrech z jednání Rady EU z listopadu 2016¹⁹ o realizaci implementace globální strategie EU v oblasti bezpečnosti a obrany se uvádí potřeba širší spolupráce unijního a aliančního procesu plánování schopností s podporou CARD a PESCO. A právě s uvedeným cílem sjednotit plánovací postupy zahájil EUMC v roce 2018 iniciativu, která

¹⁹ COUNCIL OF THE EU (ed.). *Implementation Plan on Security and Defence*. 4392/16. Brussels, Belgium: Council of the European Union, 2016, 31 s. Dostupné také z: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf

vycházela z předchozích zkušeností. Ze strany EUMC je cílem nastavit proces plánování v EU na bázi cyklického průběhu, který bude časově synchronizován s NDPP. Z dosavadních zkušeností lze vyvodit, že ve fázi, kdy se řeší především otázky identifikace požadavků na schopnosti, jejich revize a posléze i periodické vyhodnocování jejich realizace, je možné nastavit funkční časové i obsahové sjednocení obou plánovacích procesů. Vzhledem k faktu, že stěžejní částí procesu plánování NATO i EU je identifikace a tvorba stanoveného rámce požadovaných schopností, lze společný přístup nastavit v rámci procedurálních mechanismů, které slouží v Alianci a Unii k definování požadavků na schopnosti, k identifikaci nedostatků a stanovení priorit při jejich odstraňování. Z tohoto pohledu by se jednalo o fázi, kdy je aplikován alianční mechanismus *J-DARTS (Joint Defence Planning Analysis and Requirements Tool Set)* a unijní proces *Scrutinising, Assessing, Evaluating and Prioritising Process (SAEP)* a nastavení společné soustavy požadavků na schopnosti spolu s jednotně používanou terminologií. I když alianční J-DARTS a unijní proces SAEP nejsou totožné z důvodu rozdílných politicko-vojenských ambicí, identické procedurální postupy a zavedení jednotné terminologie tak může vytvořit platformu pro efektivní interakci mezi plánováním schopností na národní úrovni a na úrovni NATO, respektive EU. Terminologické a strukturální sjednocení požadavků na schopnosti a aplikace jednotné terminologie v dotaznících obranného plánování NATO a EU (*DPCS* a *EUMCQ*) je jedním z nejvýraznějších vyústění alianční a unijní spolupráce. Tento fakt rovněž významným způsobem zefektivnil práci plánovacích složek na národní úrovni.

Uvedená skutečnost naznačuje, že větší provázanost a snad i soulad mezi procesy plánování EU a NATO lze nastavit především v kontextu 5. kroku NDPP, tzn. pravidelné dvouleté vyhodnocení stavu schopností. Dosavadní poznatky z realizace obou procesů, tzn. NDPP a *HLG Process*, ukazují, že lze sladit uvedenou část procesu, aniž by byla jakýmkoliv způsobem dotčena rozhodovací autonomie EU. Unijní mechanismus nastavený k pravidelnému ročnímu vyhodnocení obranného úsilí (*CARD*), jenž vzájemně propojuje informace o dopadu realizovaných obranných výdajů na rozvoj národních vojenských schopností, k tomu vytváří v mnoha směrech ideální platformu.

SEZNAM ZKRATEK

ACT	Allied Command Transformation
CARD	Coordinated Annual Review on Defence
CDM	Capability Development Mechanism
CDP	Capability Development Plan
CSDP	Common Security and Defence Policy
DPCS	Defence Planning Capability Survey
ECAP	European Capability Action Plan
EDA	European Defence Agency
EDF	European Defence Fund
EDTIB	EU's Defence Technological and Industrial Base
EU	European Union
EUMC	EU Military Committee
EUMCQ	EU Military Committee Questionnaire

HLG	Headline Goal
IDTs	Integrated Development Teams
IPTs	Integrated Project Teams
J-DARTS	Joint Defence Planning Analysis and Requirements Tool Set
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NATO STO	NATO Science and Technology Organization
NDPP	NATO Defence Planning Process
NSPA	NATO Support Agency
PESCO	Permanent Structured Cooperation
SAEP	Scrutinising, Assessing Evaluating Prioritising

Autor:

Ing. Zdeněk Petráš, Ph.D., (plukovník gšt. v záloze) narozen v roce 1964, v roce 1989 ukončil studium na VVŠ PV ve Vyškově, fakulta týlového zabezpečení. V roce 2008 dosáhl titulu master na Université Panthéon-As-sas Paris. V roce 2016 získal titul Ph.D. na Univerzitě obrany ve studijním programu ekonomika a management, se zaměřením na proces obranného plánování a rozvoj vojenských schopností. Po řadě let na funkcích na Generálním štábu AČR a v mezinárodních vojenských strukturách NATO a EU, pracuje v současné době jako akademický pracovník na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií – válečné škole. Zabývá se problematikou obranného plánování a je autorem řady odborných článků a několika publikací na toto téma.

Jak citovat: PETRÁŠ Zdeněk. Konvergence aliančního a unijního plánovacího procesu jako součást posílení strategického partnerství NATO a EU. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 045-059. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Kvalitativní výzkum na směřování projektů PESCO v oblasti CBRN

Qualitative Research on PESCO Projects Direction in the Field of CBRN

Miroslav Pohanka, Antonín Novotný

Abstrakt: Chemické, biologické, radiologické a jaderné (CBRN) zbraně i přes mezinárodní dohody a regulace představují aktuální závažnou hrozbu. S ohledem na náročnost a nákladnost opatření proti působení CBRN se jeví vhodné jejich získání cestou mezinárodních projektů včetně projektů Permanentní strukturované spolupráce (PESCO) Evropské unie (EU). V této práci byl hodnocen význam projektů PESCO, omezení, příležitosti dané inovacemi. Z dosažených výsledků jsou definovány výsledná doporučení a navazující závěry týkající se projektů PESCO v oblasti CBRN. Zejména jsou definovány závěry a doporučení poukazující na limitovanou efektivitu iniciativy PESCO na jedné straně a příležitosti plynoucí z možné mezinárodní spolupráce na úrovni EU se zvýšením schopností Armády České republiky (AČR) a odstraněním slabých stránek v oblasti CBRN na straně druhé. Bez mezinárodní kooperace by AČR jen obtížně reflektovala současný vývoj v oblasti CBRN.

Abstract: Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) weapons still represent a relevant threat despite international treaties and regulations. International projects like the Permanent Structured Cooperation (PESCO) of European Union (EU) appears as a suitable way of the further development when considered both complexity and expensiveness of the countermeasures to the CBRN. In this work, basic principles of PESCO, limitations, opportunities and expected directions of innovations were searched. The final recommendations on PESCO projects in the CBRN field are founded on the reached findings. Recommendations and conclusions on limited PESCO efficacy on one side and opportunity to resolve weakness of the Army of the Czech Republic (AČR) in the CBRN by collaboration in the EU on the other were particularly described in this paper. Without the collaboration, the AČR will hardly reflect the progress on CBRN defense.

Klíčová slova: biologická zbraň; Evropská unie; chemická zbraň; jaderná zbraň; zbraně hromadného ničení.

Key words: Biological Weapon; European Union; Chemical Weapon; Nuclear Weapon; Weapons of Mass Destruction.

ÚVOD

Chemické, biologické, radiologické a jaderné zbraně a jejich hlavní funkční náplně (otravné látky, biologická agens, radionuklidy) bývají označovány souhrnnou zkratkou CBRN, kde písmena zkratky korespondují s prvními písmeny anglických ekvivalentů: *Chemical, Biological, Radiological a Nuclear*. Termín CBRN je do jisté míry ekvivalentem staršího označení zbraní hromadného ničení, na rozdíl od nich však CBRN zbraně pokrývají širší oblast včetně různých improvizovaných zařízení. I přes mezinárodní dohody omezující nebo zakazující jednotlivé zbraně hromadného ničení se oblast CBRN stále vyvíjí a je spojena s teroristickými organizacemi, militantními politickými režimy některých států a existuje riziko zneužití CBRN zbraní v rámci asymetrických konfliktů.^{1,2,3}

Přímo nebo nepřímě se oblastí CBRN zabývá státních několik institucí na území ČR. V oblasti ochrany vojsk a obyvatelstva je hlavní jednotkou v oblasti CBRN chemické vojsko, jehož hlavní částí je 31. pluk radiační, chemické a biologické ochrany lokalizovaný v Liberci. Hlavním úkolem je ochrana před škodlivými účinky CBRN, radiační, chemický a biologický průzkum, odběr vzorků spojených s následnou analýzou, dekontaminace a hygienická očista zasažených osob.

Zdravotnické služby a péči, veterinární zabezpečení, hygienicko-protiepidemické a veterinární zabezpečení, nakládání se zdravotnickým a veterinárním materiálem a léčivý zajišťuje Sekce vojenského zdravotnictví Ministerstva obrany (MO), respektive jeho podřízená složka Agentura vojenského zdravotnictví AČR.

V oblasti vzdělávání a výzkumu tvoří pro AČR hlavního nositele schopností Univerzita obrany, konkrétně její součástí Ústav ochrany proti zbraním hromadného ničení ve Vyškově, který prioritně zajišťuje pokrytí personálních potřeb chemického vojska a výuka a vědecká činnost svým profilem tak zejména korespondují s činností 31. pluku radiační, chemické a biologické ochrany a Fakulta vojenského zdravotnictví sídlící v Hradci Králové, která v rámci zdravotnického vzdělávání edukuje v oblasti zdravotnické ochrany proti působení CBRN a její činnost a profil absolventů korespondují zejména s potřebami Agentury vojenského zdravotnictví a vojenských nemocnic.

V oblasti CBRN je ČR součástí a řídící zemí společného projektu Severoatlantické aliance (North Atlantic Treaty Organization; NATO), který se nazývá Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Centre of Excellence a jehož hlavní část sídlí ve Vyškově. Dalšími zapojenými zeměmi jsou Itálie, Francie, Kanada, Maďarsko, Německo, Polsko, Slovensko, Slovinsko, Řecko, Rumunsko, Velká Británie a USA, přispěvatelem mimo NATO je Rakousko. JCBRN COE poskytuje zapojeným zemím zejména následující služby, které jsou zároveň jeho poslání: tvorba koncepcí, doktrín, obranného plánování

1 ELLIS, P. D. Lone Wolf Terrorism and Weapons of Mass Destruction: An Examination of Capabilities and Countermeasures. *Terrorism and Political Violence*. 2014, 26(1), 211-225.

2 IVANOVA, K. a T. SANDLER. CBRN incidents: Political regimes, perpetrators, and targets. *Terrorism and Political Violence*. 2006, 18(3), 423-448.

3 KAUNERT, C. a S. LEONARD. The European Union's Response to the CBRN Terrorist Threat: A Multiple Streams Approach. *Politique Européenne*. 2019, 65(3), 148-176.

a standardizace v oblasti CBRN, řízení výcviku v oblasti CBRN, získávání poznatků, hodnocení a analýzy a následná odborná podpora operací v oblasti CBRN. Jak název JCBRN COE napovídá, hlavní náplní činnosti tohoto centra je právě oblast CBRN.

V civilní ochraně je pro oblast CBRN specializované pracoviště Institut ochrany obyvatelstva sídlící v Lázních Bohdaneč náležející pod Ministerstvo vnitra. V oblasti CBRN vykonává kontrolní činnost ve smyslu dohledu nad dodržováním legislativy a mezinárodních úmluv Státní úřad pro jadernou bezpečnost, který má dále ve své podřízenosti veřejnou výzkumnou instituci Státní ústav jaderné, chemické a biologické ochrany.

Česká republika (ČR) se jako členská země Evropské unie (EU) může zapojit do projektů PESCO organizovaných EU pomocí Evropské obranné agentury (*European Defence Agency*, EDA). Založení iniciativy PESCO ze strany EU pak představuje alternativu obdobným aktivitám ze strany Severoatlantické aliance (North Atlantic Treaty Organization; NATO) jakou je například iniciativa Smart Defence. PESCO projekty odstartovaly v roce 2018 a EU postupně financovala 46 projektů směřujících k zvýšení obranyschopnosti členských zemí.^{4,5,6} ČR se prostřednictvím MO podílí na získávání nových schopností AČR mimo jiné právě zapojením do projektů PESCO, nicméně v oblasti CBRN zatím ČR není aktivní ve směru využití iniciativy PESCO. Zároveň probíhají diskuze poukazující na potřebu program PESCO reformovat a zvýšit jeho efektivitu. Tato analýza je zaměřena na realizaci kvalitativního výzkumu, který si klade za cíl posoudit možnosti, které představuje iniciativa PESCO pro zvýšení schopností AČR v oblasti CBRN. Tento faktor je obzvláště důležitý v dnešní době, kdy se AČR a ČR snaží naplňovat svoji ambici v oblasti CBRN jako vedoucího národa v souladu s požadavky koaličních partnerů na společnou obranu.

1 METODIKA

Pro získání relevantních názorů na aplikovatelnost projektů PESCO pro oblast CBRN byl zvolen kvalitativní výzkum spočívající v oslovení skupiny devíti odborníků a vedoucích pracovníků (dále respondenti), kteří v rámci AČR, respektive některé ze součástí MO, mají na starosti aktivity spojené s CBRN a oblastí mezinárodních projektů včetně projektů PESCO. Metoda kvalitativního výzkumu byla zvolena z důvodu, že kvalifikovaně se touto oblast zabývá jen omezený počet pracovníků. Oslovení respondenti zastávají řídící pozice v rámci chemického vojska, Agentury vojenského zdravotnictví, Univerzity obrany, zahraničních (NATO, EU) a mezinárodních pracovišť. Z devíti respondentů sedm zastává velitelské funkce a dva odborné funkce zaměřené na projektový management. Komunikace s respondenty probíhala v průběhu měsíců října až prosince 2020 cestou

⁴ KISLITSYN, S. V. EU defence initiatives and Washington's position Mirovaya Ekonomika I Mezhdunarodnye Otnosheniya. 2020, 64(10), 29-39.

⁵ MURILLO, B. C. Permanent Structured Cooperation (PESCO) and third states' participation Revista General De Derecho Europeo. 2021, 53(53), 289-315.

⁶ USIAK, J. a D. TRUBENOVA. Challenges for security and defence cooperation in central Europe: will the EU be able to manage the crisis in the EU periphery? Revista Unisci. 2020, 54(54), 195-221.

e-mailových spojení, a bylo při nich položeno deset otázek mapujících zkoumanou problematiku (viz tabulka 1). Zpracování a následná komunikace pak probíhaly v první polovině roku 2021. Současně byla záležitost s respondenty diskutována i v rámci telefonních rozhovorů, při nichž byl vysvětlen záměr výzkumu a na druhou stranu od respondentů získány další postřehy související s řešenou problematikou. Elektronická forma komunikace byla upřednostněna z důvodu omezení vyplývajících z epidemiologické situace a souvisejících omezení v době provádění výzkumu, časové vytíženosti oslovených respondentů a faktu, že část z respondentů byla v době provádění průzkumu odvelena na zahraniční pracoviště. Získané odpovědi byly vyhodnoceny a souhrnné názory v kontextu dalších analýz prováděných v této práci extrapolovány do výsledných doporučení.

Prováděný kvalitativní výzkum vycházel z obecných principů zjišťování informací od malé skupiny respondentů a korespondoval s obecnými postupy a principy v citované literatuře.^{7,8} Použité otázky kvalitativního výzkumu jsou shrnuty v tabulce 1.

Tabulka č. 1: Otázky kvalitativního výzkumu

Otázka číslo	Plné znění otázky
1	Měla by podle Vás AČR v oblasti ochrany proti CBRN upřednostňovat schopnosti postavené na národních silách a zdrojích, nebo jít cestou mezinárodní spolupráce a společných projektů s jinými státy?
2	Pro jaké součásti AČR podle Vás mohou být nejpřínosnější výsledky projektů PESCO?
3	Jaké jsou podle Vás hlavní přínosy projektů PESCO pro účastníky se země?
4	Jaké jsou podle Vás hlavní přínosy projektů PESCO pro pozorovatelské země?
5	Které příležitosti podle Vás nabízí projekty PESCO v oblasti CBRN?
6	Měla by být do budoucna iniciativa PESCO ze strany EU zachována, zmenšena či zrušena, nebo naopak navýšena?
7	Které součásti AČR by podle Vás měly přednostně usilovat o zapojení do projektů PESCO?
8	Které součásti AČR by podle Vás měly přednostně usilovat o zapojení do projektů PESCO v oblasti CBRN?
9	Je podle Vás nějaká specifická část oblasti CBRN či schopnost, kterou by AČR měla partnerům v NATO nebo EU přednostně nabízet ke sdílení?
10	Je podle Vás nějaká specifická část oblasti CBRN či schopnost, kterou by AČR měla poptávat u svých partnerů v NATO nebo EU?

2 VÝSLEDKY

Na základě komunikace s jednotlivými odborníky působících v oblasti ochrana proti CBRN, zdravotnictví včetně péče o zasažené CBRN, výcvik, vzdělávání a výzkum bylo celkem obdrženo devět vypracovaných strukturovaných rozhovorů, které byly následně

⁷ AMBERT, A. M., et al. Understanding and evaluating qualitative research. *Journal of Marriage and the Family*. 1995, 57(4), 879-893.

⁸ MEY, G. a K. MRUCK. Qualitative research in Germany - A short cartography. *International Sociology*. 2007, 22(2), 138-154.

analyzovány. Je třeba zdůraznit, že výsledky kvalitativního výzkumu byly získány v období říjen až prosinec 2020, kdy nebyly uzavřeny rozhovory o státním rozpočtu na rok 2021 a rozpočtu EU na rok 2021 a zejména nebyl vyhodnocen ekonomický dopad epidemiologických událostí roku 2020. Tyto faktory mohou a pravděpodobně i budou mít zásadní dopad na význam společných projektů v rámci EU, a to jak z důvodu hledání finančních úspor, tak i změn v prioritách směřování a skladbě mezinárodních projektů a aktivit a do budoucna budou tyto změny respondenty vnímány a je předpoklad, že dojde k názorovým posunům. Vlastní výsledky kvalitativního výzkumu jsou v následujících odstavcích, jejich shrnutí pak v tabulce 2.

První otázkou na respondenty bylo, zda by měla AČR v oblasti ochrany proti CBRN upřednostňovat schopnosti postavené na národních silách a zdrojích, nebo jít cestou mezinárodní spolupráce a společných projektů s jinými státy. V tomto směru měli všichni respondenti názor, že je žádoucí nějaká forma zapojení se do mezinárodních aktivit v oblasti CBRN. V případě dvou respondentů byla preference mezinárodní kooperace, u sedmi respondentů upřednostnění národních schopností spojených se zapojením do mezinárodních projektů, úkolových uskupení nebo sil. V tomto směru byla doporučení směřována například na účast v projektech podporujících interoperabilitu, zapojení se na štábní úrovni mezinárodního praporního uskupení a účast v projektech podporujících zkvalitnění současných schopností a implementaci nových poznatků a technologií, které jsou pro ČR samostatně nedosažitelné. Dalším argumentem bylo, že ČR by měla být v případě mimořádných událostí sice schopna jednat samostatně, nicméně v případě zásadních katastrofických událostí přesahujících oblast jednoho státu mít vytvořeny nástroje a možnosti k mezinárodní spolupráci.

Na druhou otázku zjišťující, jaké součásti AČR mohou nejvíce získat z řešení společných nadnárodních projektů PESCO převažovali odpovědi respondentů doporučující takové zapojení, které přinese nové technologie a prostředky (hlavní bojový tank, autonomní systémy, elektronický boj, nové zbraňové systémy atd.) bez ohledu na součást. Celkem pět respondentů doporučovalo takovéto zapojení. U třech respondentů bylo doporučeno přednostní zapojení specializovaných a výzkumných součástí. Jeden respondent pak doporučoval přednostní zapojení takové součásti, která má trvalý mezinárodní přesah svých činností a se zahraničními partnery již kooperuje z jiných důvodů a má tak pro úspěšné splnění cílů předpoklady.

Třetí otázka sondažovala názory respondentů na přínos projektů PESCO pro účastníky se země. Na tuto otázku respondenti reagovali odpověďmi, které vyzdvihovali různé formy ekonomického přínosu a sdílení nákladů (celkem 8 respondentů), u šesti respondentů byl zároveň kladen důraz na dosažené technologie a získané schopnosti i zkušenosti s řešenou oblastí, u třech respondentů pak byl rovněž vyzdvižen i moment spolupráce s dalšími prestižními zahraničními pracovišti, který vede k tvorbě kontaktů, vytváří příhodné podmínky pro další spolupráci i v jiných oblastech a umožňuje i rozvoj případné budoucí interoperability. Zmíněna je i podpora domácího průmyslu jedním respondentem. U ekonomických aspektů je pak uváděna lepší dlouhodobá stabilita financování v případě, že se jedná o mezinárodní projekt. Jak je patrné, respondenti viděli v projektech PESCO více než jedno pozitivum a jako přínosné jsou hodnoceny i aspekty, které nejsou hlavním posláním PESCO, ale mohou mít pro účastnické země další význam v budoucnosti (např. zmíněná tvorba kontaktů).

Čtvrtou otázkou v rámci kvalitativní výzkumu bylo definování přínosů projektů PESCO pro pozorovatelské země. Převládajícím názorem (šest respondentů) byla možnost být informován. Konkrétně se jednalo o možnost získat informace a seznámit se s dosaženými závěry z projektu, implementovat zkušenosti získané řešitelským týmem a zajištění kontaktů pro případné jiné aktivity. U čtyř respondentů byla pozitivně hodnocena i možnost se k projektu připojit později, když to bude pro pozorovatelskou zemi žádoucí, nebo se změny okolností a podmínky. Pozorovatelská země si tak nezavírá možnost budoucí větší angažovanosti, ale zároveň nemusí projekt realizovat aktivně. Dva respondenti myšlenku pasivní účasti dále specifikovali ve směru, že pozorovatelská země nemusí vyčleňovat zdroje na financování projektu, ale má přístup k informacím. Jeden respondent pak poukázal, že sice pozorovatelská země má zajištěn přístup k informacím, celkový význam je však nízký a jedná se spíše o vyjádření politické podpory.

V páté otázce respondenti hodnotili, jaké přínosy nabízí projekty PESCO v oblasti CBRN. V tomto směru převládl názor, že nabízeným přínosem je dosažení a sdílení nákladných technologií a související rozvoj schopností a kapacit využitelných v oblasti CBRN. Tento názor byl formulován u sedmi respondentů. Z těchto sedmi respondentů však jeden zároveň upozornil na nevhodné uspořádání a smluvní ošetření výstupů některých projektů PESCO, kdy konkrétně projekt PESCO zaměřený na zařízení dálkové detekce v CBRN oblasti za použití bezpilotních prostředků zajistí účastníkům pouze možnost technologii si pronajmout, nikoliv vlastnit a výhodnost zapojení se do takového projektu je tedy diskutabilní. U dvou respondentů pak bylo poukázáno na možnost využít projekty PESCO pro zabezpečení pokročilého výcviku a vzdělávání v oblasti CBRN. Mimo uvedené pak jeden respondent zmiňuje možnost využít vysoké schopnosti AČR v oblasti CBRN jako nabízenou aktivitu pro zapojení se do PESCO projektu a tímto způsobem kompenzovat případnou pasivitu či nedostatky v jiné oblasti.

Šestá otázka zjišťovala doporučení k dalšímu směřování projektů PESCO a sice, jestli má být iniciativa zachována, zmenšena či zrušena, nebo naopak navýšena. Krajní řešení, zrušení nebo naopak navýšení, nedoporučoval ani jeden respondent. Na druhou stranu výslovné zachování současného stavu doporučili pouze tři respondenti. Pět respondentů doporučilo zachování PESCO s úpravou řídicích a kontrolních mechanismů. Konkrétně se jednalo o vylepšení mechanismů mezinárodní koordinace, funkční transformace, lepší vyhodnocení výsledků a jejich uplatnitelnosti a zrušení projektů, které probíhají jen formálně. Ne tedy zvyšování formálních administrativních kontrolních mechanismů, ve kterých respondenti problém nespatřují, ale zavést lepší hodnotící mechanismy hodnotící faktický význam a přínos projektů. Dva respondenti zvolili odpověď bez konkrétního doporučení. Při zvážení všech odpovědí je tedy zřejmé, že respondenti vnímají potřebnost projektů a nepovažují zdroje jako limitní (není třeba navýšení), ale je patrné, že iniciativa PESCO má nedostatky na řídicí úrovni a úrovni závazných pravidel, které způsobují omezenou uplatnitelnost výsledků projektů.

Sedmá otázka dále rozvíjela otázku číslo dvě a byla zaměřena na doporučení, které součástí AČR by měly usilovat o zapojení do projektů PESCO ve smyslu doporučení přednostní aktivity, zatímco u druhé otázky byli zjišťováni uživatelé výsledků. Pět respondentů spatřovalo žádoucí, aby se do projektů PESCO zapojily výzkumné a vzdělávací instituce. V tomto směru byla doporučována účast součástí MO i mimo samotnou AČR. Konkrétně byly některými respondenty zmiňovány Univerzita obrany, Sekce průmyslové

spolupráce MO a příspěvkové instituce MO. Dva respondenti doporučovali zdravotnické instituce a instituce s mezinárodním přesahem (Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Centre of Excellence; JCBRN COE). Jeden respondent dále zmiňoval zapojení součástí podílejících se na akvizici a standardizaci prostředků individuální ochrany, výstrojních náležitostí ručních zbraní a střeliva s cílem vytvořit či zajistit jednotné produkty pro více zemí. Jeden respondent doporučil široké zapojení AČR jako celku, a nikoliv izolované projekty.

Osmá otázka směřovala na zjištění součástí AČR, které by měly usilovat o zapojení do projektů PESCO v oblasti CBRN. Respondenti zmiňovali jednu až dvě součásti či instituce. Ze strany respondentů byl převládající názor, že hlavním realizátorem aktivit spojených s projekty PESCO zaměřených na oblast CBRN by mělo být především chemické vojsko a vojenské zdravotnictví. Tento názor zastávali čtyři respondenti. Dva respondenti uvedli Univerzitu obrany a po jednom respondentu byla zmíněna Sekce rozvoje sil, Sekce plánování schopností, příspěvkové organizace MO a součásti určené do mezinárodních uskupení. Jeden respondent v odpovědi neoznačil konkrétní součást. Jak je z odpovědí patrné, respondenti doporučují jako žádoucí zapojení i instituce MO, které leží mimo struktury AČR. Jeden respondent doporučil široké zapojení AČR.

V deváté otázce byli respondenti dotázáni, kterou schopnost či oblast v rámci CBRN by AČR měla přednostně nabídnout partnerům v NATO nebo EU ke sdílení. Převládajícím názorem bylo nabídnutí chemického vojska a jeho schopností. V tomto směru se vyslovilo pět respondentů, kteří se vyslovili pro pokračování zapojení do Sil rychlé reakce NATO (*NATO Response Force*; NRF), nabízení týmů a odborníků chemického vojska angažovaných v SIBCRA (z anglického *Sampling and Identification of Biological, Chemical and Radiological Agents*), vzdušný radiační průzkum a odmořování a dezinfekci techniky a osob. Zde respondenti výše zmíněné schopnosti zmiňovali jako silné stránky AČR v oblasti CBRN. Jeden respondent doporučil nabízení JCBRN COE. Jiným doporučením dalšího jednoho respondenta bylo obecné nabízení schopností AČR v oblasti CBRN malým zemím, kde by ČR mohla v tomto směru zastávat vůdčí roli, tento názor byl v tomto případě provázán s obecným nabízením chemického vojska. Dva respondenti nedoporučili, respektive nespecifikovali konkrétní schopnosti ke sdílení s partnery a spojenci ČR. Jeden respondent zmínil nabízení akreditovaného a neakreditovaného vzdělávání a výzkumných kapacit, dále pak mobilní laboratoře.

Desátá otázka byla cílena na zjištění schopnosti v oblasti CBRN, kterou by AČR měla přednostně poptávat u partnerů v EU či NATO. Čtyři respondenti neidentifikovali potřebu poptávky schopností nebo tuto schopnost ve své odpovědi neuvedli. Tři respondenti identifikovali potřebu podpořit stávající síly působící v oblasti CBRN, zejména chemické vojsko, ve směru jejich ochrany a schopnosti nakládat s materiálem a systémy obsahujícími CBRN ve spojení s výbušninou (oblast v anglickém jazyce označovaná termínem *Explosive Ordnance Disposal* – EOD), výbušninami samotnými a vylepšené dopravní prostředky s ochranou proti působení výbušných zařízení a min (anglické označení *Mine Resistant Ambush Protected*, MRAP). Jeden respondent doporučil přímou podporu chemického vojska o zdravotnickou podporu a vylepšení schopností chemického vojska v oblasti detekce a identifikace biologických agens, kterou v současné době řeší dominantně Agentura vojenského zdravotnictví AČR. Jeden respondent dále doporučil

nutnost rozvoje vlastních schopností a kooperace v oblasti dekontaminace citlivých materiálů a dekontaminaci raněných.

Tabulka č. 2: Shrnutí kvalitativního výzkumu

Otázka číslo	Hlavní názor (počet respondentů)	Druhý převládající názor (počet respondentů)	Další podněty a názory (počet respondentů)
1	národní s určitou mírou zapojení do mezinárodních aktivit (7)	mezinárodní (2)	-
2	široké spektrum součástí využívajících moderní technologie (5)	specializovaná a výzkumná pracoviště (3)	součástí s trvalým mezinárodním přesahem (1)
3	ekonomický přínos a sdílení nákladů (8)	rozvoj schopností a zkušeností, dosažení technologií (6)	tvorba kontaktů, další spolupráce, interoperabilita (3), podpora domácího průmyslu (1)
4	informace, zkušenosti, kontakty (6)	možnost zapojit se v budoucnu (4)	přístup k informacím bez vynaložení prostředků (2), malý přínos, spíše vyjádření politické podpory (1)
5	sdílení nákladných technologií a související rozvoj schopností a kapacit využitelných v oblasti CBRN (7)	výcvik a vzdělávání v oblasti CBRN (2)	nabídka schopností v oblasti CBRN partnerům jako náhrada za pasivitu v oblasti jiné (1)
6	zachování spojené s vylepšením kontrolních a řídicích mechanismů (5)	zachování současného stavu (3)	bez doporučení (2), zrušení projektů, které probíhají jen formálně (1)
7	výzkumné a vzdělávací instituce (5)	zdravotnické instituce a instituce s mezinárodním přesahem (2)	pracoviště zabývající se akvizicemi, standardizací výstroje, prostředků individuální ochrany, ručních zbraní (1), široké zapojení napříč AČR (1)
8	chemické vojsko a vojenské zdravotnictví (4)	Univerzita obrany (2)	Sekce rozvoje sil a Sekce plánování schopností (1), součástí určené do mezinárodních uskupení (1), příspěvkové organizace MO (1), zapojení AČR jako celku (1)
9	chemické vojsko (5)	JCBRN COE (1)	bez doporučení (1), obecná podpora malých zemí ze strany ČR (1), vzdělávání (1), mobilní laboratoře (1)
10	Podpora chemického vojska v ochraně před výbušninami a zdravotnická podpora (3)	Detekce a identifikace biologických agens (1)	bez doporučení (4), dekontaminace citlivých materiálů a dekontaminaci raněných (1)

Z hodnocení výsledků kvalitativního výzkumu je patrné, že respondenti neidentifikovali pro iniciativu PESCO žádné hrozby vůči AČR nebo ČR a ani hrozby vůči EU jako zřizovateli a správci fondů zajišťovaných ze strany EDA. Pro ČR by mohly být náročné příliš přísné faktory udržitelnosti nebo nedosažitelné cíle programu Evropských fondů, v případě iniciativy PESCO jsou tedy hrozby spojené se zapojením ČR spíše marginálním faktorem a ČR by spíše měla hodnotit příležitosti, které ji iniciativa PESCO nabízí.

I když z případného řešení projektů PESCO nevyplývají hrozby pro AČR nebo ČR, jsou v globálním hodnocení iniciativy PESCO patrné kritické hlasy respondentů, kdy z předchozího hodnocení vyplývá, že efektivita projektů PESCO ve smyslu hodnocení vynaloženého úsilí a financí na jedné straně a získaných schopností na straně druhé není na

dostatečné úrovni. Rovněž byl zřejmý i zcela zřetelný názor více respondentů, že je žádoucí nastavit mechanismy kontroly praktického efektu a významu projektů na úrovni EDA, protože některé projekty mají malý nebo zcela zanedbatelný přínos pro účastnické země. Tyto názory respondentů jsou v nezávislé shodě s doporučeními, která zazněla na jednání Řídícího výboru EDA cestou ministrů obrany členských zemí EU dne 20. 11. 2020. Zde jednoznačně zazníval požadavek na lepší a hmatatelnější výsledky projektů PESCO.

Hodnocení očekávaného přínosu zapojení do projektů PESCO by měla AČR provádět důkladně již ve fázi přípravy projektu. Sledování vlastních možností AČR a v širším kontextu pak dalších organizací ve struktuře MO ukazuje, že respondenti vnímají AČR jako organizaci, která má v oblasti CBRN převažující silné stránky a možnost i schopnost svůj potenciál nabízet partnerům.

Respondenti při hodnocení schopností AČR v oblasti CBRN rovněž identifikovali některé slabé stránky (například ochrana před výbušninami a schopnosti týkající se nakládání s výbušninami). Zde se pak ukazuje smysl projektů PESCO, kdy by bylo možné nedostatek schopností kompenzovat technologiemi případně pokročilým výcvikem získanými na základě společných nadnárodních aktivit.

Mimo vlastní spektrum psaných dotazů kvalitativního výzkumu se pět respondentů vyjádřilo ve směru možného zapojení AČR do společných aktivit NATO. Zde se nabízejí iniciativy NATO Smart Defence, která je zaměřena na efektivní využití a sdílení unikátních schopností armády členského státu a iniciativa Framework Nations Concept zaměřená na cílený rozvoj konkrétních schopností. Pět respondentů také poukázalo na administrativní a řídicí komplikace spojené s projekty PESCO a na nutnost hledání mezinárodní politické shody na řešení daného tématu.

3 DISKUZE

Oblast CBRN a s ní spojené oblasti a obory (mikrobiologie, jaderné inženýrství, toxikologie, bezkontaktní analýza škodlivých látek a biologických agens, urgentní zdravotnická péče při zasažení CBRN atd.) jsou prudce se rozvíjející.^{9,10,11,12} Pro hodnocení současných směrů výzkumu a vývoji má AČR jen omezené kapacity a je tak nutná součinnost s dalšími institucemi napříč MO. Na úrovni AČR jsou například výzkumné aktivity a zázemí pro řešení problematiky biologických zbraní v Centru biologické ochrany v Těcho-
níně v podřízenosti Agentury vojenského zdravotnictví AČR, celkově je však schopnost

⁹ AMINIZADEH, M., et al. Hospital management preparedness tools in biological events: A scoping review. *Journal of Education and Health Promotion*. 2019, 8(1).

¹⁰ BAZYAR, J., et al. The Principles of Triage in Emergencies and Disasters: A Systematic Review. *Prehospital and Disaster Medicine*. 2020, 35(3), 305-313.

¹¹ CARTER, H., J. DRURY a R. AMLOT. Recommendations for improving public engagement with pre-incident information materials for initial response to a chemical, biological, radiological or nuclear (CBRN) incident: A systematic review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2020, 51, 101796.

¹² RABAJCZYK, A., et al. Monitoring of Selected CBRN Threats in the Air in Industrial Areas with the Use of Unmanned Aerial Vehicles. *Atmosphere*. 2020, 11(12), 1373.

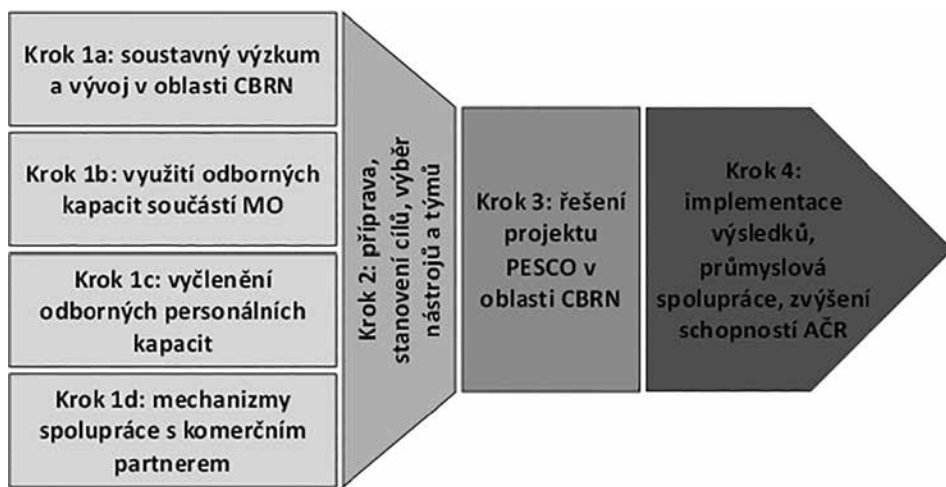
AČR provádět extenzivní a intenzivní výzkum značně omezená. Je možné ale využívat instituce ve struktuře MO a příspěvkové organizace MO. Sledovatelský výzkum, primární a aplikovaný výzkum a expertní činnosti je pro všechny základní obranně bezpečnostní oblasti schopna zajistit Univerzita obrany v Brně a fungovat jako expertní centrum MO pro potřeby AČR. Základním doporučením tedy je, aby Univerzita obrany v Brně samostatně, případně ve spolupráci s příspěvkovými organizacemi MO zabezpečila výzkum v oblasti CBRN. Pro implementaci technologií a související vývoj je zásadní zapojení příspěvkových organizací MO (Vojenský výzkumný ústav, s. p.; LOM Praha, s. p., Ústřední vojenská nemocnice – Vojenská fakultní nemocnice Praha a další) a jejich součinnost s Univerzitou obrany v Brně a pochopitelně konkrétní součástí (součástmi) AČR jako uživatelem (uživateli) výsledků výzkumu a vývoje.

Jak bylo uvedeno výše, v bezpečnostní oblasti je proto zásadní reflektovat aktuální vývoj a adekvátním způsobem rozvíjet vlastní schopnosti. I když projekty PESCO nabízí zajímavé možnosti v oblasti rozvoje schopností včetně prostředků ochrany proti CBRN na úrovni nových technologií (zejména detekce a identifikace, ochrana, dekontaminace), jejich realizace obsahuje rizika, která mohou do značné míry snížit nebo dokonce úplně převážit nad předpokládanými benefity. Zapojení se do projektu PESCO v oblasti CBRN vyžaduje systematický přístup a dlouhodobé plánování. Úspěšné řízení a plné využití potenciálu projektů PESCO vyžaduje splnění jednotlivých dílčích kroků.

Konkrétně se jedná o následující:

- Krok 1: a) soustavné provádění sledovatelského, primárního i aplikovaného výzkumu v oblasti CBRN; b) využití odborných kapacit jednotlivých součástí MO a jejich angažování v projektu, předurčení budoucího projektového týmu za ČR; c) vyčlenění odborných kapacit, zajištění expertů pro přípravu a řešení projektu; d) specifikace stanovených cílů a časových milníků pro tyto cíle s ohledem na pravidla vydaná ze strany EDA a dalších předpisů, výběr a vyčlenění nástrojů nutných pro řešení projektu, výběr a oslovení komerčních a zahraničních partnerů, nastavení mechanismů spolupráce, vytvoření smluv.
- Krok 2: příprava konkrétního projektu PESCO, jmenovitý výběr expertů z angažovaných pracovišť, zástupců budoucích uživatelů výsledků, podpis smluv, nastavení mechanismů řízení projektu. Vytvoření předpokladů na straně uživatele výsledků v rámci AČR k jejich adaptaci do vlastních schopností v oblasti CBRN, případné uzpůsobení struktur, vnitřních předpisů a dalších dle potřeby a povahy projektu.
- Krok 3: Vlastní řešení projektu ve shodě s hlavním cílem, dílčími cíli a milníky. Řízení řešení projektu dle způsobu zapojení, koordinace mezinárodního týmu v případě, že ČR je vedoucí zemí projektu, realizace úkolů v případě, že ČR je další účastník, vyčlenění kapacit a součinnosti s vedoucí zemí a vlastní evidence poznatků v případě, že ČR je pozorovatelská země.
- Krok 4: Implementace výsledků do schopností AČR v oblasti CBRN. V případě, že jde o technologii, vyráběný produkt a podobně, tak zajištění uvedení výsledku do praxe v součinnosti se smluvním komerčním partnerem. V případě, že výsledkem je pokročilý výcvik nebo schopnosti nepostavené na vyráběné technologii, tak zajištění úpravy vnitřních předpisů, struktur, organizačních pokynů, plánování výcviku, organizování výcvikových a kariérních kurzů a podobně.

Proces dosažení zvýšených schopností AČR v oblasti CBRN za pomoci projektu či projektů v rámci iniciativy PESCO je možné jen postupným plněním jednotlivých kroků, kdy splnění jednoho kroku vytváří předpoklady pro krok další. Obecný proces ujasnění si cílů až implementace dosažených výsledků je v přehledné formě shrnuto v obrázku 1 obsahující zapracované jednotlivé kroky uvedené v předchozím textu.



Obrázek č. 1: Popis předpokladů pro úspěšné řešení projektu PESCO v oblasti CBRN, návaznost řízení, řešení projektu a následná implementace výsledků do praxe.

Jak je patrné z předchozího textu, úspěšná realizace projektu PESCO včetně splnění všech předpokladů k zahájení realizace vyžaduje komplexní součinnost ze strany institucí a organizací MO a AČR. Projekty PESCO řešené s cílem zavedení nových technologií v oblastech CBRN budou vyžadovat účast expertů a to expertů zaměřených na rozdílné činnosti: v první řadě bude třeba angažovat experty erudované v řešené oblasti (v tomto případě celá nebo částečná oblast CBRN), dále pak expertů schopných organizačně zajistit účast v nadnárodních projektech (projektový management, odborníci na právní a ekonomickou problematiku) a třetí skupinou budou experti schopní zajistit praktickou implementaci dosažených znalostí do vyráběné technologie (implementace výsledků, kooperace s komerčním partnerem) nebo formy konkrétní schopnosti AČR (například adaptace do podmínek výcviku). Ve všech případech bude třeba zajistit účast jazykově vybavených expertů schopných orientace v mezinárodním prostředí. Všechny uvedené funkce může pokrývat jedna osoba či skupina osob zasahujících do všech směrů, v praxi je však nezbytná specializace a zajištění provázaného týmu.

Při posuzování vhodnosti získání nových schopností prostřednictvím projektu PESCO je třeba brát v potaz, že nepřímé náklady a za některých okolností i přímé náklady přetrvávají i po konci projektu. Tento faktor je zejména relevantní, když je ze strany

poskytovatele hodnocena udržitelnost výsledků projektu. Jednodušší postavení při financování projektu v průběhu jeho řešení mají příspěvkové organizace, které mohou využít režijní výdaje pro krytí některých výdajů spojených s projektem a z projektových prostředků jsou příspěvkové organizace schopny vytvářet i tabulková místa a tím lépe adaptovat personální strukturu podmínkám a cílům projektu. Tyto možnosti by pro potřeby řešení mezinárodních projektů byly žádoucí i pro organizační složky MO.

V předchozím textu formulovaná doporučení je možné koncentrovat do následujících bodů, které formulují vstupní podmínky dávající předpoklad úspěšného řešení a využití výsledků projektů.

Pro hodnocení a plánování zapojení do projektu PESCO je třeba brát v potaz i alternativní způsoby dosažení nových schopností v oblasti CBRN a s nimi poměřovat očekávané přínosy získané projekty PESCO. Zde se jako alternativní možnost jeví především iniciativa NATO Framework Nations Concept, která se svým obsahem s iniciativou PESCO částečně překrývá. Iniciativa PESCO je výhodná, pokud je třeba upřednostnit aktivity v rámci EU namísto NATO, případně zajistit účast zemí, které jsou součástí EU, ale nikoliv NATO. V probíhajících projektech PESCO je například Rakousko vedoucí zemí projektu „Monitorování a ochrana před zbraněmi hromadného ničení“. Rakousko je členem EU, nikoliv však NATO, pokud by ČR chtěla vést účinnou spolupráci s Rakouskem, není možné využít iniciativu Framework Nations Concept. Při plánování do budoucna připravovaných mezinárodních projektů včetně projektů PESCO je třeba také zohlednit epidemiologické události let 2020 a 2021, kdy vlivem dočasného poklesu hospodářské výkonnosti ČR je předjímán budoucí tlak na omezení investičních aktivit v důsledku úsporných opatření a budoucí implementace tak může být ztížena. Na druhou stranu nelze ani vyloučit, že účast v mezinárodním projektu bude hlavní cestou, jak do AČR implementovat nové schopnosti založené na unikátních přístupech a řešeních problému.

ZÁVĚR

Z provedených analýz jednoznačně vyplynula nutnost reflektovat současný technologický pokrok a řešit slabé stránky v současných schopnostech součástí AČR zodpovídajících za ochranu proti CBRN. Proces udržování a rozvoje moderních schopností v oblasti CBRN klade velké nároky na finanční zdroje, a právě finanční prostředky alokované ze strany státu pro tyto účely nezajistí adekvátní rozvoj a do budoucna hrozí riziko zaostávání AČR za současnými změnami a trendy v technologiích. Provedené analýzy a kvalitativní výzkum poukázaly, že iniciativa PESCO, i přes své nedostatky a omezení, by mohla být nástrojem, jak vytvořit silné sdružení států schopné dosáhnout cílů, které AČR sama schopná dosáhnout není. Na druhou stranu je iniciativa PESCO spojena se značnými nároky na zajištění chodu projektů a aplikování výsledků. Při nevhodném způsobu volby projektu však existuje riziko, že projekty PESCO budou představovat administrativní zátěž s marginálním přínosem k rozvoji schopností AČR v oblasti CBRN. V současné době, kdy v Evropské unii probíhá proces tvorby další již 4. vlny projektů, by mohla tato analýza pomoci v procesu tvorby a návrhů pro budoucí zapojení ČR do této další vlny iniciativy s ohledem na plnění ostatních mezinárodních závazků AČR. Úspěšné řešení projektu

PESCO vedoucí ke zvýšení schopností AČR v oblasti CBRN vyžaduje širokou součinnost podřízených složek MO a postupnou realizaci jednotlivých dílčích kroků, které pak postupně vyústí ve výslednou implementaci výsledků do schopností AČR v oblasti CBRN. Konkrétně je úspěšné řešení projektu PESCO vedoucí ke zvýšení schopností AČR v oblasti CBRN spočívající na čtyřech krocích:

- 1) soustavný výzkum v řešené oblasti, expertní a sledovatelská činnost; využití a vyčlenění odborných kapacit a nastavení mechanismů spolupráce s tuzemskými nebo zahraničními komerčními a zahraničními pracovními partnery;
- 2) řízení přípravy, stanovení cílů, komunikace a nastavení podmínek spolupráce se zahraničními partnery a tuzemskými organizacemi;
- 3) samotnou realizaci projektu PESCO za součinnosti vyčleněných odborníků, zástupců uživatele výsledků a zástupců dalších řídicích a administrativních pracovišť;
- 4) výslednou implementaci výsledků do schopností AČR v oblasti CBRN.

Jednou z dalších možností, jak by se ČR mohla zapojit do procesu budování schopností CBRN, je přihlášení se do výzvy k předkládání nabídek v rámci Evropského obranného fondu (EDF). Konkrétně se jedná o kategorii „Defence medical response, Chemical Biological Radiological Nuclear (CBRN) biotech and human factors“. Výzva byla vyhlášena v červnu 2021 a návrhy jsou očekávány do konce prosince 2021.¹³

Tento článek byl vypracován v rámci výzkumných záměrů Univerzity obrany DZRO ZHN a DZRO STRATAL a vychází z následující studie: Pohanka, Miroslav. Možnosti České republiky ve Stálé strukturované spolupráci Evropské unie (PESCO) v oblasti CBRN. Závěrečná práce 38. kurzu generálního štábu brigádního generála Františka Moravce. Brno, 2021.

Autoři: ***Pplk. gšt. prof. RNDr. Miroslav Pohanka, Ph.D., DSc.,*** narozen v roce 1979. Je absolventem Masarykovy univerzity z oboru biochemie (Mgr. 2003, RNDr. 2005, Ph.D. 2008), habilitován v oboru toxikologie (Univerzita obrany, 2012) a dále se specializující na analytickou chemii (Akademie věd 2014: DSc, Univerzita Pardubice 2016: profesor). Voják z povolání se specializující na oblast analýz a diagnostiky působení biologických agens a otravných látek a ochrany proti jejich působení v rámci Centra biologické ochrany Těchonín (od 2003) a na Univerzitě obrany (od 2008). Je autorem či spoluautorem více než 300 prací v časopisech s impaktním faktorem a s úhrnnou citační odezvou 4918 (web of science) a H indexem 34 a i dalších publikačních výstupů včetně monografií a učebnic.

¹³ European Commission. European Defence Fund (EDF) calls 2021. 30.June 2021. Dostupné z: https://ec.europa.eu/defence-industry-space/factsheet-edf-calls-2021_en

Ing. Antonín Novotný, Ph.D., plukovník v záloze, nar. 1963. V roce 1985 ukončil Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově a poté do roku 1988 vykonával velitelské funkce. 1988-1991 postgraduální studium, 1991-2008 Vojenského zpravodajství. V letech 2008-2010 obranný poradce ve velitelství NATO při stálé delegaci České republiky při NATO a Stálém zastoupení České republiky při Evropské unii v Bruselu. V letech 2011-2012 akademický pracovník skupiny bezpečnostních studií, Katedry celoživotního vzdělávání Univerzity obrany v Brně. Od listopadu 2012 pracuje jako akademický pracovník Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií UO. Je členem redakční rady časopisu *Obrana a strategie*. V roce 2015 absolvoval doktorandské studium na Univerzitě obrany.

Jak citovat: POHANKA, Miroslav a Antonín NOVOTNÝ. Kvalitativní výzkum na směřování projektů PESCO v oblasti CBRN. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 060-073. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenske-rozhledy.cz

Peer-reviewed

Scenario-based Planning of State Material Reserves: Case Study of Latvia

Plánování státních hmotných rezerv založené na scénářích: případová studie Lotyšska

Jan Stejskal

Abstract: The article deals with the issue of identifying required material reserves, also referred to as strategic or emergency reserves. These reserves are managed by state authority as part of national crisis preparedness. The article explores how scenarios can be used as a method for planning, i.e. determining adequate, realistic, and affordable material reserves. A scenario-based analysis, well proven in the defence planning domain, is identified as a method offering a high degree of analytical rigor and traceability of resulting requirements. Selected planning scenarios clearly must reflect national threat/hazard and risk assessments. They also have to reflect other important national policies, such as those governing economy, industry, health care, or environment. The illustrative conduct of the initial steps of the proposed method is demonstrated using Latvia's security policy circumstances.

Abstrakt: Článek se zabývá problémem stanovení požadovaných hmotných rezerv, označovaných také jako strategické nebo nouzové zásoby. Jedná se o zásoby, které obhospodařuje stát jako součást své krizové připravenosti. Článek zkoumá způsob, jak mohou být scénáře použity jako metoda pro plánování, tj. stanovení potřebných, přiměřených a ekonomicky přijatelných hmotných zásob. Analýza založená na scénářích, osvědčená v oblasti obranného plánování, je identifikována jako metoda nabízející vysokou úroveň analytické preciznosti a srozumitelnosti odůvodnění výsledných požadavků. Zvolené plánovací scénáře nepochybně musí být v souladu s národním hodnocením hrozeb a rizik. Zároveň musí zohledňovat i ostatní významné politiky státu, především v oblasti ekonomiky, průmyslu, zdravotnictví či životního prostředí. Ilustrativní provedení úvodních kroků navrhovaného metodického postupu je zasazeno do podmínek bezpečnostní politiky Lotyšské republiky.

Key words: Material Reserves; Emergency Reserves; Scenario-Based Planning; Crisis Preparedness; Hazard and Threat Assessment.

Klíčová slova: hmotné rezervy; nouzové zásoby; plánování založené na scénářích; připravenost na krizi; hodnocení nebezpečí a hrozeb.

INTRODUCTION

The early stage of the Covid-19 pandemic was, after some time, another remarkable incident which reminded national administrations of the importance of crisis preparedness. Sudden and desperate lack of certain materials and products were of grave concern. But even more importantly, the crisis revealed the individualism rooted in national policies which in similar and more severe future crises will likely govern the behaviour of states again.

Disinfectants and personal protective equipment are just the most visible and symbolic examples of materials which became scarce overnight. Why nobody thought of creating sufficient reserve of such materials in advance? What material will become scarce next time? What amount will be adequate? What should be stored in state reserve in order to be ready for the next crisis? These are the questions which usually come after the crisis. Therefore, the major challenge is to identify and raise these questions before the crisis arrives.

This article presents conclusions of a study prompted by the Latvian government's current effort to revitalize the system of state material reserves in order to be able to respond to a wide array of emergencies. The study was conducted to support the portion of work assigned to the Ministry of Defence. The main objective was to propose a systematic approach to be used to determine the required composition ("what") and the volumes ("how much") of material reserves that have to be established and maintained by the state authority. The approach should be easy to understand and provide a credible justification for the required material reserves.

1 APPROACH

Scenarios are widely used as a modelling tool for planning in various domains. Numerous national defence and crisis management institutions have considerable experience in using scenarios. Therefore, this article is exploiting this experience gathered mostly through NATO RTO/STO research projects. Captured experience comes mainly from the UK, Canada, Norway, Germany, the USA, the Netherlands, and in lesser extent from other countries. The first part of the article (chapters 3-6) offers general considerations and outlines the features of the planning scenarios relevant specifically for addressing the material reserves requirements. The second part (chapters 7-9) walks through the initial steps of the proposed method and identifies, as an example, the basic set of scenarios reflecting the circumstances of Latvia.

2 KEY TERMS AND DEFINITIONS

To set up a common basis, the key terms appearing in this article are used in line with the following definitions.

Crisis

A crisis is understood as a situation when disturbing or disruptive factors keep affecting normal functioning of society for a certain time and with certain dynamics. Crisis is usually used to refer to a result of intentional behaviour, but it is not a constitutive characteristic of the term.

Emergency/contingency

An emergency is an extraordinary event or situation when something disturbing, disruptive and – actually or potentially – harmful happens. Such an event can happen with or without warning. The cause of an emergency can be both natural and human-made. While emergency is primarily understood as an actual event, the term contingency refers to such situations as potential or conceivable ones.

Hazard

A hazard is an accidental source (event, incident, activity) of potential disruption and harm, usually as a consequence of one or more factors and circumstances.

Material reserves

Material reserves are established as an element of a state's crisis management capacity in order to enable timely response to various emergencies which jeopardize vital and/or other important national security interests. Material reserves are designed to overcome disruption in provision of supplies or services critical to society and economy which must be re-established relatively quickly, i.e. within hours or days, while other solution simply cannot be arranged in such a short time.

Material reserves can consist of raw materials, commodities, typically fuels, semi-finished products, ready-made products and food items; modalities of their storage and protection also have to be considered as part of the overall solution.

Material reserve requirement

Material reserve requirement is the result of an analysis of a planning situation (scenario). Resulting requirement specifies the type and amount of material or items which respond to specific features of a hazard/threat/crisis. One planning situation can generate a number of requirements.

Risk

The term risk is in general language used rather vaguely. However, in security (policy) domain, risk should not be confused with other meanings such as danger, hazard, or

threat.¹ In this study, risk is understood as an expectation of certain level of harm suffered if certain threat or danger would actually realize.² The assessment of risk combines the severity of impact caused by an event and the likelihood of such an event happening. Risk is therefore expressed on a low-high (acceptable-unacceptable) scale. Higher levels of risk usually lead to adoption of relevant countermeasures.

Scenario

A scenario-based analysis is a tool used to structure, scope or illustrate specific tasks or activities.³ The Scenario is a model situation outlining key characteristics (such as the type, scope and scale of an emergency), and necessary sequence of events in order to depict and explore potential future reality. It has to allow understanding the impact of the emergency and the way the responsible institutions can handle it.⁴

Threat

A threat is a deliberate source (event, incident, activity) of potential disruption and harm. A threat is established by an actor's intention and capability to carry out respective actions to inflict harm.

3 THE PURPOSE OF MATERIAL RESERVES AND THEIR CATEGORIES

One of the measures to mitigate the negative impact of an emergency is to prepare in advance stockpiles of materials, equipment and consumables, a short supply of which can be arguably foreseen during the emergency.

Material reserves can be divided in few key categories according to their purpose. Establishing such categories would also reflect who, and on what basis, can authorize the use of reserves of a specific category. The typical purpose of material reserves is to

- ¹ For brief discussion of the concept of risk, see Birkemo, Gunn Alice (2011). Is Norwegian long term defence planning risk-based? RTO-MP-SAS-093. Available at <https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Meeting%20Proceedings/RTO-MP-SAS-093/MP-SAS-093-04.pdf>; See also STO/NATO (2018). Analysis Support Guide for Risk-Based Strategic Planning. STO Technical Report TR-SAS-093-Part-I, March 2018. Available at [https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Technical%20Reports/STO-TR-SAS-093-Part-I/\\$STR-SAS-093-Part-I-ALL.pdf](https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Technical%20Reports/STO-TR-SAS-093-Part-I/$STR-SAS-093-Part-I-ALL.pdf)
- ² Procházka, Josef and Melichar, Josef (2017). Methodological Framework for Operational Risk Assessment. *Vojenské rozhledy*. 2017, 26 (4), 18-32. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.04.019-034. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at <https://vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/strategicke-rizeni/metodologicky-ramec>
- ³ STO/NATO (2010). Analytic Implications of the NATO Defence Planning Process. SAS-081 Specialist Team Summary Report RTO-MP-SAS-081, p. 9-5. Available at <https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Meeting%20Proceedings/RTO-MP-SAS-081/MP-SAS-081-09.pdf>
- ⁴ For intensive discussion of the essence of scenarios see Whitworth, I.; Hone, G.; Farmilo, A. (2007). Developing the Scenario Assessment Tool. In Improving M&S Interoperability, Reuse and Efficiency in Support of Current and Future Forces (pp. 8-1 – 8-14). Meeting Proceedings RTO-MP-MSG-056, Paper 8. Available at <https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Meeting%20Proceedings/RTO-MP-MSG-056/MP-MSG-056-08.pdf>

enable state authorities to protect economy, ensure energy and food security of a society, support disaster relief activities, and to meet specific needs of the armed forces or other security services.

The first category would include such kind of materials which are critical (vital, essential) for surviving of population and functioning of the economy. Sudden interruption of supply of these commodities would cause significant harm and damage. This category of reserves would usually be linked to vital and other essential, or strategic, security interests of a state. Typically, they are supposed to cover consumption over a longer period, possibly up to several months. These reserves are therefore referred to as strategic reserves and are meant to provide input for critical sectors of economy and production, including production of food.

The second category would include commodities and products which are immediately needed in typically larger natural or man-made disasters to accommodate basic needs of affected people. These reserves are meant to immediately augment the normal capacity of rescue services, therefore they are usually referred to as high-readiness reserves.

Other categories are also established in some countries; we can find, e.g., reserves of materials and commodities dedicated specifically for mobilization of armed forces. These reserves may include fuels, materials for production of necessary supplies (e.g. ammunition), ready-made products, transportation vehicles etc. Reserve of certain raw material is also made when a producer is contracted to deliver certain products in case of mobilization. In order to enable immediate production upon request, this producer will use this raw material reserve.

It goes without saying that individual countries determine their required material reserves in response to their specific circumstances, their threat and hazard assessments, national interests, policy objectives etc. However, there can be groups of reserves which states are obliged to maintain on other basis than purely national decision, e.g. due to membership in an international organization. Significant in this sense is the obligation imposed on the EU member states to maintain minimum stocks of crude oil and/or petroleum products.⁵

4 TYPICAL USE OF SCENARIO-BASED ANALYSIS

In general, scenarios are mostly used as a tool to support activities addressing possible futures and uncertainty.⁶ As a planning tool, they are widely used in defence planning domain. NATO as an organization uses them in its NATO Defence Planning

⁵ Council Directive 2009/119/EC of 14 September 2009. Available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32009L0119>

⁶ Young, Thomas-Durell (2021). Capabilities-Based "Confusion": Why Capabilities-Based Planning Systems Struggle, *The Korean Journal of Defense Analysis*, 2021, vol. 33, no. 1, pp. 99-102.

Process (NDPP), and a number of individual countries use them in a similar way.⁷ Scenarios are also used to test and verify operational concepts, typically as part of war-gaming or other simulation methods.

Crisis management is another broad domain where scenarios are employed for planning, or rather modelling purposes. Crisis management also involves producing hazard and risk assessments. Many institutions and organizations conducting risk assessments for their own purposes will do so with portraying the challenges in some form of scenarios. For instance, the UN Refugee Agency (UNHCR) has its own handbook for risk assessment, which is based on scenarios.⁸

Out of these examples, defence planning domain seems to have a number of analogies with material reserve planning – they both need to foresee possible future emergencies, develop the most appropriate tools to manage them, and deal with significant degree of uncertainty while doing all that. Therefore, the use of scenarios in defence planning is worth exploring.

There are five constitutive steps of the NDPP: (1) establish political guidance, (2) determine requirements, (3) apportion requirements (i.e. set targets), (4) facilitate implementation and (5) review results.⁹

Scenarios play their role in the second step, which can be broadly described as a complex analysis aimed at identifying the type and amount of capabilities (forces) the Alliance needs to be able to carry out its core tasks and objectives. In order to define these Minimum Capability Requirements, two types of scenarios are used in the NDPP: Generic Planning Situation and specific Case Studies.

Generic Planning Situation (GPS) is the representation of a Mission Type¹⁰ in a range of environmental conditions, without specific linkage to geographical locations. It helps capture the full capability requirements both from a mission-based and a functional perspective.

GPSs ensure that the requested capabilities from nations and NATO can be traced back to a credible foundation. A limited set of GPS, but still sufficient to represent properly the relevant planning factors, such as the Level of Ambition, intensity, distance, environment, austerity, opponent capabilities etc., is used to support the capability analysis for the derivation of the required capabilities. The set of GPSs is reviewed whenever

⁷ For instance, Force Planning Scenario Framework Proof of Concept (1999). Operational Research Division, Directorate of Operational Research. Department of National Defence, Canada. Available at <https://ntrl.ntis.gov/NTRL/dashboard/searchResults/titleDetail/AD1003524.xhtml>

⁸ UNHCR. Emergency Handbook. Risk analysis and monitoring – refugee emergencies. Available at <https://emergency.unhcr.org/entry/35340/risk-analysis-and-monitoring-refugee-emergencies>

⁹ NATO (2016). The NATO Defence Planning Process. PO(2016)0655 (INV).

¹⁰ For illustration, during the conduct of MCR 2012 there were 17 agreed NATO Mission Types: Collective Defence, then three Mission Types under Defence Against Terrorism, i.e. Anti-Terrorism, Consequence Management, and Counter-Terrorism, and then 13 Mission Types in Crisis Response Operations category, e.g. Peace Enforcement, Peacekeeping, Peace Building, Humanitarian Relief, Search and Rescue, or Extraction Operations. Only 10 Mission Types were selected to form scenario set to determine the MCR. This was still considered a sufficiently representative set, since a large number of (military) Key Tasks were common to a number of Mission Types.

required, with changes duly recorded, so they can provide a kind of reference tool for all defence planning activities.

A Case Study is the specific representation of a Generic Planning Situation in the context of actual geography, environment and a representative threat, as it is necessary to support the derivation of the required capabilities. It adds realism, drives the derivation of capability requirements and matches real-world characteristics to the GPS parameters.¹¹

5 MAIN BENEFITS OF SCENARIO-BASED PLANNING

The essence and purpose of material reserves planning and defence planning are essentially identical – it is about preparing for future crises of not fully known nature, scope and scale.¹² The fact that scenarios play a significant role both in a number of national and NATO defence planning processes is important because the same value they add in this domain can be exploited also for material reserve planning.¹³

This method offers its added value by making it possible to:

- Establish a traceable link between the policy (guidance) and the output (the requirements). It does it by placing the political principles and policy guidelines into real-world circumstances and giving them concrete dimensions;
- Decompose and analyse complex problems and situations in a systematic way. The inherent flexibility of scenario design allows planners to establish a comprehensive structure of parameters (characteristics) essential for the planning purpose and relevant for the required output;
- Provide common framework (i.e. common set of scenarios) for all stakeholders involved in the planning process and thus ensure harmonization and maximum consistency of the outputs; This aspect seems to be particularly important in cases where no single/central institution holds overall responsibility for a certain domain (such as material reserves management);
- Lend the output a good degree of credibility due to employing scenarios with real-world characteristics and based on real-world experience;
- Visualize the problem if required.

¹¹ Definitions used in unpublished documents prepared for participants of NDPP Step 2+ Table Top Exercise organized by ACT in 2011.

¹² Conway, Maree (2004). Scenario Planning: An Innovative Approach to Strategy Development. Swinburne University of Technology. Available at <https://www.researchgate.net/publication/242707360>

¹³ For general features of scenario development see Procházka, J.; Mičánek, F.; Šmondrk, J.; Melichar, J. (2016). Scénáře v procesu plánování schopností (Scenarios in Capabilities Planning Process), *Vojenské rozhledy*, 2016, roč. 25 (57), č.1, s. 44–60, ISSN 1210-3292 (print), ISSN 2336-2995 (on-line). Available at <https://vojenskerohledy.cz/kategorie-clanku/vystavba-ozbrojenych-sil/scenare-v-procesu-planovani-schopnosti2>

It is mainly the comprehensible link between the policy and the planning output and the real-world characteristics what increase buy-in of the authorities who have to endorse the result of the planning process.¹⁴

On the other hand, similarly to most of the techniques supporting foresight activities, we also have to be aware of the methodological challenges inherent to the scenario-based planning. Essentially, there are two interlinked issues: Firstly, a deep understanding and knowledge of the matter under investigation is absolutely necessary. Secondly, identification of scenarios and their actual development are a time-consuming exercise which requires interpretation of data as well as creative thinking. Therefore, both the process and results are to a large degree dependent on the participants/experts – their availability, suitability, and qualification. Even though scenario development techniques often aim to offer a standardized procedure setting certain boundaries to individual biases, the element of subjectivity will always be present.¹⁵

6 SCENARIO SELECTION – DISTILLED NATIONAL SECURITY THREAT ASSESSMENT

The planning scenarios have to match the national security policy, i.e., they have to represent threat/hazard and risk assessments as well as strategies designed to tackle them.¹⁶ The key issue which must be managed within scenario-based method is to ensure that a sufficiently representative spectrum of contingencies with realistic parameters are analysed.¹⁷ Concurrency of two or more contingencies may be considered, however

¹⁴ STO/NATO (2010). Analytic Implications of the NATO Defence Planning Process. SAS-081 Specialist Team Summary Report RTO-MP-SAS-081, p. 9-8.

¹⁵ For a deeper insight into the background of scenarios as a foresight and planning method, including the discussion of strengths and weaknesses of scenario-based analysis, see e.g.: Bishop, P.; Hines, A.; Collins, T. (2007). The current state of scenario development: an overview of techniques. *Foresight*, Vol. 9, Issue 1, pp. 5-25. Available at https://training.fws.gov/courses/alc/alc3194/resources/publications/scenario-planning/Bishop_et_al_2007.pdf Mietzner, D. and Reger, G. (2005). Advantages and disadvantages of scenario approaches for strategic foresight. *Int. J. Technology Intelligence and Planning*, Vol. 1, No. 2, pp. 220-239. Available at <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.464.3984&rep=rep1&type=pdf> Coates, Joseph F. (2000). Scenario Planning. *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 65, Issue 1, pp. 115-123. Available at https://www.researchgate.net/profile/Javier-Enrique-Medina-Vasquez/publication/41733449_Scenario_planning/links/559b2f0408ae21086d2784ab/Scenario-planning.pdf Merwe, Louis van der (2008). Scenario-Based Strategy in Practice: A Framework. *Advances in Developing Human Resources*, Vol. 10, No. 2, pp. 216-239. Available at http://www.cil.net/admin/ckeditor/filemanager/userfiles/files/Scenariobased_Strategy_in_Practice.pdf

¹⁶ Larson, Eric V. (2019). Force Planning Scenarios, 1945–2016: Their Origins and Use in Defense Strategic Planning. RAND Corporation, p. 2. Available at https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2173z1.html

¹⁷ Piper, John W. (2018). Risk Management Framework: Qualitative Risk Assessment through Risk Scenario Analysis. STO Report STO-MP-IST-166, pp. 7-14 – 7-16. Available at <https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Meeting%20Proceedings/STO-MP-IST-166/MP-IST-166-07.pdf>

this should strictly comply with official threat and hazard assessments since it might enormously increase the resource requirements.

In this case study, the selection of scenarios supporting derivation of Latvia's material reserve requirements should be driven by the overarching threat assessment presented in the National Security Concept, currently the 2019 edition.¹⁸ In its chapter 2, the Concept outlines the elementary threat landscape in the following way:

"National security of Latvia has military dimension, foreign policy dimension, and internal security dimension which are mutually linked. The military dimension is characterized by the military activities of Russia in the Baltic Region and also other security risks and threats that are hybrid in nature and are directed towards Latvia. The foreign policy dimension is characterized by the current international security environment, changes therein, and external threats. The internal security dimension is characterized by ensuring of the fundamental values laid down in the Constitution of the Republic of Latvia by the State. Internal security is based on a cohesive civil society with a common understanding of the fundamental values and a wish to see Latvia as an independent, democratic, legal State that belongs to the Western world."

The National Security Concept further elaborates this assessment and identifies seven main types of threats,¹⁹ as well as priority measures to prevent each of them. Here is the list of the main threats with those priority measures which clearly indicate the potential demand for material reserves:

- **Military threat**
(priority measure: Introduction of a comprehensive national defence system)
 - **Threat caused by foreign intelligence services**
 - **Cyber threats**
- **Threat caused to internal security and constitutional system**
(priority measure: Strengthening of the capacity of the civil defence and disaster management authorities)
 - **Threat caused to the information space of Latvia**
- **Threat caused to the economy of Latvia**
(priority measure: Strengthening of Energy Security)
- **Threat caused by international terrorism**

It should be noted that the threat assessment presented in the National Security Concept 2019 does consider only man-made and intentional causes of emergencies. No natural disasters or accidental events are included.

¹⁸ National Security Concept 2019. Available at <https://likumi.lv/ta/en/en/id/309647-on-approval-of-the-national-security-concept>

¹⁹ The description of the threats is actually quite specific. For instance, in the military domain, the main source of threat to national security of Latvia is identified as Russia and its aggressive security policy implemented in the Baltic Region.

Therefore, other policy and planning documents adopted at national level should be taken into account. Among the most important ones belong the State Defence Concept²⁰ and Latvia's Risk Assessment Summary²¹. These are not documents of the same level, however, together they help grasp the full spectrum of threats and hazards.

Unlike the National Security Concept, the State Defence Concept 2020 identifies climate change, natural and anthropogenic (accidental) disasters, and pandemics as relevant hazards. The example of Covid-19 and its impact on society is specifically used to underline the issue of security of supply regarding certain commodities.

The latest Latvia's Risk Assessment Summary, submitted by the Ministry of Interior in 2016, covers a wide array of natural disasters and man-made accidents, an area which National Security Concept fails to capture. The list contains fourteen hazards:

- Significant information technology security incident
- Influenza pandemic
- Storm
- Damage to electricity transmission and distribution systems
- Significant railway accident
- Significant aviation accident
- Significant maritime accident
- Significant road accident
- River pollution
- Sea pollution
- Accident at an industrial risk site
- Damage to main gas pipelines
- Floods

For instance, the risk of floods has been elaborated also separately, primarily in the National Programme for the Assessment and Management of Flood Risks 2008 – 2015,²² and lately in the Initial flood risk assessment report for the development of the 22. 12. 2021-2027 Flood Risk Management Plan²³ from 2018. These documents have, in line with the relevant EU directive, identified flood hazards under three categories. Out

²⁰ The State Defence Concept 2020. Available at https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Valsts%20aizsardzibas%20konceptija_ENG_0.pdf

²¹ Informatīvais ziņojums „Par Latvijas risku novērtēšanas kopsavilkumu” (2016). (*transl.: Information Report „On Latvia's Risk Assessment Summary”*) Ministry of Interior. Available at <http://polsis.mk.gov.lv/documents/5470>.

²² National Programme for the Assessment and Management of Flood Risks 2008 – 2015 (Plūdu riska novērtēšanas un pārvaldības nacionālā programma 2008.-2015.gadam.), Ministry of Environmet. Available at <http://polsis.mk.gov.lv/documents/2432> (in Latvian), English version available at https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Assessment_and_Management_of_Flood_Risks.doc

²³ Sākotnējā plūdu riska novērtējuma ziņojums 22.12.2021.-2027. gada plūdu risku pārvaldības plānu sagatavošanai (*transl.: Initial flood risk assessment report for the development of the 22.12.2021-2027 Flood Risk Management Plan*). Ministry of Environmet. Available at https://www.meteo.lv/fs/CKFinderJava/userfiles/files/Vide/Udens/Ud_apsaimn/UBA%20plani/Sakotneja_pludu_riska_novertejuma_zinojuma_projekts_22_12_2021-2027_Pludu_riska_pavaldibas_planu_sagatavosanai.pdf

of these, an extreme flood with a low probability²⁴ is considered a scenario with highest associated risk since very densely populated areas are at stake. Consequently, implementation of measures mitigating this hazard is a priority. The other two categories of flood risks are more likely, however with lesser impact.

Latvia's Risk Assessment Summary uses the notion of a risk scenario. Each of the fourteen hazards are briefly described and depicted by a simple diagram. These scenarios consist of a description of the nature of the hazard, its key features and some examples from the past. The diagrams outline the causes and consequences of these contingencies, however in quite generic manner.

The National Civil Protection Plan 2020 (available only in Latvian – *Valsts civilās aizsardzības plāns*)²⁵ also contains a summary of risk assessment; however, it differs from the one mentioned in the previous paragraph (and footnote 21). The Civil Protection Plan's risk assessment lists 35 possible disaster events. Also the assessed levels of risk are different for some of the hazards. The National Civil Protection Plan describes the nature of the 35 contingencies rather briefly and mostly without any specific parameters.

At the end, we can conclude that enough attention is paid to both natural and man-made disasters within Latvia's disaster management planning documents. There is probably also enough historical data gathered on these emergencies by national crisis/disaster management institutions. However, none of the mentioned risk assessments, despite the fact that they use some form of scenario-based approach, made any attempts to quantify the potential impact of the contingencies they address.

6.1 Generic scenarios

Inspired by the NDPP, the scenario set can be established in two steps. In the first step, a limited number of generic scenarios (similar to Generic Planning Situations of the NDPP) would be determined. In the second step, specific scenarios will be outlined.²⁶

Generic scenarios should provide the basic interpretation of policy considerations and the overall threat/hazard assessment; this would result in selection of broad themes of the scenarios. The following list is offered as an illustration of such themes:

²⁴ I. e. either an extreme event with a return period of more than 200 years, or floods caused by various specific reasons.

²⁵ Valsts civilās aizsardzības plāns (2020). Ministru kabineta rīkojums Nr. 476, Rīgā 2020. gada 26. augustā. Available at <https://likumi.lv/ta/id/317006-par-valsts-civilas-aizsardzibas-planu>

²⁶ On the role of generic and specific scenarios see also Petráš, Zdeněk (2020). Tvorba úkolových uskupení jako výsledek transformace scénářů použití ozbrojených sil do požadavků na schopnosti (Forming of Task Forces as an Outcome of Transformation of Use of Force Scenarios into Capability Requirements). *Vojenské rozhledy*. 2020, 29 (2), 003-019. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/vystavba-ozbrojenych-sil/tvorba-ukolovych-uskupeni>

- 1) NATO collective defence operation in response to a military threat posed by Russia's activities – possible variations: larger or smaller scale; combat operation either on or outside of Latvian territory; smaller or larger presence of other NATO forces;
- 2) hybrid threats – targeting different centres of gravity of Latvia's security, e.g. societal cohesion, economic stability, or legitimacy of government, using methods of disinformation activities, influence operations, or cyber-attacks (including on critical infrastructure);
- 3) some of the major global security challenges potentially affecting Latvia, the source of which can be seen outside of Latvia's territory, e.g. mass migration, or pandemics of a highly infectious disease (like Covid-19, SARS, etc.), or terrorist attacks;
- 4) natural disasters and other (industrial) accidents or emergencies, particularly those which already happened in the past (but not limited to them), typically floods, wildfires, draughts, extreme temperatures, accidents resulting in disruptions of gas and oil supplies, blackouts, or significant pollution.

Not all contingencies which match national threat/hazard assessment necessarily require material-intensive solutions. In order to become a planning scenario, the contingency has to clearly indicate significantly increased consumption of certain materials, products etc. Similarly, the demand for these materials also has to have a significant degree of urgency.

6.2 Specific scenarios

In the second step of scenario selection, specific scenarios with concrete parameters tailored to the purpose of identifying material reserve requirements should be determined. These scenarios would be equivalent to the Case Studies of the NDPP. The following list is offered as a possible scenario set reflecting the key Latvia's security challenges. It represents the threats acknowledged by the National Security Concept 2019, amended in accordance with the State Defence Concept 2020, and enlarged by potential natural and industrial disasters in line with Latvia's Risk Assessment (by the Ministry of Interior). These scenarios should include the most demanding conceivable challenge, as well as those which are expected to occur relatively frequently. While this is an illustrative example of a scenario set, the actual one would need to be generated by relevant experts and policy makers using real-world statistics and other relevant Latvia-specific information in order to achieve an appropriate degree of realism.

- Limited military confrontation with Russia; territorial integrity challenged in border area via limited clashes and ambushes; Latvian AF mobilized to the maximum extent; very short warning prior to the outbreak of hostilities; reinforcement by NATO countries is necessary;
- Military escalation of tensions between Latvia and Russia; massive Russian military presence in air, on land and at sea; NATO reinforces Baltic region with NRF

and some Follow-on Forces; only selected part of military reserve personnel is mobilized;

- Cyber attack causing large-scale blackouts in major cities; duration 2-3 days;
- Interruption of gas supply as a hybrid warfare tool
- Mass migration wave
- Pandemics of a new type of influenza or SARS-type of virus
- Drone terrorist attack/other accident causing contamination of drinking water reservoir
- Large scale spring floods in one/two/three major river basins
- Large scale and extended-duration draughts combined with large scale wildfires at multiple locations

Given the fact that the initially selected scenarios (prior to the exclusion of those where a material-intensive solution is not identified) should originate in and represent the overall national threat and hazard assessment, all major security-related planning areas, such as crisis preparedness, resilience and defence planning, would benefit from using the same scenarios as the common basis. As a minimum, the scenarios used in Operational Analysis – the initial step of the Armed Forces Development Plan (*NBS Attīstības Plāns*) revised once in four years – should certainly be examined for their relevance to the material reserve planning.

7 SCENARIO DEVELOPMENT – DETERMINING THE KEY PARAMETERS

A systematic and sound method is ultimately required in this step where policy guidelines have to be translated into specific solutions. Detailed scenario development requires input (knowledge and data) from various fields of expertise owned by a number of relevant authorities or institutions. The aim is to:

- define relevant aspects and realistic parameters of a contingency (scenario), i.e., to outline the possible scope and scale of the contingency and its possible development;
- realistically portray full national potential, instruments and capacities to respond to emergencies (described by scenarios);
- and finally, to assess the gap between the actually available capacity and the full requirement to manage the emergency as defined by the scenario.

Out of these three, the second point will typically require knowledge of what is the current capacity available in a normal situation (for instance, the capacity of hospitals to deal with highly contagious individuals). It will also require the understanding of whether there is any surge capacity achievable by reorganization of normally available means, and what additional capacity could be realistically generated after the system (in this example hospitals) is additionally supplied with emergency means and resources, e. g., with state material reserves. These considerations also require understanding of how

various material supplies and flows do work in a normal situation and how they possibly could work in a crisis; this is a prerequisite for making an informed assessment on reliability of supplies during any emergency.²⁷

After the set of specific scenarios has been established, their key features and details need to be developed. None of the STO reports provides a description of particular steps in scenario development which would be detailed enough to be used as a complete manual. However, three studies carried out in the RTO/STO context²⁸ (Whitworth, Hone, and Farmilo 2007; Little 2006; Rother 2018) suggest rather generic scenario architectures, consisting of main components and items. Based on this kind of generic architecture, the following structure of scenario components is proposed.²⁹ It is rather a basic skeleton which should be further refined during its actual use by subject matter experts.

7.1 Proposed components of scenarios

Purpose

The scenario writing starts with defining the purpose the scenario serves. It should be a concise statement of the reason why the scenario is required and the goal intended to be achieved. It should also include any known limitations affecting possible solutions.

The purpose, in this case, is to determine the types and volumes of material reserves required to successfully deal with a specific contingency that a specific country can realistically face based on its national threat/hazard assessment and related risk assessment. Purpose should include the type of mission or tasks which have to be performed.

²⁷ For a discussion of some topical aspects of security of supply see e.g. Hägglund, Mariette (2020). Rebuilding Sweden's Crisis Preparedness: Lack of Clarity Impedes Implementation. FIIA Briefing Paper no. 283, May 2020, pp. 6-8. Available at https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2020/05/bp283_sweden_crisis-preparedness.pdf

²⁸ 1) Whitworth, I.; Hone, G.; Farmilo, A. (2007). Developing the Scenario Assessment Tool. In Improving M&S Interoperability, Reuse and Efficiency in Support of Current and Future Forces (pp. 8-1 – 8-14). Meeting Proceedings RTO-MP-MSG-056, Paper 8. Available at <https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Meeting%20Proceedings/RTO-MP-MSG-056/MP-MSG-056-08.pdf> 2) Little, Daniel (2006). Scenario Design. In *Integration of Modelling and Simulation* (pp. 7-1 – 7-8). RTO-EN-MSG-043. Available at <https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Educational%20Notes/RTO-EN-MSG-043/EN-MSG-043-07.pdf> 3) Rother, Martin (2018). Technical Course MSG-162 on "Guideline for Scenario Development". STO-EN-MSG-162. Available at <https://www.sto.nato.int/publications/STO%20Educational%20Notes/STO-EN-MSG-162/EN-MSG-162-01.pdf>

²⁹ Similarly, see a review of possible steps and components of scenarios in Gireth, Jan (2018). Approaches to scenario development. *Vojenské rozhledy*, 2018, 27 (3), 15-24. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at <https://www.vojenskerohledy.cz/kategorie-clanku/strategicke-rizeni/tvorba-scenaru>

Scene

The scene should describe the nature of the emergency (hazard, threat) that is faced. It should also define the scene in the narrow sense, i.e., the context of the scenario, namely:

- Location, Geography (specification of affected physical area, terrain)
- Climate conditions
- Inhabitants (density of urbanization, density of population)
- Duration of emergency/crisis (days, weeks, months...)

Factors

- Weather
- Other natural/environmental influences
- Time (things can get worse or better, or not change significantly)
- Human factor (rationality, limited rationality, emotions)
- Information distribution and availability (availability of internet, GSM, TV; possible influence of disinformation; ability of government to distribute messages and warning)
- Market forces and tendencies
- Legal framework and legal limitations

Actors

Actors can be distinguished

1) by type:

- States, organizations, interest groups, individuals, media, industry & trade

2) by categories:

- National / international
- Governmental / non-governmental
- Public / private
- Friendly / hostile / neutral

Impact

Impact should be defined at least in these categories:

- **People** – rough number of people affected (number of casualties, injured, infected, internally displaced, without accommodation etc.);
- **Infrastructure and services** – extent of destroyed or critically damaged physical infrastructure, both public and private: buildings, roads, railways, bridges, ports, airports, information and communication networks, pipelines, heating, electrical grid, water reservoirs and water distribution system etc.; Emergencies will likely increase demand for the use of public services, rescue services, including health care, emergency accommodation, police, etc.;
- **Transport and delivery** – all kinds of transport, personnel and cargo, individual and mass can be to a certain extent limited or completely denied (with possible geographical differentiation);

- **Agricultural and industrial production** – production capacity can be destroyed, temporarily paused, limited, or unaffected; differentiated by sectors and location of production;
- **Resources and consumables** – supplies can be limited, paused, or stopped, and thus cause lack of food, water, energy, fuels, medicaments, materials for production and other more or less specialized equipment (medical protective etc.); Emergencies will likely increase consumption of such material resources significantly above normal everyday average (consumption of society/armed forces/rescue services/other services);
- **Environment** – some emergencies will have smaller or bigger (even catastrophic) impact on the environment as such. This will cause further effects typically on agriculture but also on other production sectors, and consequently on the health and well-being of people.

Resulting material requirements should be, in principle, determined in accordance with quantifying the Impact parameters. Therefore, the requirements can be structured using the same or similar categories as in the Impact component. For instance, people without accommodation will require some emergency sheltering (infrastructure); injured or infected people will necessitate additional capacity of medical treatment (infrastructure) as well as, e.g. special means of transportation (services) etc.

This aspect perhaps does not need further elaboration prior to the actual development of the scenarios. The scope of material requirements will be explored once the Impact component of each scenario is fully developed.

7.2 Timeline, graduation of crisis, and level of ambition

For most of the scenarios, a certain sequence of events over the period of time captured within a scenario will be a factor in determining the overall requirement. The aim of the time dimension is to depict certain dynamics of a crisis. In some cases, the dynamics will be limited, and the emergency will expose its full scale from the outset. In some cases, the severity of the emergency will grow gradually. Therefore, based on the nature of the emergency, the scenario should capture several points in time responding to the gradual increases of the scale of the emergency; at least the initial state and the culmination point should be expressed. This should portray the maximum demand posed by the emergency and the speed with which this maximum demand arrives.

The level of ambition regarding the response of particular emergencies has to be defined clearly to allow practical preparations in terms of material reserves planning and acquisition. The level of ambition defines the maximum extent of the harm which the state's crisis and consequence management capacity should be prepared to handle. It should determine the maximum scope and scale of a crisis for which preparations will be made. Whatever exceeds this maximum planning size should be considered to lie beyond the limits of affordable and realistic preparations.

7.3 General remark on a potential larger-scale armed conflict scenario

Scenario representing a larger armed conflict would be quite specific and would deserve significantly more elaboration than other scenarios because it combines the needs of armed forces and society in a situation when access to most of the resources will very likely be strictly controlled, or limited, or denied due to hostilities. It represents a situation when the whole national economy has to be organized differently. Armed forces will first and foremost consume large volumes of ammunition, fuels, and other combat equipment. Armed forces will need to be fed. The scope of the requirement will also be influenced, for instance, by the extent to which mobilization of reserve personnel (including Home/National Guard type of units) will be required. Potential duration of conflict plays a key role since the assumed duration will determine the whole war-time logistics concept. It has to be determined how the war-time consumption will be met; how combat losses of major weapon systems will be accommodated; and the extent to which stockpiling of reserves will be used in this regard. There are various options available depending on assumed duration (and scale) of conflict: to keep just a regular operational reserve; to create larger (strategic) reserves for an extended period of combat operations; or assume that a running production and concurrent supplies will be possible during the crisis. These questions are part of a fundamental consideration of how long the armed forces can be sustained as a coherent structure which could still make use of resupply of major equipment at some point after suffering significant combat losses. The alternative is that the forces should count only on one set of equipment which will not be replaced after it gets lost in combat. In any case, the scenarios used in Operational Analysis supporting the Armed Forces Development Plan, or the scenarios used in National Defence Plan, should be part of the basis for identifying the overall state material reserve requirements.³⁰

CONCLUSIONS

The idea of using scenario-based analysis has already been to some extent adopted by some Latvian authorities, primarily to produce risk assessments related to their areas of responsibility. However, certain inconsistency can be found in these assessments: they evaluate slightly different sets of contingencies, and even for the same contingencies, the level of risk is in some cases assessed differently. Certain incoherence can also be found in the top-level policy guidance which identifies national security challenges. The overarching National Security Concept focuses basically on inter-state relations and competition and does not consider the full range of challenges, especially the unintentional ones such as uncontrolled mass migration. This kind of challenges and hazards then appear in lower-level planning and implementation documents, however, without

³⁰ The documents mentioned here are not publicly disclosed.

the blessing of the overarching strategy. While this might be perceived as just a formal or bureaucratic issue, it is, nonetheless, an inconsistency which should be addressed.

In order to provide a solid basis for the material reserves planning, a systematic approach centered around scenario-based analysis was proposed. Its design also includes aspects aimed at harmonizing activities of a number of responsible institutions since Latvia moved to decentralized responsibility model for the material reserves management. The key features include:

1. All policy and planning documents relevant to security and crisis/disaster management have to be taken into account in order to draw the overall picture of potential emergencies.
2. Two-tier process is applied for scenario selection. First, generic scenarios are identified to capture all relevant contingencies. Second, specific scenarios are selected to describe the parameters of contingencies in detail. A generic structure of components to develop specific scenarios is proposed.
3. One common set of scenarios should be used for identification of all material reserve requirements. Ideally, it would be a subset of scenarios used for all defence and security related planning activities. This is an important aspect to ensure coordination and harmonization of the overall planning activities.
4. Detailed development of specific scenarios is an activity asking for expertise of many institutions, experts, as well as significant volumes of empirical data. It should be an inclusive process aiming at maximum level of realism when determining the values of individual parameters of the scenarios.
5. The traceability of the planning outputs (requirements) back to the policy guidance through the scenario development has to be maintained throughout the process. This, together with realism of the scenarios, is the main source of justification for the resulting material reserves requirements.

The first condition for a successful conduct of scenario-based analysis is a consistent, coherent, and sufficiently specific political guidance portraying all relevant hazards and threats.

There will be a number of stakeholders to material reserves management. The main stakeholders will typically include (in case of Latvia identified in a number of laws and other planning documents, such as the National Civil Protection Plan): Ministry of Defence, Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Economics, Ministry of Interior (specifically the State Fire and Rescue Service), Ministry of Environmental Protection and Regional Development, Ministry of Transport, Ministry of Health, Ministry of Agriculture (and others if needed).

This article used the example of Latvia and her circumstances to depict some of the challenges of material reserves planning. However, the basic principle of proposed scenario-based method could be used elsewhere, namely in countries with no single authority responsible for crisis preparedness, including management of state material reserves.

Author: ***Jan Stejskal**, born in 1978. Graduated from the Faculty of Social Sciences, Charles University in Prague (2005) where he shortly worked as a researcher. In 2006-2019, he held a number of positions at the Defence Policy and Strategy Division of the MoD. In 2012-2015, he served as a defence adviser of the Permanent Delegation of the Czech Republic to NATO, responsible for defence policy and defence planning issues. In 2018, he worked as a senior expert of the NATO Strategic Communications Centre of Excellence in Riga. Since September 2019, he lives in Latvia and works in Latvian National Defence Academy, initially as a researcher of the Center for Security and Strategic Research, and currently in newly established Defence Technology and Innovation Center. Apart from the defence planning, societal resilience, and defence capability development issues, he also studies the Czechoslovak defence effort in the late 1930s.*

How to cite: STEJSKAL Jan. Scenario-based Planning of State Material Reserves: Case Study of Latvia. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 074-092. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Peer-reviewed

The New Wars: Terrorism and “Asymmetric” Warfare

Nové války: terorismus a „asymetrická“ válka

Alexander Treiblmaier

Abstract: The term “new wars” is often used to describe how terrorist groups achieve objectives in addition to the “classic” means of intervention by states. Terrorist organizations use asymmetric methods of warfare to target the weaknesses of Western states. Consequently, conventional wars have also changed into hybrid wars. The legal status of terrorist organizations is a major problem for the rule of law. In responding to terrorist attacks, the distinction between crime and terrorism is difficult. The “war on terror” is governed by different rules and principles and is extremely difficult to wage. Conflicts last a long time and victory against terrorism is rarely possible due to the networked structure of terrorist organizations and the way they intermingle with the population. In addition to an alliance-wide approach, there is a national solution to answer these new threats in form of the comprehensive national defense in Austria.

Abstrakt: Termín „nové války“ se často používá k popsání toho, jakým způsobem teroristické skupiny dosahují svých cílů vedle „klasických“ prostředků v podobě intervence ze strany států. Teroristické organizace používají asymetrické metody války zaměřené na slabiny západních států. V důsledku toho se i konvenční války změnily v hybridní války. Právní postavení teroristických organizací je hlavním problémem právního státu. Při reakci na teroristické útoky je obtížné rozlišovat mezi zločinem a terorismem. „Válka proti teroru“ se řídí odlišnými pravidly a principy a je nesmírně obtížné ji vést. Konflikty trvají dlouho a vítězství nad terorismem je zřídka možné kvůli síťové struktuře teroristických organizací a způsobu, jakým se prolínají s obyvatelstvem. Kromě celoevropského přístupu existuje v Rakousku národní řešení, jak na tyto nové hrozby reagovat, a to v podobě komplexní národní obrany.

Key words: Terrorism; Hybrid; Conflict; Warfare; Trends.

Klíčová slova: terorismus; hybridní; konflikt; válka; trendy.

INTRODUCTION

Warfare has changed dramatically in recent decades. The war of position (World War I) became a war of maneuver (World War II) and then morphed into a more hybrid and irregular form of warfare. This development was due to changing actors, technological progress, and to demographic changes in Europe and the world. The aim of this article is to explain the changes in warfare and to present and compare nowadays frequently used terms like "new wars", "terrorism" or "asymmetric warfare" in a current context.

The derivations presented in the article are obtained through a hermeneutic analysis of current texts and studies. After defining the terms "old war" and "new war", the methods of asymmetric warfare and terrorism are discussed. This analysis focuses on Islamist terrorism, identified by the European Union as the "main threat." In addition, technological means and their potential hazards are examined. Subsequently, the "instrumentalization" of terrorism by states in the context of hybrid power projection is presented in more detail. Finally, concepts to counter these challenges are presented using the example of the EU, NATO and, as a national resilience model, the comprehensive national defense of Austria.

This paper concludes by bringing together the results of the analysis and evaluating the form in which terrorism in its current form can challenge the rule of law. The aim of this article is to provide a general overview of this subject area and to present relevant aspects.

1 TERRORISM IN THE 21ST CENTURY „THE NEW WAR“

War (old war / great war)

The term war is used in today's common parlance for many "conditions." Nearly every crisis-facing, conflict-ridden development in various dimensions and constellations can be referred to as "war."

A possible definition of the concept of war is provided by Carl von Clausewitz in his work *On War*: "*War, then, is an act of violence to force the enemy to do our will.*"¹ For Clausewitz, war as an act of violence "... *was the continuation of politics by military means.*"² Clausewitz goes on to say, that in the event of a war, all the means available to the state must be used to wage this "absolute war."³ Clausewitz also calls this form of war a "Great War." This includes, above all, a symmetrical battle between the army of one state and the (equivalent) army of another state.⁴

¹ Clausewitz, Howard (2007, p. 31.).

² Ib. p. ix.

³ Cp. Clausewitz, Hahlweg (1990 Nachdr. 1991, p. 79ff.).

⁴ Cp. Jäger, Beckmann (2011, p. 211.).

One definition was made by Professor Mary Kaldor during a lecture. She mentioned: *"'Old War' refers to an idealized version of war that characterised [sic!] Europe between the late 18th and the middle of the 20th century. 'Old War' is war between states fought by armed forces in uniform, where the decisive encounter was battle."*⁵

Another possible legal definition is found in international law regarding warfare. Here, due to developments after the Second World War, the term "international armed conflicts" is used. According to Article 2 of the Geneva Convention of 1949, these include all cases of declared war or any other armed conflict arising between two or more states, even if the state of war is not recognized by one of those parties.⁶

For this paper, the term war is defined as the use of military, conventional force by a sovereign state. This use of military force can take place in a physical domain (land, air, sea, space) as well as in a non-physical domain (cyber and information space) and serves to achieve a political purpose.

War (new war / small war)

Clausewitz argued, that "small wars" could also be fought in the context of a "great war". For him, this meant, above all, deploying a small number of specialized soldiers against supply facilities or carrying out ambushes.⁷

Almost 170 years after Clausewitz, the political scientist Herfried Münkler extended the definition of war in his work *Die neuen Kriege*. In this work he observes that modern wars no longer only involve state actors, and that the objective-purpose context of war is often intangible. He moves away from Clausewitz's definition and expands the concept of war. Through an analysis of current developments, he concludes that Clausewitz's classic concept of war needs to be comprehensively rethought. New forms of warfare such as cyber warfare, economic wars and even terrorism must be included.⁸ He refers to indirect or hybrid warfare in which hybrid power projection methods are carried out by state and non-state actors in all domains and with all instruments of power.⁹ This is consistent in the broadest sense with Clausewitz's definition of "absolute war."¹⁰ However, it extends it to include opponents of conflicts who are non-state actors.

The background for this development, according to Münkler, is the condition of "democratic" peace in Europe and the Western world. The result is that western democracies are no longer prepared to wage symmetric/conventional wars due to the expected number of casualties, the economic costs, and the accompanying phenomena. These "great" wars (symmetrical, conventional wars) are epitomized by the First and Second

⁵ Kaldor (2005, p. 2.).

⁶ Cp. Genfer Abkommen über die Behandlung der Kriegsgefangenen vom 12. August 1949 StF: BGBl. Nr. 155/1953 Artikel 2.

⁷ Cp. Jäger, Beckmann (2011, p. 211.).

⁸ Cp. Münkler (November 2018, p. 59ff.).

⁹ Ed. The instruments of power (PMESII) are political, military, economic, social, infrastructural, informational.

¹⁰ Ed. For Clausewitz, every great war was also an absolute war since it could only be fought if all the available resources of a state were devoted to it.

World Wars which caused millions of deaths and extensive destruction within a few years. Such a high level of sacrifice is no longer acceptable in today's western societies due to changes in demographics¹¹ and mentality.

This has led to the already described "further development" of warfare from conventional "big" wars of symmetrical states to conflicts described by Clausewitz in the broad sense as "small wars"¹² and by Münkler as "new wars."

These findings confirm the thesis that "old-style wars", as described here, can no longer be fought between states in our time.

Proxy war

Proxy wars are wars "*between the great powers fought in other countries, using third-party actors without those powers' direct involvement*".¹³ The term proxy war has been used colloquially, especially since the Cold War, as a direct confrontation between global superpowers.¹⁴ This development and the definition presented underlines Münkler's statement, that "old-style wars" as already described are no longer fought. Examples for this type of war are the Spanish civil war (1936-1939), the Vietnam war (1964-1975) and anymore. Nowadays the involved and instrumentalized third-party actors are also terrorist organizations and with their worldwide engagement capabilities this sort of conflict in the context of a hybrid conflict reaches a whole new dimension.

Terrorism

According to the U.S. Department of Justice and the Federal Bureau of Investigation, Terrorism is "*The unlawful use of force or violence against persons or property to intimidate or coerce a Government, the civilian population, or any segment thereof, in furtherance of political or social objectives*."¹⁵

2 ASYMMETRIC WARFARE AND TERRORISM

Another important and often forgotten war theorist¹⁶ is August Rühle von Lilienstern. In 1818 he wrote about avoiding the "great decision-making battle" and using the

¹¹ Ed. This describes the population development by age group and shows, for example, a growing imbalance in Austria in the form of a decline in the number of people of working age and an increase in the number of older people.

¹² Ed. For Clausewitz, the "small war" was not independent. It was part of a "Great War." It was characterized by the fact that only a small number of combatants were involved, mainly with light weapons and using irregular warfare methods. Cp. Teibus (2013, p. 2f.).

¹³ Bandeira (2019, p. 315).

¹⁴ Cp. Bandeira (2019, p. 21).

¹⁵ U.S. Department of Justice (2002. P. 6).

¹⁶ Ed. August Rühle of Liechtenstein (born Johann Jakob Otto Rühle of Liechtenstein) was a Prussian lieutenant general and completed numerous training courses and assignments together with Clausewitz. He was also a well-known geographer/cartographer and writer.

enemy's weak moments, e.g., the onset of winter or the arrival of supplies, as the goal of asymmetric warfare.¹⁷

This is still the case with "new wars." An essential characteristic of current conflicts is the strong asymmetry between conflicting parties. This imbalance is not a "new" development in the context of wars. Rather, conflict has always been aimed at either exploiting the strengths of one side or deliberately exploiting the weakness of the other.

Another possibility to define the term "asymmetric warfare" is according to Pfanner: *"Asymmetries in warfare include asymmetry of power, means, methods, organization, values, and time"*.¹⁸ An extension of this is mentioned by Schmitt as follows: *"Asymmetry can be participatory, technological, normative, doctrinal, or moral"*.¹⁹ Following these statements, it can be deduced, that wars always have contained at least some form of asymmetry. This definition confirms Lilienstein's statement that it is about avoiding decisive battles as well as depicting the possible dimensions of asymmetry in a military conflict. Following this definition, Dr. J. A. Khan argued, that asymmetric warfare can include three different types of warfare. These are strategic asymmetric wars, tactical asymmetric wars, and wars by proxy.²⁰

Münkler describes these conditions as "asymmetries of strength" (using organizational and technical superiority, e.g., drone warfare) and "asymmetries of weakness" (trying to evade open combat and to carry the struggle into cities and the civilian population).²¹

This asymmetry of conflict is mostly expressed in the areas of manpower, equipment, and the level of technological expertise of the armed forces or combatants. A terrorist group is thus clearly inferior to a conventional armed force in terms of troop strength, armament, mobility, and protection. This forces such groups to avoid conventional confrontation²² and to use "irregular" procedures. Therefore, from a historical point of view, asymmetry in warfare is the rule and symmetry is the exception.²³ In the context of the operation against the Islamic State, however, a change between a symmetrical and an asymmetrical operation occurred.

Organizations like the Islamic State use tactics such as ambushing, carrying out raids, deception, and subversion. This type of warfare (often referred to as irregular warfare) includes attacks by suicide bombers and other atrocities²⁴ which have been carried out by terrorists in recent decades.

¹⁷ Cp. Jäger, Beckmann (2011, p. 212f.).

¹⁸ Pfanner (2005, p. 151).

¹⁹ Schmitt (2007, p. 16).

²⁰ Cp. Khan (2005, p. 100ff).

²¹ Cp. Richter (p. 176f.).

²² Ed. An example of conventional confrontation is an open battle in the form of tanks against tanks or infantry against infantry.

²³ Cp. Münkler (2004, p. 89).

²⁴ Ed. These include stabbing attacks, e.g., in Paris in April 2021 against a policewoman, and car attacks, e.g., in Nice 2016.

Actual threat scenario

In his diploma thesis, published in the magazine *Armis et Litteris*, Rentenberger maintains, that there are many different forms of terrorism. He also believes that organized crime and terrorism have become increasingly intertwined. In some parts of the world, terrorists have contributed to the massive destabilization of states and play an important role as a political force. He also mentions the effective use of modern media and technologies by terrorists. In his thesis he identifies Islamic terrorism as the main threat to the European Union.²⁵

This has been confirmed by the EU's annual *EU Terrorism Situation and Trend Report by Europol*. In 2020, the report identified the following forms of terrorism as "main threats":

- Islamic terrorism
- Radicalisation of prisoners
- Right-wing terrorism
- Left-wing and anarchist terrorism
- Ethno-national and separatist terrorism
- Single issue terrorism²⁶

Encouragingly, the report highlighted the decline in the total number of terrorist attacks carried out, failed, or thwarted in 2019. Furthermore, an increasing number of jihadist attacks were prevented. The report, however, identified the following as extant main threats: the situation in conflict areas outside Europe; the connection of hundreds of European citizens to ISIS; and the resurgence of Al-Qaeda.²⁷

The analysis concluded that Islamist terrorism continues to pose the greatest threat to the EU. Using modern media and technology, it can expand its reach, finance itself, attract new members, and – through progressive radicalization – encourage potential individual perpetrators to implement their intentions.

Technological resources of terrorist organizations

The author believes that the changes in the operational management of terrorist organizations in recent years can also be attributed to, among others, technological developments. For this reason, some of these developments are discussed in the following section.

The effective use of mass media by a terrorist organization was demonstrated on October 7, 2001, in the video message of Osama Bin Laden, which was broadcast on Al Jazeera. The quality of this video and, above all, the timing of its dispatch and publication, ushered in a new era in the use of technology as a means of promoting terrorism.^{28, 29}

²⁵ Cp. Rentenberger (p. 54.).

²⁶ Cp. Europäische Union Agency for Law Enforcement (2020, p. 5f.).

²⁷ Cp. Ib.

²⁸ Cp. Hoffman (2006, p. 305.).

²⁹ Ed. The videos were recorded and sent in such a way that they could be broadcast on October 7, 2001. That day also saw the first American airstrikes in Afghanistan and thus the beginning of Operation Enduring Freedom as part of the "war on terror."

Communication within the terrorist group(s) has also changed. Whereas in the past secret radio stations, underground newspapers, posters, and publications were used, broadband networking now makes high-quality and, above all, faster communication available to almost the entire world.³⁰

Internet

In the 21st century, the Internet has become the most important and widely used medium of communication and propaganda on the Islamist and jihadist scene, providing fast, secure, cross-border communication and interaction. It serves terrorist organizations, networks, groups and even individuals as a virtual platform for planning, executing and disseminating attacks.³¹

Above all, the quality of the websites, blogs and forums used by jihadist actors has greatly improved in recent years. The high availability of social networks and intelligence services has facilitated the intensive use of rallies, and demonstrations by terrorist groups and their sympathizers. According to a BBC article, the Islamic State (IS) coordinated, carried out and disseminated over 10,000 operations in Iraq and over 1,000 targeted killings between 2012 and 2013.³²

The dissemination of brutality and the results of individual actions is a form of psychological warfare aimed at creating fear and horror among the population, opposing forces and their families. This media exploitation was illustrated by more than 40,000 ISIS tweets a day when Iraqi soldiers trained by the US-troops and equipped with state-of-the-art equipment fled out of Mosul in the summer of 2014 from ISIS.³³

Training

The training of groups as well as individual perpetrators of terrorism is essential for the successful achievement of terrorist objectives. This training often takes place in "terror camps" which in recent years have been increasingly targeted by international forces.²⁷ Another form of training is the dissemination of content on the Internet. The following are examples of jihadist Internet magazines: *Inspire (Al Qaida)*, *Dabiq (IS)*, *Rumiyah (IS)*.³⁴

These magazines give specific instructions on how to produce bombs and the execution of attacks. New information is constantly published on the website *Terror Trends*

³⁰ Cp. ib. p. 308.

³¹ Cp. Görtz, Stefan (2016): Cyber-Jihad. Das Internet als vitales Instrument für Islamismus und islamistischen Terrorismus. <https://www.kriminalpolizei.de/ausgaben/2016/dezember/detailansicht-dezember/artikel/cyber-jihad-das-internet-als-vitales-instrument-fuer-islamismus-und-slamistischen-terrorismus.html> (18.06.2021).

³² Cp. BBC (2014): News. World/Middle-East. www.bbc.com/news/world-middle-east-27912569 (30.04.2021).

³³ Cp. ib.

³⁴ Cp. Görtz, Stefan (2016): Cyber-Jihad. Das Internet als vitales Instrument für Islamismus und islamistischen Terrorismus. <https://www.kriminalpolizei.de/ausgaben/2016/dezember/detailansicht-dezember/artikel/cyber-jihad-das-internet-als-vitales-instrument-fuer-islamismus-und-slamistischen-terrorismus.html> (18.06.2021).

Bulletin, which is disseminated through the channels of the various terrorist organizations. The following quote is taken from the Al Qaeda magazine *Inspire* on May 16, 2016: "The magazine contains new detailed instructions on new types of Improvised Explosive Devices (IEDs) inside of books, attached to automobiles with magnets and attached to doors in homes."³⁵

AQAP³⁶ also used these magazines to directly incite violence calling on "Knife Revolutionaries to conduct knife attacks specifically on Americans, such as been happening in Israel over the past year or so."³⁷

Similarly, the online magazine *Rumiyah*, in November 2012, gave clear guidelines for the planning and execution of attacks using vehicles. The contents ranged from the choice of ideal vehicles for attacks, possible targets to the planning and preparation of the attacks themselves.³⁸ The terrorist attack in Nice on July 14, 2016, in which the assassin Mohamed Lahouaiej Bouhlel drove a truck into a crowd, killing 86 people and injuring more than 400, some of them seriously, shows the topicality and intensity of this threat.

Unmanned aerial vehicles (UAVs) / drones

Drones are used in different ways by both terrorist groups as well as individual perpetrators of atrocities. Their field of application ranges from being used as documentation platforms for photo and film recordings as well as carriers for all kinds of weapons. The access to drones is simple and straightforward. Airworthy systems, including the necessary control elements, are freely available on the market. Construction manuals adapting them as weapons carriers, as well as explanations for possible operational tactics, are distributed on the platforms listed above.

Drones were first used for terrorist purposes in 1994 by the Aum-sect, which gained infamy in 1995 with a poison gas attack on the Tokyo subway. The drones were used to try to spread sarin gas.^{39, 40} Further attacks followed using a combination of drones and weapons. In 2001 the G8 summit was bombed by a drone, in 2002 there was an

³⁵ Holton, Christopher W. (2016): Al Qaeda Publishes Another "Inspire" Magazine; Here's What It Says. *Terror Trends Bulletin*. <https://terrortrendsbulletin.com/2016/05/16/al-qaeda-publishes-another-inspire-magazine-heres-what-it-says/> (18.06.2021).

³⁶ Ed. Al-Qaeda in the Arabian Peninsula (AQAP).

³⁷ *Ib.*

³⁸ *Cp.* Holton, Christopher W. (2016): Al Qaeda Publishes Another "Inspire" Magazine; Here's What It Says. *Terror Trends Bulletin*. <https://terrortrendsbulletin.com/2016/05/16/al-qaeda-publishes-another-inspire-magazine-heres-what-it-says/> (18.06.2021).

³⁹ Ed. Sarin is a chemical warfare agent that primarily attacks the nervous system. Due to the chemical properties (highly volatile), the distribution by drone was, fortunately, not successful.

⁴⁰ *Cp.* Bunker (2015, p. 7ff.).

attempted anthrax⁴¹ drone attack against the British House of Commons, and there have been many more such attacks, both successfully carried out and thwarted, to this day.⁴² In 2014, ISIS successfully began using drones for reconnaissance and subsequently for the documentation of attacks. The high-quality videos of successful attacks were used directly in IS propaganda videos.⁴³

A study published by the U.S. Army War College in August 2015 identified the following possible uses for drones:

- for enlightenment and monitoring
- for “messaging” in the form of carrying out protests (such as the violation of airspace by a Hezbollah drone in April 2005), propaganda (such as the dissemination of videos of successful attacks), and warning signs for allies
- as carrier systems for weapons and explosives
- as carrier systems for weapons of mass destruction (chemical, biological, nuclear)
- as transport systems for contraband
- as platforms for electronic warfare (for locating, transferring or disrupting mobile phone data).⁴⁴

His study depicts three threat scenarios:

Threat Scenario	Time Period	Description	Significance
1: Single UAV— Human Controlled	Present Day	Tactical action utilized to create a terrorism incident. Scenario variants: Drone-up Shooting, IED Crowd Targeting, and Aircraft Takedown	Tactical (+Terrorism Disruptive Potentials)
2: Group of UAVs— Human Controlled or Semi-autonomous	Present Day Near Futures (Some Years)	Force-on-force engagement in insurgency environment. Scenario variants: Squad-sized Virtual Martyrs Unit and Semi-autonomous Drone Squadron	Operational
3: Swarm of UAVs— Autonomous	Futures (A Few Decades)	Robotic targeting of human personnel, materiel, vehicles, aircraft, and vessels in conflict and war. Scenario variants: Swarms and Micro-Swarms	Strategic

Figure 1: Terrorist and Insurgent UAV Use Threat Scenarios⁴⁵

⁴¹ Ed. Anthrax toxin is produced by the bacterium *Bacillus anthracis* and was used in biological warfare in the Middle Ages. More recently, this toxin has become well known due to the anthrax accident in the former Soviet Union in 1979, its suspected production and storage in Iraq in the 1990s and the anthrax attacks in the United States on various government agencies in 2001.

⁴² Cp. ib.

⁴³ Cp. Hall, John (2014): ISIS propaganda, Call of Duty-style: Latest footage shows drone’s view of battle-ravaged streets of Kobane before swooping in to show gun battles on the ground. Mail Online News. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2871389/ISIS-propaganda-Call-Duty-style-Latest-footage-shows-drone-s-view-battle-ravaged-streets-Kobane-swooping-gun-battles-ground.html> (18.06.2021).

⁴⁴ Cp. Bunker (2015, p. 16ff.).

⁴⁵ Quelle: Bunker (2015, p. 25.).

The first threat – the single UAV threat scenario – is the most common at the time of writing this paper. This includes the already explained methods of filming or attacking using explosives or other weapons as well as attacks against other aircraft – which is a constant threat.⁴⁶

Like scenario one, scenario two has become a reality. The GPS control⁴⁷ of drones without direct contact with a remote-control station and the automatic response of threats by obstacles is already standard. The collaboration of several independently controlled drones is already being observed on current battlefields.

The swarm technology depicted in scenario three also became a reality in 2021. In 2018, a swarm of thirteen drones attacked two Russian military bases in Syria.⁴⁸ The first manufacturers are already supplying mass produced systems. However, programming and controlling of at least the “lead drone” continues to be done by humans and not by artificial intelligence.

Technological advancement and the availability of powerful drones have provided a wide range of applications for terrorist groups and individual perpetrators of atrocities. The ability to detect, identify and defend drones by kinetic means or by using the electromagnetic spectrum is therefore essential.⁴⁹

3 HYBRID POWER PROJECTION AND THE USE OF TERRORISM

Clausewitz’s definition that war “... was the continuation of politics by military means”⁵⁰ is also relevant to the concept of hybrid warfare. Clausewitz was not simply referring to a sequential process of political measures and military action. Already in his time, the deterrent effect of armed force was an important means of “reinforcing” diplomatic measures.

There is currently no uniform definition of the term “hybrid warfare”. In recent years, the terms asymmetric warfare, irregular warfare, unconventional warfare, conventional warfare, economic warfare, and many more have been used. Ever since the annexation of Crimea by Russia in 2014 and the many articles by the Chief of the General Staff of the Armed Forces of the Russian Federation known as the “Gerasimov doctrine”, the term hybrid warfare has been on everyone’s lips. However, in the following years, the term “hybrid power projection” has appeared in numerous publications.

⁴⁶ Cp. Bunker (2015, p. 25.).

⁴⁷ Global Positioning System (GPS).

⁴⁸ Cp. Reid, David (2018): A swarm of armed drones attacked a Russian military base in Syria. Hg. v. CNBC. <https://www.cnbc.com/2018/01/11/swarm-of-armed-diy-drones-attacks-russian-military-base-in-syria.html> (14.06.2021).

⁴⁹ Ed. For this reason, there is an element of electronic warfare for drone defense in the Austrian armed forces.

⁵⁰ Clausewitz, Howard (2007, p. ix.).

A quite simple definition was published in 2008 as part of an article by Roland Dannreuther and Luke March. In this article hybrid warfare is defined as a combination of conventional forces, irregular tactics, as well as terrorist attacks and criminal influences:

*"Hybrid Wars incorporate a range of different modes of warfare, including conventional capabilities, irregular tactics and formations, terrorist acts including indiscriminate violence and coercion, and criminal disorder."*⁵¹

The Austrian sub-strategy defense policy⁵² defines the concept of hybrid threats as the flexible use of conventional weapons, irregular warfare, information warfare, terrorism, and crime.⁵³ This agrees with Dannreuther's and March's definition but expands it to include the dimension of information warfare.

Brin Najžer expands this definition in "The Hybrid Age" (2020) by including political objectives (which is similar to Clausewitz's definition of war):

*Hybrid warfare is a distinct form of low-level conflict spanning the spectrum of capabilities. It is a deliberately opaque merger of conventional and unconventional warfare and conducted under a single central authority and direction of a state and/or state-like actor. The aim of hybrid warfare is to achieve political objectives that would not be achievable, or would incur too high a cost, through the use of either form individually. The blend of conventional and unconventional enables the actor to exploit an opponent's strategic or doctrinal weakness while maintaining deniability and strategic surprise.*⁵⁴

The reference to hybrid wars as "low-level" conflicts supports the conclusion, that "old" wars are no longer tenable for European western states. However, the low level of intensity regarding the cost of personnel and conventional resources has been replaced by higher costs in terms of time, technology and other instruments of power.

In summary, hybrid warfare is a conflict between states and/or groups like states, which remains below the threshold of war and uses tactics and methods that take advantage of the respective weaknesses of the enemy. The entire hybrid "war" thus takes place in a "gray zone" as shown in figure 2.

⁵¹ Dannreuther, March (2008, p. 101.).

⁵² Ed. The sub-strategy Defense Policy is based on the Austrian Security Strategy and concretizes it in the areas of defense policy with a time horizon of ten years.

⁵³ Cp. Republik Österreich, Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport (2014, p. 28.).

⁵⁴ Najžer (2020, p. 29.).

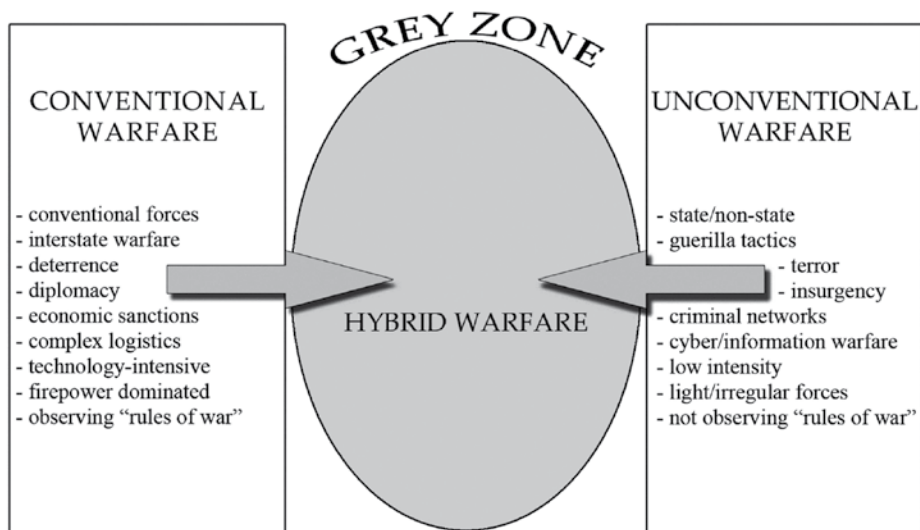


Figure 2: Hybrid warfare is a blend of conventional and unconventional warfare⁵⁵

Terror, crime, and information warfare (fake news.) therefore play a role in hybrid warfare and are used depending on the situation and objective.

A legal reference relevant to the concept of hybrid warfare appears in an international treaty. If “violence” occurs in the context of hybrid warfare, it contradicts the prohibition of violence in Art. 2 para. 4 UN Charter: *“All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.”*⁵⁶ The possible manifestation of “violence” as military force is undisputed, but whether force can also be exercised in cyberspace is currently under discussion.^{57, 58} The Tallinn Manual 2.0, Rule 70, states that *“a cyber operation, or threatened action, if carried out, would be an unlawful use of force”*.⁵⁹ Thus, attacks on, for example, a pipeline such as that committed in May 2021 on the Colonial Pipeline⁶⁰ in the United States of America are also considered “violent” according to Art. 2 para. 4 UN Charter.

⁵⁵ Source: Ib. P. 31.

⁵⁶ United Nations Charter <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> at 19.06.2021.

⁵⁷ Ed. In the the Tallinn Manual 2.0, an attempt was made to approach the use of violence in cyberspace.

⁵⁸ Cp. Hector (2016, p. 520ff.).

⁵⁹ Schmitt, Vihul (2017, p. 338.).

⁶⁰ Ed. Assigning attacks in cyberspace as cyberterrorism or cybercrime is complex and usually not possible without contradictions.

Consequently, the difficulty of attributing responsibility for aggression, as examples from recent years have shown is an issue that poses many challenges.⁶¹ One of the great "strengths" of the hybrid (war) approach is that responsibility is difficult to prove. One area that is much debated today is the responsibility of states when actions emanating from their territory cause harm to other states. Above all, the obligations of the state to prevent such action need to be clarified.⁶² This is particularly true regarding the support of hacker groups⁶³ (also known as "advanced persistent threats" (APT's)), which mostly operate from safe third countries. Due to the complexity and nature of these attacks, they can be assigned to a certain grouping. The company Fireeye is the market leader in the field of software for the identification and analysis of cyber-attacks and provides information about the most dangerous groups at the moment, their presumed bases of operations and their (state) supporters.

In a specialist article published in the *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* (ZaöRV) According to Hector, hybrid warfare increases factual uncertainty and makes it more difficult to apply the rules of international law. However, he concludes that it is not an entirely new category of warfare and as such there is no need to change international law when evaluating it.⁶⁴

In the context of hybrid warfare or hybrid power projection⁶⁵, not only military, but also diplomatic, economic, and other means are used.⁶⁶ The use of terrorism for the purposes of a state is described by Ellinger as the provocation of a "domestic" war by using the help of terrorism. As such, he describes it as a "proxy war", where terrorist groups are supported by "protective powers."⁶⁷

4 TERRORISM AND THE OVERLOADING OF THE STATE UNDER THE RULE OF LAW

Münkler often speaks in his publications about the disadvantages of a "post-heroic" society⁶⁸. Because only "heroic" societies have the will to wage wars, "post-heroic" societies are particularly vulnerable to the phenomenon of terrorism. Democracies offer

⁶¹ Ed. This applies in particular to the assignment of hacker groups as well as to the soldiers in Crimea, often referred to as "green men" (their affiliation to Russia was subsequently confirmed).

⁶² Cp. Hector (2016, p. 522.).

⁶³ Ed. Hacker groups have a base of operations from which they carry out attacks. These groups are often referred as APT groups.

⁶⁴ Ib. Cp. P. 523.

⁶⁵ Ed. The term has changed in its use in recent years from warfare to the projection of power, as the "threshold of war" is not crossed.

⁶⁶ Cp. Hartmann (2015, p. 18f).

⁶⁷ Cp. Ellinger (1990, p. 20.).

⁶⁸ Ed. By this he means central European society from a time after the World Wars to the end of the Cold War and after. A society that has evolved and separated itself from its own past.

good and easy ways for terrorists to move around, with porous borders, mobility, and general freedom of movement. These possibilities and the often-incomplete surveillance measures of democratic states make it easy for terrorist groups to find “reward” targets for their attacks.

The West’s dilemma is the debate over the enforcement of protective and anti-terrorist measures: whether to restrict freedoms and state supervision on the one hand or to decide on waging a “war on terror” on the other.⁶⁹ Many laws legislate, for example, against the financing of terrorism⁷⁰ or for the removal of terrorist content from the Internet.⁷¹ The problem in the fight against terrorism and asymmetric methods is above all finding an “adequate” response to terrorist attacks. Maintaining public order and security is the focus but must be brought into line with democratic principles and fundamental rights. In particular, the first measures taken after a terrorist attack are often “hasty” and insufficiently evaluated in a cost-benefit calculation.⁷²

The legal basis for ensuring adequate “protection” of the population and constitutional institutions, including cyberspace, is often difficult to reconcile with fundamental rights. Identifying and dealing with so-called “returnees” and “danger” poses a major challenge, as our legal understanding does not provide for preventive criminal prosecution. Essentially, for western democracies, it remains a tug-of-war between personal freedom and security, and the willingness to accept human losses and the high costs of “warfare” on terror.

5 THE AUSTRIAN COMPREHENSIVE APPROACH

The reactions and possible solutions are diverse. This section provides an insight into a nation-state approach using Austria as an example.

The Austrian “comprehensive national defense” is enshrined in the Federal Constitutional Act Art. 9a and includes the areas of military, intellectual, civil, and economic national defense.

The task of the intellectual national defense according to the Federal Ministry of Education, Science and Research “... consists in conveying democratic values and creating a comprehensive awareness of democratic freedoms and the civil and human rights enshrined in the federal constitution within the framework of political education.”⁷³ This

⁶⁹ Ed. This was declared by George W. Bush in the wake of the attacks of September 11, 2001, and by French President François Hollande in the wake of the attacks in Paris in 2015. It has far-reaching implications.

⁷⁰ Ed. In Austria this was combined with the implementation of the directive 2015/84co9/EU, the 4th. Money laundering directive, the directive 2018/843/EU, the 5th. Money laundering directive in the form of the Finanzmarkt-Geldwäschegesetz (FM-GwG) and in the Strafgesetzbuch § 278d. Terrorismusfinanzierung.

⁷¹ Ed. The European Parliament Regulation on combating the dissemination of terrorist content online was adopted by the Council on 16 March 2021 and is expected to enter into force in 2022.

⁷² Cp. Kellner (Oktober 2017, p. 4f.).

⁷³ Ed. This definition is released by the Federal Ministry Republic of Austria Education, Science and Research.

task is expressed, among other things, in the basic decree on political education and, based on this, in the curricula.

The military national defense as the second pillar of the "comprehensive national defense" is related to the Federal Ministry of Defense in Austria.

The third pillar of the "comprehensive national defense" is the civil national defense which includes the entire civil protection, as well as the functioning of the civil authorities in the event of a defense or the maintenance of internal security by the police.

The fourth pillar is the economic national defense which includes all measures that the economy can continue to operate in times of crisis and or war. This includes the storage of energy supplies, food, critical drugs, and other critical consumer goods.

The coordination and cooperation of these sub-areas to create a functioning, comprehensive national defense is one of the Austrian national goals and thus the top priority of politics.

CONCLUSION AND DISCUSSION

The appearance of wars has changed dramatically in the recent decades. Conventional wars between states are no longer waged due to the high use of resources by the entire state. Because of these changes, the term "new wars" is often used to describe how terrorist groups achieve objectives in addition to the "classic" means of intervention of states. Terrorist organizations are far inferior to Western armies in terms of weapon technology and manpower. For this reason, they use asymmetric methods of warfare to target the weaknesses of the Western states. These organizations use modern media for training, financing and recruitment, as well as technical networks (Internet) to achieve their objectives.

Consequently, conventional wars have changed into hybrid wars. In the context of this warfare, military-, diplomatic- and economic measures are used to achieve the objectives of the state. Supporting and using terrorist groups to achieve objectives is a simple and highly effective method to support own (hybrid) operations. This includes the provision of safe havens, weapons and equipment or the provision of information. This type of use of terrorist groups has meanwhile reached the cyberspace, where individual groups (state-affiliated APT groups) repeatedly succeed in carrying out successful actions.

The legal status of terrorist organizations is a major problem for the rule of law. Dealing with "returnees", responding to terrorist attacks, the distinction between crime and terrorism (especially in cyberspace) is difficult and not easy to solve.

The "war on terror" is governed by different rules and principles and is extremely difficult to wage (as past conflicts have shown). Conflicts last a long time and victory against terrorism is hardly possible due to the networked structure of terrorist organizations and the way they intermingle with the population.

Therefore, a statewide approach as conceived in Austria with the comprehensive national defence approach to increase the resistance of the state is a possible way to meet these challenges. Another approach must be a supranational cooperation in prevention and in strengthening the resilience of individual states.

Author: **Major Mag.(FH) Dr. Alexander TREIBLMAIER, MA, MSc**, born 1981. He was promoted as officer in 2011 and completed the Master studies at the University of Sopron (Management and Leadership) and at the Austrian National Defence Academy in Vienna. He completed his doctoral studies at the University of Belgrade in the Department of International Management. He is the Head of the Institute Cyber and electronic warfare at the signal school of the Austrian Armed forces in Vienna. His military professional career and experience reaches from the work as platoon-leader, staff officer (G-6 branch) at the 3rd mechanized infantry brigade and teacher for tactics at the signal school. During his academic career, he specialized in military leadership in combination with management science and the impact of international trends and the technological developments on the training and education in the Austrian Armed forces.

How to cite: TREIBLMAIER Alexander. The New Wars: Terrorism and “Asymmetric” Warfare. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 093-108. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Peer-reviewed

The Overview of Security Theories and Concepts and the Example of the Republic of Bulgaria in Understanding the Problem of Security

Přehled bezpečnostních teorií a konceptů a příklad Bulharské republiky v chápání problematiky bezpečnosti

Elitsa Petrova, Stoyko Stoykov

Abstract: Security and defence issues have always been the subject of scientific and artistic interest. The topicality of the researched issues is especially emphasized in the conditions of changing the concepts of security and bringing them from the traditional level to a level reflecting the modern reality. The article attempts to review the genesis and development of the security concept by presenting related and fundamental concepts, related and synonymous terms of the term “security”, and various levels of security. The authors try to briefly describe the problem, which is reflected in a number of Bulgarian and international scientific and legislative sources, and which reflects the research purpose of the presented work.

Abstrakt: Otázky bezpečnosti a obrany byly vždy předmětem zájmu vědy a umění. Aktuálnost zkoumaných otázek je zdůrazňována zejména v podmínkách měnícího se chápání bezpečnosti a jeho přenesení z tradiční úrovně na úroveň reflektující moderní realitu. Článek se snaží zhodnotit vznik a vývoj konceptu bezpečnosti prezentací souvisejících a základních koncepcí, souvisejících a synonymických pojmů k pojmu „bezpečnost“ a různých úrovní bezpečnosti. Autoři se snaží stručně popsat problematiku, o které pojednává řada bulharských i mezinárodních vědeckých a legislativních pramenů a která reflektuje výzkumný účel prezentované práce.

Key words: Security; Defence; National Security; Public and Internal Security; Bulgarian Experience.

Klíčová slova: bezpečnost; obrana; národní bezpečnost; veřejná a vnitřní bezpečnost; zkušenosti Bulharska.

INTRODUCTION

Security and defence issues have always been the subject of scientific and artistic interest and have provoked much discussion. Security has traditionally been seen as a complex system of high order representing a state that provides guaranteed protection of the vital interests of the individual, society and the state from any (external, internal, etc.) threats and even in a broad sense, security included only ways and means designed to protect people and their property from a variety of threats, including crime, natural disasters, industrial accidents, espionage, sabotage, coups or assaults.

This study focuses on changing security concepts and bringing them from the traditional level to a level reflecting modern reality, which we have tried to achieve by briefly describing the problem, where security concepts and theories and terms are research subject and the Bulgarian scientific and legislative experience and practice on security issues appears as a specific research object.

The method of content analysis was used through systematic search, discovery and analysis of scientific texts, primary and secondary data on the problem of examining the variety of concepts and theories of security from ancient times to the present day in order to assess and discover links and dependencies between different theoretical statements. The descriptive method was used to describe the characteristics of some related to the security terms. The research methodology included theoretical study of security concepts using theoretical study of the meaning, origin and etymology of the concept of security, similar, and related concepts, and consideration of the Bulgarian experience in terms of formulating the concepts of security and national security. Presenting information sources, including Bulgarian authors, foreign authors, legislative documents, consultations through the Cambridge Dictionary, the Collins Dictionary, the Merriam Webster Dictionary, the Online Etymology Dictionary contributed to a greater understanding of the origins and development of security concepts.

1 GENESIS AND DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF SECURITY – BRIEF OVERVIEW

Since ancient times, the term “security” has been understood as the inability to cause harm and as the protection of each person and his environment from extreme danger. The term appeared in the middle of the 15th century with the meaning of “condition for the creation of security” and derived from the Latin words “securitas, securus” – “without care”. The meaning of “something that provides” dated back to the 1580s, and the meaning of “security of state, man, etc.” dated back to 1941.¹ In the 1970s, began to be considered that long-lasting security could not be achieved alone, but only in

¹ Online Etymology Dictionary 2001-2021. Security. Douglas Harper. <https://www.etymonline.com/word/security>, available on 05.12.2020.

cooperation in an interdependent world. Today, all countries recognize that we live in an infinitely dynamic world and that it is very difficult to be both adversaries and partners.

According to the Merriam Webster Dictionary, the meaning of the word is “quality or condition such as freedom from danger, safety; freedom from fear or anxiety; freedom from the prospect of job cuts; something that provides protection; measures taken to prevent espionage or sabotage, crime, assault or escape”.² According to the Cambridge Dictionary the term “security” means “protection of a person, building, organization or state from threats such as crime or attacks by foreign states; the fact that something is unlikely to fail or be lost; the feeling of confidence in the family and society; the protection of people, organizations, countries, etc. against a possible assault or other crime”.³

Traditionally, the term “security” means a state of lack of threat, of being safe or free from danger, fear and anxiety, a state of peace, without any risks and threats. The term encompasses a wide range of meanings, from “feeling safe” to “a state without risks and worries” and includes ways and means designed to protect people and their property from a variety of threats, including crime, natural disasters, industrial accidents, espionage, sabotage or assaults.

Discussions about security often involve the mention of related terms that become interchangeable, equated with each other or used as synonyms. Some of the synonyms of the word are accuracy, infallibility, confidence, conviction, faith, steadfastness, guarantee, insurance, safety, integrity, preservation, calmness, firmness.

The related term “safety” appeared in the early 14th century, from the Old French word “sauvete” with meaning “protection, salvation, security” and from the medieval Latin word “salvus” – “unharmful, in good health, safe”. The meaning of “accident prevention” appeared in 1873.⁴ According to the Cambridge Dictionary, “safety” means “no danger; a state in which no one or nothing threatens us, security, protection, asylum, condition to prevent suffering or causing injury or loss; state of protection from danger or harm; equipment, rules, etc. that are designed to protect people from injury”.⁵ The opposite of it term “danger” derived from the Anglo-French word for “power, authority, control, opportunity to harm”. Since the beginning of the 13th century, the word has meant the harmful influence including “beating, arrogance, impudence”. The modern meaning “risk, danger, exposure to injury, loss, pain” and “controlling someone or something” dated back to the late 14th century.⁶ Nowadays, danger is the possibility of causing harm, death, injury someone, or something unpleasant.

² Merriam Webster Dictionary 2001-2021. Security. Merriam-Webster, Incorporated. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/security#synonyms>, available on 05.12.2020.

³ Cambridge Dictionary 2021. Security. Cambridge University Press. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/security>, available on 05.12.2020.

⁴ Online Etymology Dictionary 2001-2021. Safety. Douglas Harper. <https://www.etymonline.com/word/safety>, available on 05.05.2021.

⁵ Cambridge Dictionary 2021. Safety. Cambridge University Press. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/safety>, available on 05.05.2021.

⁶ Online Etymology Dictionary 2001-2021. Danger. Douglas Harper. <https://www.etymonline.com/word/danger>, available on 05.05.2021.

In the search for new conceptions of security, the idea of the threat gradually took basic place building an effective image of the analysis of the security environment. Based on this image, actions are organized and taken to generate and maintain the balance of competing participants in the space they share. Originating in the Old English the meaning of term “threat” is “detachment, oppression, coercion”, which is related to the word “preotan” – “trouble, tired”, originating in the Proto-Germanic with meaning of “pressure, oppression”. In the Old Church Slavonic language, the term referred to “oppression”, and in Old Welsh language it referred to “suffering”. The modern meaning of “conditional declaration of hostile intent” is derived from English.⁷ According to the Collins Dictionary, “threat” means intention or determination to punish, injure, etc., as revenge for some action; an indication or warning of possible problems or the risk of something terrible; a person or something that threatens, danger of something unpleasant happening; a statement by someone that they will do something unpleasant.⁸

The analysis of the concept of “security” would not be complete if we do not mention its differences with two other important concepts – the concepts for “peace” and “defence” with which security was until recently considered close and almost identical. In the UN Charter, the combination “peace and security” is used 105 times and in practice, in the UN Charter “peace” and “security” are synonymous.

Other concepts of security seek the significance of it in economic terms and define it as an individual and public good, accessible equally to every member of society. According to Abraham Maslow’s hierarchy of needs, the need for “safety” and “security” is in second place in the levels of motivating factors. This need is directly situated above the basic physiological human needs as hunger, thirst, sleep, etc. which are at a basic level of the hierarchy of human needs. The security depends mainly on building the conditions in which fair relations can develop in society, partly by reducing antagonism between actors, with the presumption that their basic needs can be met and that synchronicity in the differences of their interests can be agreed and achieved.⁹ In this case, the means of achieving security include the use of security systems; warning systems; diplomatic means and social impact; coercive possibilities; policy for the development of sustainable economic, physical, environmental and other security elements.

For a long time, the security of a system has been considered a static state in which the normal existence of the individual or society is guaranteed and their vital interests are reliably protected, and if a threat to these interests arises, the system will not be secure and will enter state of uncertainty. Therefore, security was considered as the functional state of a system, which provided neutralization and counteraction to external and internal factors that affect or may have a destructive effect on the system, i.e.

⁷ Online Etymology Dictionary 2001-2021. Threat. Douglas Harper. <https://www.etymonline.com/word/threat>, available on 05.05.2021.

⁸ Collins Dictionary 2021. Threat. Collins. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/threat>, available on 05.05.2021.

⁹ Gee, D 2016. Rethinking Security: A discussion paper. Rethinkingsecurity.org.uk. Ammerdown Group. <https://rethinkingsecurityorguk.files.wordpress.com/2016/10/rethinking-security-a-discussion-paper.pdf>, available on 05.05.2021.

a static state of society without the danger of political and economic coercion, in which the basic interests and freedoms of citizens are guaranteed.

In a historic debate on how to achieve security, Hobbes, Machiavelli, and Rousseau tend to paint pessimistic pictures in which the international system is seen as a stage in which states will seek to achieve their own security at the expense of their neighbours and in interstate relations there will be a struggle for power, in which each state will constantly try to take precedence over another. According to realism in international relations, lasting peace is unlikely to be achieved.¹⁰ The liberal school of international relations and security dates back to the ideas of Immanuel Kant. Liberalism presupposes that economic openness and interdependence between countries makes them more peaceful than countries that are isolated and view international institutions as a key factor in avoiding conflicts between peoples and contributing to world peace.¹¹ In the 1980s, constructivism became the most influential approach in international security research¹², according to which security was a social construct, emphasizing the importance of social, cultural, and historical factors. In 1998, Barry Buzan examined international security from the perspective of threats that could be tolerated and those that required immediate action.¹³

Traditional security research has limited the subject to politico-military issues, while Buzan, Waever, and de Wilde expanded the concept of security by focusing on the economic, social, and environmental sectors of society. Buzan, Waever, and de Wilde, who presented security not as a state but as a process did a complex attempt to synthesize the concept of security and to engage security analysis with contemporary social theory.¹⁴

In 2001, a report by the International Commission on Intervention and State Sovereignty emphasized that the protection of the individual is more important than the protection of the state and a collective understanding of the deepest social issues is needed to prevent humanitarian crises.¹⁵ During the years the European Union adopts a second-generation human security approach to conflicts, as an alternative to Geo-Politics

¹⁰ Baylis, John (2011). *The Globalization of World Politics* (fifth ed.). New York: Oxford University Press Inc. p. 234. ISBN 978-0-19-956909-0.

¹¹ Navari, C. (2008). *Liberalism. Security Studies: An Introduction*. P. D. William. New York, Routledge.; Rousseau, D. L. (2010). *Liberalism. The Routledge Handbook of Security Studies*. M. D. Cavelti and V. Mauer. New York, Routledge.

¹² McDonald, M. (2008). *Constructivism. Security Studies: an Introduction*. P. D. William. New York, Routledge.

¹³ Buzan, B. 2000. *Change and Insecurity reconsidered. Critical Reflection on Security and Change*. S. Croft and T. Terriff. Oxen, Frank Cass Publishers.

¹⁴ Buzan, B., Ole Waever, Jaap de Wilde 1998. *Security – A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers. London.

¹⁵ International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001). *The Responsibility To Protect*. International Commission on Intervention and State Sovereignty. Publisher(s): IDRC. <https://www.idrc.ca/en/book/responsibility-protect-report-international-commission-intervention-and-state-sovereignty>, доступно на 03.02.2021.

or the War on Terror. Second generation human security takes forward the principles of human security and adapts them to 21st century realities.¹⁶

The new Security Paradigm expands the state security perception by focusing on the individual and community security rather than the state security.¹⁷ As noted in General Assembly resolution 66/290, for many people, today's world is an insecure place, full of threats on many fronts. Protracted crises, violent conflicts, natural disasters, persistent poverty, epidemics and economic downturns impose hardships and undercut prospects for peace, stability, and sustainable development. Such crises are complex, entailing multiple forms of human insecurity. Human security is a people-centred, comprehensive, context-specific and prevention-oriented responses that strengthen the protection and empowerment of all people.¹⁸

The placement of the individual as the main object of protection is the basis of the humanistic understanding of national security, which makes it possible to identify and assess the threats to him as accurately as possible. On this basis, what we call a new understanding of national security is formed, allowing the parallel solution of the following tasks: preventing military opposition and conducting military operations; prevention of conditions and prerequisites for major industrial accidents; termination and limitation in practice of the harmful ecological impact of the production; a developed civil society, which is divided by the three authorities, which in turn guarantee transparency and control of governance; preventing economically unprofitable production from functioning; preserving and increasing the cultural and historical heritage of the nation; preventing the loss of social benefits in the field of education and health; prevention of loss of territory.

2 WAR, DEFENSE, SECURITY AND DEFENSE OF THE INDIVIDUAL, NATION AND WORLD

For many years in human history, rival armies of different nations had settled political disputes on the battlefield. The first armed conflict in the history of the world, recorded by eyewitnesses, was the battle of Megiddo in 1479 BC (Armageddon, well known from the biblical Book of Revelation as the site of the final battle between good and evil)

¹⁶ The Berlin Report of the Human Security Study Group, 2016. From Hybrid Peace to Human Security: Rethinking EU Strategy towards Conflict, Presented to the European External Action Service, 24 February 2016. Brussels. <http://www.securityintransition.org/publications/berlin-report-of-the-human-security-study-group/>, available 21.10.2021.

¹⁷ Novotny, T. 2016. Human Security Paradigm. 7th Medzinárodná vedecká konferencia Národná a Medzinárodná Bezpečnosť 2016. Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovskom Mikuláši, Katedra bezpečnosti a obrany. http://www.aos.sk/struktura/katedry/kbo/NMB2016/Zbornik_NMB_2016.pdf, available 21.10.2021.

¹⁸ General Assembly 2012. Resolution adopted by the General Assembly on 10 September 2012. United Nations Official Document https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/66/290, available 21.10.2021.

between Egypt and a union of former Egyptian territories.¹⁹ This model for resolving territorial disputes was also used by many nations, whether citing the success of Scipio Africanus (236 – 183 BC), the defeat of Carthage and the rise of Rome or the military victories of Philip II Macedonian (382 – 336 BC). As a state of open armed conflict between political entities such as sovereign states or between rival political or social factions within a country the war can be defined as armed hostilities between two or more states or groups; any situation in which there is strong competition between opposing parties or a struggle against something; a situation in which different systems compete very strongly with each other.²⁰ The word comes from the late Old English word “wyrre” – “large-scale military conflict”, from the Old French language “were” – “war, difficulty, dispute, battle”, Old German “werran” – “to confuse”, while the Romans borrowed the word “war” from the German language to avoid using the Latin word “bellum”, which merged with “bello” – “beautiful”. One modern reference dated back to 1775 as a “war-path”, with a reference to the North American Indians.²¹

Referring to military activities, Aristotle linked security and defence concepts by associating the concept of security (“ataraxia”) with the expression of courage in the face of the enemy and in particular the moment before an attack. However, he also transferred the definition to the manifestation of a higher feeling in the face of every terrible and terrible circumstance, which is the harmony of the soul. Security, described as “ataraxia”, had its connotative meaning associated with the battlefield and denoted a person who could control the emotions of fear and anxiety. Epicurus concluded that “ataraxia” was a softer term for security than the word “asphaleia” which was firmer and stronger form of the term. In ancient Greek literature term “asphaleia” was often used to describe combat success, giving stony character and physical strength to the hero. Xenophon used the terms to describe the security of a military attack, regarding the safe passage of a military threat, protection from civil or political attacks. Demosthenes identified military and financial power as the basis of security.²²

Due to the fact that practically the security is primarily concerned with the management of physical threats and military capabilities, it is often understood as the capacity of a nation to mobilize military resources to secure its borders and deter or successfully protect them against physical threats, foreign military aggression and attacks by terrorist groups. In military science the term “defence” refers to all military resources and the art of defending a nation, alliance and territory from external attack, preventing damage to human or resources, or conquering territory from the enemy, and often is associated both with the ability of a country’s government to form and maintain an army, naval

¹⁹ Mark, J. 2009. War in Ancient Times. Ancient History Encyclopedia. <https://www.ancient.eu/war/>, available on 05.05.2021.

²⁰ Cambridge Dictionary 2021. War. Cambridge University Press. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/war>, available on 05.05.2021.

²¹ Online Etymology Dictionary 2001-2021. War. Douglas Harper. <https://www.etymonline.com/word/war>, available on 05.05.2021.

²² Baev, G. 2017. Metaphysics of security. Exploring the ethical links between security and happiness in the focus of philosophical issues. International Science Conference “CONFSEC”, Year 1, Issue 1, Publisher Scientific Technical Union of Mechanical Engineering.

forces and military aviation to defend the country, and with the ability to use these forces in the event of an attack by other countries.

Defence covers all actions against attack; a set of means of protection from the enemy; actions to ensure the country's defence; system of means and actions for protection of the population in case of disasters; methods used to avoid another person, organization or country to take control.²³ The word dated back to the early 1300s, with meaning of "action to guard, prevent attack or injury", "act of defence by combat", "fortified place of refuge" and derived from the Old French word "defence" and from the Latin word "defensus" with meaning "repel, protect, something protected". The meaning of "speech or writing intended to repel or refute an accusation" dated back to the end of the 14th century. The meaning of "science of defence against attack" dated back to the mid-1600s. The term was used until 1935 as a euphemism for "national military resources" and "man of defence, warrior".²⁴

After the end of World War II, the United States formally replaced the term "defence security" with the term "national security".²⁵ For most Americans, the United States has long been in a state of security, but since 1945 this invulnerability has diminished and the concept of national security has been rethought. For the first time, American leaders are confronted with one of the paradoxes of the security: "If you want peace, be ready for war."²⁶

The term "national security" was first used by US President Theodore Roosevelt in his address to Congress in 1904, justifying the accession of the Panama Canal zone to national security interests, and the first definition of national security was given by Walter Lipman, according to whom the national security is a state when a country does not have to sacrifice its legitimate interests in order to avoid war and when it is able to defend its interests if necessary by waging war.²⁷ National security is a state of security and protection of a nation, including its citizens, economy and institutions, usually seen as an obligation of the government. Initially, the term was used with meaning of protection against military attacks, and currently it includes non-military actions, crime minimization, economic, energy, social security, environmental security, security against terrorism, cybersecurity, etc.

In the most general form, the national security of a country, according to the UN Charter, means a dynamic state in which there is no direct danger to the state and

²³ Cambridge Dictionary 2021. Defence. Cambridge University Press. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/defence>, available on 05.05.2021.

²⁴ Online Etymology Dictionary 2001-2021. Defense. Douglas Harper. <https://www.etymonline.com/word/defense>, available on 05.05.2021.

²⁵ Yonchev, D. 2020. University Vocabulary - Basic Concepts, Security. NBU. <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtq/sigurnost>, available on 05.05.2021.

²⁶ Jablonsky, David 2012. Why is strategy difficult? In U.S. Army War College Guide to National Security Issues Volume I: Theory of war and strategy. 5th Edition J. Boone Bartholomees, Jr. Editor. Strategic Studies Institute Book.

²⁷ Lippmann, W. 1944. U.S. Foreign Policy. London, Hamish Hamilton.

society of armed attack, political pressure or economic coercion, so the countries can freely carry out their development and progress.²⁸ National security is also associated with:

- a freedom from foreign influence (Harold Laswell, 1950);²⁹
- a nation's ability to preserve its physical integrity and territory, to maintain economic relations with the rest of the world at a reasonable cost, to preserve its essence, institutions and governance, and to control its state borders (Harold Brown, 1977);³⁰
- one's own self-determination or autonomy, prosperity and well-being. (Charles Mayer, 1990);³¹
- a state of a nation's ability to overcome multidimensional threats to its well-being and survival by balancing all instruments of public policy and is therefore an element of global security. (Prabhakaran Paleri, 2008)³²

As a function of government, public security ensures the protection of citizens, organizations and institutions against threats to their well-being, thus favouring the prosperity of the community. Public security contributes significantly to the productivity and overall success of an economy and prevents and resists events such as pandemics, industrial accidents, environmental disasters and terrorist attacks, which pose additional threats to public security and order.

Security theory is largely based on the thesis that the state has a vital role to play in ensuring national security. In order to realize its functions, the state carries out continuous activities for the protection of national security in several relatively separate areas – political, economic, social, environmental, information, military, demographic, energy and others. Internal or homeland security is a term that characterizes national efforts to ensure that a country is safe, secure and resilient to threats related to increasing vulnerability and from attacks that occur against it. Internal security is an act of preserving peace within the borders of a sovereign state by upholding national legislation. Its scope includes:³³

- physical protection of an individual;

²⁸ United Nations 1945. United Nations Charter. United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>, available on 05.05.2021.

²⁹ Romm, J. 1993. Defining national security: the nonmilitary aspects. Pew Project on America's Task in a Changed World (Pew Project Series). Published by the Council on Foreign Relations Press, 58 East 68th St., New York, NY 10021. Annotation copyright by Book News, Inc., Portland.

³⁰ Brown, Harold 1983. Thinking about national security: defense and foreign policy in a dangerous world. As quoted in Watson, Cynthia Ann (2008). U.S. national security: a reference handbook. Contemporary world issues (2 ed.). ABC-CLIO. <https://archive.org/details/usnationalsecuri0000wats/page/280/mode/2up>, available on 03.02.2021.

³¹ Maier, Charles 1990. Peace and security for the 1990s. Unpublished paper for the MacArthur Fellowship Program, Social Science Research Council, As quoted in Romm 1993.

³² Paleri, Prabhakaran 2008. National Security: Imperatives and Challenges. New Delhi: Tata McGraw-Hill.

³³ McElreath, D., Jensen, Carl, Wigginton, Michael, Doss, Daniel, Nations, Robert; Van Slyke, Jeff 2014. Introduction to Homeland Security (2nd ed.). Boca Raton, Florida: CRC Press.

- protection of the territory, sovereignty, population and critical infrastructure of the country against external threats and aggression;
- preparedness and response to threats of natural disasters;
- border control, including at land, sea and air borders;
- transport and security logistics;
- preparedness and response to threats of terrorism;
- protection through domestic and international intelligence activities;
- criminal investigation and counteraction against illegitimate subjects, in case of financial abuses, drug trafficking, smuggling, human trafficking;
- environmental and bio protection, detection of radioactive materials;
- IT security technologies and cyber protection;
- investigation of transnational criminal organizations.

The responsibility for the homeland security is assumed by the Ministry of Interior, and in certain cases by the Ministry of Defence. Depending on the specific legislation, it is maintained by the police, gendarmerie, militarized security forces, border authorities, special police units, state intelligence agencies, etc.

On 12 December 2003, at the Brussels Summit, the European Council adopted the European Security Strategy, according to which the period of violence of the first half of the 20th century gave way to an unprecedented era of peace and stability in the continent's history. The main threats formulated in the Strategy are in the relation with international or global security and ranked in order of importance as follows: the terrorism; the weapons of mass destruction; the regional conflicts with impact on European borders and the collapse of the state due to poor governance (corruption, abuse of power, poorly functioning institutions, lack of accountability) and civil conflicts.³⁴

An interesting definition of international security was proposed by Nayef Al-Rodhan, according to whom the global security had five dimensions, which include human security, environmental security, the national dimension, the transnational and transcultural dimension of security, where global security cannot be achieved without good governance at all these levels.³⁵ Therefore, the international or global security refers to measures taken by states or international organizations to ensure mutual survival, security and protection from traditional or conventional military action and conflict; application of economic force; ethnic, religious and ideological conflicts; threats to human security and the destabilization of states through environmental degradation, infectious diseases, climate change and illegal activities of non-state actors.

³⁴ Ivanov, V. 2011. Bulgaria in the modern unions of Europe. Academy of the Ministry of Interior, Sofia.

³⁵ Al-Rodhan, Nayef R.F. 2007. The Five Dimensions of Global Security: Proposal for a Multi-sum Security Principle. Berlin: LIT Verlag. ISBN 978-3-8258-0478-7.

3 THE SECURITY CONCEPTS IN BULGARIAN SCIENCE AND PRACTICE

The history of modern civilization has proven the need for people to work together, to unite their efforts, which leads to cooperation in achieving common goals. The new century requires organizations with a new vision and mission in which to direct people's efforts.³⁶ The modern security environment, being dynamic, unpredictable, hazardous and limited in resources is a challenge for the member-countries of Euro-Atlantic structures. Respectively, Bulgarian Armed Forces and internal security forces reforms prolonged for more than 20 years, which resulted in lack of personnel and unfulfilled modernization, therefore the question can be asked whether the defence capabilities of the country are good enough to ensure the safety of the Bulgarian territory as well as our national and the international security.³⁷

The fact that the entire system of national security has been created and continues to exist in such a way that the state is a major factor in ensuring the security of society and the individual is a product of a certain stage of social development.³⁸ The state builds the legal framework and guarantees the operation of constitutions and laws by enshrining a certain system of norms, the observance of which is encouraged, and the violation is sanctioned by the state authorities.

In their attempts to explain the concept of security the Bulgarian scholars and practitioners give it a variety of characteristics. According to Prodanov, security is a system's ability to be preserved in the event of a change in the environment, conditions and circumstances on which it depends, therefore, to function and develop optimally at the lowest cost of resources and objectives set in it.³⁹ Stefanov defined security as safety and a state of guaranteed reliability. According to him, the security exists when the basic needs, values and interests of the system are not threatened by such impacts that the system cannot managed or neutralized.⁴⁰ According to Yonchev, security is a state of calm and confidence that there is no threat or danger to the individual or the system.⁴¹ Peev considers that without satisfying the need for security, the masses cannot satisfy the needs of a higher rank, such as the needs for development and self-improvement.⁴²

³⁶ Atanasova - Krasteva, N. 2012. Leadership building of cadets, Publishing Complex of Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo.

³⁷ Dimitrova, Sevdalina, Nikolay Kamarashev, Criteria for Efficient Defence Product Life Cycle Management, International Conference Knowledge-based Organization Vol. XXIV No 1 2018, 279-282, DOI: 10.1515/kbo-2018-0044.

³⁸ Angelov, K. 2008. Information and communication technologies as a strategy for prevention and counteraction of corruption. Ed. Avangard prima, S.

³⁹ Prodanov, V. 1995. Internal security and the nation state. Military Journal No. 2. S., Bulgaria.

⁴⁰ Stefanov, G. 2005. Theory of International Security. SIELA Publishing House.

⁴¹ Yonchev, D. 2020. University Vocabulary - Basic Concepts, Security. NBU. <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtq/sigurnost>, available on 05.05.2021.

⁴² Peev, Ilia 1996. Psychological Aspects of Security, pp. 33-46, in: Security through Partnership and Integration. Bulgaria, NATO and the European Security Architecture, BEXA, Sofia.

Introducing the concept of modern security in Bulgarian science, Slatinsky comprehensively considered and summarized the diversity of its all theoretical and practical aspects and offered five levels of security connected with the security of the individual, called personal or individual security; security of the group of people - group security; state security, which is related to the protection of ancient values: territorial integrity, independence, sovereignty, constitutional order; security of community and security of the world, of the planet, i.e. global, universal, common security.⁴³ According to Slatinsky, the levels of the individual's, group's, and state's security determine the national security, while the levels of the state security, security of the community, and the security of the world determine international security⁴⁴, which is similar to the approach of Copenhagen School researchers Buzan, Waever and de Wilde, who considers five levels of analysis in international relations, which leads Bulgarian science closer to the perception of security not as a static state, but as a process in dynamics and constant change.

The concept of national security of the Republic of Bulgaria was first formulated by the concept of national security in the country in 1998, which was developed in the legislation through the Law on Protection of Classified Information and the Law on the State Agency for National Security. According to the concept, national security exists when the fundamental rights and freedoms of Bulgarian citizens, state borders, territorial integrity and independence of the country are protected, when there is no danger of armed attack, forcible change of the constitutional order, political dictate or economic coercion for the state and the democratic functioning of state and civil institutions is guaranteed, as a result of which the society and the nation preserve and increase their well-being and develop themselves.⁴⁵

National security is aimed at increasing the feeling of security among the citizens by creating the necessary conditions and prerequisites for ensuring national interests, limiting the impact of risks and threats and the optimal allocation of resources.⁴⁶ National security policy is a set of interrelated priorities and sectoral policies that have equal importance and equal impact on the national security system. Article 2 of the Basic Law in the field of security states that national security is a dynamic state of society and the state, in which the territorial integrity, sovereignty and the constitutionally established order of the country are protected, when the democratic functioning of institutions and the fundamental rights and freedoms of citizens, as a result of which the nation preserves and increases its welfare and development, as well as when the country successfully defends its national interests and realizes its national priorities.⁴⁷

⁴³ Slatinsky, N. 2000. Security dimensions. Paradigma Publishing House, Sofia.

⁴⁴ Slatinsky, N. 2010. The five levels of security. Military Publishing House, Sofia.

⁴⁵ National Assembly of the Republic of Bulgaria 1998. Concept for national security of the Republic of Bulgaria. Decision of the National Assembly of 16.04.1998.

⁴⁶ National Assembly of the Republic of Bulgaria 2011. National Security Strategy of the Republic of Bulgaria. Decision of the National Assembly of 08.03.2011.

⁴⁷ National Assembly of the Republic of Bulgaria 2015. Law on Management and Functioning of the System for Protection of National Security. National Assembly of the Republic of Bulgaria. In force from 01.11.2015, State Gazette issue 61 of 11 August 2015, amended State Gazette issue 94 of 13 November 2018, amended State Gazette No. 69 of August 4, 2020.

The National Security Policy of the Republic of Bulgaria with its integral components is aimed at maintaining the readiness of institutions, society and citizens to respond in conditions of high dynamics of the security environment⁴⁸, as well as to create conditions for the realization of the interests of Republic of Bulgaria. It is obvious from the Concept for National Security of the Republic of Bulgaria that today the security is perceived not only as a state but as an action and changing and dynamic process.

CONCLUSION

Historically based on the concept of security as harmlessness, protection of the individual, group, organization, nation and world and accepting it as free from danger, fear and anxiety, a state of peace, without any risks and threats, considering related terms and concepts such as defence, protection, preservation, safety, and even using antagonistic terms as “war” and “peace”, “threat” and “protect”, today more than ever we notice and discover a very wide scope of security, with an emphasis on the human security.

Security undoubtedly emerges from its static state and enters its dynamic form of existence, acquiring the essence of movement, development and continuous progress. Nowadays, the scope of security includes threats in various areas such as economics, health, environment, social environment, demography, religion, forms of culture, way of life, tradition, customs, politics, individual protection and protection of property, protection of community, where the broader concept of security includes protection against epidemics and communicable diseases, the fight against terrorism and organized crime, safe transport and food security, energy protection, combating devastating climate change, peace and global development initiatives. and many others who laid the foundations of the concept of human security.

The strategic security environment is characterized by high dynamism and unpredictable growing, and changes in it depend on the growing influence of non-military (asymmetric) risks and threats, typical of the beginning of the 21st century. The expansion of bilateral and regional cooperation and partnership, as well as the joint work on projects in these areas contribute to the stabilization and full integration of the countries in the Euro-Atlantic and European space. The participation of the Republic of Bulgaria in the collective defence of NATO and in the Common Security and Defense Policy of the EU is both a reliable means of protecting its national interests and a form of defending the solutions to the global problems important for the society.

⁴⁸ Krastev, K. 2016. Determinant analysis of external influence on the Bulgarian national security policy. International conference Knowledge-based organization Vol. 22, No. 1.

Authors: ***Assoc. prof. Elitsa Petrova, PhD** in Economics and Management and DSc. in Security and Defence, born 1978. A graduate of “St. St. Cyril and Methodius” University (2003). She worked at leadership and teaching positions in the management and social field. Currently active as lecturer, LEARepresentative for Horizon, Departmental Coordinator of Erasmus+. She focuses on the topic of Management, Strategic Management, Human Resources Management, Project Management, Management of Innovation, Organizational Behaviour. She is the author of 3 own monographs, co-author in 4 monographs, 5 published textbooks, over 130 articles in domestic and foreign journals.*

***Prof. Dr. Stoyko Stoykov, DSc.,** born 1955. Graduated from the Higher Military School in Shumen (1978), Military Academy in Sofia (1985). He has held leadership and teaching positions in the field of security and defense. Currently active as a research scientist. It focuses on the topic of security and defense management. He is the author of 4 monographs and a number of expert articles in Bulgarian and foreign journals.*

How to cite: PETROVA, Elitsa and Stoyko STOYKOV. The Overview of Security Theories and Concepts and the Example of the Republic of Bulgaria in Understanding the Problem of Security. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 109-122. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Peer-reviewed

Remuneration of Professional Soldiers in the Czech Republic and in the Slovak Republic

Odměňování vojenských profesionálů v České republice a Slovenské republice

Monika Davidová, Vladan Holcner, Libor Jílek, Alojz Flachbart

"There is no power without the military, there is no military without money, there are no money without taxes, no taxes without prosperity and no prosperity without laws."
Ancient Sumerian quotation

Abstract: The paper analyses differences in remuneration of professional soldiers in the Czech Republic and the Slovak Republic between 1999 and 2020. This structural analysis focuses on changes in respective remuneration systems and their design. Results of the presented research enable to identify differences in the development of remuneration of professional soldiers after the split of the Czechoslovak Federation in 1993. The paper submits development of the amounts of salary for selected military ranks, their comparison and relation to general trends in domestic labor market and relation to average costs of living in respective countries. Between 2016 and 2019, salaries of professional soldiers grew higher in the Czech Republic than in the Slovak Republic, in 2020, the pay gap is already narrowing.

Abstrakt: Článek analyzuje odlišnosti v odměňování vojenských profesionálů v České a Slovenské republice v období 1999 - 2020. Strukturální analýzou zkoumá změny systémů odměňování vojenských profesionálů a rozdíly v konstrukci platů. Výsledky a význam publikovaného textu slouží k poznání, do jaké míry se země po rozdělení v roce 1993 posunuly a odlišily v oblasti odměňování vojenských profesionálů. Článek předkládá porovnání úrovně platů vojenských profesionálů ve vybraných vojenských hodnostech a zohledňuje jejich vývoj v relaci k vývoji na trhu práce v daném státě a v relaci k a výši životních nákladů v daném státě. Růst platů v letech 2016 – 2019 je u vojenských profesionálů ČR vyšší než u vojenských profesionálů SR, v roce 2020 se již rozdíly platů snižují.

Key words: Remuneration of professional soldiers; Salary; Human Resource Management; Military.

Klíčová slova: Odměňování vojáků z povolání; plat; řízení lidských zdrojů; ozbrojené síly.

INTRODUCTION

Military expenditures belong to areas of constant and high interest of defense economists. Mainstream of publications dealing with military expenditures are focused on issues connected with allocation scarce national resources to defense. E.g., under conditions of the Czech Republic, rationale and transparent approaches to defense resources allocations are proposed, formulating three courses of action how to deal with deficit in defense resources and instability in Czech military (Mičánek et al., 2014)¹. Another common approach to military expenditures analyses represents comparisons of trends in selected countries, e.g. assessment of military spending of selected EU nations in 2001-2008 (Brizgalová, 2012)², covering development of military expenditures in the Czech republic, Austria, Slovakia and Slovenia, or survey of military expenditures of NATO nations (Odehnal, 2015)³. Although personnel outlays, incl. compensations of professional military personnel represent a significant and often majority portion of military expenditures, related publications are rather rare, both from international and domestic (Czech) prospective.

Remuneration represents a complex and significant issue for any organization, connected with a number of external as well as internal factors. Reward systems are based on the idea that investments in human capital (which is required to generate adequate return in a form of quantitative or qualitative labor performance) reflects in differentiated compensations of employees according to their merits and contributions to achieving objectives of given organization. Remuneration strategies and processes have to be based on overall strategy of the organization. Kramar et al. (2012)⁴ formulates three components of remuneration systems: financial (incl. basic salary, benefits, performance-related attributes), development (which include career development, abilities, performance, leadership) and social (reflecting organizational climate, balanced working life, wellness programs). Based on Torrington (2014), main components of salary consist of basic rate, premium, overtime, incentive and bonus.⁵

Remuneration is implemented within compensation policy of given organization, based on its overall strategy and reflecting its position in the market, development intents, economic situation, organizational arrangement, technical parameters, production

- 1 MIČÁNEK, František. HOLCNER, Vladan. ODEHNAL, Jakub. OLEJNÍČEK, Aleš. ŠULC, František. (2014) Zdrojové zajištění obrany České republiky: Perspektivy a možnosti, *Vojenské rozhledy*, Vol. 23 (55), No. 3, p. 9-21, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on line), Available at: www.vojenskerohledy.cz. DOI 10.3849/1210-3292.23.2014.03.009-021.
- 2 BRIZGALOVÁ Lenka. (2012) Vojenské výdaje a jejich vyhodnocení ve vybraných zemích Evropské unie, *Vojenské rozhledy*, Vol. 21 (53), No. 4, p. 111-121, ISSN 1210-3292. DOI 10.3849/2336-2995.21.2012.04.111-121.
- 3 ODEHNAL, Jakub. Military Expenditures and Free-Riding in NATO. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 2015, 21(4), 479-487. ISSN 1079-2457. DOI 10.1515/peps-2015-0015, WOS 000211456100008.
- 4 KRAMAR, Robin a Jawad SYED. (2012). *Human resource management in a global context: a critical approach*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2012. p. 246. ISBN 978-0-230-25153-3.
- 5 TORRINGTON, Derek, Laura HALL a Stephen TAYLOR. (2014). *Human resource management*. Tenth Edition. New York: Pearson, 2014. p. 415-416. 978-0-273-78663-4.

activities as well as results of negotiations with social partners. External conditions include primarily legislation and situation in labor market. The aim of the compensation policy/remuneration system is to ensure the needed quality and quantity of personnel, individual will to perform adequately (level of motivation), maintain volumes of salaries at acceptable levels from the point of view of competitiveness in labor market and compensation fairness inside given organizations well as externally in labor market.⁶

Remuneration of professional soldiers is rather specific in individual countries depending on unique mission and objectives of respective national armed forces as well as their organizational arrangement. Since 1993 when the Czechoslovak Federation split into two independent countries, there were subsequent amendments to laws, regulations and decrees, which were reflected in remuneration system of professional soldiers. Let us focus on identification and explanation of potential differences in national remuneration systems of professional soldiers in the Czech Republic and the Slovak Republic.

At the beginning of the 1990s, Act No. 143/1992 Coll., On Salary and Remuneration for On-Call Work in Budgetary and Certain Other Organizations and Bodies, as amended, entered into force and effect. At the same time, it became the starting standard for the Czech Republic and the Slovak Republic. This Act defined the salary and remuneration for on-call time, pay grades and minimum salary tariffs, leadership surcharges, deputizing surcharge, night work, on Saturdays and Sundays, direct pedagogical activities above a specified range, rank surcharge, salary for compensatory leave and overtime work and extra charge. It also defined a bonus for a split shift, a personal bonus, and remuneration, compensatory leave for work on a public holiday and a salary for other work.

1 METHODS AND DATA

The paper aims to identify differences in the remuneration of military professionals after the split of the Czech and Slovak Federal Republic in these countries. It also explores what changes emerged within remuneration systems for military professionals in both of the countries, and attempts to quantify the differences in remuneration policies in relation to comparable military personnel categories in the Czech and Slovak Republics.

Methods of studying primary documents, description, analysis and comparison were used throughout the elaboration of this paper. Data used are based on official sources, i.e. legal standards, data from the Czech Statistical Office, the Statistical Office of the Slovak Republic and the Czech National Bank.

The following research questions have been identified in the field of remuneration of military professionals:

⁶ FLACHBART, Alojz. (2020). *Realizace osobních výdajů. Část 1 – Odměňování v resortu obrany*. p. 6. ISBN 978-80-7582-371-7.

- Research question No. 1: What changes have the 1999 – 2020 development of remuneration systems for military professionals in the Czech and Slovak Republics undergone?
- Research question No. 2: What are the current differences in the design of the system of remuneration of professional soldiers of the Czech and Slovak Republics?
- Research question No. 3: What are the differences in the amounts of salary of comparable military personnel in the Czech Republic and the Slovak Republic?

Limitations of the research:

1. The research takes into consideration developments during the period between 1999 and 2020.
2. Comparisons in the systems of remuneration of military professionals are made and differences identified for the 2016 - 2020 period.
3. Comparisons of the amounts of salaries of selected comparable categories of military personnel, incl. their relation to the average salary are made for the 2016 - 2020 period.
4. The article focuses just on the claim components of the salary in given periods; benefits, recruitment contributions, retirement requirements and other non-financial forms of compensation are disregarded within the research.

2 DEVELOPMENT AND CURRENT STATE OF REMUNERATION OF PROFESSIONAL SOLDIERS IN THE CZECH AND SLOVAK REPUBLIC

To examine developments and current state in the area remuneration of professional soldiers in the Czech Republic and in the Slovak Republic, it is necessary to perform a description, analysis, modeling and comparison of respective systems in both of the countries.

2.1 Development and Current State of Remuneration of Professional Soldiers in the Czech Republic

The area of remuneration of soldiers in the Czech Republic has always been an issue of high interest. The development of remuneration within the Czech defense department in the period from 1999 to 2020 can be divided into three basic periods, namely:

- period from 1999 to 2006,
- period from 2007 to 30th June 2015,
- period from 1st July 2015 to 2020.

2.1.1 Period of years 1999 – 2006

In the 1990s, remuneration of professional soldiers followed the Act No. 143/1992 Coll. Its implementing regulation were the Government Decrees No. 223/1992 Coll. and No. 79/1994 Coll., on the salaries of employees of the armed forces, security forces and

services, customs administration bodies, members of the Fire Protection Corps and employees of certain other organizations, as amended. This Government Decree provided salary to civil servants based on determining the pay grade and tariff, surcharges and providing salary in a currency other than Czech. It also included a catalog of jobs and functions, according to which employees were classified into a certain grade according to their job title or function. Furthermore, remuneration of professional soldiers was regulated by the Order of the Minister of Defense No. 33/1994 of the Bulletin, Principles for Remuneration in the Ministry of Defense, which was issued in direct connection with previously issued normative acts and regulated in detail the area of surcharges in the Ministry of Defense.⁷

At the end of the 1990s, Act No. 221/1999 Coll., On Professional Soldiers, as amended, belonged to the basic legal documents defining the remuneration of soldiers in the Ministry of Defense of the Czech Republic. Its fifth part (TITLE I - V) specified salary (basic salary), components of salary (performance surcharge, surcharge for service abroad, special surcharge, surcharge for special responsibility, surcharge for on-call duty, premium), further benefits of soldiers (recruitment, qualification and stabilization contribution, travel and other compensations, food, transport and equipment requisites, health care, medical services, health insurance, sickness insurance, compensation for damage, retirement allowances). In its fourth part, it specified care for soldiers (agreement to increase or expand education, accommodation, service allowance for housing, recreation, one-time financial assistance, retraining, allowance for the funeral of a soldier and a funeral ceremony with military honors). The Act on Professional Soldiers was specified by the Government Decree 330/2003 Coll., On Salary Conditions of Employees in Public Services and Administration, as amended. It defined qualification prerequisites and requirements, classification of an employee into a grade, classification of an employee into a grade, basic salary, special method of determining the salary scale for some employees, personal surcharge, management surcharge, special surcharges and premium.

2. 1. 2 Period from 2007 to 30th June 2015

The amendment to the Act No. 262/2006 Coll., the Labor Code, was followed by the Government Regulation No. 565/2006 Coll., on the pay of professional soldiers, as amended, effective from 1st January 2007. It was based on the Act No. 143/1992 Coll. and copied the structure of the then already expired Government Regulation No. 330/2003 Coll. The Government Regulation No. 565/2006 Coll., was elaborated in detail by the Order of the Minister of Defence No. 44/2006 - internal salary regulation for professional soldiers and by the Order of the Minister of Defence No. 72/2012 - financial management and financial security.

Between 2007 and 2009, several changes took place with regards to the basic salary of professional soldiers. As of 1 January 2007, for the first time in history, basic salary of military professionals was decreased by up to 10 %. This was a decision of the Czech Government in response to the economic downturn (in the media and public, this

⁷ FLACHBART, Alojz. (2020). *Realizace osobních výdajů. Část 1 – Odměňování v resortu obrany*. p. 16-17. ISBN 978-80-7582-371-7.

period is known as the mortgage crisis/banking crisis/banking system crisis, which grew into an economic crisis in the USA and subsequently throughout Europe, incl. the Czech Republic).

At the same time, during the period from 2006 to 2012, demands for changes to the remuneration system for individual groups of employees gradually increased in individual government departments. Every year, there were voices demanding changes in the system of remuneration of employees in various fields (e.g. in the health sector - in state controlled hospitals and other state medical institutions, whose management, together with the unions, responded to demands for changes in the system of remuneration of private doctors so that their salaries would be as equal as possible), demands for changes in the remuneration of teachers, police officers, firefighters and employees of state and local governments, etc. This demands concerned the remuneration of employees of the Ministry of Defence, i.e. professional soldiers as well. The classification of professional soldiers in different appointments (professions) but with the same military ranks into grades has proved to be unsystematic. There were situations where positions with the same military rank but different job descriptions (which determined the appropriate grade) could be classified in a range of up to several (in certain cases up to four or even nine) grades, which meant a very wide range of the amount of actual salary for personnel with the same military rank.⁸

2. 1. 3 Period from the 1st July 2015 to 2020

The basic requirement for the change in the remuneration system was to link the job/appointment with a military rank and salary (link: position = military rank = salary). On this basis, adjustments of the rank structure were made across the entire organizational structure of the Czech Armed Forces in order to comply with the requirement to link the rank to a given systematized position in the context of the interdependence of the entire rank structure from the bottom to the top or vice versa.

Based on the amendment to the Act No. 221/1999 Coll., on professional soldiers, as amended by the Act No. 332/2014 Coll., a completely new system of remuneration for military professionals has been introduced on 1st July 2015. It has abandoned the system of assigning a systematized position to the appropriate grade according to the set of the most extensive and complex activities carried out in that position/appointment. „A soldier shall be entitled to a salary for the performance of his/her service in an amount appropriate to his/her appointment, conditions of service and service performance.“⁹ The salary was a remuneration for the service (work) performed, similarly to the remuneration for employees in an employment relationship. The particular amount of the salary of each soldier was decided by his/her service authority by means of a personnel order under the service procedure. The service authorities had to comply with this special remuneration arrangement, where the principle that “what is not prohibited is permitted” does not apply, as in the case of a business sphere. Accordingly, it was not possible to determine the salary in a different way, in a different composition and in

⁸ Ministry of Defence of the Czech Republic ČR, *A report No. 2/2015*, MoD Prague, ISSN 1211-801X, p. 6.

⁹ § 66, art. 1 of the Act No. 221/1999 Coll., on professional soldiers, as amended.

a different amount from that provided for by the Act and the regulations made for its implementation. The new legislation on remuneration, effective from 1st July 2015, was completely different from the previous legislation set out in the Act No. 143/1992 Coll., on salary and remuneration for on-call time in budgetary and certain other organizations and bodies.

The essence of this change was the intrinsic nature of a soldier's service, where the basic task of the armed forces (and therefore also of a military professionals) is to prepare for the defense of the Czech Republic and to defend it against external attack. From this task arose the requirement for the actual performance of the military service and related duties, regardless of the time of night or day, individual days of the week, public holidays, etc. Therefore, night, weekends and some other allowances (such as leadership allowance, hardship allowance and rank surcharge) have been abolished. The salary has now taken a different form.

According to the new salary regulations, fixed service tariffs have been assigned to individual ranks for specific positions. An Annex to the Government Regulation No 60/2015 Coll., on the determination of the list of activities for individual military ranks, as amended, includes a list of soldiers' activities specified for individual military ranks depending on their complexity, responsibility and exertion. The basic component of the salary was determined taking into account not only the most demanding types of service required, but also the requirements for leadership skills, the general risk of the military profession and the length of service already rendered. The service tariffs have effectively included the pay scale, leadership allowance, rank allowance, special allowance for work connected with the preparation to and assurance of national defense and personal allowance from the old system. In addition, it has included a lump-sum allowance for service at night, on days of continuous weekly rest, on public holidays and overtime. The minimum amounts of the service tariffs have been established by law, while the currently applicable entitlement amounts have been set out in the Government Regulation No. 59/2015 Coll., on service tariffs and special allowance for professional soldiers, as amended. Between 2015 and 2020, service tariffs have been repeatedly valorized. Table 1 shows an overview of the entitlement components of the salary of professional soldiers in the Czech Republic.

Table 1: Overview of the entitlement components of the salary of military professionals of the Czech Republic based on the salary scale/personnel order (1999 – 2020)

	1999 - 2006	2007 – 30 th June 2015	1 st July - 2020
Enacted	Salary scale	Salary scale	Personnel order
Salary components	• salary category + salary grade = basic salary • personal surcharge • leadership surcharge • special surcharge • rank surcharge • night work surcharge • Saturdays and Sundays work surcharge • pay for compensatory time off and overtime • pay for compensatory time off for working on public holidays • bonus • deputizing surcharge • surcharge for direct teaching activities beyond the specified scope • split shift surcharge • salary for other work	• salary category + salary grade = basic salary, • personal surcharge • leadership surcharge • special surcharge • rank surcharge • night work surcharge • Saturdays and Sundays work surcharge • pay for compensatory time off and overtime • pay for compensatory time off for working on public holidays • bonus • extra pay for working in deteriorated working environments	• service tariff, • performance surcharge • surcharge for service abroad • special surcharge • increased responsibility surcharge • on-call allowance • bonus
Further benefits	• housing benefit	• housing benefit	• stabilization benefit (taxed) • service housing benefit (tax exempt)

2.2 Development and Current State of Remuneration of Professional Soldiers in the Slovak Republic

Between the years 1999 and 2020, remuneration of professional soldiers of the Armed Forces of the Slovak Republic has undergone a development similar to the development in the Czech Republic. We can distinguish three basic stages, each of them related to certain set of measures aimed and enhancing attractiveness of military service:

- period from 1999 to 2004,
- period from 2005 to 2015,
- period from 2016 to 2020.

2.2.1 Period from 1999 to 2004

In 1997, a new Act No. 370/1997 Coll. on military service was issued, which defined and regulated the legal relations between soldiers in the so-called compulsory military service and the state, connected with the establishment, changes and termination of compulsory military service. It also defined some basic concepts such as soldier, service body, its rights and duties as well as limitations of some constitutional rights of soldiers. This Act was followed by the Act No 380/1997 Coll. on remuneration of soldiers, dated 11th December 1997, effective as of 1st January 1998, which set out the individual components of the salary of professional soldiers, conscripts and reserve soldiers called up for military training. This legal regulation was in force until 2002.

At that time, salary of professional soldiers consisted of the following components: functional salary, surcharge for years in service, supplement for not carrying out business and other profit making activity, rank surcharge, leadership surcharge, substitution surcharge, personal surcharge, night duty surcharge, Saturday and Sunday duty surcharge and holiday duty surcharge. These salary components were subject to taxation according to the standards in force at the time.

In 2002, the Act No 328/2002 Coll. of 29 May 2002 on the social security of police officers and soldiers and on amending and supplementing certain acts was issued. This law did not regulate the amount of salaries or their components, but only the area of social security services, accident insurance, sickness insurance and the calculation of average earnings for the application of individual compensations.

2. 2. 2. Period from 2005 to 2015

A real changeover in the armed forces of the Slovak Republic meant the year 2005 and approval of the Act No. 346/2005 Coll. of 23rd June 2005 on the State Service of Professional Soldiers of the Armed Forces of the Slovak Republic and on Amendments and Additions to Certain Acts, effective as of 1st July 2005. It is similar to the Act No. 221/1999 Coll. on professional soldiers in the Czech Republic. It addresses the whole area of the professional military service, including remuneration, social security and administrative procedures. Its title 8, § 138 et seq. set out a new salary structure for professional soldiers. Salaries of professional soldiers included: rank salary, salary compensation for national service, surcharge for active airmen and paratroopers, surcharge for members of military intelligence, military police and medical personnel, surcharge for leading troops to the training area, surcharge for military top athletes, deputizing surcharge and allowance for service abroad.

2. 2. 3. Period from 2016 to 2020

During the ten years of the validity of Act No 346/2005 Coll., there have been certain social and political tendencies in Slovakia, which have led to the fact that the development of modern, relatively small, but well-trained armed forces of the Slovak Republic started to have problems with human resources. Reaction to this was an effort to eliminate the growing migration of young, educated and capable potential and current professional soldiers not only from the Armed Forces of the Slovak Republic, but also from outside the territory of the country, (mainly due to higher salaries). Therefore, the Ministry of Defence of the Slovak Republic had to come up with a new legislative regulation of the civil service so that the military profession would become competitive on the labor market.

The new Act No. 281/2015 Coll., on the State Service of Professional Soldiers and on Amendments and Additions to Certain Acts, as amended, has changed the philosophy of the state service of professional soldiers. As for the best soldiers, service can become almost or completely a lifelong profession. For this reason, the scale of rank salaries has also been adjusted. Such a decision obviously had an impact on the budget of the Ministry of Defence of the Slovak Republic, which, however, was neutralized by savings in other components of the salary and other benefits in order not to increase the overall spending of the Ministry of Defence. The § 156 et seq. of the above-mentioned Act has defined components of the salary of professional soldiers of the Armed

Forces of the Slovak Republic since 1st January 2016. The remuneration of professional soldiers has been completely based on the previous system, where the basis of remuneration according to military ranks and the provision of supplements to the rank salary have been maintained, but due to the new career system it has been necessary to make some changes. The basic characteristics of the allowances have been taken over from the previous legislation, but the allowance for taking troops to the training area has been abandoned. In connection with this, the number of salary components, which are no longer used for calculating, for example, pro rata parts of the salary, has been reduced by one third. The salary of a professional soldier has now consisted of the sum of six basic components, namely: rank salary, salary compensation for hardship in the performance of state service, surcharge for selected specialized functions (military police, medical personnel, military intelligence, airmen, sportsmen); deputizing surcharge/surcharge for the performance of a vacant command function, foreign allowance and bonus. The housing allowance has been transformed into a stabilization allowance, which has been paid monthly to professional soldiers in temporary and permanent state service.

In October 2019, a new Act No. 377/2019 Coll. has been issued, supplementing the Act No. 281/2015 Coll. on the Civil Service of Professional Soldiers and on Amendments and Additions to Certain Acts, as amended. This law was set to take effect on 1st February 2020. In addition to personnel issues such as promotion time to higher rank, medical fitness assessment, studies of professional soldiers and others, its Annex 3 has set out new rank salaries and service tariffs applicable from 1st February 2020. Table 2 submits an overview of the entitlement components of salaries of military professionals of the Slovak Republic based on the salary assessment/personnel order (1999 - 2020).

Table 2: Overview of the entitlement components of the salary of military professionals of the Slovak Republic based on the salary scale/personnel order (1999 – 2020)

	1999 - 2004	2005 – 2015	1. 1. 2016 -2020
Enacted	Salary scale	Personnel order	Salary scale
Salary components	●functional salary, ●surcharge for years in service, ● supplement for not carrying out business and other profit making activity, ●rank surcharge, ●leadership surcharge, ●deputizing surcharge, ●personal surcharge, ●night service surcharge, ●surcharge for service on Saturdays and Sundays, ● surcharge for service on holidays.	●rank salary, ●compensation for state service, ●surcharge for active airmen and paratroopers, ● surcharge for military intelligence, military police and medical personnel, ●surcharge for military top athletes, ● deputizing surcharge, ● allowance for service abroad, ● surcharge for leading troops to the training area.	● rank salary, - compensation for hardship in the performance of state service, ● surcharge for selected appointments (military police, military intelligence, airmen, athletes), ● deputizing surcharge/ surcharge for the performance of a vacant command function, ● allowance for service abroad, ● bonus.
Further benefits	• stabilisation benefit	• stabilisation benefit	• stabilisation benefit

3 PRESENTATION OF FINDINGS

In the Czech Republic as well as in the Slovak Republic, the remuneration of military professionals has changed between the 1990s and 2020, in both the compensation system and its design.

3.1 Comparison: Similarities and differences

In the Czech Republic, from 1999 to 30 June 2015, civil servants were paid based on grades and tariffs and other allowances. It also included a catalogue of jobs and functions, according to which employees were classified in a certain grade according to given position or function and nature of related workload. However, this classification of jobs with the same military rank into grades has proven to be unsystematic. There were cases where a position with the same military rank but different job descriptions could be classified in a range of up to four grades, which meant a very wide range for the pay rate.

Between 2007 and the 30th June 2015, the range of salary components were reduced and some allowances were abolished (deputizing allowances, allowances for direct teaching activities beyond the defined scope, salary for other work etc.).

On the 1st July 2015, a completely new system of remuneration for military professionals has been introduced. It eliminated the mechanism of assigning individual positions to the appropriate grades according to the set of the most extensive and complex activities carried out and introduced the so-called service tariffs. The new salary regulations assigned a fixed service tariff to the individual ranks established for specific positions (for individual military ranks depending on their complexity, responsibility and workload). The service tariff effectively included the pay scale, leadership surcharge, rank surcharge, special surcharge for work connected with the preparation and provision of national defense and personal surcharge from the old system, and also included a lump-sum allowance for service at night, on weekends on public holidays and overtime. Minimum rates of service tariffs were set by law. During this period, the salary was anchored in the personnel order. Between the 1st July 2015 and 2020, the components of the salary have been changed, with the following new provisions: performance surcharge, foreign service surcharge, special surcharge, extra responsibility surcharge, standby duty surcharge and bonus. Housing benefit has been abolished and replaced by the stabilization and housing allowances.

In the Slovak Republic, new legislation in 1997 defined and regulated the legal relations between soldiers in so-called compulsory military service and the state, related to the establishment, changes and termination of compulsory military service. Subsequently, in 1998, it established individual components of the pay of professional soldiers, conscripts and soldiers called up for training. In 2002, another statutory change defined only the issues of social security services, accident insurance, sickness insurance and retirement security for soldiers and the calculation of average earnings for the application of individual compensation. In 2005, a law was issued that addressed the entire issue of

professional soldiers' service, including remuneration, social security and administrative procedures.

A significant change in the area of remuneration took place in 2016, when the philosophy of the civil service of professional soldiers was changed and the scale of rank salaries was adjusted. The basic characteristics of the allowances are taken over from the previous legislation, the salary components have been reduced. The salary of a professional soldier considered again national service performed at night, on rest days, overtime not exceeding five hours per week and on call. The surcharge for taking troops to the training area has been waived. The salary of a professional soldier consisted of the sum of six basic components, namely: rank salary, salary compensation for hardship in the performance of state service, surcharges for selected specialized functions (military police, medical personnel, military intelligence, airmen, sportsmen); deputizing surcharge/surcharge for the performance of a vacant command function, foreign service allowance and bonus. In 2020, new rank salaries have been set.

Table 3 submits an overview of the entitlement components of the salary of military professionals in the Czech Republic and the Slovak Republic.

Table 3: Overview of the entitlement components of the salary of military professionals in the Czech Republic and the Slovak Republic based on the salary scale/personnel order (2015 – 2020)

	Czechia 1. 7. 2015 - 2020	Slovakia 1. 1. 2016 - 2020
Enacted	personnel order	salary scale
Salary components	• service tariff • performance surcharge • surcharge for service abroad • special surcharge • increased responsibility surcharge • on-call allowance • bonus	• rank salary • compensation for hardship in the performance of state service • surcharge for selected appointments (military police, military intelligence, airmen, athletes) • deputizing surcharge/surcharge for the performance of a vacant command function • allowance for service abroad • bonus
Further benefits	• stabilization benefit • service housing allowance	• stabilization benefit

3.2 Salaries of military professionals and selected economic indicators in the Czech Republic and the Slovak Republic

The amount salary of military professionals in itself is not a relevant variable unless related to selected economic indicators (e.g. ratio to average wage). As a model, this paper will further use three selected military ranks (sergeant, lieutenant and colonel) and their marital status and appointment (sergeant – single – driver; lieutenant – married with 1 child – platoon leader; colonel – married – no children – brigade commander).

Between 2016 and 2020, average salary in the Czech Republic exceeds the average salary in Slovakia. In 2016, the average salary gap was €173 and the gap increased in subsequent years, reaching €324 in 2020.

Table 4: Amounts of salary of selected categories of professional soldiers and selected economic indicators in the Czech Republic and the Slovak Republic

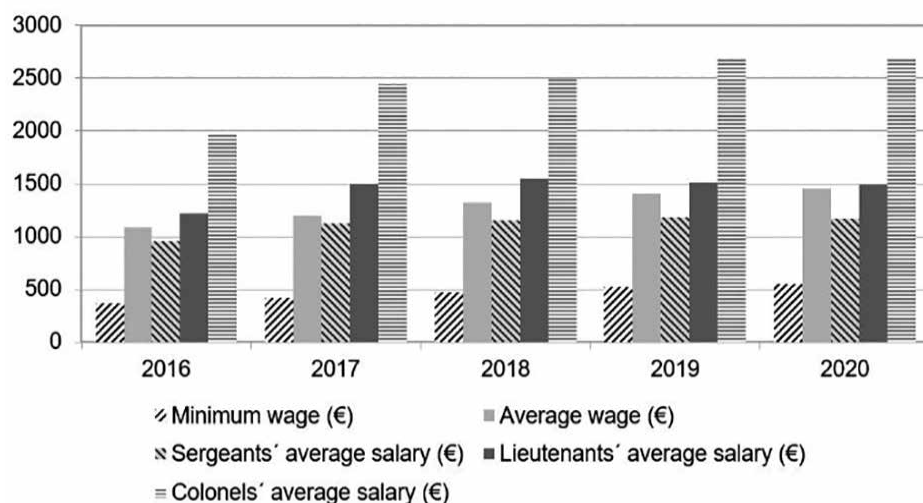
	2016	2017	2018	2019	2020
Average wage CZ (€)	1085	1202	1320	1407	1457
Average wage SVK (€)	912	954	1013	1092	1133
Difference (€)	173	248	307	315	324
Sergeant CZ (€)	957	1126	1155	1178	1219
Sergeant SVK (€)	762	820	820	820	1244
Difference (€)	195	306	335	358	-25
Lieutenant CZ (€)	1197	1425	1463	1490	1495
Lieutenant SVK (€)	879	936	936	936	1406
Difference (€)	318	489	527	554	89
Colonel CZ (€)	1962	2438	2503	2686	2854
Colonel SVK (€)	1180	1247	1247	1247	2006
Difference (€)	782	1191	1256	1439	848

Source: Own based on official data of the Czech and Slovak national statistical authorities.

In 2016-2020, military professionals in the Czech Republic earned higher salary than military professionals in Slovakia. In 2016, for the military rank of sergeant the difference represented € 195, for the rank of lieutenant € 318 nevertheless, a rather significant difference can be seen for the rank of colonel, where the salary difference was up to € 782. In 2017, the difference in the military rank of sergeant was €306, in the rank of lieutenant € 489, but we can see even higher difference in the rank of colonel, where the difference in salaries represented € 1,191. In 2018, the difference for the military rank of sergeant was € 335, for the rank of lieutenant € 527 and € 1,256 for colonels. In 2019, the difference for the military rank of sergeant was € 358, for the rank of lieutenant € 574 and even € 1,439 for the rank of colonel. A turnaround occurred in 2020, when a military professional in the Czech Republic earned a salary higher than a military professional in Slovakia only for the ranks of lieutenant (difference of € 89) and colonel (difference of € 88). A sergeant in Slovakia earned a salary of € 25 higher than in Czechia then.

Charts 1 and 2 show the amounts of salaries of given categories of military professional as well as selected economic indicators in both of the countries. The Chart 3 presents the amounts of salary of selected categories of professional soldiers, amounts of salary of selected professions and costs of living without housing in both of the countries.

Economic Indicators CZ



Economic Indicators SVK

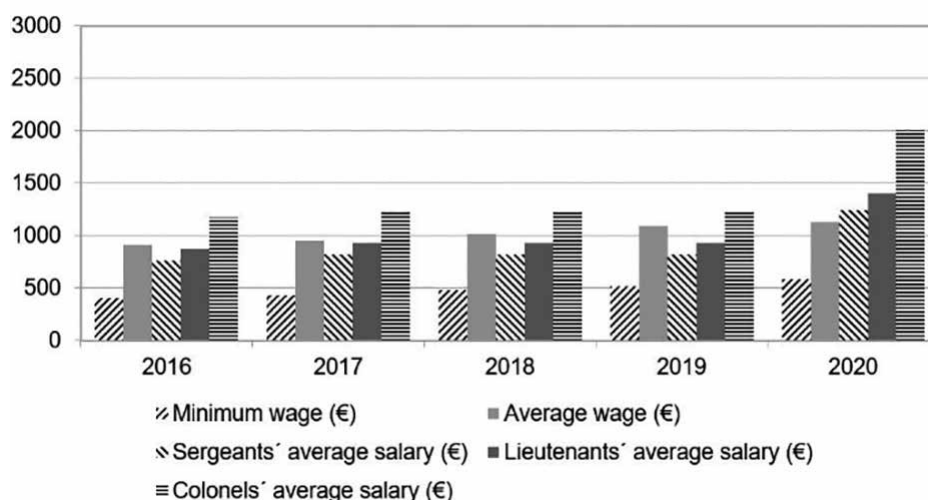


Chart 1: Economic indicators in Czechia

Chart 2: Economic indicators in Slovakia

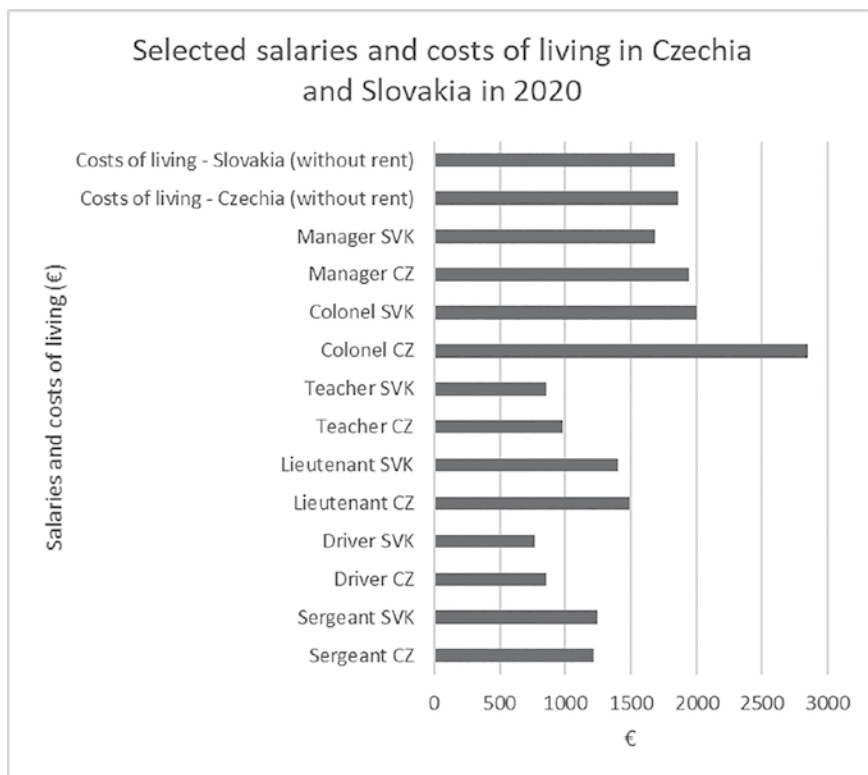


Chart 3: Economic indicators in Czechia

Source: Own, based on Numbeo and PlatoMetr.¹⁰

4 DISCUSSION

Question 1: What changes have occurred in the development of remuneration systems for military professionals in the Czech and Slovak Republics 1999 - 2020?

Since the dissolution of the federation, the development of remuneration systems for military professionals in both countries has undergone significant changes. Changes to statutory norms and related internal regulations have gradually regulated not only the issue of remuneration, i.e. salary, its anchorage, salary components, other financial allowances, but also the issue of social, accident, sickness, retirement security, administrative proceedings,

¹⁰ NUMBEO. Cost of Living. Available at: <<https://www.numbeo.com/cost-of-living/>>. [Cit. 2021-10-08].; PlatoMetr. Available at: <[https://mujplat.cz/platy-v-cr/platometr#//](https://mujplat.cz/platy-v-cr/platometr#/)> [Cit. 2021-10-06]

calculation of average earnings for the application of compensation and personnel issues such as the time of promotion to a higher rank, assessment of medical fitness, studies etc.

Question 2: What are the differences in the design of the remuneration system for professional soldiers of the Czech and Slovak Republics 1999 - 2020?

In the Czech Republic, the design of the remuneration system for military professionals has changed in all parts of the salary components. Until 2015, the salary was dealt with by the basic salary, anchored in the salary scale. The spectrum of individual salary components was reduced until 2015. From 2015 to 2020, the salary have consisted of service tariffs and up to six further salary components, anchored by a personnel order. Housing allowance has been transformed to the stabilization benefit and the service housing allowance.

In Slovakia, the design of the remuneration system for military professionals has also changed in all parts of salary components. During the period 1999-2015, changes were made to different salary components, with functional salary replacing rank salary, abolishment of selected allowances and their replacement by new salary components. Salary has been anchored by the salary assessment, with continuously provided housing allowance – see Tables 2 and 3.

Question 3: What is the difference of the amount of salary of comparable categories of military professionals in the Czech and Slovak Republics?

Generally, between 2016 and 2019, professional soldiers in Czechia earned higher salary compared to professional soldiers in Slovakia. For the rank of sergeant the difference is on average 261 €, for the rank of lieutenant 472 € and for the rank of colonel 1167 €. However, in 2020, the situation changed, for the rank of sergeant the salary in the Czech Republic was 25 € lower than for a sergeant in the Slovak Republic for other monitored ranks the difference is lower than in previous years.

The average salary of a military professional in Czechia at the rank of sergeant represented 180% of the average salary in the Czech economy, at the rank of lieutenant 210% and colonel 290%. The average salary of a military professional in Slovakia at the rank of sergeant represented 180% of the average salary in the Slovak economy, at the rank of lieutenant 190% and colonel 230%. When comparing the salaries of selected military ranks in the Czech Republic and Slovakia with the salaries of selected civilian professions, it is evident that in 2020 there were analogous differences, hence analogous positions of military professionals among employees in domestic society. An exception is the comparison of the salaries of military professionals in the rank of sergeant and the salaries of drivers in both countries, which indicates relatively lower level of remuneration of Czech military personnel in this category. A look at the almost equal cost of living (excluding rent) in both countries indicates a stronger economic position of Czech military professionals in relation to the situation in Slovakia. There is one exception again - the rank of colonel in the Czech Republic, which is connected with significantly higher salary in re. An overview of the cost of living and salaries of selected professions in the Czech Republic and Slovakia submits Table 5.

CONCLUSION

This paper submits an analysis of trends and differences in remuneration of professional soldiers in the Czech and Slovak Republics in the period of 1999 - 2020. A structural

analysis focuses on changes in respective national remuneration systems for professional soldiers, examines changes in the design of both systems in time, differences in structure of the systems and analyses relative position of professional soldiers in society through comparison with average wage in both economies, salaries of comparable civilian professions and the costs of living in respective countries.

Data show that between 2016 and 2019 the salary growth of professional soldiers in Czechia was higher than that of military professionals in Slovakia. On average, the difference was €261 (0.8 times the average salary) for the rank of sergeant, €472 (1.1 times the average salary) for the rank of lieutenant and €1,073 (1.9 times the average salary) for the rank of colonel. In Slovakia, the average salary of a professional soldiers exceeded average wage in Slovak economy - for sergeants 0.8 times the average salary, for lieutenants 0.9 times the average salary and for colonel 1.3 times the average salary. In 2020, the differences between the ranks of lieutenant and colonel decreased and the salary of a sergeant in Slovakia even exceeded that of a sergeant in Czechia by 25 Eur. The costs of living (excluding rent) in 2020 were approximately the same in Czechia and Slovakia; salaries of professional soldiers exceeded the amounts of salaries of selected comparable civilian professions.

Results of this research contribute to understanding of trends and differences in remuneration of professional soldiers in both successor states after the split of the Czechoslovakia in 1993.

This paper as well as the research presented has been supported by specific university research project at the Faculty of Military Leadership *Financování a ekonomické řízení při zajišťování bezpečnosti a obrany (Funding and economic management in national dense and security), SV18-FVL-K102-MUS, and applied research within the research project of institutional research support *Aplikovaná ekonomie v rezortu obrany (Applied economics in defense department), AERO K-102, University of Defence, Faculty of Military Leadership, Resource Management Department.**

Authors: **Monika Davidová, PhD.,** born 1975, is a graduate of the Military College of the Ground Forces in Vyškov (Ing., 2003), University of Defence (Ph.D., 2008). Her academic career includes positions of lecturer at the Department of Social Sciences and Law of the Faculty of Economics and Logistics of the Military College of the Ground Forces in Vyškov, senior lecturer at the Department of Human Resources Management of the Faculty of Economics and Management of the University of Defence in Brno. At present, she works as a senior lecturer of the Department of Resources Management of the Faculty of Military Leadership, University of Defence. Her pedagogical and research activities focus on the area of human resources management and labor market.

Col. Assoc. Prof. Vladan Holcner, PhD., born 1975, is a graduate of the Military College of the Ground Forces in Vyškov (Ing., 1998), University of Defence (Ph.D., 2005), Marshall Centre for Security Studies in Garmisch-Partenkirchen

(2002) a Naval Postgraduate School in Monterey, CA, USA (2006). He has served at various appointments within the Department of Economics of the University of Defense in Brno, between 2010 and 2019 acted as the Dean of the Faculty of Military Leadership. Since, 2019, he has been appointed the Director of the Language Centre of the University of Defence. His pedagogical and research activities focus on the area of military expenditures, their effectiveness and efficiency, international armaments cooperation and human resources in military. Recently, he has been involved in issues of language training effectiveness as well. He has published numerous articles in domestic as well as international scientific journals.

Libor Jílek, born 1967, is a graduate of the Human Resources Management master degree program at the Military College of the Ground Forces in Vyškov (2001). Between 1987 and 2001, he served as a human resources officer of the independent airfield battalion and the 33rd helicopter air base in Přerov-Bochoř. Between 2001 – 2004 he served as a lecturer at the Department of Social Sciences and Law at the Military College of the Ground Forces in Vyškov. Since 2004, he has worked at the University of Defence, at present as a lecturer of the human resources section of the Department of Resources Management of the Faculty of Military Leadership, University of Defence. He deals with issues of demographic developments in the Czech Republic and their implications for recruitment in the Czech Armed Forces.

Alojz Flachbart, PhD., born 1953, is a graduate of the Military College of Logistics and Maintenance in Žilina, Slovakia (1979), Military Academy in Brno (postgraduate program, 1987) Between 1979 and 1992, he served as financial service officer at the levels of battalion and brigade. Between 1993 and 2002 he served as a director of the military financial office in Hodonín. Since 2005, he has worked at the Department of Resources Management of the Faculty of Military Leadership, University of Defence in Brno. He deals with issues connected with remuneration, social security and taxation in public sector, defense department in particular. He has published several articles and study texts focused on the above-mentioned areas, both in the Czech Republic and abroad.

How to cite: DAVIDOVÁ, Monika, Vladan HOLCNER, Libor JÍLEK and Alojz FLACHBART. Remuneration of Professional Soldiers in the Czech Republic and in the Slovak. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 123-140. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Skryté obsahy v procesu vojenského profesního vzdělávání

The Hidden Contents in the Professional Military Education Process

Markéta Licková

Abstrakt: Zvyšující se tlak na kvalitu vzdělávacích obsahů s sebou přináší i potřebu řešit otázku působení jiných, tedy skrytých, mechanismů ve vzdělávacím procesu, které mají dopady na kvalitu dosažených znalostí a dovedností. Tento článek rozebírá existenci skrytého kurikula v celoživotním učení člověka a dále jej uvádí do kontextu profesního vzdělávání vojenského personálu tak, jak probíhá u Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií na Univerzitě obrany. Odkrývání skrytých obsahů ve vzdělávání nemusí být vždy procesem vítaným, v extrému se může stát i nepříjemným. Skryté obsahy však mohou mít vliv na dosažené výstupy z učení, stejně tak jako jejich záměrné zjevení a vhodné zpracování. Cílem článku je popsat zda a s jakým přínosem je možné koncept skrytého kurikula aplikovat na kariérové vzdělávání v prostředí Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií.

Abstract: Increasing pressure on the quality of the educational content brings the need to address the issue of hidden mechanisms in the educational process that have impacts on the quality of knowledge and skills. This article discusses the existence of the hidden curriculum in lifelong learning and puts it into the context of the lifelong Professional Military Education as it is provided at the Centre for Security and Military Strategic Studies at the University of Defence. The uncovering of the hidden content in education may not be a welcome process, in extreme it may become unacceptable. However, hidden content can affect the achieved learning outcomes, as well as their deliberate disclosure and appropriate processing. The aim of the article is to describe whether and with what benefit can the concept of the hidden curriculum be applied to professional military education in the Centre for Security and Military Strategic Studies environment.

Klíčová slova: kurikulum; skryté kurikulum; profesní vzdělávání; kariérové kurzy.

Key words: Curriculum; Hidden Curriculum; Professional Education; Career Courses.

ÚVOD

Po roce 1989, při přechodu k demokracii, se česká společnost ocitla ve víru změn snad ve všech oblastech lidského života, které se nemohly nedotknout jedné z nejdůležitějších oblastí života ve vyspělé společnosti – vzdělávacího systému, od počátečního vzdělávání až po vzdělávání dospělých. Významnou pozornost si mezi jinými tématy vynutila kurikulární reforma. Transformaci školství se nevyhnul ani resort obrany, zejména v souvislosti s profesionalizací armády. Transformace vojenského školství započala po roce 2005 jako dynamický proces zkvalitňování přípravy vojenských profesionálů, který je charakterizován cyklem sledování, vyhodnocování, úprav a stanovení nových cílů. Dnes je základním kurikulárním dokumentem v resortu MO Koncepte přípravy personálu pro potřeby resortu Ministerstva obrany. Z této koncepce vychází mimo jiné kurikulum kariérového vzdělávání realizovaného na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany (CBVSS) – Příprava personálu resortu MO v kariérových kurzech. Oba dokumenty jsou zaměřeny na formální aspekt kurikula, tedy na cíle, obsah a metody studia. V tomto explicitním vyjádření kurikula však není vyjádřena celá podstata působení vzdělávacího systému na člověka, zabývá se pouze jedním rozměrem a nepostihuje tak veškerý prožitek a zkušenost vojáků, jež ovlivňuje průběh a výsledky vzdělávání. Dnes se v souvislosti se vzdělávacími institucemi a formami vzdělávání stále častěji hovoří o působení tzv. skrytého kurikula (SK), které může mít na formální kurikulum buď pozitivně zesilující nebo naopak degradující dopady. Avšak naprostá většina diskuzí, úvah, výzkumů, publikací a článků v odborných časopisech je věnována kurikulu formálnímu. Důvod proč se tedy skrytým kurikulem zabývat je prostý – zvýšit kvalitativní úroveň vzdělávání, potažmo jeho efektivitu, poněvadž aktuální kvalita a efektivita se zpravidla liší od té preferované. Se současným stavem je totiž málokdo spokojen, což právě představuje klíč k pozitivnímu vývoji. Nicméně zatímco v zahraničí se skrytým kurikulem zabývají už od konce 80. let minulého století, v našem státě zatím není předmětem systematického zkoumání¹.

1 IDENTIFIKACE FENOMÉNU SKRYTÉHO KURIKULA V RÁMCI KOMPLEXNÍHO POJMU „KURIKULUM“

Kurikulum – termín, který je pro mnohé známý zejména ve spojení „Curriculum vitae“ – životopis neboli běh života.

Slovo kurikulum má latinský původ, vychází ze slova „curriculum“, což znamená běh, oběh, závodíště, závodní vůz. V kontextu vzdělávání „termín kurikulum implikuje

¹ MAREŠ, Jiří, RYBÁŘOVÁ, Marie. Skryté kurikulum – málo známý parametr klimatu vysoké školy. In: JEŽEK, Stanislav. *Psychosociální klima školy*. Brno, 2003, 99 - 122. ISBN 80-86633-13-6.

*komplexní význam pojmu – zahrnuje proces, prostředí i prostředky, jimiž se dosahuje stanoveného cíle*².

Použití termínu kurikulum vztaheného ke vzdělávacím systémům je v české společnosti relativně nové. Zatímco v západní Evropě se kurikulum jako pedagogický pojem stává mezinárodně uznávaným již od 60. let 20. století, zavedení a užívání u nás je vlastně záležitostí až 21. století. Do té doby, ve vzdělávacím systému tehdejšího Československa, teoretický rámec kurikula popisovala didaktika, jako disciplína zabývající se obsahem, metodami a cíli vzdělávání.

Problematika kurikula je cílena zejména na skupinu počáteční edukace (předškolní, základní, sekundární), nicméně většina principů a přístupů je přenositelná i do oblasti terciálního vzdělávání a vzdělávání dospělých. Tento fakt lze identifikovat i v oblasti vojenského vzdělávání, kde není kurikulum pojmem nijak frekventovaným. Prakticky se s ním explicitně pracuje pouze v RVP pro střední stupeň³. Ostatní stupně se omezují na přístup projektový a kurikulum ve smyslu jeho komplexního významu neřeší.

Právě pro jeho komplexitu a mnohvrstevnost nebývá termín kurikulum jasně jednoznačně chápán. Proto je také možné najít celou řadu vymezení a popisných definicí. Různí autoři přicházeli v průběhu 20. století s různými pohledy na kurikulum. I dnes většina odborných publikací zabývajících se problematikou kurikula nabízí vlastní definici.

Walterová zmiňuje dvě nejfrekventovanější pojetí kurikula, které zároveň hodnotí jako extrémní:

- Kurikulum jako plán, projekt, tedy psaný dokument, který popisuje strategii dosahování cílů vzdělávání
- Opačným extrémem je široké pojetí, kdy je kurikulum chápáno jako veškerá zkušenost, kterou získávají žáci v průběhu vzdělávání.

Široké pojetí kurikula umožňuje jeho definování na různých rovinách. Podle průběhu a efektu výuky lze kurikulum dělit na plánované, realizované a osvojené (dosažené). Podle formálnosti můžeme dělit kurikulum na formální (oficiální), neformální a skryté⁴ (případně ještě nulové).

V průběhu historie můžeme vysledovat postupný vývoj pojetí kurikula od velmi úzkého, reprezentovaného prostým vzdělávacím programem, až po zahrnutí prakticky všeho, co se ve vzdělávacím zařízení děje a dokonce i při samostudiu mimo školu. Rozšíření pojetí kurikula souvisí s uvědoměním si nesmírného vlivu psychosociálního klimatu školy, výukového procesu a prostředí, ve kterém výuka probíhá, na výsledky vzdělávání jednotlivce i skupin. Z rozšířeného pojetí kurikula vyplývá, že jeden ze základních činitelů, ovlivňujících výsledky vzdělávání, se jeví jako něco neviditelného, neuchopitelného a velmi často i nezměřitelného. Mluvíme o skrytém nebo implicitním kurikulu. Tato konstrukce vede ke zjištění, že ani vysoká kvalita výukových plánů nevede automaticky k vysoké efektivitě výuky. Původní určení kurikula se totiž vztahuje zejména ke statické podobě výuky, tzn. učební plán či projekt, nová zjištění nás však nutí uvažovat o realizační podobě

2 WALTEROVÁ, Eliška. Kurikulum: Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN isbn80-210-0846-6.

3 RVP pro obor vzdělání 78-42-M/07 Vojenské lyceum.

4 Ref. 1.

výuky, tedy o realizační dimenzi kurikula⁵. Komplexní pojetí kurikula rozšiřuje kurikulární problematiku o otázky: „*proč, koho, v čem, jak, kdy, za jakých podmínek a s jakými očekávanými efekty vzdělávat*“⁶.

Podle E. Walterové se odborníci, kteří se zabývají kurikulem, shodují na tom, že omezení definice kurikula na plán, dokument, resp. projekt vzdělávání by ignorovalo významné faktory vzdělávacího procesu, vztahující se k vyučování a učení. Zatímco plánované kurikulum je vymezeno cíli, obsahy, metodami a formami, skryté kurikulum se pojí se sociálně psychologickými interakcemi mezi studenty a vyučujícími s jejich postoji a jednáním v prostředí existence těchto vazeb. Z toho je patrné, že skryté kurikulum má značný vliv na kurikulum realizované, neboť plánované kurikulum je při své realizaci ve specifických podmínkách konkrétního vzdělávacího zařízení vždy určitým způsobem, často mimo záměr, modifikováno. V další fázi procesu vliv skrytého kurikula dopadá na tzv. dosažené neboli osvojené kurikulum, které obsahuje kompletní zkušenost žáka tak, jak si ji odnáší z procesu vzdělávání. Dosažené kurikulum se však vztahuje k jednotlivým studentům a je do značné míry ovlivněno také individualitou každého jedince.

Výsledky plánovaných procesů v oblasti vzdělávání jsou tedy do určité míry ovlivňovány skrytým kurikulem. Může být však tento vztah reciproční? Může se jednat o cyklus, pomocí kterého lze dosáhnout předurčené efektivity?

2 POJETÍ A DEFINICE SKRYTÉHO KURIKULA

Souběžně s chápáním existence skrytého kurikula se však v dnešní době objevuje i fenomén záměrného zatajování resp. ukrývání některých jeho oblastí. „Ukrývání“ skrytého kurikula má svůj historický vývoj. Zatímco v 19. století byla například sociální kontrola skrze vzdělávací instituce považována za hlavní benefit vzdělávání, je dnes jeho skrytou funkcí. Tato změna paradigmatu je podložena argumentem posunu role vzdělávací instituce od kontroly skupin k blahu jedince⁷.

Podle E. Walterové skryté kurikulum postihuje souvislosti života školy, které nebyly explicitně formulovány ve vzdělávacích programech. Jde zejména o:

- étos školy,
- školou preferované hodnoty,
- celkové klima školy, zejména vztahy mezi vyučujícími a studujícími, ale také vzájemné vztahy mezi vyučujícími a vzájemné vztahy mezi studujícími, způsoby diferenciací studujících,
- výchovné působení školy, školní normy a pravidla chování ve škole a ve třídě,

⁵ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0.

⁶ WALTEROVÁ, Eliška. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-083-2.

⁷ VALLANCE, Elizabeth. Hiding the Hidden Curriculum. *Curriculum Theory Network* [online]. 1974, 4(1), 5-21 [cit. 2020-01-14]. DOI: 10.2307/1179123. ISSN 00784931. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1179123>

- sociální struktura školy a třídy, charakter školního prostředí,
- implicitní obsah výukových materiálů a výkladu vyučujícího
- vnější vztahy školy.

Pro termín „skryté kurikulum“, podobně jako u termínu „kurikulum“ platí velká mnohoznačnost v jeho možné definici a pojetí. Už sama podstata slova „skryté“ indikuje na jakousi zamlženost, zastřenost celé věci, spíše než na jakoukoli stručnou definici, přičemž míra intencionality a hloubka a úroveň „ukrývání“ je proměnlivá. Bomba uvádí relevantní paralelu mezi socializačními teoriemi a pojetím SK. Jednotlivé socializační teorie se totiž liší tím, jakou úlohu v socializačním procesu přisuzují jedinci. Stejným způsobem můžeme přistupovat k pojetí skrytého kurikula.

Např. Švec vyjadřuje skryté kurikulum jako působení neintencionálních vlivů pobytu ve vzdělávacím zařízení na aktéry edukace, tedy jako nevyhnutelnou neřízenou, implicitně probíhající socializaci, přičemž vlivy skrytého kurikula se rozvíjí kolaterálně s působením oficiálního kurikula, nezávisle na záměrném a vědomém působení vyučujících a školy. Díky každodennosti jsou tyto vlivy hluboce implantované ve zkušenosti jedince, podmiňují potenciál a způsob porozumění vzdělávacím obsahům a stejně tak i sociální realitě školy. Tímto nekontrolovaně determinují proces a výsledky vzdělávání⁸.

M. Apple nabízí spíše ideologické hledisko, podle kterého je skryté kurikulum zejména soubor norem a hodnot, které jsou studujícím implicitně předávány, avšak o kterých není zvykem hovořit jako o záměrech vzdělávacího procesu. Tento pohled však popírá koncept nevědomých a nezáměrných socializačních vlivů a indikuje spíše na skryté mocensko-ideologické, politické a ekonomické záměry, které jsou vetkány do všech školních procesů bez vědomí aktérů vzdělávacího procesu⁹.

Někteří autoři, např. Kaščák, chápou skryté kurikulum jako jakýsi výzkumný konstrukt, který má být nápomocný při zkoumání prvotně nezjevných školních fenoménů nezachycených v oficiálních popisech¹⁰.

Podle T. Andersena používají pedagogové skryté kurikulum většinou ve třech základních významech¹¹, které ještě upřesňují ve své práci Mareš a Rybářová¹²:

- Skrytá manipulace s lidmi prostřednictvím vzdělávacích institucí. Pomocí nenápadné politické indoktrinace, akulturace příslušníků menšin, reprodukování genderových stereotypů, lobbingu HW a SW produktů určitého typu školám (potažmo studentům) a zneužívání výpočetní techniky ve vzdělávání k dehumanizaci.

⁸ ŠVEC, Štefan. *Anglicko-slovenský lexikón pedagogiky a andragogiky*. Bratislava: IRIS, 2008. ISBN 978-80-89256-21-1.

⁹ APPLE, Michael W. *Ideology and curriculum*. 2nd ed. New York: Routledge, 1990. ISBN 0-415-90266-5.

¹⁰ KAŠČÁK, Ondrej. Rituály a skryté kurikulum alebo kam v pedagogike zaradiť rituálne štúdie? *Studia paedagogica* [online]. 2009, **14**(2), 29-40 [cit. 2020-01-13]. ISSN 2336-4521. Dostupné z: www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/82

¹¹ ANDERSON, Terry. The Hidden Curriculum in Distance Education An Updated View. *Change: The Magazine of Higher Learning* [online]. 2001, **33**(6), 28-35 [cit. 2020-01-14]. DOI: 10.1080/00091380109601824. ISSN 0009-1383. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00091380109601824>

¹² Ref. 1.

- Efekty prostředí (technické i sociální podmínky), ve kterém vzdělávání probíhá, např. vliv řešení školní třídy, školní budovy, celého areálu školy včetně ubytování i sociálního klimatu, které v těchto prostorách převládá, na vyučující i studenty.
- Skrytá nepsaná pravidla nezbytná k úspěšnému zvládnutí studia, vyjádřená procesem socializace studentů ke zvládnutí požadavků konkrétního vzdělávacího zařízení.

Vlivy skrytého kurikula můžeme vyvozovat z charakteru psychosociálního klimatu, povahy každodenních interakcí mezi studenty a vyučujícími, z jazyka, případně druhů výukových materiálů, z organizace času a prostoru či z vizuálního dojmu z architektonického ztvárnění a uspořádání školního zařízení¹³. Vnímání důsledků skrytého kurikula v pedagogické realitě vytváří aspekt příčinnosti. L. Bomba uvádí, že příčinnost a důsledky skrytého kurikula mohou být vysvětleny pomocí teorie o fungování společnosti - holistická perspektiva, nebo pomocí teorie o světě člověka - individualistická perspektiva. V holistické perspektivě zde stojí aspekt společnosti reprodukcí sama sebe prostřednictvím svojí účasti v procesu vzdělávání, čímž se vrací ke svému výchozímu bodu. Takto dochází k určité cykličnosti. Zatím co v individualistické perspektivě vidíme každodenní konání jednotlivých aktérů vzdělávacího procesu, proměnlivé v čase, které indikuje na spíše lineární tok¹⁴.

Na základě mnoha pojetí různých autorů definovali Mareš a Rybářová dvě základní významové orientace¹⁵:

- Negativní pojetí staví skryté kurikulum do pozice nástroje společnosti k udržení sama sebe a svých hodnot, prostřednictvím manipulace a indoktrinace ve vzdělávacích institucích.
- Neutrální pojetí představuje skryté kurikulum jako pojem, jímž se badatelé snaží uchopit a zkoumat to, co se odehrává za oficiálními programy v každodennosti školy s efektem krátkodobých i dlouhodobých důsledků pro aktéry vzdělávacího procesu i pro společnost.

Jak můžeme vidět, všechny definice a přístupy mají společného jmenovatele. Ať už uchopíme skryté kurikulum jakýmkoliv způsobem, vždy platí následující vztahy – něco je někým nebo něčím ukrýváno před někým ať už záměrně či nezáměrně, nebo něco je někým nerozpoznáváno¹⁶. Anderson uvádí, že bez ohledu na široké spektrum významů termínu je výzkum skrytého kurikula zaměřen vždy prvotně na zviditelnění toho, co je normálně skryto. Většina odborné veřejnosti však argumentuje, že jakmile bude skryté kurikulum odhaleno, stane se diskutovatelným a viditelným pro všechny účastníky vzdělávacího procesu – učitele, studenty a obecně celou společnost. Vznik určité obavy

¹³ LORENCOVÁ, Jitka. Skryté kurikulum, stále aktuální problém školy a pedagogiky. *Paidagogos: Časopis pro pedagogiku v souvislostech* [online]. 2015, 2015(2), 5-46 [cit. 2020-01-14]. ISSN 1213-3809. Dostupné z: <http://www.paidagogos.net/issues/2015/2/article.php?id=2>

¹⁴ BOMBA, Lukáš. Skryté kurikulum vo svetle metodologického holizmu a metodologického individualizmu. *Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti* [online]. MUNIPRESS, 2013, 23(1), 27-47 [cit. 2020-01-14]. ISSN 1805-9511. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/710/668>

¹⁵ Ref. 1.

¹⁶ Ref. 7.

z odhalení skrytých obsahů poukazuje na fakt, že skryté kurikulum je často prezentováno jako něco negativního, kontraproduktivního. Zjevení skrytého kurikula však může naopak přinést pozitivní nápravu, změnu či zdokonalení formálního vzdělávacího procesu a jeho struktur, nebo alespoň vyvolat dialog o těchto tématech¹⁷. Toto je jeden z důvodů, proč skrytému kurikulu věnovat pozornost také v procesu profesní přípravy vojenského personálu.

3 SKRYTÉ KURIKULUM V ANDRAGOGICE

Skryté kurikulum se objevuje v kurikulárním diskurzu zejména v souvislosti se vzděláváním na základních a středních školách. Prvotní vzdělávání je vzdělávání formální, zatímco vzdělávání dospělých může probíhat formálně, neformálně či informálně. Institucionalizované učení není, v kontextu vzdělávání dospělých, pro dospělého hlavní náplní životní činnosti. Jeho hlavní sociální role je v práci, v rodině a v sociálním životě, dospělý člověk tudíž není redukován na žáka nebo studenta¹⁸. Mohlo by se zdát, že formativní působení školy na dospělého člověka je téměř vyloučeno, protože dospělý člověk, na rozdíl od dětí a mladistvých, už se adaptoval v sociálním systému, je zakotvený ve svých postojích se svými hodnotami a zvyky. V době počátku úvah o skrytém kurikulu se předpokládalo, že formativní socializace člověka, který dospěje do vysokoškolského věku, je již ukončena. Dnes však výzkumy ukazují socializaci člověka skrze interakce jako pravděpodobný celoživotní proces¹⁹.

Malcolm S. Knowles, průkopník vzdělávání dospělých, vidí hlavní rozdíl mezi vzděláváním dětí a dospělých zejména v oblasti sebeřízenosti. Šlangal však argumentuje, že sebeřízenost není výlučně charakteristika vzdělávání dospělých, ale má svůj průmět také do oblasti vzdělávání dětí. V rámci dnešního reformovaného vzdělávání, konkrétně v souvislosti s kompetenčním přístupem, učitelé často využívají přirozený zájem dítěte, prosazované budování kompetence k učení směřuje k postupnému osamostatňování dítěte ve vzdělávacím procesu, využívání zkušeností a názorů dítěte se stává běžnou praxí atd. Dále Šlangal zmiňuje, že ne každý dospělý disponuje takovou mírou samostatnosti, jakou mu připisuje Knowles. Lze tedy říci, že je možné nalézt totožné rysy, které ovlivňují edukační procesy jak u dospělých tak u dětí. Šlangal svoje úvahy o konceptu sebeřízenosti zjednodušuje do myšlenky, že „*je tu vždy něco, co proces vzdělávání vypůsobuje a ovlivňuje*“²⁰, tedy jak v pedagogice, tak v andragogice. Toto je zřejmě také pokud si uvědomíme, že z pohledu některých filosofických přístupů je autonomie a sebeřízení v životě člověka pouhou iluzí. Shrnutím těchto úvah můžeme usuzovat na

¹⁷ Ref. 11.

¹⁸ PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.

¹⁹ Ref. 7.

²⁰ ŠLANGAL, Radek. Možnosti uplatnění kompetenčního přístupu v procesu sebezvzdělávání. VETEŠKA, Jaroslav, Tereza VACÍNOVÁ a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: Andragogika na prahu 21. století*. I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 179-195. ISBN 978-80-7452-012-9.

existenci a kauzalitu skrytých obsahů ve všech činnostech, ale také etapách lidského života a můžeme ji považovat za určitý důkaz aplikace principů skrytého kurikula i v andragogické teorii a praxi.

Zatímco dětem a mladistvým je vzdělávání dáváno a nemají na výběr, učí se a existují celou svojí bytostí v komplexním kurikulu, dospělí lidé mají svobodu se nevzdělávat. V praxi to znamená, že dospělí se nechávají cíleně vzdělávat, pouze pokud vidí nějaký osobní benefit, vždy však na člověka působí skryté obsahy jeho okolí, vyjdeme-li z premisy, že skryté kurikulum existuje a působí v každém prostředí. Je tedy zřejmé, že skryté kurikulum spoluvytváří princip všeživotního²¹ učení, je jeho složkou, která je realizována často nezávisle na přijímateři.

Podle Šangala nemají aktéři edukační proces nikdy zcela pod kontrolou a výsledky na výstupu se liší od původních plánů, což dokazuje existenci skrytého kurikula i v sebeřízeném učení dospělého. Snažíme-li se tedy dosáhnout v určité oblasti za určitých okolností úspěchu skrze náš výkon, skryté kurikulum se jeví jako nezbytná součást procesu učení při sbírání informací, osvojování si dovedností a vytváření návyků.

4 PŘÍSTUPY KE ZKOUMÁNÍ SKRYTÉHO KURIKULA

Jak tedy docílit toho, aby se skryté kurikulum stalo viditelným? Jeden ze základních problémů při zkoumání skrytého kurikula je tvoření otázkou, zda si jeho existenci a působení aktéři vzdělávacího procesu uvědomují či nikoli. Podle Sempera a Blasca někteří pedagogové přicházejí s myšlenkou, že skryté kurikulum ve skutečnosti není skryté, ale je jednoduše tvořeno takovými obsahy, které jsou považovány za samozřejmé, takže se jim nevěnuje příliš pozornosti²².

Nicméně Lorencová popisuje povahu skrytého kurikula pomocí několika atributů²³:

- Utajenost – na první pohled není zřejmé působení, žádných dalších, kromě formálně popsaných vlivů.
- Všudypřítomnost – působí v každé chvíli a na každém místě.
- Mnohočetnost – může se objevovat v mnoha podobách a formách.
- Reinteraktivnost – k osvojování obsahů SK vedou rutinně automaticky se opakující aktivity.
- Neevaluovatelnost – protože není možné oddělit SK od efektů, ke kterým vede, není možné tyto efekty kontrolovat a hodnotit způsob a míru vlivu na jedince.

²¹ Pojem „všeživotní“ (z anglického „lifewide“), na rozdíl od pojmu „celoživotní“ (z anglického „lifelong“), v sobě zahrnuje kromě časové složky také celou šíři životních situací a míst. Pojem tedy zdůrazňuje, že učení probíhá v každém čase, ve všech prostředích a životních situacích.

²² SEMPER, José Víctor Orón a Maribel BLASCO. Revealing the hidden curriculum in Higher education. *Studies in Philosophy and Education* [online]. 2018, 37(5), 481–498 [cit. 2020-01-14]. ISSN 1573-191X. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11217-018-9608-5>

²³ Ref. 13.

Z těchto atributů jasně vyplývá fakt, že hlavní problém zkoumání a vůbec celého přístupu a uchopení problematiky skrytého kurikula spočívá v jeho neohraničenosti, jeho bezbřehosti. Důsledkem šíře a značné variability v pojetí skrytého kurikula se objevuje celá řada různých přístupů k jeho zkoumání. Pět možných přístupů definují např. Mareš a Rybářová:

- Systémový – sociálně kritický přístup, který v makroúrovni hledá vazby mezi „scholarizací“ a společností jako sociálně politickým celkem. Pokud jde o mikroúroveň, je vzdělávací instituce chápána jako totální organizace²⁴.
- Profesionalizační – sociologicko-psychologický přístup, který řeší skryté kurikulum jako určitý způsob profesionalizace člověka směrem k jeho sociální roli ve společnosti.
- Procesuálně-produktivní – zkoumá postupy a praktiky, které používají učitelé vůči studentům, studenti vůči učitelům a studenti vůči sobě navzájem a dopady těchto procesů v dlouhodobém horizontu jak na individuální úrovni (touha po dalším vzdělávání nebo naopak odpor ke škole či vypěstovaný pocit bezmocnosti atd.), tak na úrovni společenské (stírání nebo prohlubování sociální rozdílnosti, stírání nebo prohlubování rasové či etnické příslušnosti atd.).
- Sociálně-kulturní – řeší skryté kurikulum jako soubor zvláštností kultury dané školy, která se takto snaží předávat dál svoje preferované hodnoty a představy o ideálním žákovi a občanu společnosti, o vazbách školy a komunity a o žádoucí podobě společnosti.
- Sociálně-klimatový – skryté kurikulum jako soubor zvláštností sociálního klimatu školy a to s akcentem buď na učitele, nebo na studenty, nebo na jejich vzájemnou interakci.

Podstata skrytého kurikula je tedy zakotvena v nejméně třech oborech: sociologie, psychologie a pedagogika resp. andragogika.

Podle Lorencové lze uplatnit metodologii²⁵ jako vědní disciplínu, která umožňuje identifikovat jednotlivé aspekty skrytého kurikula a určitým způsobem také předjímá výsledky výzkumu. Aktuálně se uplatňují ve výzkumu skrytého kurikula tři základní metodologické koncepty²⁶:

- Fenomenologie každodennosti, která řeší problematiku, jak aktéři vzdělávání vnímají a prožívají dění ve vzdělávací instituci v kontextu vlastního života, jak si utváří svoje představy a vědění o školní každodennosti. Jak vidí sami sebe a ostatní jako aktéry edukačního procesu.

²⁴ V takové instituci jsou všechny stránky života sociálního aktéra podřízeny a řízeny pravidly platnými v této instituci. Jedinci jsou zde po dlouhou dobu izolováni, jejich individualita je potlačena a jejich životy jsou řízeny vedením organizace.

²⁵ Vědní disciplína, která zkoumá vhodnost, či použitelnost metod

²⁶ Ref. 13.

- Kritická etnometodologie cílí na charakteristické znaky vzdělávacích institucí, jako svébytných kultur. Bomba nabízí etnometodologii²⁷ jako nástroj pro uchopení skrytého kurikula z hlediska jím definované individualistické perspektivy. Podle etnometodologie je interakce redukována na komunikaci, která však nezahrnuje pouze verbální projev, ale i tzv. background expectations, tzn. očekávání na pozadí. Tato koncepce se podle Bomby jeví jako efektivně použitelná pro rekonstrukci vzorce fungování komunikace učitel-žák²⁸.
- Sociální konstruktivismus se snaží odhalit skrytá poselství symbolických interakcí, jejichž prostřednictvím aktéři vzdělávacího procesu spolukonstruují sociální realitu v prostředí vzdělávací instituce.

5 OBSAHY SKRYTÉHO KURIKULA, SKRYTÉ KURIKULUM V DISTANČNÍM A ELEKTRONICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ

Specifický fyzický a interakční kontext různých vzdělávacích forem dává vzniknout také různým konceptům SK. Při různých definičních charakteristikách jednotlivých forem vzdělávání se totiž dá usuzovat na různé obsahy SK. V klasických prezenčních formách studia bude mít kurikulum jiné obsahy než v případě distančního studia či e-learningu²⁹. Ze stejných důvodů se určitým způsobem mění i obsahy skrytého kurikula také s jednotlivými stupni vzdělávání, které korespondují s vývojem jedince.

S přechodem na distanční formu studia, vynuceným nástupem pandemie onemocnění covid-19 je možné u CBVSS zachytit ukazatele jisté změny obsahů skrytého kurikula a to jak díky systému zpětnovazebních anonymních evaluačních dotazníků, tak z aktuálních narativů všech aktérů kariérového vzdělávání. V tomto případě z obsahů skrytého kurikula mizí zejména aspekty nonverbální komunikace, vlivy fyzického prostředí a vybavení, skryté vlivy extrakurikulárních aktivit a značně je redukován také vliv psychosociálního klimatu školy. Skryté kurikulum v distanční formě studia je ukryto ve virtuálním prostředí, ve kterém se výuka odehrává, ve zvolených komunikačních platformách, v náročnosti realizace edukačních procesů na těchto platformách, jak pro vyučující, tak pro studující. Důležitým zdrojem skrytých obsahů v distančních formách jsou také distanční metody ověřování dosažených znalostí apod. Skryté obsahy jsou v tomto případě posunuty do oblasti určité individualizace studia a změny postavení vyučujícího v procesu vzdělávání, ve smyslu umenšení role jeho autority.

²⁷ Sociologický směr zaměřující se na analýzu každodenních sociálních interakcí a rozbor metod, které aktéři zkoumané skupiny sami používají k tomu, aby porozuměli světu. Považuje společenské uspořádání za kulturní výkon zkoumaného společenství, které ho vytváří a reprodukuje. Užívá tzv. „folk categories“ – vlastní kategorie a pojmy pozorované skupiny.

²⁸ Ref. 14.

²⁹ Ref. 11

6 KURIKULÁRNÍ SITUACE U CBVSS

Vzdělávací reforma v našem státě, konkrétně např. dnes velmi prosazovaný přístup založený na kompetencích, se situace na CBVSS příliš nedotýká. Důvodem je bezpochyby to, že vzdělání, které CBVSS poskytuje, je vzděláním neformálním, tudíž zde neplatí určitá závazná pravidla jako pro vzdělávání formální. Je to výhoda i nevýhoda zároveň. Výhoda především proto, že zde vzniká prostor pro uplatnění nejmodernějších vzdělávacích trendů relativně bez omezení a nevýhodou může být riziko zakonzervování přežitých přístupů a jejich aplikování v nových podmínkách. CBVSS aktuálně poskytuje vzdělávání dospělých na základě Řádu celoživotního vzdělávání Univerzity obrany, který formálně charakterizuje programy celoživotního vzdělávání. Z tohoto dokumentu vychází Přípravné studie programů celoživotního vzdělávání, které blíže rozpracovávají formu a hodnocení studia a profil absolventa. Obsahy studia řeší dokument Studijní dokumentace programu celoživotního vzdělávání. Nakonec se zde setkáváme ještě s dalšími dokumenty, které dále upřesňují obsahy hlavních dokumentů.

Obsahy těchto hlavních kurikulárních dokumentů indikují nejlépe na behaviorální pojetí tvorby kurikula, které mezi jinými uvádí Walterová. Je to jeden z nejstarších přístupů, který může být nazýván např. také konceptuálně-empirický a předpokládá plán specifikující cíle, dosahované prostřednictvím obsahů a učebních aktivit uspořádaných od začátku do konce. V tomto případě kurikulum určují racionální postupy, které vedou k redukci vzdělávacího procesu na jednání korespondující s plánovanými cíli a aktivitami, které je možné měřit³⁰. V současné době se podle Walterové toto pojetí prakticky nevyskytuje v čisté formě, stejně tak je tomu i u CBVSS. Dokladem je existence systému evaluace kvality vzdělávání v karirových kurzech, kde se mohou studující prostřednictvím anonymních evaluačních dotazníků vyjádřit k mnoha tématům přímo souvisejícím prakticky se všemi aspekty kurzů karirového vzdělávání u CBVSS a tím se do jisté míry zapojit do zvyšování kvality vzdělávání. Díky tlaku na kvalitu se zde projevuje snaha studující průběžně motivovat k zapojení se do hodnocení kurzů a zajistit tak, pokud možno, co nejvyšší návratnost dotazníků. Se sebranými odpověďmi se dále pracuje, včetně zpětné vazby respondentům. I když se momentálně spíše nepředpokládá, že data z evaluačních dotazníků zásadním způsobem ovlivní či změní kurikulární přístupy u CBVSS, může jejich interpretace alespoň naznačit či ukázat na některé skryté obsahy podílející se na kvalitě vzdělávání a výsledném produktu. Systém evaluace se svými výstupy se tak jeví jako jeden z možných nástrojů pro potenciální zkoumání SK v profesním vzdělávání u CBVSS.

³⁰ WALTEROVÁ, Eliška. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-083-2.

7 IDENTIFIKACE A OBSAHY FENOMÉNU SK V SOUVISLOSTECH KARIÉROVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ VOJÁKŮ

Tato kapitola stručně naznačuje pouze dva z možných přístupů ke zkoumání SK ve vojenském profesním vzdělávání.

Pro chápání příčinnosti a důsledků skrytého kurikula v systému vojenského vzdělávání se nabízí v první řadě například Bombovo holistické pojetí³¹. Hierarchické uspořádání společnosti uvnitř armády, dané rozdělením personálu do hodností, potažmo do jednotlivých hodnostních sborů, kariérový řád a určité omezení práv a svobod vojáků z povolání vyplývající ze zákona – toto jsou atributy, které vybízejí k užití hlediska metodologického holismu³², kde AČR či případně resort MO může být chápán jako nadřazený celek a jednotlivé části tohoto celku představují aktéři vojenského vzdělávání. Tomuto pojetí potom odpovídá systémový neboli sociálně-politický přístup³³, který může být nahlížen buď v makro- nebo mikroúrovni. Skryté kurikulum v makroúrovni působí jako manipulativní nástroj – nerovnost - uctívání hodnostně vyšších, povinné rituály (např. slavnostní nástupy, zdravení rukou), obhajoba vlastní existence skrze indoktrinaci aktérů vojenského vzdělávání, absolvování kurzu je povinné, stanovené systémem plošně pro daný hodnostní sbor. V mikroúrovni sociálně politického přístupu je škola chápána jako totální organizace. Život ve škole je vymezen souborem formálních pravidel a každý jedinec se musí snažit přizpůsobit, k tomu slouží systém výsad a odměňování těch, kdo následují požadavky instituce. Primárním důsledkem skrytého kurikula je v tomto případě ideová manipulace jedince (zde se může jednat i o pozitivní hodnoty, např. morální, vlastenecké apod.), dalšími účinky jsou pocity viny, případně selhání, pokud se aktér vzdělávání nechová tak jak se očekává.

Budeme-li nahlížet z perspektivy individualismu, jedním z podstatných aspektů skrytého kurikula u CBVSS je přítomnost tzv. background expectations³⁴ v kariérových kurzech. Jedná se o počáteční očekávání, pozitivní, či negativní, které vytváří příčinnost na samém začátku kurzu a dokonce ještě před ním – zkušenosti předešlých ročníků (narativy), vyučující vychází ze situací a hodnocení v minulých ročnících, student zná vyučujícího z předešlých působení atd.

Příklady zdrojů/oblastí, ve kterých je možné obsahy SK u CBVSS zkoumat:

- Kariérové kurzy jsou stanoveny systémem (potřeba vyplývá z kariérního řádu). Pro všechny vojenské profesionály v odpovídajících hodnostech jsou tedy povinné. Typický účastník kurzu tak nepřichází s motivací vzdělávat se, ale spíše pouze

³¹ Ref. 14.

³² Metodologický holismus představuje princip, který zkoumá chování sociálních skupin na makroskopické úrovni. To znamená, že identita jednotlivé části systému je odvozena či určena skupinovou příslušností k danému systému. Z pohledu tohoto principu, teorie vysvětlující jakékoliv jevy v systému nemohou být redukovány na teorie o částech tohoto systému, protože jednotlivé části jsou tím, čím jsou právě díky systému, kterému náleží.

³³ Ref. 1.

³⁴ Ref. 14.

absolvovat. Z narativních rozhovorů pak vyplývá, že většina aktérů, více či méně skrytě, předpokládá, že účastník po absolvování KK dosažené znalosti ve své dnešní praxi pravděpodobně nevyužije a navíc je možné, že je nevyužije ani po svém kariérovém postupu.

- Značné „background expectations“ – u studujících zejména narativy předchůdců, u vyučujících se jedná například o přijetí některých opatření a postojů na základě situací v předešlých studijních skupinách. Součástí očekávání na pozadí může být také vzájemná znalost individuality vyučujícího a studujícího z předešlých profesních působení. A dále například nejasný přístup/postoj nadřízených velitelů ke studiu v kariérových kurzech – nemusí být vždy podporující, vlastní zkušenosti se studiem, zkušenosti z předchozími studujícími podřízenými apod.
- Jazyk, množství a typ výukových materiálů.
- Technické otázky – problematika virtuálních výukových prostředí (LMS Moodle, MS Teams), uživatelský komfort, rychlost a stabilita sítě, rychlost počítače, stabilita dodávky elektrické energie, klimatické podmínky na učebnách apod.

ZÁVĚR

Ačkoliv je problematika skrytého kurikula diskutovaná zejména v kontextu prvotního vzdělávání, má zřejmou paralelu i v procesech vzdělávání dospělých. Jedná se o fenomén, který provází jedince od narození, v průběhu celoživotního učení až do smrti. Skryté obsahy jsou přítomny v každém čase, na každém místě a neoddiskutovatelně působí na naše vnímání, upravují naše pocity a prožívání a do jisté míry zasahují také do výsledků našeho vzdělávání. Pokud vyjdeme z této premisy, můžeme pochopit, že ve vzdělávacích institucích, kde skryté obsahy působí na každodenní bázi v podobě různých zaběhlých, stále se opakujících, rituálů, či přístupů, mohou mít zesílený dopad na učícího se jedince. Skryté obsahy v edukačním procesu ovlivňují lidské prožívání, celkový přístup ke studiu, pochopení smyslu studia a v neposlední řadě kvalitu dosažených znalostí a dovedností. Toto může být dostatečným důvodem, proč se skrytým kurikulem zabývat i na CBVSS.

Autor: ***Mjr. Ing. Markéta Licková**, narozena 1977. V roce 2004 absolvovala Fakultu vojensko-technickou Vojenské akademie Brno, obor Vojenská geodézie a kartografie. Působila na různých pozicích v rámci Geografické služby AČR a účastnila se misí ISAF. V současné době působí na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany v oblasti plánování, organizace a realizace vojenských kariérových kurzů.*

Jak citovat: LICKOVÁ Markéta. Skryté obsahy v procesu vojenského profesního vzdělávání. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 141-153. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Information

The Legal Basis for the Participation of the Slovak Republic in the UNFICYP Peacekeeping Operation

Právny základ pre účasť Slovenskej republiky v mierovej operácii UNFICYP

Ján Marek, Pavel Bučka

Abstract: This article looks at the operation of the Armed Forces of the Slovak Republic in Cyprus within the UNFICYP peacekeeping operation. It presents the basic legal framework for the operation of the Armed Forces of the Slovak Republic in this peacekeeping operation and maps the progress of the peacekeeping operation and the fulfilment of tasks by its members. The aim of the research was to evaluate the current approach of the Slovak Republic to UN operations with an emphasis on addressing the security situation at Cyprus. At the same time, the article points to the important role of the Slovak Republic in the UNFICYP peacekeeping operation after it took over responsibility for the entire Sector 4 in 2018.

Abstrakt: Tento článok sa zaoberá pohľadom na pôsobenie Ozbrojených síl Slovenskej republiky na Cypre v rámci mierovej operácie UNFICYP. Predstavuje základný právny rámec pre pôsobenie Ozbrojených síl SR v tejto operácii a mapuje postup operácie a plnenie úloh jej príslušníkmi. Cieľom výskumu bolo vyhodnotiť súčasný prístup SR k operáciám OSN s dôrazom na riešenie bezpečnostnej situácie na Cypre. Článok zároveň poukazuje na dôležitú úlohu Slovenskej republiky v mierovej operácii UNFICYP po tom, čo v roku 2018 prevzala zodpovednosť za celý Sektor 4.

Key words: Armed Forces of the Slovak Republic; Legal Framework; UNFICYP; UN.

Klíčové slová: Ozbrojené síly Slovenskej republiky; právny rámec; UNFICYP; OSN.

INTRODUCTION

Security stemming mainly from peace and the country's closely linked development are a priority for every state that forms the mosaic of the international community. The past has taught us that there are armed conflicts that pose a threat to peace for the global environment. The attempt to prevent or alleviate a war is therefore a legitimate demand of the international community.¹

International crisis management organizations, including the United Nations (UN), play a particular role in efforts to ensure peace in the world, given the wide range of their resources and the areas which they are responsible for. The Slovak Republic, as a member country of this international organization, does not lag behind in fulfilling the goals set by the UN Charter. However, through its participation in UN peacekeeping operations, as one of the most visible activities of the UN, wherein it engages in peacekeeping activities in tense areas around the world, it often faces a critical view of the public.²

In the following section, we offer an overview of the participation of the Slovak Republic and its Armed Forces in the UNFICYP (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus) peacekeeping operation in Cyprus, in which professional soldiers of the Slovak Republic have long performed the tasks of international crisis management.

Using analysis and synthesis of the obtained information, the aim of the authors was to prepare an evaluation of the operation of the Armed Forces of the Slovak Republic in the UNFICYP peacekeeping operation. The information used consisted of theoretical sources, but mainly of practical experience gained during the work of professional soldiers in the UNFICYP peacekeeping operation. We chose the UNFICYP peacekeeping operation as an example of the legal basis for the Slovak Republic's participation in peacekeeping missions. The UNFICYP peacekeeping operation is important for the Armed Forces of the Slovak Republic at several levels. Firstly, the number of soldiers in the UNFICYP peacekeeping operation is the largest number of Slovak soldiers abroad. Secondly, it is an important operation, wherein Slovakia commands all of Sector 4. In the following chapters, we will describe in detail the whole process of taking over Sector 4, including the legislative process at the international level.

Before any court ruling on the solved scientific problem of activities of the Slovak Republic in the UN operation, we try to determine how it coincides with objects that are already known to us and how they differ from them. For this reason, we used the method of comparison in the research, which is of great importance in clarifying the processes of change, development and dynamics of the researched problem and the regularities of its development. In addition, qualitative methods of information analysis and synthesis were used, which are used at all stages of scientific research.

1 NAU, H., (2015). *Perspectives on International Relations*. Washington DC: CQ Press. ISBN 978-1-4522-4148-7. p. 252.

2 BLAIR, R., A. (2021). "UN Peacekeeping and the Rule of Law." *American Political Science Review*. 115 (1): 51–68. doi:10.1017/S0003055420000738. ISSN 0003-0554. S2CID 226196050.

1 LEGAL BASIS FOR THE PARTICIPATION OF THE SLOVAK REPUBLIC IN PEACEKEEPING MISSIONS

Founded in October 1945, the United Nations has set itself four primary goals:

1. To maintain international peace and security.
2. To promote friendly relations between nations.
3. To develop cooperation in solving international problems.
4. To promote human rights.

It is with these goals that the UN peacekeeping operations correspond, their sole mission being to build or maintain peace in conflict or post-conflict regions of the world.

Although the operations alone do not have their legal enshrinement explicitly stated in the UN Charter, as their existence was not anticipated at the time of the creation of the organization, their implementation is fully in line with the primary purpose thereof. Former UN Secretary-General Dag Hammarskjöld aptly listed them in the context of the UN Charter as Chapter VI - Peaceful Dispute Settlement and Chapter VII - Actions in the Event of Threats to Peace, Peace Violations and Offenses, as "Operation Six and a Half", due to their kind of placement between the mentioned chapters of the UN Charter.³

The UN Security Council gives the mandate, i.e., the role of the entities involved in the UN operation. It is in the sense of Article 24 of the UN Charter that it has the primary responsibility for the maintenance of international peace and security and acts on behalf of the members of the UN. A minimum of 9 votes out of 15 are required to approve a Security Council resolution legitimizing the deployment, size and mandate of a peace operation, with five permanent members (China, France, Russia, the United Kingdom and the United States) having the right to veto this decision.

The subsequent involvement of the Armed Forces of the UN member states in the approved peace operation is based on voluntariness. It is up to each member state, after approving the mandate of the operation, to negotiate in detail the conditions for the participation of its forces with the UN Secretary-General in the peacekeeping operation concerned.

As regards the Slovak Republic and the participation of the Armed Forces of the Slovak Republic in UN peacekeeping operations, the legal basis is offered by the Constitution of the Slovak Republic No. 460/1992 Coll., which, on the one hand, in its introductory Art. 2 calls for international treaties and thus the UN Charter as part of its legal order with the wording: "The Slovak Republic recognizes and observes the general rules of international law, international treaties by which it is bound and its other international obligations and which establishes the constitutional conditions for sending the Slovak Armed Forces to fulfilment of their tasks outside the territory of the Slovak Republic."⁴

³ RAMSBOTHAM, O., WOODHOUSE, T. (1999): *Encyclopaedia of International Peacekeeping Operations*, Santa Barbara: ABC-Clío, s. XI.

⁴ Čl. 1 ods. 2 Ústavy SR č. 460/1992 Zb.

The Government of the Slovak Republic decides on the deployment of the Armed Forces outside the territory of the Slovak Republic for the purpose of humanitarian aid, military exercises or peacekeeping observation operations, in accordance with Art. 86 of the Constitution of the Slovak Republic. Based on Art. 86, letter I of the Constitution of the Slovak Republic, the deployment of the Armed Forces outside the territory of the Slovak Republic requires the consent of the National Council of the Slovak Republic, except in the case of deployment of the Armed Forces outside the territory of the Slovak Republic, for a maximum period of 60 days, for which the decision of the Government of the Slovak Republic is sufficient.

According to the Act on the Armed Forces of the Slovak Republic No. 321/2002 Coll., humanitarian aid of the Armed Forces outside the territory of the Slovak Republic means activities aimed at mitigating or eliminating the consequences of a natural disaster, catastrophe, industrial, traffic or other operational accident, or other similar event endangering lives and health of people, property or the environment in the state the territory of which the Armed Forces are deployed in; military exercise training of the Armed Forces carried out with foreign Armed Forces outside the territory of the Slovak Republic, which is aimed at harmonizing activities, increasing combat readiness and joint inspection of military units, Armed Forces with foreign Armed Forces; and peacekeeping mission carried out jointly with foreign Armed Forces outside the territory of the Slovak Republic, aimed at observing the development of the situation in the territory of another state where there is a threat of armed conflict, or observing the development of the situation in the territory of another state affected by an armed conflict to help resolve it by peaceful means, to restore mutual trust and to ensure that the democratic order is observed in the territory of the concerned state.⁵

Based on § 12, par. 1 of the Act on the Armed Forces, however, the constitutional bodies decide on sending the Armed Forces of the Slovak Republic outside the Slovak Republic except for humanitarian aid, military exercises, peacekeeping missions, fulfilment of obligation, representing the Slovak Republic in an international organization or fulfilling the tasks of the international military headquarters, and further cooperation of the Armed Forces with foreign Armed Forces in accordance with international law. In the sense of the legal definition expressed in this legal regulation, a military operation outside the territory of the Slovak Republic means “the activity of military units, Armed Forces that are armed with military weapons and military weapon systems, relevant combat equipment and logistics carried out under the command of an international organization of which the Slovak Republic is a member, together with foreign Armed Forces in accordance with international law for the purpose of preventing armed conflict, achieving peace and maintaining it in territory threatened or affected by armed conflict.”⁶

Finally, also in accordance with Art. 1, par. 1 of the Constitutional Act on State Security in the Time of War, State of War, State of Emergency and State of Emergency No. 227/2002 Coll., the Slovak Republic exercises its state power, inter alia, with the aim of

⁵ §12 ods. 2 písm. a), b), c) Zákona o ozbrojených silách Slovenskej republiky č. 321/2002 Z. z.

⁶ §12 ods. 2 písm. d) Zákona o ozbrojených silách Slovenskej republiky č. 321/2002 Z. z.

“fulfilling the obligations arising... from international agreements by which the Slovak Republic is bound.”⁷

The statutory legal regulation of the use of Armed Forces in UN peacekeeping operations also corresponds to the above-mentioned constitutional regulation. Pursuant to § 2, par. 1 of the Act on the Armed Forces, the Armed Forces are also created for “the fulfilment of obligations arising from international treaties by which the Slovak Republic is bound.”⁸ Similarly, in accordance with this legal regulation, the fulfilment of international obligations arising for the Slovak Republic from international treaties by which it is bound is among the main tasks of the Armed Forces of the Slovak Republic (§ 4, par. 1 of the Act on the Armed Forces.). The Armed Forces of the Slovak Republic thus “perform tasks outside the territory of the Slovak Republic in accordance with international law; perform tasks within the provision of humanitarian aid, military exercises, peacekeeping observation mission, military operation, tasks arising from the representation of the Slovak Republic in an international organization or the role of the international military headquarters and tasks within the cooperation of Armed Forces with foreign Armed Forces.”⁹

Similarly, according to § 77, par. 1 of the Act on the Civil Service of Professional Soldiers and on Amendments to Certain Acts No. 281/2015 Coll. based on the decision of the relevant constitutional body, the service office sends a professional soldier outside the territory of the Slovak Republic, inter alia, “for humanitarian aid, peacekeeping missions, military operations, fulfilment of obligation in accordance with international law, for the purposes of military exercises.”¹⁰

As for professional soldiers or employees involved in the performance of the tasks of the Armed Forces. in accordance with the Act on the Armed Forces, they may be sent outside the territory of the Slovak Republic only after reaching a specified level of their training and professional readiness, which is determined by the Chief of the General Staff. Likewise, the Chief of the General Staff, or the commander appointed by him, performs the selection of soldiers and employees who participate in the performance of the tasks of the Armed Forces outside the territory of the Slovak Republic. Such soldiers and employees, unless an international agreement provides otherwise, are governed by the law of the Slovak Republic and are required to comply with the law of the receiving state.

Even in the case of sending members of the Armed Forces of the Slovak Republic and its employees to the UNFICYP mission in Cyprus, it was necessary to comply with all constitutional and legal requirements for their deployment in this operation.

The mandate was given to the operation by UN Security Council Resolution 186 of 4 March 1964, through which the main tasks of the operation may include the resolution of incidents in the buffer zone - it affects the political dialogue, conflict prevention and

⁷ §1 ods. 1 ústavného zákona o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu č. 227/2002 Z.z.

⁸ §4 ods. 1 Zákona o ozbrojených silách Slovenskej republiky č. 321/2002 Z. z.

⁹ §4 ods. 3 Zákona o ozbrojených silách Slovenskej republiky č. 321/2002 Z. z.

¹⁰ §77 ods. 1 zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 281/2015 Z. z.

contributing to order and compliance with the law.¹¹ The sending of the Armed Forces of the Slovak Republic to the peacekeeping operation in Cyprus was approved by the National Council of the Slovak Republic by Resolution No. 1372 of 10 May 2001.

2 THE COURSE OF THE UNFICYP PEACEKEEPING OPERATION

Due to its geographical location and strategic importance, the island of Cyprus was colonized and conquered by almost all important rulers of history: Alexander the Great, Ptolemy, or Richard I. In 1571, the island was acquired by the Ottoman Empire. It maintained its dominance until 1878, when it ceded the island to Great Britain. Great Britain ruled the island until 1960. In that year, Cyprus gained independence after four years of liberation struggle. The Treaty of Independence was signed by the two communities that inhabited the island, enabling the Republic of Cyprus to emerge.

The Hellenic Republic, the Republic of Turkey and the United Kingdom have become guarantors of this agreement. In 1974, with the support of the Greek junta, a coup was carried out, overthrowing the Cypriot government together with President Makarios III. The change in the political situation and the animosity between the two communities led to a two-phase military operation by the Turkish Armed Forces. They occupied 37% of the territory of the northern part of the island. The southern part of the island, with a majority Greek-Cypriot population, acts as a representative of the Republic of Cyprus, while the northern part of the island, inhabited mainly by Turkish-Cypriot populations and Turkish resettlers, acts as an independent “Turkish Republic of Northern Cyprus”, which has not been internationally recognized. It was officially recognized as a state only by Turkey (1984) and the Nakhichevan Autonomous Republic, the inland exclave of Azerbaijan (2004). Following a ceasefire agreement between the two opposition parties and the United Nations, a buffer zone was created on 16 August 1974 (at 6 pm) under the agreements, defined as the space between two ceasefire lines, which are also the front lines of enemy troops.

To control the buffer zone by UN Forces, an “Aide Memoire” was adopted in 1989, setting out the basic rules and provisions for maintaining the “Status Quo” in the buffer zone and on the ceasefire lines. The opposition forces in the conflict in Cyprus consist of the Greek Cypriot National Guard (NG) and the Hellenic Contingent in Cyprus (ELDYK) on the south side of the island and the Turkish troops (TMA) and the Turkish the Cypriot Security Forces (TCSF) in the northern part of the island.

- a) By 1 September 2018, the buffer zone was divided into the following 3 sectors:
- Sector 1 under the command and responsibility of the Armed Forces of Argentina, with the participation of members of the Armed Forces of Chile, Peru, Paraguay, Bolivia and Brazil;
 - Sector 2 under the responsibility of members of the United Kingdom Armed Forces;

¹¹ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 186 zo dňa 4. 3. 1964.

- Sector 4 under the command of members of the Armed Forces of the Slovak Republic - SLOVCON as the leading country; in Sector 4 there were also members of the Republic of Hungary - HUNCON, the Republic of Serbia - SERBCON, the Republic of Ukraine - UACON. In September 2014, the Croatian contingent - CROCON ended its activities.

b) From 1 September 2018, the division into sectors did not change, but a fundamental change occurred in Sector 4, which was taken over by the members of the Armed Forces of the Slovak Republic after the departure of members of HUNCON, SERBCON and UACON.

During the years 1974 to 1995, only members of the Austrian contingent operated in Sector 4. However, after 1995, Austria reduced its presence not only in Sector 4, but overall in the UNFICYP peacekeeping operation. Since 1995, members of the Hungarian contingent began to operate in this sector as the second country, replacing part of the members of the Austrian contingent with the strength of one platoon. Beginning in September 1997, the Hungarian contingent was further strengthened and it began to perform operational tasks of a company strength as the 1st Guard Company. In 1998, the Slovenian contingent began to perform operational tasks as the third nation in Sector 4, which replaced the Austrian soldiers of the 3rd Platoon, 2nd Company.¹²

In May 2001, the first members of the Armed Forces of the Slovak Republic were deployed to the UNFICYP peacekeeping operation, who gradually began to take command of Sector 4 from the Austro-Hungarian contingent (AUSHUNCON). On 18 June 2001, the official act of handing over Sector 4 to the Slovak contingent took place, which created the Slovak-Hungarian contingent (SLOVHUNCON), which was fully operationally responsible for this sector.

Members of the Slovak Armed Forces began operating in the UNFICYP operation on the basis of Government Resolution No. 353 of 19 April 2001 and Resolution of the National Council of the Slovak Republic No. 1372 of 10 May 2001 on the participation of the Armed Forces of the Slovak Republic in the UNFICYP peacekeeping operation. Based on the resolutions, 280 members of the Armed Forces of the Slovak Republic were sent to this peacekeeping operation in May and June 2001. For the first time in the modern history of the Armed Forces of the Slovak Republic, the Slovak Republic thus became the leading nation in a military peacekeeping operation.

In 2004, the Greek-Cypriot population rejected in a referendum the so-called "Annan's plan", the aim of which was to solve the security situation of Cyprus. The failure of the referendum significantly affected the UNFICYP peacekeeping operation. Pursuant to UN Security Council (UNSC) Resolution 1568 of October 2004, the number of Armed Forces of the UNFICYP peacekeeping operation and thus also of SLOVCON members was reduced by 30% as of 31 January 2005 by an operational order of the Commander of the UNFICYP FORCE 860 CONCEPT OF OPERATIONS.

One of the main elements in the structure of the UNFICYP peacekeeping operation, after the reduction of numbers, since 2005 have become liaison officers - MOLO,

¹² MAREK J. (2019) Mierové operácie OSN. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, p. 48. ISBN 978-80-8040-581-6.

whose task was to ensure negotiations and a higher form of communication with units of opposition forces at the level of liaison officers, battalion commanders, or regimental commanders.

On 29 September 2011, SERBCON took over from the Slovak contingent the responsibility for the operational tasks of the 2nd Guard Squadron of Sector 4 in the Pyla area (37 positions) and two positions of MOLO officers at the 1st HUNCON Guard Squadron in the Athena area. In September 2013, two MOLO officers of the Ukrainian contingent also started working in Sector 4. In September 2014, the Croatian contingent (two MOLO officers) ended operations in the UNFICYP operation and SLOVCON members took over these two positions again.¹³

Starting with the September rotation in 2014, the Sector 4 Civil Liaison Officer for Civil Cooperation (SCAMLO) started working in Sector 4 due to the expansion of civilian activities in the buffer zone (the change was implemented at the expense of the MOLO position).

In 2016, according to the "UNFICYP FORCE 860 REVIEW (FORCE 888)" concept, the number of UNFICYP troops was again increased by twenty-eight troops, starting with the September 2016 rotation in all three sectors.

Also in the case of SLOVCON, the implementation of this increase was applied since the September 2016 rotation, when the number of SLOVCON members in Sector 4 was increased by ten members, keeping the number of 169 deployed members of the Armed Forces of the Slovak Republic until the March rotation 2018 (March 9, 2018) in the UNFICYP peacekeeping operation. This number was thus the baseline before the UN made demands for transformation.

Even today, members of the Armed Forces of the Slovak Republic participate in fulfilling the most important task of the mission, which is to resolve conflicts in the buffer zone, which is 180 km long and covers 3% of the island. It is not fenced, so regular patrols are necessary. The UNFICYP peacekeeping operation is more of a political issue, with troops performing mainly support tasks. Political talks affect military life and vice versa. Equally important is conflict prevention itself.

Despite the peaceful situation in the area of operation, we must realize that the role of the UN troops is the supervision of the two Armed Forces (Turkish and Greek), which do not or only minimally communicate. Any wrong step, whether from a general or a soldier, can cause a possible conflict. It is therefore necessary to ensure strict compliance with the rules in the same way for both parties involved.

¹³ Uznesenie Vlády Slovenskej republiky č. 26/2009 k návrhu na schválenie Memoranda o porozumení medzi Organizáciou Spojených národov a vládou Slovenskej republiky ako príspevok k mierovým silám OSN na Cypre (UNFICYP) a návrhu na podpis jeho dodatkov a vykonávacích dokumentov.

2.1 Requirements for the transformation of the UNFICYP peacekeeping operation by the UN

2. 1. 1 Strategic evaluation of the UNFICYP peacekeeping operation

In UNSC Resolution No. 2369 of 27 July 2017, the UN Secretary-General was requested to carry out a strategic evaluation of the UNFICYP peacekeeping operation in order to make recommendations for its reconfiguration and optimization of structures within the existing mandate. At the same time, the resolution called on the UN Security Council to inform the UN Security Council of the outcome of the strategic review of UNFICYP peacekeeping operation within four months of its adoption (i.e. by 27 November 2017).¹⁴

For the actual evaluation of the UNFICYP peacekeeping operation, the UN Secretary-General appointed a commission headed by German diplomat Wolfgang Weisbrod-Weber, who served as UN Special Representative for Western Sahara in the past.

The strategic evaluation of the UNFICYP peacekeeping operation consisted of the following three phases of strategic evaluation:

1. **In the first phase**, all UN stakeholders, both counterparts and participating countries were consulted. At the same time, the methodology and period of the actual strategic evaluation were set. In parallel with the above activities, administrative tasks were performed consisting of concentrating and evaluating documentation in order to identify critical competencies needed to perform the required tasks and their evaluation in terms of their availability, identifying the shortcomings to be amended in order to implement mandate-related activities.
2. **In the second phase**, the evaluation team led by Wolfgang Weisbrod-Weber visited Cyprus. Extensive consultations were held with key partners of relevant civilian and military authorities representing both parts of the island, representatives of the UNFICYP peacekeeping operation as well as the diplomatic corps. The assessment team visited all three sectors of the UNFICYP peacekeeping operation.
3. **In the third phase**, the UNFICYP peacekeeping operation was assessed by members of the Department of Peacekeeping Operations (DPKO), field services, political affairs and security, who added comments to the strategic evaluation. Following the comments, the strategic evaluation of the UNFICYP peacekeeping operation was submitted to the UN Secretary-General with a recommendation to reduce the military personnel from 888 to 802 peacekeepers.

2. 1. 2 A study of the military capabilities of the UNFICYP peacekeeping operation

Following this strategic evaluation, the UN Secretary-General's Commission, Lieutenant General Carlos H. Loitey, Jean-Pierre Lacroix and Atul Khare, conducted a confidential study of the military capabilities of the UNFICYP peacekeeping operation and

¹⁴ MAREK J. (2019) Mierové operácie OSN. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, p. 48. ISBN 978-80-8040-581-6.

submitted it to the UN Secretary-General in December 2017. The message of the study was to carry out a comprehensive analysis of the UNFICYP peacekeeping forces in accordance with the conclusions of the strategic evaluation. At the same time, it evaluated the planned measures and procedures of the operation to solve the set tasks and proposed changes related to improving the synchronization of the implementation of the operation concept ("Concept 2007") in line with the existing mandate and strategic or operational development of the operation.¹⁵

One of the key conclusions of this study was, among other things, the recommendation to offer Sector 4 to a single country, which should have a positive impact on the command and control in this sector. This recommendation accelerated extraordinary political and diplomatic activity at several levels of Slovak diplomacy or diplomacy of our foreign partners. The Slovak Republic has taken over responsibility of the entire Sector 4 of the UNFICYP peacekeeping operation.

2.2 Transformation of Sector 4 of the UNFICYP peacekeeping operation according to "Concept 802"

In the first stage, the Slovak Republic implemented "Concept 802" and was able to implement this model in the first quarter of 2018. In the March 2018 rotation, the number of members of the Slovak Armed Forces in the UNFICYP peacekeeping operation was reduced from 169 (as of March 9, 2018) to 141 (from 20 March, 2018), thus reaching the level required under "Concept 802" from the then 295 to 253 members. The UNFICYP peacekeeping operation in Sector 4 continued to involve 65 members of the Hungarian Armed Forces, 2 Ukrainian MOLO officers and 45 members of the Serbian Armed Forces.¹⁶

In the second stage, in 2018, the Slovak Republic focused on strategic communication with the existing partners participating in Sector 4. The Slovak Republic, as the leading country of Sector 4, stated a clear interest and ambition to take over the whole Sector 4 to fulfil the conclusions of the UNFICYP military capability study of December 2017. Communication was conducted at the highest political and diplomatic level between the top representatives of the Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic and the Ministry of Defence of the Slovak Republic with the relevant foreign representatives of Hungary, Serbia and Ukraine.

As the replacement of HUNCON, SERBICON and UACON personnel required the Armed Forces of the Slovak Republic to increase the numbers in the UNFICYP operation at the same time, intensive staff training was started in parallel with diplomatic activities held by HUNCON, SERBICON and UACON.

¹⁵ MAREK J. (2019) Mierové operácie OSN. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, p. 48. ISBN 978-80-8040-581-6.

¹⁶ OPLAN NGŠ OS SR vo vojenskej operácii UNFICYP (Rev.2) č.: ŠBSP-17-1/2017 z 18.1.2018.

2.3 The Armed Forces of the Slovak Republic in fulfilling the ambition of a single Sector 4 under its responsibility

On 18 January 2018, the Chief of the General Staff of the Armed Forces of the Slovak Republic issued the Operational Plan for the use of the Armed Forces in the UNFICYP (Rev. 2) of 2014. This operational plan set out the number of staff in accordance with the required "Concept 802" and thus created the conditions for the takeover of Sector 4. In connection with the new numbers in accordance with "Concept 802", it was necessary for the Armed Forces of the Slovak Republic to anticipate an increase of 99 members in relation to the takeover of Sector 4, due to the need to fill positions after foreign partners leave. On 22 May 2018, the Commander of the Air Force of the Armed Forces of the Slovak Republic approved his Operational Order for the preparation to the UNFICYP peacekeeping operation for the September 2018 rotation. After the departure of foreign partners from Sector 4 of the UNFICYP peacekeeping operation (contractual obligations were terminated on 31 August 2018), it was necessary to modify the rotary flights from Slovakia in order to ensure a smooth takeover and fulfilment of operational tasks.¹⁷

3 DISCUSSION

Assumption of Sector 4 of the UNFICYP peacekeeping operation under the sole responsibility of the Slovak Republic within the concept of a single sector presented a significant milestone in the history of the Slovak Republic with effects for all stakeholders participating in fulfilling the national interests of the Slovak Republic in its participation in UN operations. The concerted effort to take over Sector 4 had a strong supra-ministerial character in carrying out a coordinated effort based on meeting the requirements of the UN Security Council, taking advantage of the dominance of the benefits associated with the status of a leading country under international law. The efforts of the foreign partners who remained involved in Sector 4 together with the Slovak Republic must be seen objectively in their efforts to maintain their military presence in a relatively secure UN-led operation. The growing pressure and demands of the UN on the deployment in Africa meant a separate set of challenges for each of the countries concerned. The financial aspects of UN-led operations, namely payments for the deployed personnel (Hungary, Slovakia, Serbia, and Ukraine) and payments for the used national Slovak equipment by the UN are among the motives of all actors in their effort to remain in Sector 4. The Slovak Republic is the country with the highest amount of national technology in Cyprus (engineer platoon) used for the benefit of the entire UNFICYP peacekeeping operation,

¹⁷ BUČKA, P., PÁSTOR, R. (2019). *Factors influencing the effectiveness of training of the RDP OS SR*. In: Human Resources Management in the Armed Forces, Security and Rescue Corps. International Scientific Conference. Liptovský Mikuláš: Academy of the Armed Forces of General M. R. Štefánik, 2019. ISBN 978-80-8040-579-3.

not only for Sector 4. Since 2001, the Slovak Republic has been the leading nation. Also based on contractual obligations, the Slovak Republic has been providing logistic support for its foreign partners within Sector 4 for a period of 20 years.

The UNFICYP peacekeeping operation in Cyprus is the operation in which members of the Slovak Armed Forces have been active for the longest time. The total of 3347 members of the Slovak Armed Forces, including 158 women, took turns in this operation, which is more than good for such a small country as Slovakia.

CONCLUSION

In all UN operations, and towards UNFICYP Headquarters at UN Headquarters in New York, it is very important that soldiers be prepared for the tasks arising from the operation's mandate. As several countries contribute to this military component, the New York Peace Operations Division has a clear policy in this regard. Before sending troops to the operation, each country conducts domestic training, which continues even after their arrival in the operation. In the first days, the soldiers pass on functions, experience and then undergo introductory training.

The intention is to prepare them in accordance with the tasks and the current situation of the operation. Various types of training are performed, including practical training, but exercises are also organized to prepare the soldiers well as a whole and to achieve the required quality of performance of crucial tasks.¹⁸

UNFICYP is an operation acting as an intermediary between opposing troops on both sides, who do not maintain any contact with each other. For this reason, a system of liaison MOLO officers for the military component is implemented, as well as liaison SCAMLO officers, who deal with civilian activities in the buffer zone. At present, there are a number of civilian activities in the buffer zone, which are controlled by members of the military police and are the responsibility of the Department of Civil Affairs, the so-called Civil Affairs Section.

UNFICYP has been positively evaluated by the international community. It is one of the peacekeeping operations where we do not record numerous losses of life and a number of injuries. It cannot be said that the problem will be solved, a small incident is enough and the situation can quickly get out of control.

This research was supported by the outcome of the project "Analysis and Simulation of Information and Security Threats Workplace (PASIBO)", which has received funding from the European Union's Grant Agreement Number OPVaV-2015/1.1/03-SORO, ITMS code 26210120044, and, in addition, of the project "Support for creating the security and defence capabilities of the state by preparing crisis management actors", IM_4200513, which has received funding by MOD SR.

¹⁸ IVANČÍK, R. 2013. Vojenské aspekty asymetrie v medzinárodnej bezpečnosti. *Politické vedy*, 2013, Vol. 16, No. 3, pp. 6-37. ISSN 1335-2741.

LIST OF ABBREVIATIONS

AUSHUNCON	Austrian and Hungarian Contingent
CROCON	Croatian Contingent
DPKO	Department of Peacekeeping Operations
HUNCON	Hungarian Contingent
LDYK	Hellenic Contingent in Cyprus
MOLO	Military Observer Liaison Officer
SCAMLO	Civil Liaison Officer for Civil Cooperation
SLOVCON	Slovak Contingent
SLOVHUNCON	Slovak and Hungarian Contingent
SERBCON	Serbian Contingent
TCSF	Turkish Cypriot Security Forces
TMA	Turkish Mainland Army
NG	National Guard
UACON	Ukrainian Contingent
UNFICYP	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus
UNSC	UN Security Council

Authors:

Assoc. prof. Pavel Bučka, PhD., born in 1957. He is a graduate of the Military Technical University in Liptovský Mikuláš (1982), the Joint Services Command and Staff College in Bracknell (1998), the George C. Marshall European Center for Security Studies (2006). He worked in leading and pedagogical positions in the field of State Security and Defence. He currently works as a professor at the Department of Security and Defence of the Military Academy in Liptovský Mikuláš. He deals with issues of International Crisis Management, Modelling and Simulation, Operation Analysis, Management of Military Units. He is an author of four monograph and more than 300 professional articles in domestic and foreign journals. He is an author or co-author of 15 domestic or foreign research projects.

Ján Marek, PhD., MBA, born in 1970. He is a graduate of the Army College in Vyškov (1992), the Military Academy in Liptovský Mikuláš (2001), the George C. Marshall European Center for Security Studies (2009), the Baltic Defence College (2015), the European School of Business and Management (2019). He worked in leading and pedagogical positions in the field of State Security and Defence. He currently works as an assistant professor at the Department of Security and Defence of the Military Academy in Liptovský Mikuláš. He deals with issues of International Relations, Security Policy and International Crisis Management. He is an author of one monograph and many professional articles in domestic and foreign journals.

How to cite: BUČKA, Pavel and Ján MAREK. The Legal Basis for the Participation of the Slovak Republic in the UNFICYP Peacekeeping Operation. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 154-167. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Procesní přístup k řízení lidských zdrojů v resortu Ministerstva obrany ČR

The Process Approach to Human Resource Management in the Czech MoD

František Mičánek

Abstrakt: Obsahem tohoto článku je tvůrčí rozpracování a návrh optimalizace vybraných činností procesu řízení lidských zdrojů v resortu MO, majících zásadní vliv na dosažení stanovených cílů personální politiky resortu MO. Článek staví na analýze současného stavu v oblasti řízení lidských zdrojů v resortu obrany provedené s pomocí dimenzionální analýzy, analýzy zainteresovaných stran, sektorové analýzy PESTLE-M a dotazníkového šetření se vzorkem důstojnického sboru (studentů kariérních kurzů KVD a KGŠ). Využívá také výsledky scénářů, na jejichž základě byla provedena predikce budoucí potřeby personálu a finančních zdrojů v návaznosti na úkoly a ambice resortu MO (demonstrováné na příkladu AČR). U vybraných aktivit procesu řízení lidských zdrojů je diskutován nejen jejich možný obsah, ale současně i vlivy vnitřních a vnějších regulátorů procesu (pokud jsou tyto již definovány), případně i nutnost tyto odpovídajícím způsobem nastavit.

Abstract: The article is a creative elaboration and proposal for optimization of selected activities of the human resources management process in the Ministry of Defense, which have a fundamental influence on achieving the set goals of personnel policy of the Ministry of Defense. The article builds on the analysis of the "status quo" of the human resource management in the Ministry of Defense, carried out with the help of dimensional and stakeholder analysis, sector analysis PESTLE-M, and questionnaire survey with a sample of officers (students of career courses KVD and KGŠ). It also uses the results of capability-based scenario, on which a prediction of the future needs of personnel and financial resources is calculated and demonstrated. For selected activities of the human resources management process their possible content is discussed, as well as the effects (or the necessity to set them accordingly) of internal and external process controllers.

Klíčová slova: Plánování podle schopností; personální politika; strategie lidských zdrojů.

Key words: Capability Based Planning; Personnel Policy; Human Resources Strategies.

ÚVOD

Lidské zdroje jsou společně s materiálními, finančními a informačními zdroji základem fungování každé organizace. Efektivní a synergické využívání a řízení všech zdrojů vede k udržení si konkurenční výhody a současně k naplnění cílů a poslání organizace. Na rozdíl od ostatních zdrojů mají ty lidské velmi výrazná specifika: těmi jsou dlouhá pořizovací doba (ale i využitelnost), nárůst užité hodnoty v čase, potřeba motivace a vzájemné interakce mezi lidmi. Pokud mají být lidské zdroje řízeny, musí být řízeny komplexně jako lidský kapitál, tedy nejen z pohledu kvantitativního (počty zaměstnanců), ale také kvalitativního. Řízením kvality lidí management současně nastavuje i kulturu organizace, ať již vědomě a záměrně, anebo nevědomky jako vedlejší produkt svého působení¹ v procesu řízení změn. Nejinak je tomu i v resortu obrany ČR, tedy ve státní, silové, nekomerční organizaci s výraznou hierarchickou strukturou a specifickou organizační kulturou.

Resort obrany ČR v současnosti prochází náročnou etapou růstu, kdy si bezpečnostní situace ve světě vynutila výrazné navýšení finančních zdrojů investovaných státem do obrany a nutnost zvětšit ozbrojené síly ČR. Probíhá masivní náborová kampaň. Bližší zkoumání problematiky lidských zdrojů ale ukazuje, že zde absentuje skutečně koncepční, holistický pohled. Je rozmělněna odpovědnost a působnost organizačních složek resortu obrany odpovědných za oblast lidských zdrojů, není zpracována či spíše formalizována personální politika resortu a na ni navazující průřezová strategie řízení lidských zdrojů s komunikační a implementační částí. Chybí kalkulace rizik. Není k dispozici podrobný popis jednotlivých personálních činností. Vstupy, výstupy, vazby, dílčí činnosti a regulátory řízení lidských zdrojů jsou nastavovány spíše stochasticky než s využitím vědeckých metod a procesního řízení. To vše vytváří podmínky, za kterých (pokud nedojde ke změně) nelze očekávat dosažení cílů deklarovaných nejvyšším managementem resortu obrany v oblasti personálu s výhledem do roku 2030.

Článek přináší syntézu teoretických poznatků a praktických zkušeností, které autor získal studiem literatury zabývající se teorií řízení lidských zdrojů, dlouholetou praxí na vysokých manažerských pozicích i doposud realizovaným výzkumem předmětné problematiky. Těžiště práce a směřování dalšího výzkumu je postaveno na hypotéze, že zavedením procesního přístupu do řízení lidských zdrojů dojde k plnohodnotnému využití personálu ve prospěch resortu obrany. Pokud bude celý proces skutečně řízen s vědomím jasně definovaného budoucího stavu, pak výsledkem budou moderní a efektivní ozbrojené síly ČR schopné naplnit svoje poslání v jakékoli situaci. Úspěch je podmíněn provedením komplexní analýzy současného a budoucího prostředí, popisem iterací klíčových faktorů, správným nastavením jednotlivých personálních činností a samozřejmě i relevantní a realistickou implementační a komunikační strategií pro řízení změny.

¹ Platí i obráceně – organizační kultura nastavuje pravidla (normy a procesy) pro řízení lidských zdrojů v organizaci. Tuto vazbu je nutno brát v potaz při nastavení procesu řízení změny v organizaci.

1 VÝSLEDKY ANALÝZY PROBLÉMU ŘÍZENÍ LIDSKÝCH ZDROJŮ V RESORTU OBRANY A KLÍČOVÝ PROBLÉM

Výsledky provedené analýzy s využitím výše uvedených kvantitativních a kvalitativních metod shrnul autor do tabulky 1.

Tabulka č. 1: Souhrn zjištění analýzy řízení lidských zdrojů v resortu obrany

Dimenze	Otázka	Zkoumané oblasti – popis problému
Předmětová	Co?	Není zaveden systém do řízení lidských zdrojů, neexistuje strategie s definovaným cílovým stavem postaveným na schopnostech, je prováděno pouze reaktivní personální řízení, výkonná a evidenční personalistika. Převažuje funkční přístup k řízení. Problém je náročný na rozhodování, vyžaduje stabilitu prostředí, pochopení jeho komplexnosti a kvalifikovaný personál na klíčových řídicích pozicích systému. Důsledek je velmi dobře kvantifikovatelný, existuje vysledovatelný dlouhodobý trend, příčiny jsou komplexní, poznané a dobře popsatelné, nikoli však lehce odstranitelné.
Prostorová	Kde?	Jde o komplexní problém, působí na něj vnější vlivy i vnitřní prostředí. Nejde o izolovaný problém, obecně se s ním potýkají i další organizace, které nejsou atraktivní z hlediska nabízených pracovních podmínek.
Časová	Kdy?	Od roku 1990 se nepodařilo karierní řád implementovat. Intenzivně se problém začíná projevovat s přechodem na profesionální OS v roce 2004. Nejedná se o cyklický problém, ale o narušení systému. Za určitých podmínek je možná náprava a přechod do rovnovážného stavu.
Kvantitativní	Kolik?	Problém je multidimenzionální, má několik příčin: dlouhodobé podfinancování resortu, politickou nestabilitu, zaměření politiků a HF resortu na krátkodobé cíle, nekonceptní organizační opatření. Týká se všech profesionálních vojáků a také všech zaměstnanců resortu obrany spadajících pod Zákon o státní službě, (obecně ale všude, kde se předpokládá karierní růst). Je dobře kvantifikovatelný a lze na něj použít systémovou dynamiku.
Kvalitativní	Jak? Proč?	Jde o prioritu priorit. Ostatní materiální statky jsou lehce pořiditelné, jejich pořízení a užívání je ale v poměru s lidskými zdroji jen krátkodobé. Zaměstnanec musí být motivován, vzděláván, má svoji vůli, hodnoty, mentální modely, představy a priority, vůči kterým poměruje svoje okolí. Je nutné komplexní vidění problematiky vycházející z reálného posouzení stavu a tradic.

Klíčový problém byl formulován na základě syntézy výsledků jednotlivých analýz s uplatněním dedukce. Byla formulována sada negativních výroků popisujících „co je špatně“ a s čím je tedy nezbytné dále pracovat. Výroky byly formulovány se snahou dosáhnout přibližně stejnou mírou obecnosti:

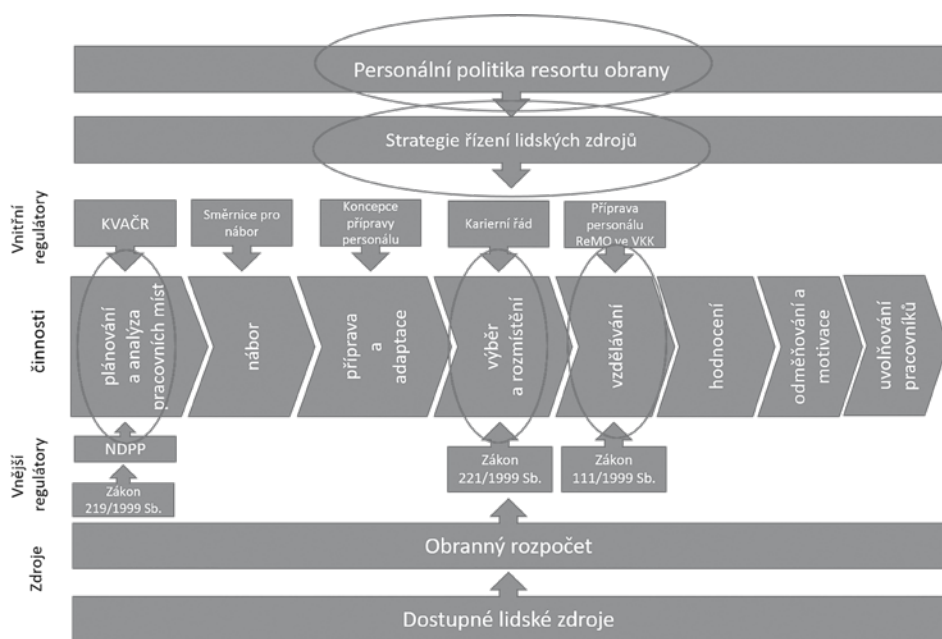
- omezené zdrojové podmínky, jejich nadhodnocená dostupnost a současně nízká efektivita využití;
- absence systémového přístupu, převažuje funkční pojetí řízení nad procesním;
- snaha upřednostňovat krátkodobé, viditelné cíle před dlouhodobostí a koncepcí;
- špatně strukturovaný problém, kdy nepochopení jeho rozsahu, hloubky a příčinných vazeb vychází z nedokonalého popisu systému;
- absence jasně formulovaných (experimentálně ověřených) pravidel, zásad a postupů, neodpovídající teoretická připravenost zainteresovaných osob;
- problém je pouze kvantifikován, není provedena kvalitativní analýza;

- nejednotný náhled a přístup k problematice u klíčových hráčů, jejich názorová a personální nestabilita;
- není kalkulováno riziko, neexistují (variantní) implementační strategie;

Klíčovým problémem je tedy:

„K managementu lidských zdrojů v resortu obrany není komplexně přístupováno z pohledu procesního řízení, iterace mezi jednotlivými personálními činnostmi, vnitřními a vnějšími regulátory, dostupnými zdroji a organizační kulturou resortu obrany nejsou dostatečně popsány, zvažovány a respektovány zainteresovanými stranami.“

2 PROCESNÍ MODEL ŘÍZENÍ LIDSKÝCH ZDROJŮ V RESORTU MO



Obrázek č. 1: Procesu řízení lidských zdrojů v resortu obrany

Návrh procesu řízení lidských zdrojů v resortu obrany (viz obrázek 1) byl konstruován jako sled na sebe navzájem navazující činností, kdy následující činnost zpracovává výstup z činnosti předcházející a přidává jí určitou užitnou hodnotu. Vstupem do procesu je požadavek na pokrytí veškerých činností a úkolů resortu obrany kvalifikovaným personálem v potřebném množství, čase a struktuře kvality, výstupem je v ideálním případě naplnění všech těchto požadavků a efektivní fungování organizace jako takové. Zákazníci jsou definovatelní ve třech rovinách: interními zákazníky jsou v první řadě samotní zaměstnanci,

dále organizační prvky resortu, externími zákazníky pak může být veřejnost, Vláda ČR, mezinárodní organizace jako NATO nebo EU – jinak řečeno veškeré relevantní zainteresované strany. Vlastníkem procesu je pak státní tajemník MO s tím, že u jednotlivých činností se předpokládá decentrální výkon a centralizované řízení.

V celém průběhu na jednotlivé činnosti působí tzv. regulátory, v našem případě převážně ve formě legislativních aktů – zákony, vyhlášky, směrnice a také koncepční dokumenty. I když si je autor vědom faktu, že teorie procesního řízení rozeznává pouze obecnou kategorii regulátorů bez dalšího členění, v práci záměrně použil podrobnější rozdělení regulátorů na vnitřní (uvnitř resortu obrany) a vnější (mimorezortní). V neposlední řadě je třeba zmínit disponibilní zdroje, se kterými celý proces pracuje, tedy část obyvatelstva ČR splňující předpoklady pro výkon služby v ozbrojených silách a taktéž finanční zdroje – rozpočet na obranu, zvláště pak část věnovanou mandatorním výdajům.

Omezující podmínky:

- Autor provedl analýzu jednotlivých personálních činností, regulátorů a zdrojů procesu a identifikoval ty elementy, které v současnosti vykazují rysy nedostatečné rozpracovanosti a současně splňují další podmínku výběru – tvoří hlavní pilíře celého procesu. Na obrázku 1 jsou tyto elementy (činnosti) procesu zvýrazněny.
- V tomto článku se autor bude podrobněji věnovat pouze oblasti plánování personálu a vnitřním regulátorům procesu řízení lidských zdrojů (strategickým koncepčním dokumentům).
- Příklady a návrhy možného postupu jsou demonstrovány pro příklad AČR.

3 PLÁNOVÁNÍ PERSONÁLU A ANALÝZA PRACOVNÍCH MÍST – NÁVRH MOŽNÉHO PŘÍSTUPU

Správné nastavení kvantitativních a kvalitativních cílů v oblasti personálu je stěžejní pro naplnění úkolů každé organizace. To nejzávažnější, co v této oblasti chybí resortu obrany ČR, je ověřitelná kalkulace či predikce potřeby, vzniklá na základě obranného plánování podle schopností, opřené o politicko-vojenské ambice ČR² a úkoly vyplývající ze zákonů³.

Nabízí se dva základní přístupy, jak přistoupit ke stanovení počtů zaměstnanců potřebných pro fungování a naplnění cílů organizace: intuitivní a kvantitativní. Intuitivní metody jsou založené na perfektní znalosti stavu organizace, jejich úkolů a cílů, jejich vzájemných vazeb apod. Patří sem především tzv. delfská metoda, kaskádová metoda a metoda manažerských odhadů. V polední době jejich použití narůstá díky některým nesporným výhodám, které mají oproti metodám kvantitativním: jsou méně náročné

² *Dlouhodobý výhled pro obranu 2035*, Ministerstvo obrany ČR-VHÚ Praha, 2019, ISBN: 978-80-7278-772-2

³ ČESKÁ REPUBLIKA. *Předpis č. 219/1999 Sb.: Zákon o ozbrojených silách České republiky*. In: Sbíрка zákonů ČR. Praha: Parlament ČR, ročník 1999, částka 76.

na podklady, jsou operativnější a velmi přesné při krátkodobém plánování, umožňují zapojení celého spektra manažerů organizace, a to nejdůležitější – jsou schopné pracovat i s těžko kvantifikovatelnými faktory. Svým charakterem jsou velmi vhodné pro použití v prostředí resortu MO, kde sice je k dispozici velké množství dat požadované pro kvantitativní metody (statistické zpracování velkého objemu dat pomocí výpočetní techniky), ale chybí odborníci schopní je skutečně vědecky zpracovávat. Naproti tomu resort disponuje širokou škálou odborníků-personalistů a zkušených manažerů-velitelů, pro které je intuitivní přístup přirozený a jsou schopni dobře interpretovat a chápat výsledky vzešlé z procesu plánování zaměstnanců. Autor práce dále použil pro svoje úvahy bilanční a kaskádovou metodu.

Bilanční metoda (obrázek 2) je postavena na postupném provedení čtyř základních kroků: v prvním je popsán výchozí stav organizace z hlediska kvantity a kvality zaměstnanců, ve druhém je nastaven cílový stav konstruovaný na základě potřeby vycházející z úkolů organizace, ve třetím je odhadnut úbytek zaměstnanců a v posledním kroku se kalkuluje možnost úhrady zaměstnanců z vnitřních zdrojů. Výsledkem je celková potřeba pracovníků získaných z vnějších zdrojů ve formě náboru a formulace požadavků na přípravu zaměstnanců.

Kaskádová metoda je založena na delegaci pravomocí kalkulovat potřebný počet a strukturu zaměstnanců na nižší manažery, v případě AČR až do jednotek druhů sil a služeb. Každý stupeň pracuje s jinou mírou podrobnosti a odhad je tím více zpřesňován (kvalitativně i kvantitativně), čím níže ve struktuře organizace postupujeme. Předpokladem úspěchu použití obou metod v praxi je existence centralizované personalistiky a jasně stanoveného vlastníka procesu.



Obrázek č. 2: Bilanční metoda

Zdroj: WERNER, R. *Podnikové hospodářství II. Personalistika*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1999. ISBN 80-7082-559-6, upraveno autorem.

Jednou z možností, jak systémově přistoupit k plánování lidských zdrojů v AČR s využitím výše popsaných metod, je stanovení potřeby personálu pro pokrytí úkolů a částí politické vojenských ambicí ČR v gesci AČR. Ty jsou armádě určeny jednak národní legislativou ČR, dále pak výstupy z procesu obranného plánování NATO. Jde o závazky poskytování schopností ve prospěch společné obrany, ke kterým se ČR dobrovolně v procesu obranného plánování NATO přihlásila. Vnitřně cíle výstavby a další úkoly jednotlivým druhům sil stanovuje např. *Koncepce výstavby AČR 2030* (KVAČR)⁴. Výše jmenované legislativní akty a výstupy z procesu obranného plánování tvoří skupinu regulátorů, které ovlivňují plánování lidských zdrojů.

Pro vizualizaci možného přístupu byla použita data (personál i finance) z roku 2012, kdy pro účely podpory rozhodovacího procesu tehdejšího ministra obrany A. Vondry bylo týmem pracovníků Sekce plánování sil MO pod vedením autora práce definováno deset skupin hlavních úkolů AČR a současně popsána jejich zdrojová náročnost:

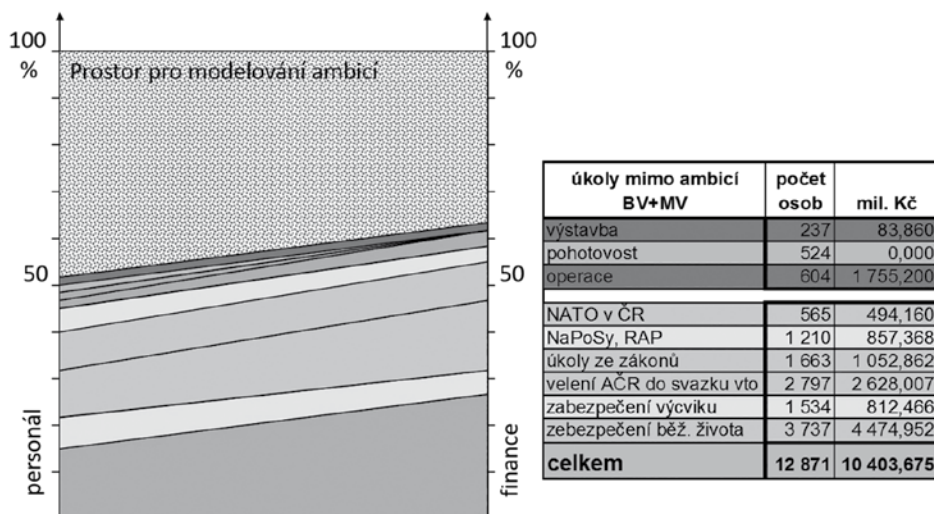
1. Výstavba, rozvoj, udržování základních schopností k zajištění obranyschopnosti ČR.
2. Přiměřený podíl na politicko-vojenských ambicích Aliance a EU a iniciativách ČR, plnění závazků „Capability Targets“ (cílů výstavby schopností).
3. Zabezpečení úkolů vyplývajících ze zákonů ČR, avšak nesouvisejících přímo s obranou ČR (za stanovení podmínek a po prioritách).
4. Host Nation Support (podpora spojeneckých vojsk) na území ČR;
5. Vyčleňování sil a prostředků (s/p) do pohotovostních uskupení NATO, EU a OSN.
6. Nasazování sil a prostředků do operací mimo území ČR.
7. Budování a udržování funkčního systému velení a řízení (na území i mimo území ČR).
8. Zabezpečení běžného života resortu MO.
9. Příprava, vzdělávání a výcvik personálu.
10. Další úkoly dle rozhodnutí Vlády ČR.

Autor dále použil postup, kdy byly nejprve z hlediska potřeby finančních prostředků a personálu⁵ popsány úkoly armády týkající se teritoria ČR, vloženy do zdrojového bazénu disponibilních zdrojů a zbývající prostor byl ponechán pro modelování našich politicko-vojenských ambicí, tedy v podstatě závazků vůči Alianci, EU a dalším mezinárodním organizacím v podobě tzv. cílů výstavby, viz obrázek 3. Tímto postupem byla vyjádřena i prioritizace úkolů, kdy nejprve řešíme otázky zabezpečení a udržitelnosti systému obrany a podpory aliančních vojsk na vlastním území, a teprve volné zdroje jsou použity pro modelování vojenských ambicí – expedičních operací. Při kalkulaci počtů byla zvažována i potřeba rotace personálu v systémech a službách pracujících 24/7/365 a dále

⁴ *Koncepce výstavby AČR 2030*, Ministerstvo obrany ČR-VHÚ Praha, 2019, ISBN 978-80-7278-789-0

⁵ Pouze ve formě kalkulace počtu osob, mandatorních (MV) a běžných (BV) výdajů. Investiční výdaje nebyly uvažovány. Zdroj: archiv SPS MO, 2012.

rotační princip 1:3 pro vyčleňování úkolových uskupení předpokládající dlouhodobou udržitelnost⁶.



Obrázek č. 3: Zdroje AČR pro pokrytí hlavních úkolů a POL-MIL ambicí

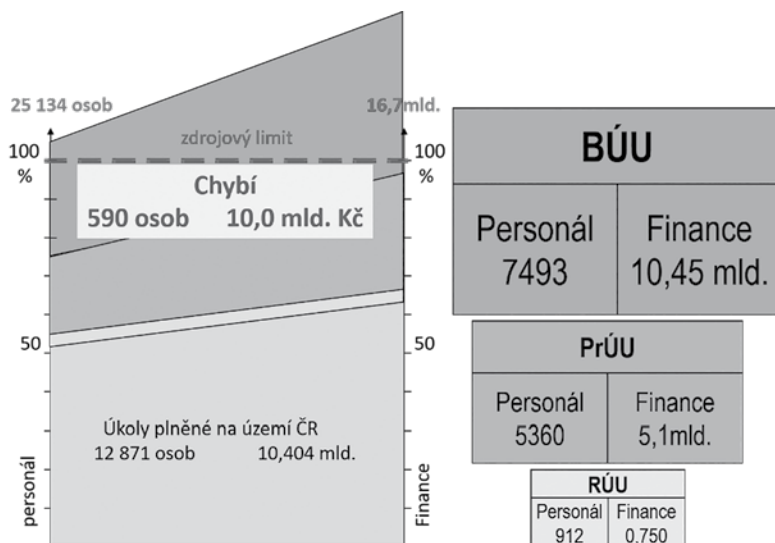
Byl použit scénář „Souběh“, kdy jak z názvu vyplývá, dochází k požadavku souběžného plnění všech úkolů a ambic, včetně nutnosti držet a docvičovat odpovídající zálohy (tedy jinými slovy nejnáročnější scénář)⁷. K modelování prostoru pro ambice přistoupilo postupem od „nejmenší po největší“, tedy nejprve se do zdrojového bazénu vložili rotní, následně praporeční a konečně brigádní úkolové uskupení. Jak je zřejmé z obrázku 4, došlo při vložení všech uskupení k překročení tehdy platného disponibilního zdrojového rámce pro rok 2012 jak v oblasti personálu⁸ (o cca 600 osob), tak i dostupného finančního rámce (o cca 10 miliard Kč).

Současně ale došlo k verifikaci minimální potřeby personálu v podřízenosti NGŠ (AČR) na cca 25 800 vojáků a souvisejících mandatorních a běžných výdajů v gesci AČR (cca 26 mld. Kč). Z výsledku tohoto jednoduchého scénáře vyplývá (pokud nejsme ochotni rezignovat na některé úkoly či ambice), že je nezbytné přijmout opatření k nastavení odpovídající tabulkových počtů profesionálních vojáků v AČR, udržovat jejich naplněnost na úrovni 90-95% a plánovitě navyšovat příslušné části obranného rozpočtu ve prospěch AČR.

⁶ Při jinak zvoleném rotačním principu, např. aliančně doporučeném 1:4, dojde k navýšení potřeby personálu i mandatorních výdajů

⁷ Všechny úkoly se týkají pouze mírového stavu, mobilizace není uvažována.

⁸ Tabulkové počty v roce 2012: AČR 25 134 osob, podíl AČR na celkovém rozpočtu MO 16,7 mld. – mandatorní a běžné výdaje.



Obrázek č. 4: Modelování POL-MIL ambicí

Současné tabulky organizačních prvků AČR v podřízenosti NGŠ pracují s počtem cca 28 000 tabulkových míst a vytvářejí tak předpoklad pro pokrytí stávajících úkolů a ambicí v gesci AČR, je vytvořena i možnost pro přechod k výhodnějšímu rotačnímu principu 1:4.

Skutečná naplněnost útvarů a zařízení nicméně osciluje kolem 80%, tedy reálně je k dispozici ne více než 22 000 profesionálních vojáků všech kategorií. Pro pokrytí úkolů a ambicí uvedených ve scénáři tedy stále chybí minimálně 4 000 osob (a to jen pro potřeby AČR).

Tento scénář poskytuje představu (makro pohled) o celkově potřebných počtech personálu pro zabezpečení úkolů resortu obrany armádou ČR, nedává však dostatečně podrobné informace pro kvalitativní analýzu personálu, tedy jaké odbornosti, jaké hodnosti a v jakých počtech potřebujeme pro jednotlivé útvary druhů vojsk a služeb.

Tuto vnitřní disproporci je možné odstranit tím, že se posuneme z makro (celoarmádního) prostředí na úroveň organizačních celků velitelství pozemních, vzdušných sil a sil podpory, tedy se kaskádovitě posuneme na taktickou úroveň. Celý scénář s využitím výše naznačené bilanční metody zopakujeme se zapojením správců vojenských odborností v následujícím pořadí:

1. všechny útvary AČR vydefinují svůj podíl na úkolech a ambicích AČR;
2. pro každý relevantní úkol a ambici provedou analýzu současného stavu, popíší, které úkoly případně nejsou schopny plnit a vyspecifikují nedostatky v oblasti personálu, materiálu a techniky;
3. zvolí (pro charakter útvaru) optimální rotační princip, podle charakteru úkolu a současně zavedené techniky kalkulují skutečnou potřebu personálu, techniky a materiálu včetně zálohy věcných prostředků v duchu aliančních standardů (NATO Capability Codes and Statements);

4. porovnají současný stav z bodu 2 a skutečnou potřebu z bodu 3, navrhnou potřebná opatření ke změně stávající organizační struktury, její doplnění personálem po vojenských odbornostech či technikou a věcnými prostředky;
5. provedou kalkulaci rizik a stanoví strategická východiska.

Výsledkem této části bilančního plánování může být např. „Formulář karty úkolů útvarů a zařízení AČR“, který je hodnotným a verifikovaným podkladem pro obranné plánování postaveném na plánování podle schopností, a to jak v části plánování potřeby personálu, tak i nastavení budoucích akvizičních procesů v daném druhu vojska či sil.

Centrální personální orgán pak s těmito údaji může pracovat jako se vstupy pro nábor, výběr, rozmístění, výcvik a vzdělávání personálu.

4 OBLAST VNITŘNÍCH REGULÁTORŮ PROCESU ŘÍZENÍ LIDSKÝCH ZDROJŮ

Tato oblast vykazuje v současnosti nedostatečné rozpracování problematiky na strategické úrovni, především chybí celoresortní koncepční rámec projevující se absencí dokumentů popisujících personální politiku resortu a strategií řízení lidských zdrojů. Koncepční dokumenty nižšího řádu jsou dostupné, průběžně revidovány a aktualizovány. Pro řízení personálu (personální práci) jsou použitelné, nicméně cílový stav personálu v nich uvedený se neopírá o exaktně provedenou kalkulaci potřeby získanou v průběhu řádného plánování schopností (jako součásti obranného plánování).

Dokument „Personální politika resortu obrany“

Personální politika v současnosti není v resortu obrany jednoznačně definována, byť je neoddiskutovatelnou součástí resortní politiky. Autor proto v dalším textu podá základní charakteristiku personální politiky, a dále navrhne možnou strukturu její formalizované formy pro použití v resortu obrany.

Východiskem se stala následující definice: „*Personální politika jsou stabilní pravidla přístupu k řízení lidí, které hodlá organizace uplatňovat. Tato politika definuje filozofii a hodnoty organizace týkající se jednání s lidmi a z nich odvozené principy očekávaného jednání manažerů při řešení personálních záležitostí*“⁹.

Personální politika je ovlivňována celou řadou faktorů, které musí být při jejím definování zváženy. Jejich základní rozdělení na vnější a vnitřní podává přehledně následující tabulka 2.

⁹ ARMSTRONG, M. Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy. 10. vydání. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80- 247-1407-3, s. 141

Tabulka č. 2: Vnitřní a vnější faktory ovlivňující personální politiku

Vnější faktory	Vnitřní faktory
• platná pracovní a právní legislativa státu - mobilita obyvatelstva - populační vývoj - vývoj trhu práce • faktory týkající se regionu daného státu - tradice a preference sociálních jistot - míra nezaměstnanosti - lokální životní úroveň obyvatel - geografické a klimatické podmínky	• právní forma organizace • velikost organizace a struktura • předmět činnosti (státní či soukromá sféra) • tradice organizace • technické a technologické vybavení • celková ekonomická situace organizace • existence a aktivita organizačních hájících zájmy zaměstnanců

Zdroj: WERNER, R. *Podnikové hospodářství II. Personalistika*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1999. ISBN 80-7082-559-6, upraveno autorem.

Personální politika má zásadní význam pro úspěšnost a zajištění bezproblémové existence organizace, a z těchto důvodů musí být nejenom dlouhodobě stabilní, ale především dobře zformulovaná a srozumitelná pro všechny zainteresované strany mající zájem na prosperitě a správném fungování organizace. Jejím cílem je zajistit, že v celé organizaci budou uplatňovány metody řízení a přístupy, které jsou v souladu s deklarovanými hodnotami organizace. Je však nutné mít na paměti, že politika v této koncepční a filozofické formě poskytuje pouze jakýsi zobecněný návod k různým aspektům zaměstnávání lidí a tím se výrazně liší od postupů či procedur, které ji rozpracovávají a uvádějí, jaké konkrétní kroky by měli být podniknuty v daném specifickém případě, aby byly v souladu s personální politikou organizace.

Personální politika může být jak formalizovaná v podobě souhrnného psaného dokumentu nebo také nepsaná. Výhody psané, tzv. explicitní politiky, jsou zřejmé – dá se velmi dobře použít při přijímání a adaptaci nového personálu i vnitřním vzdělávání managementu organizace, k pochopení filozofie a patřičnému přístupu k vyžadovaným hodnotám, je dobře uchopitelná a rychleji pochopitelná. Na druhou stranu existují i určité nevýhody, jako je menší flexibilita, což znamená, že personální politika může být až příliš formální a také omezená v tom smyslu, že v psané formě je jen těžko možné vyjádřit všechny nuance tak komplexního tématu, jako jsou hodnoty organizace a jejich atributy. Nepsaná personální politika je politika sdílená, či managementem prosazovaná, a její pochopení a zažití je pro nového příchozího náročnější, neboť k tomu potřebuje vstřícný přístup okolí a mentoring.

K formulaci personální politiky resortu obrany je možné přistupovat různým způsobem, nicméně logický a myšlenkově přehledný postup nabízí například Armstrong (2007), který po autorově doplnění vypadá následovně:

- zpracovat popis stávající organizační kultury a skrze porozumění definování souboru základních sdílených hodnot;
- provést analýzu vnitřních faktorů a existující politiky;
- provést analýzu vnějších faktorů;
- sestavit přehled všech oblastí, ve kterých je žádoucí nastavit (dílčí) politiku;
- zpracovat přehled názorů vedení organizace na oblast práce s personálem zjištěných sběrem dat;

- zpracovat přehled názorů řadových pracovníků organizace na oblast práce s personálem zjištěných sběrem dat;
- zpracovat přehled názorů významných zainteresovaných stran na oblast práce s personálem (poslanci, odbory, veřejnost...) zjištěných sběrem dat;
- na základě získaných podkladů připravit návrh politiky;
- provést připomínkové řízení se zainteresovanými stranami;
- personální politiku schválit ministrem obrany;
- připravit komunikační strategii uvnitř i vně resortu a potřebná školení klíčového personálu k jednotnému výkladu a postoji k personální politice.

Pokud je personální politika formalizována ve formě dokumentu, pak možná struktura uplatňující výše diskutovanou filozofii je následující:

1. Východiska se zdůvodněním potřeby vzniku dokumentu

2. Analýza vnějších a vnitřních faktorů (příklad viz tabulka 15)

3. Popis dílčích politik organizace:

- politika zaměstnanosti (nároky na zaměstnance, zásady jejich získávání a výběru);
- informační politika (charakter informací, pohyb informací – oboustranný vertikální a horizontální, neformální komunikace);
- politika vzdělávání a rozvoje personálu (možnosti vzdělávání, časové a finanční podmínky, trvalý rozvoj dovedností a schopností zaměstnanců);
- politika odměňování a motivace personálu (principy odměňování, stanovení odměny za práci, složky odměny, zaměstnanecké výhody, informovanost zaměstnanců o mzdové politice);
- politika rozmisťování zaměstnanců a kariérního růstu (pravidla převedení zaměstnanců na jinou práci, principy obsazování vedoucích pozic, příprava pracovníků pro vedoucí pozice);
- politika v oblasti sociálně patologických jevů (alkohol na pracovišti, kouření; návykové látky, obtěžování zaměstnanců a zneužívání postavení);
- bezpečnost a ochrana zdraví (opatření a zásady ochrany zdraví při práci, systém školení, odpovědnost);
- disciplinární záležitosti a řešení přestupků;
- stížnosti a petice (předkládání stížností a návrhů zaměstnanců, působnosti a odvolací řízení);
- zaměstnanecké vztahy (odbory, organizace práce, pracovní podmínky; organizační struktura, popisy pracovních míst, personální plánování činností; informovanost o změnách souvisejících s pracovní činností);
- politika uvolňování zaměstnanců (zásady pro odchody pracovníků z organizace, zásady propouštění pracovníků);
- sociální politiku (sociální služby poskytované zaměstnancům).

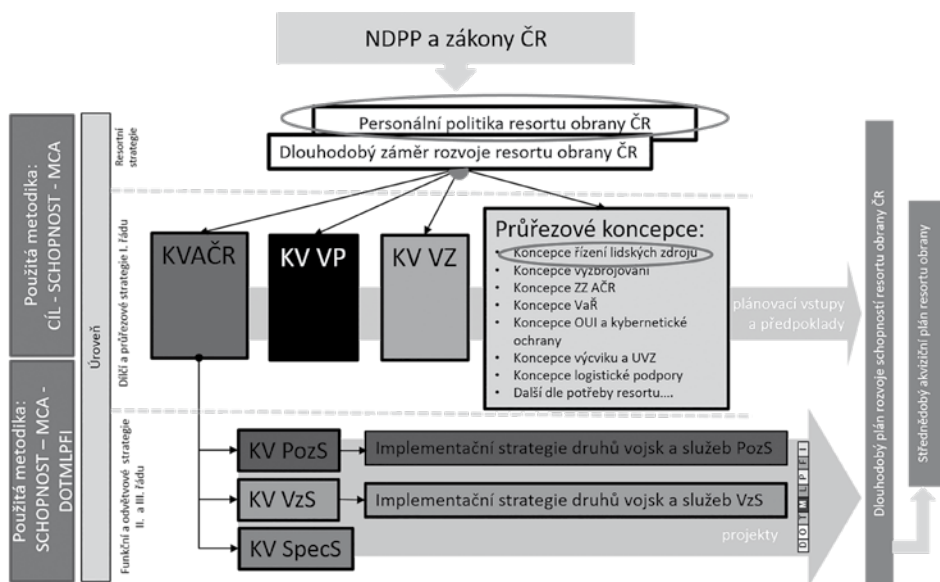
4. Analýza rizik a přínosů

5. Návaznost na legislativní akty a další koncepční dokumenty

Dokument „Strategie lidských zdrojů“

„Strategie lidských zdrojů vyjadřuje, co organizace zamýšlí udělat, pokud jde o různé stránky politiky a praxe řízení lidských zdrojů“¹⁰. Ať již ve formě psaného dokumentu, či myšlenkové konstrukce, strategie musí obsahovat minimálně tři základní části: východiska, nastavení cílového stavu a sled kroků a měřitelných aktivit vedoucích k dosažení cíle.

V současné době resort obrany nedisponuje odpovídajícím způsobem formulovanou strategií lidských zdrojů (konceptci). Deklarace požadavku na postupné zvyšování počtů, stabilitu personálu a jejich vzdělávání, přítomnou v některých koncepčních dokumentech nelze dle názoru autora s touto strategií zaměňovat. Proto bude v dalším textu naznačen možný přístup k místu, úloze a struktuře diskutovaného subjektu.



Legenda: NDPP – NATO Defense Planning Process

KVAČR – Koncepte výstavby a rozvoje Armády České republiky

KV VP – Koncepte výstavby Vojenské policie

KV VZ – Koncepte výstavby Vojenského zpravodajství

KV PozS – Koncepte výstavby pozemních sil

KV VS - Koncepte výstavby Vzdušných sil

KV SpecS – Koncepte výstavby Speciálních sil

Obrázek č. 5: Hierarchie strategických a koncepčních dokumentů v resortu obrany

Strategie lidských zdrojů musí být těsně provázána s deklarovanými cíli organizace a měla by respektovat hodnoty a standardy chování uvedené v personální politice. Svým

¹⁰ ARMSTRONG, M. Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy. 10. vydání. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80- 247-1407-3.

charakterem náleží do skupiny tzv. průřezových strategií (na rozdíl od personální politiky, která je resortní strategií, viz obrázek 5) a jako taková nachází své rozpracování v jednotlivých dílčích koncepcích – v podmínkách AČR např. v KVAČR v části zabývající se personálem. Je potřebné taktéž zdůraznit, že existuje významový rozdíl mezi strategickým řízením lidských zdrojů a strategií lidských zdrojů: strategické řízení lidských zdrojů je v podstatě obecný postup opírající se o filozofii, záměry a podmínky specifické organizace týkající se budoucnosti. Strategie lidských zdrojů se zaměřuje na konkrétní kroky a opatření, co je třeba změnit a v jakém sledu.

Na základě metodologie pro formulování strategií lidských zdrojů vytvořené Dyerem a Holderem (v Armstrong, 2007, s. 136) a po zapracování relevantních zvyklostí a standardních postupů týkajících se tvorby koncepčních dokumentů v resortu obrany, autor navrhuje strukturu strategie lidských zdrojů s tímto možným obsahem¹¹:

1. **Východiska** se zdůvodněním potřeby vzniku dokumentu;
2. **Analýza současného stavu a podmínek** vnější i vnitřní, definující příležitosti, hrozby, silné a slabé stránky (podklady pro SWOT analýzu) naznačující jejich možné působení na formulaci optimální strategie;
3. **Posouzení proveditelnosti** – kvantitativní a kvalitativní dostupnost personálu s přiměřenými náklady a zvážením faktu, do jaké míry jsou očekávání realistická, analýza zainteresovaných stran a jejich očekávání;
4. **Rozhodnutí o vhodnosti** – posoudit návaznost na personální politiku a zvolit časově i obsahově vhodný přístup podporující hodnoty a standardy organizace, provést šetření ohledně stavu organizačního klimatu ke zjištění, jaké faktory ovlivňují současnou situaci (kultura, prostředí a politika organizace, manažerský styl, konkurenční výhoda organizace apod.);
5. **Stanovení cíle** – formulaci cíle je nutno provést v návaznosti na strategii rozvoje organizace;
6. **Návrhová část** s popisem zvolené strategie jako výsledku analýzy SWOT, optimálně s využitím metody popisu po funkčních oblastech DOTMLPFI, nebo po úkolech v jednotlivých personálních činnostech a opatřeních vedoucích k jejich naplnění, viz tabulka 2;
7. **Rozhodnutí o prostředcích pro dosažení cíle** – jaké prostředky jsou potřebné, jak je možné je získat, jak dosáhnout co možná největší sladění v rámci existujících podmínek;
8. **Implementační část strategie** formou časové souslednosti jednotlivých kroků zpracované metodou SMART¹² s uvedením vyčleněných zdrojů, systémová opatření k řízení celého procesu;
9. **Komunikační část strategie** zabývající se komunikací se zaměstnanci a vnějším prostředím, nastavení informačních toků, porad a vyhodnocování etap, pokud jsou nastaveny;

¹¹ Byla zohledněna rozdílná mentalita populace ČR na rozdíl od anglosaského modelu uvažování.

¹² SMART je mnemotechnická pomůcka používaná v projektovém řízení ve fázi stanovení cílů. Jedná se o způsob, jak nastavit a následně hodnotit kvalitu projektových cílů nebo cílů osobního rozvoje

10. **Analýza rizik a přínosů** popisující, co se stane, pokud nebudeme z nějakého důvodu schopni realizovat některé opatření, dosáhnout dílčího cíle či nebudou dostupné nezbytné zdroje, a naopak jaké výhody vyplynou z realizace celého projektu pro organizaci i jednotlivé zaměstnance;
11. **Návaznost na další legislativní akty a koncepční dokumenty**

Tabulka č. 3: Strategie lidských zdrojů

Strategie lidských zdrojů (po úkolech v personálních činnostech)		
Plánování lidských zdrojů	Rozvoj lidských zdrojů	Odměňování a motivace
Získat a udržet vysoce kvalitní personál se schopností inovovat pro získání či udržení konkurenční výhody.	Podporovat a rozvíjet schopnosti nezbytné pro rozvoj organizace, podporovat a usnadňovat zvyšování intelektuálního kapitálu organizace.	Poskytovat hmotné i nehmotné pobídky, odměny a morální uznání za příkladné jednání a výsledky.
Sofistikovaný výběr personálu zabezpečující kvalitu v dostatečném množství.	Zavést procesy řízení znalostí v učící se organizaci, podpora sebevzdělávání pomocí plánů osobního rozvoje.	Systém náborových příspěvků a bonusů.
Vytvoření skupiny klíčového personálu, realizace talentového a know-how managementu.	Poskytovat vzdělání zaměřené na zvyšování výkonu formou <i>just-in-time</i> (kvalifikační kariérové a odborné kurzy) dle potřeb organizace.	
Řízené uvolňování personálu s minimalizací negativních dopadů na pověst organizace.	Rekvalifikace personálu.	Systém odchodových příspěvků a bonusů.

Zdroj: ARMSTRONG, M. Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy, 10. vydání. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1407-3, s.32, upraveno autorem

I když odpovědnost za vytvoření strategie řízení lidských zdrojů připadá sekci státního tajemníka, v jejíž struktuře je oddělení řízení personálu, všichni hlavní funkcionáři a vedoucí pracovních se k ní musí vyjadřovat a jejich připomínky musí být vzaty do úvahy.

ZÁVĚR

Řízení lidských zdrojů, a zejména pak karierní řád, jsou od počátku 90. let v centru pozornosti vedoucích pracovníků resortu obrany, příslušníků resortu – vojáků z povolání i zainteresované odborné veřejnosti. Často je možné číst či slyšet fráze typu „*personál je a vždy bude na prvním místě, je to největší bohatství organizace...*“ atd.

Řízení lidských zdrojů je ale složitý proces, kde lidé vystupují nejen v roli řízeného subjektu, ale současně proces řídí (plánují, organizují jednotlivé činnosti, vyhodnocují a pomocí zpětných vazeb i zlepšují). Probíhá v popsatečných vnitřních a vnějších podmínkách a na jeho efektivitu má dopad řada legislativních regulátorů procesu, stejně jako dostupné lidské a finanční zdroje. Úspěšnému řízení lidských zdrojů nicméně stojí v cestě mnoho překážek, které je třeba identifikovat, popsat a eliminovat. Patří

sem neschopnost manažerů a personálních útvarů jasně definovat vizi, cíle a strategii organizace v oblasti lidských zdrojů s využitím plánování podle schopností a vhodných analytických a prognostických nástrojů. Chybí základní koncepční dokumenty vyjadřující přístup vedení rezortu k řízení kvality lidských zdrojů (Personální politika a Strategie lidských zdrojů). Svou roli hraje i možná neochota zaměstnanců kontinuálně pokračovat v osobním rozvoji a vzdělávání a s tím spojená nedůvěra k novým a nevyzkoušeným věcem a postupům.

Bez pochopení vzájemných vazeb a souvislostí mezi personálními činnostmi, regulátory řízení a zdroji procesu, bez využití sofistikovaných analytických a prognostických metod, není možné hovořit o systémovém přístupu k řízení (a to nejen lidských) zdrojů v resortu obrany, a tedy ani schopnosti předkládat uvěřitelné (a ověřitelné) zdrojové požadavky na velikost obranného rozpočtu politické reprezentaci ČR.

Autor: *Ing. František Mičánek, brigádní generál v záloze, narozen 1963. Po ukončení studia na VUT Brno, obor Elektrotechnologie, a absolvování základní vojenské služby, se stal vojákem z povolání. V letech 1988–2013 postupně prošel velitelské a štábní funkce až do úrovně ředitele Sekce plánování schopností GŠ AČR. Pod jeho vedením byla v roce 2004 zpracována nová koncepce rozvoje protiletadlového vojska a následně realizován rozsáhlý modernizační program v celkové hodnotě 1,5 mld. Kč. V roce 2006 absolvoval válečnou školu letectva a PVO v USA, v letech 2009–2011 působil v Itálii na NATO Defence School jako mentor, kam se posléze ještě jednou vrátil v roce 2016 na pozici děkana. V červnu 2013 ukončil aktivní kariéru vojáka z povolání a odešel do zálohy. Následně až do roku 2016 vedl Centrum bezpečnostních a vojensko-strategických studií UO Brno. V současnosti pracuje jako výkonný ředitel fy JUFA VR, přednáší v karirových kurzech organizovaných CBVSS Brno. Zabývá se především problematikou plánování a rozvoje schopností organizace, modelováním procesů řízení lidských zdrojů a problematikou strategického řízení a komunikace.*

Jak citovat: MIČÁNEK František. Procesní přístup k řízení lidských zdrojů v resortu Ministerstva obrany ČR. *Vojenské rozhledy*. 2020, 30 (4), 168-183. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Modernizační Projekty Implementační pomůcka rozvojových projektů AČR

Modern National Projects Implementation of Development Projects in the Czech Armed Forces

Petr Křížek, Vladimír Vyklický, Aleš Tesař, Zdeněk Mikula

Abstrakt: Experti se zkušenostmi s modernizačními projekty armády využívají v obranném plánování generickou implementační pomůcku k sestavení komplexního implementačního plánu akvizic. Softwarový nástroj založený na MS Excel usnadňuje vazbu plánovací pomůcky na tvorbu implementačního plánu. Matrice funkční analýzy vytvořená pomocí softwarového nástroje je vhodná k hodnocení funkčních oblastí DOTMLPFI v rámci jednotlivých etap, a to zejména v prováděcí fázi a fázi vyhodnocení. Výsledným produktem je kontrolní list plné implementace vojenského projektu popisující jeho životní cyklus se všemi významnými milníky, který respektuje český obranný standard a kompatibilitu s doktrínou NATO.

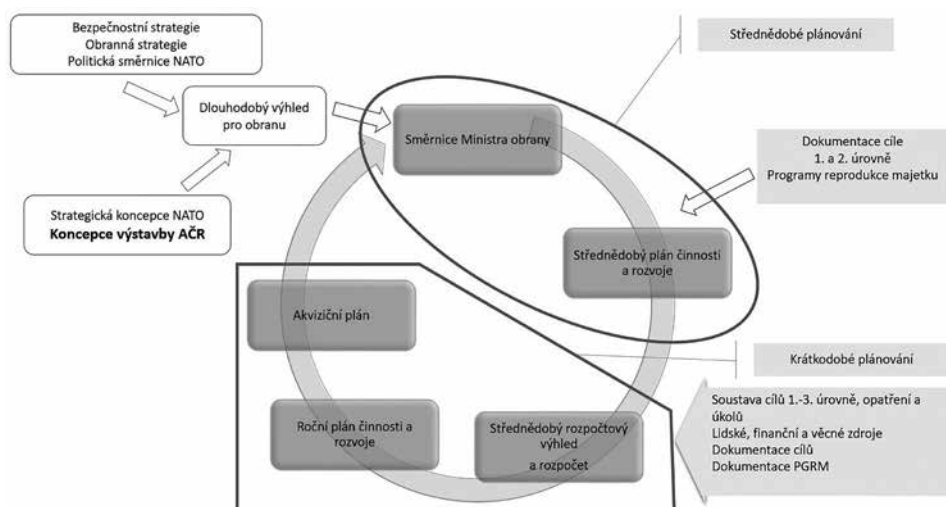
Abstract: Experienced experts in military modernization projects use a new generic implementation tool in defence planning to compile a comprehensive implementation plan for acquisitions. A software tool based on MS Excel facilitates the linking of a planning tool to create an implementation plan. The functional analysis matrix created by the software tool is suitable for the evaluation of DOTMLPFI functional areas within individual phases, especially the implementation phase and the evaluation phase. The resulting product is a checklist for the full implementation of a military project describing its life cycle with all major milestones, which respects the Czech Defence Standard and compatibility with NATO doctrine.

Klíčová slova: projekt; implementace; akvizice; rozvoj; schopnost.

Key words: Project; Implementation; Acquisitions; Development; Capability.

ÚVOD

Základem identifikace potřeby je Koncepce výstavby AČR (KVAČR) případně probíhající vývoj okolního prostředí, detekující nový požadavek, který není obsažen v koncepci. Identifikace potřeby nového rozvojového projektu je součástí systému plánování na národní a nadnárodní úrovni v procesu obranného plánování. Plánováním se rozumí soustavná, metodicky a organizačně řízená cílevědomá činnost. Cílem je zajistit optimální plnění úkolů rezortu ministerstva obrany (MO), udržování a rozvoj schopností AČR ve vazbě na vývoj vnějšího prostředí, na hodnocení vývojových trendů bezpečnostního prostředí, na hodnocení dosaženého stavu a dostupné zdroje v závislosti plnění úkolů a závazků České republiky v oblasti obrany¹ (obr. 1).



Obrázek č. 1: Plánovací procesy dle RMO č. 66/2012

Vzhledem k tomu, že v současnosti existuje celá řada normativních aktů ukládajících zpracovávat a vést řadu důležitých dokumentů, a to nejen k rozvojovým projektům, byl navržen Implementační nástroj, s jehož využitím lze zpracovávat a vést přehled o úkolech a o zpracovaných dokumentech rozvojových projektů Generické implementační pomůcky (GIP) a Komplexního implementačního plánu (KIP). Pomocné implementační nástroje kromě seznamu normativních dokumentů obsahují především výčet zpracovávaných dokumentů a seznam činností potřebných na kvalifikovaný popis obsahu projektu, jeho finanční náročnost a časovou osu plnění jednotlivých úkolů.

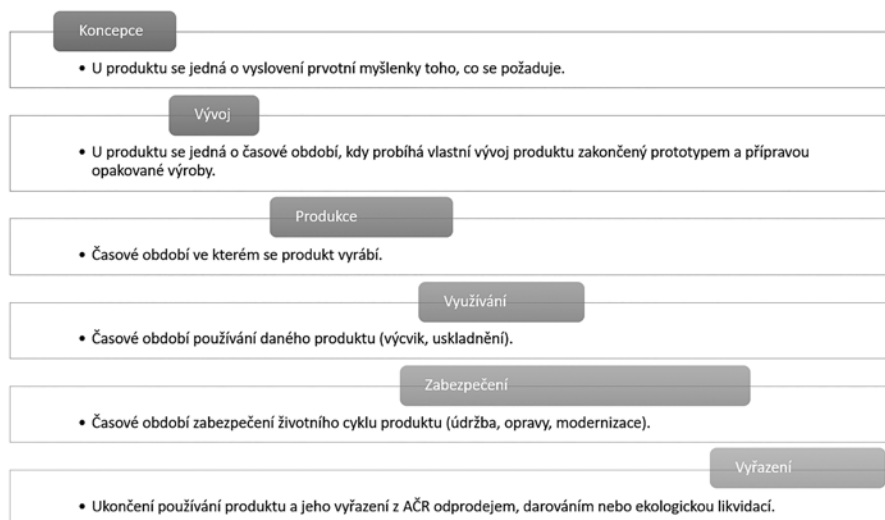
¹ Čl. 4 RMO 66/2012 Plánování činnosti a rozvoje v rezortu MO.

Za správné načasování všech úkonů potřebných k vedení rozvojového projektu odpovídají odborní funkcionáři², kterými jsou např. majetkoví hospodáři, majetkoví manažeři, náčelníci druhů vojsk, hlavní specialisté Ministerstva obrany, orgány personalistiky apod.

Odborný funkcionář nese odpovědnost i za zpracování požadavků do plánu činnosti rezortu MO na činnosti spojené s implementací rozvojových projektů, jako např. požadavky na různé druhy zkoušek vojenského materiálu.

1 ŽIVOTNÍ CYKLUS ROZVOJOVÉHO PROJEKTU

V současnosti má každý rozvojový projekt svůj životní cyklus vycházející z dokumentu NATO, který je v rámci AČR zaveden jako Český obranný standard 051655 – „Etapy a procesy životního cyklu systémů v NATO“³. Na obr. 2 je znázorněn životní cyklus rozvojového projektu⁴ dle definice AAP-48.



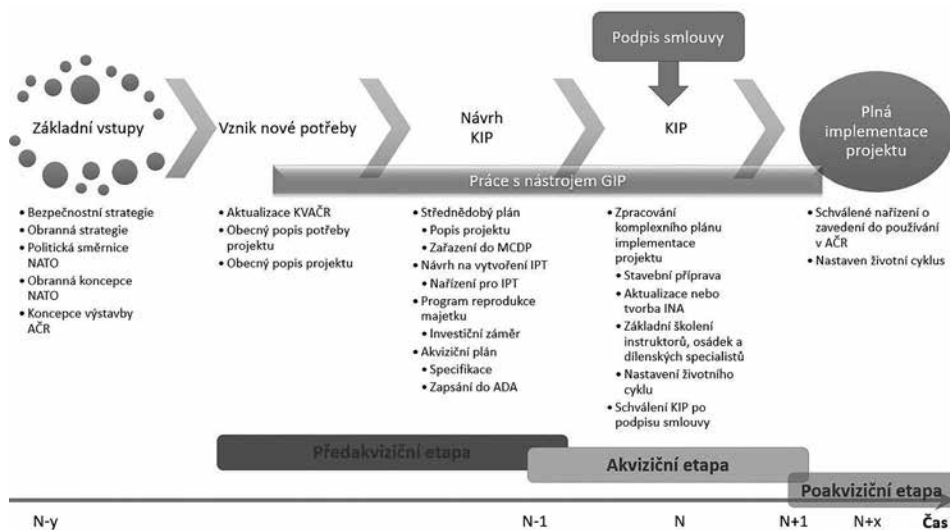
Obrázek č. 2: Životní cyklus projektu (systému) dle AAP-48.

Rozpracování úkolů a opatření je implementačním nástrojem rozděleno do tří etap, graficky vyjádřených na obr. 3.

² Čl. 3, odst. 7 RMO 66/2012.

³ ČOS 051655 Etapy a procesy životního cyklu systémů v NATO.

⁴ AAP-48 NATO SYSTEM LIFE CYCLE STAGES AND PROCESSES.



Obrázek č. 3: Implementační etapy.

1. Etapa – Předakviziční činnost

V implementačním nástroji vybereme potřebné činnosti a potřebná opatření po funkčních oblastech DOTMLPFI (Doctrine, Organization, Training, Materiel, Leadership and Education, Personnel, Facilities, Interoperability)⁵, u kterých předpokládáme, že na ně navazuje rozvojový projekt nebo tyto činnosti a opatření ovlivňují definování požadavků na rozvojový projekt. Takto vybraná opatření tvoří základní obsah GIP. První etapa zahrnuje činnosti spojené se zpracováním nebo aktualizací koncepčních dokumentů, popř. identifikace nedostatků v požadovaných schopnostech, vycházejících z dosavadních zkušeností (Lessons Learned), kde je rozpracována potřebnost rozvojového projektu k zabezpečení dané schopnosti systémovým postupem (Lessons Identified). Do první etapy dále patří činnosti spojené se zpracováním specifikace projektu a aktivity s procesem zavedení projektu do plánovacích dokumentů. V předakviziční analýze jsou další činnosti realizované v rezortu MO při přípravě projektu. Nedílnou součástí předakviziční analýzy je předběžný odhad finanční náročnosti rozvojového projektu⁶.

2. Etapa – Období akvizice

V této etapě dochází k převedení Generické implementační pomůcky (GIP) do Komplexního implementačního plánu (KIP) na základě vyhodnocení realizace přípravy rozvojového projektu a zahájení přípravy smlouvy. Základním dokumentem zpracování KIP je připravovaný Harmonogram realizace smlouvy. V tomto období probíhá finalizace přípravy smlouvy, její vlastní podepsání, příprava a schválení nařízení vojenských zkoušek,

⁵ RMO 66/2012 Plánování činnosti a rozvoje v rezortu MO.

⁶ NVMO č. 55/2017 o úplatném nabývání majetku, služeb a stavebních prací v rezortu Ministerstva obrany.

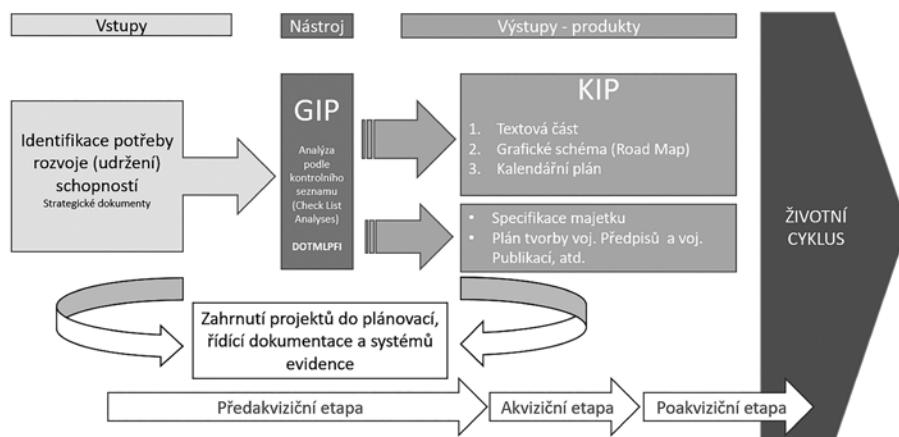
probíhají vlastní vojenské zkoušky projektu a k tomu dodaného mechanizačního a technického zabezpečení (MTZ) a mechanizačních a dílenských prostředků (MDP) ke koncovému uživateli, včetně vyhodnocení akvizičního procesu.

3. Etapa – Poakviziční integrace

Součástí KIP je i třetí etapa, tedy období po akviziční činnosti, zahrnující vlastní realizaci dodávek rozvojového projektu. V rámci tohoto období je nutné stanovit/zpracovat pravidla užívání vojenského materiálu s důrazem na systém údržby a oprav, na systém vyžadování a zabezpečení předepsaných údržeb a požadovaných oprav (zabezpečení životního cyklu) a pravidel ukončení životnosti MDP a MTZ. Systémy užívání musí být realizovány v souladu se smlouvou a ověřením akvizice v rámci vojenských zkoušek, případně zkrácených vojenských zkoušek.

2 IMPLEMENTAČNÍ NÁSTROJE

Implementační nástroj slouží k systémové identifikaci činností na rozvojovém projektu v jeho jednotlivých etapách. Obsahem implementačního nástroje je obsáhlý seznam činností a základních opatření členěných podle funkčních oblastí DOTMLPFI⁷ k zajištění jeho celkové realizace. Ke každému opatření je stanoven předpokládaný termín plnění včetně stanovení odpovědné osoby (pracovního týmu) za jejich realizaci. Po splnění daného opatření se uvede datum splnění, jméno, kdo opatření splnil, název a místo uložení dokumentu dokládajícího splnění daného opatření. Implementační nástroj slouží pro vytvoření GIP a jeho následné překlopení do KIP. (obr. 4)



Obrázek č. 4: Vazby GIP a KIP v procesu implementace rozvojových projektů

⁷ RMO 66/2012 Plánování činnosti a rozvoje v rezortu MO.

Obrázek popisuje tři etapy systému akvizice naplňující životní cyklus projektu s implementací do operačního použití v AČR. Rozsah projektu pro udržení či rozvoj schopností se určí pomocí nástroje Generické implementační pomůcky (GIP), která je po kontrolním ověření seznamem (Check list) realizována v plánovací a řídicí dokumentaci a následně rozpracována do Komplexního implementačního plánu.

Vytvoření základního seznamu činností a opatření předchází mnoho kroků, spočívajících v popisu jednotlivých bodů funkční analýzy se zaměřením na přípravu a implementaci projektu v rámci požadované schopnosti. Popis schopností je obsažen v základní tabulce s následujícími sloupci:

- a) Oblast – oblastí se rozumí jednotlivé oblasti funkční analýzy DOTMLPFI.
- b) Činnost – činností se rozumí základní popis toho, co je potřeba učinit k tomu, aby daná funkční oblast byla popsána a řádně naplněna.
- c) Opatření – je bližší a věcnější rozpracování činnosti k naplnění dané oblasti z funkční analýzy.
- d) Legislativa – je odkaz na vnitřní předpis či jinou vojenskou normu nařizující provést dané činnosti či opatření.

3 GENERICKÁ IMPLEMENTAČNÍ POMŮCKA

Generická implementační pomůcka⁸ (GIP) představuje obecnou metodickou pomůcku k zavádění nových akvizic do operačního použití v AČR. Účelem pomůcky je systémově identifikovat činnosti spojené s novým akvizičním (rozvojovým) projektem ve dvou ze tří časových úseků – před a v průběhu akvizice. Při jejich definování se vychází z funkčních oblastí a platné legislativy. Vlastník projektu⁹ určí vedoucího integrovaného pracovního týmu (IPT ve své podřízenosti, který podle složitosti rozvojového projektu navrhne složení IPT). IPT je ustanoven nařízením NGŠ AČR a řídí se dle generického statutu a jednacího řádu.

Generická implementační pomůcka se skládá z jednotlivých činností a opatření po funkčních oblastech nacházející se v implementačním nástroji a je doplněn o následující sloupce:

- přehled platné legislativy (v elektronické verzi implementačního nástroje);
- datum do kdy je potřeba dané opatření splnit;
- název organizačního celku, odboru, oddělení, které odpovídá za splnění daného opatření;
- jméno odpovědné osoby;
- datum splnění daného opatření;
- druh výstupu a místo uložení (např. dokument s čj.);
- podpis.

⁸ Náhled Generické implementační pomůcky je k dispozici ve webové verzi časopisu Vojenské rozhledy u tohoto článku.

⁹ Čl. 2 písm. g RMO č. 103/2013 Projektové řízení v rezortu Ministerstva obrany.

Množství činností a opatření vychází ze složitosti připravovaného nového projektu. GIP představuje obecnou (generickou) pomůcku analýzy pomocí kontrolního seznamu (Check List Analysis – CLA) pro plánování, přípravu a pořízení rozvojového projektu v AČR. CLA je velmi jednoduchá technika využívající seznam položek, kroků či úkolů, podle kterých se ověřuje správnost či úplnost postupu. Analýza pomocí kontrolního seznamu je často základem různých sofistikovaných metod v oblasti kvality, bezpečnosti či rizik. Generický kontrolní list slouží pro nastavení kontroly splnění všech opatření k úspěšné realizaci projektu v nastavených parametrech a jeho přetvoření v KIP. Implementační pomůcka obsahuje (obr. 5):

- titulní list se schvalovací doložkou manažera cíle druhé úrovně (např. ředitele sekce),
- složení projektového týmu jako výpis z Nařízení NGŠ AČR,
- stručný popis rozvojového projektu,
- implementaci po funkčních oblastech.

Generická implementační pomůcka je tak živým dokumentem, který se trvale aktualizuje podle skutečného stavu vývoje připravenosti realizovatelnosti projektu a blížícího se termínu podpisu smluvního vztahu.

4 KOMPLEXNÍ IMPLEMENTAČNÍ PLÁN

V průběhu akviziční etapy je činnost IPT zaměřena na zpracování implementačního plánu a na podporu manažera projektu při plnění akvizičních procesů u sekce vyzbrojování a akvizic MO v souladu s rozhodnutím vlastníka projektu. V případě realizace projektového řízení poskytuje integrovaný pracovní tým podporu projektovému týmu. Základním východiskem pro tvorbu KIP¹⁰ je zdárný průběh akviziční etapy rozvojového projektu, tzn., že došlo k podpisu smlouvy o dodání rozvojového projektu a dochází k upřesnění složení pracovního týmu zodpovědného za realizaci vojenských zkoušek. KIP představuje nástroj pro úspěšnou implementaci – zavedení nového projektu do užívání v AČR.¹¹

Pro tvorbu plánu se využívá implementační nástroj a vychází se z analýzy naplněnosti a využitelnosti generické pomůcky (GIP) a z ustanovení smlouvy týkající se plánu dodávek, plánu provedení vojenských zkoušek a stanovených školení. Dále se využijí výstupy z činnosti IPT a výstupy z realizace jednotlivých kroků akvizičního procesu.

Komplexní implementační plán (KIP) se prolíná druhou a třetí etapou obsahující přehled činností a opatření tříděných podle funkčních oblastí zabezpečujících úspěšné provedení vojenských zkoušek a úspěšnou implementaci rozvojového projektu do užívání v AČR a především úspěšnou implementaci u konečného uživatele. Plán obsahuje tyto následující tři základní fáze:

¹⁰ Náhled grafické části Komplexního implementačního plánu je k dispozici ve webové verzi časopisu Vojenské rozhledy u tohoto článku.

¹¹ NVMO č. 100/2015 Zavádění vojenského materiálu do užívání v rezortu Ministerstva obrany.

- a) přípravná fáze (cca 2 měsíce) – jejím obsahem je složení projektového týmu odpovědného za realizaci implementačních opatření a zpracování KIP (Tým může být totožný jako u GIP).
- b) prováděcí fáze (cca 2 roky) - slouží ke kontrole plnění nastavených činností a opatření v jednotlivých funkčních oblastech, k aktualizaci krátkodobých a dlouhodobých opatření vedoucích k úspěšné implementaci, úspěšnému používání zavedeného rozvojového projektu a ke kontrole spuštění a nastavení opatření vycházejících z životního cyklu.
- c) vyhodnocovací fáze – obsahem je kontrola splnění všech opatření komplexního implementačního plánu a zhodnocení, že projekt je zdárně implementován u konečného uživatele, jsou nastaveny a spuštěny opatření zabezpečující jeho bezporuchové a plnohodnotné používání včetně finančního zabezpečení nákladů životního cyklu.

Komplexní implementační plán KIP obsahuje:

- titulní list se schvalovací doložkou ředitele sekce (manažera cíle druhé úrovně),
- složení projektového týmu jako výpis z Nařízení NGŠ AČR,
- Plán provedení jednotlivých činností a opatření,
- Plán činnosti integrovaného pracovního týmu.

Komplexní implementační plán je nedílnou přílohou Nařízení NGŠ AČR ke komplexnímu zavedení nového rozvojového projektu, které obsahuje složení projektového týmu ze složek ministerstva obrany, AČR a zástupce dodavatele.

Komplexní implementační plán¹² a činnost integrovaného pracovního týmu IPT končí dodávkou posledního kusu rozvojového projektu do AČR a zpracováním vyhodnocení splnění KIP, vyhodnocení implementace rozvojového projektu a zveřejněním zkušeností z implementace projektu (Lessons Learned).

ZÁVĚR

V průběhu roku 2020 byla u sekce rozvoje sil MO zkušebně používána generická implementační pomůcka GIP a s její pomocí byly vytvářeny komplexní implementační plány pro již rozběhlé, anebo právě připravované rozvojové projekty. Na základě jejich zkušeností a připomínek byla generická implementační pomůcka v prostředí MS Excel upravena tak, aby uživatelům zpříjemnila práci a byla uživatelsky přívětivá a umožnila vytvořené výstupy překlopit do dalších vytvářených dokumentů bez nutnosti jejich ručního přepisování.

Vzhledem k rozsáhlému seznamu opatření a složitosti přípravy a implementace nového rozvojového projektu je potřeba zpracovat soubor opatření, ve kterém je seznam rozdělen do třech skupin podle etap, stanoveným implementačním nástrojem.

¹² Možný vzor uložen na www.vojenskerozhledy.cz

Vhodným způsobem je hodnocení etap rozvojového projektu pomocí funkční analýzy za použití matice, ve které jsou jednotlivé body označeny za další možnou funkční oblast, kterou jsou ovlivňovány nebo kterou ovlivňují.

Implementační nástroj tak tvoří ucelený seznam možných oblastí, činností a opatření, které je vhodné při přípravě rozvojového projektu neopomenout. Výběrem jednotlivých oblastí, činností a opatření vztahujících se ke konkrétnímu rozvojovému projektu vzniká generická implementační pomůcka GIP a následně komplexní implementační plán KIP. Pomůcka ani plán nenahrazují tvorbu zpracování jiných dokumentů (plánů) stanovených jinými předpisy rezortu MO.

V současné době lze konstatovat, že Generická implementační pomůcka má ambice stát se uznávanou pomůckou v zemích NATO. Je nepostradatelná k implementaci rozvojových projektů do prostředí AČR. Efektivnímu využití pomůcky brání nestabilita rozpočtu resortu MO v oblasti provozních běžných výdajů při zabezpečení životního cyklu majetku.

SEZNAM ZKRATEK

AČR	Armáda České republiky
CLA	Check List Analysis
DOTMLPFI	Metodologie hodnocení po funkčních oblastech – doktríny, organizace, výcvik, materiál, vedení, personál, nemovitá infrastruktura, interoperability (RMO 66/2012)
GIP	Generická implementační pomůcka
KIP	Komplexní implementační plán
KVAČR	Koncepce výstavby AČR
MDP	Mechanizační a dílenské prostředky
MO	Ministerstvo obrany
MTZ	Materiální a technické zabezpečení
NATO	Severoatlantická aliance
NGŠ AČR	Náčelník generálního štábu AČR

Autoři: *Ing. Petr Křížek, Ph.D., narozen 1968. Je absolventem VA Brno (1995) a Univerzity obrany Brno (2013). Působil v odborných funkcích logistiky AČR až po funkci náčelníka služby provozu AČR (2007-2011) a sloužil jako státní*

zaměstnanec ministerstva obrany v oblasti střednědobého plánování. Nyní pracuje jako akademický pracovník Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií UO Brno. Publikuje ve sbornících z konferencí v ČR a Rumunsku.

Plk. gšt. Ing. Vladimír Vyklický, narozen 1965, absolvent Vojenské Akademie Antonína Zápotockého v Brně. Působil ve štábních funkcích GŠ a AČR a strukturách NATO. Byl gestorem řízení letového provozu a radiotechnického vojska a účastnil se zpracování několika koncepčních strategických dokumentů, jako např. Bílá kniha o obraně nebo KVAČR 2030. V současné době pracuje jako starší vědecký pracovník Centra bezpečnostních a vojensko-strategických studií UO.

pplk. gšt. Mgr. Aleš Tesař, narozen 1976. Je absolventem Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v oboru právo a právní věda (2003). Působil ve vedoucích funkcích v Právní službě Armády České republiky. Od června 2019 pracuje na Oddělení strategického řízení obrany Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany v Brně. Zabývá se především právními aspekty obrany státu, práva ozbrojeného konfliktu a problematikou leadershipu.

Plk. gšt. Ing. Zdeněk Mikula, MSS, narozen 1972. Vystudoval bakalářské (1995) a magisterské (2000) studium na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově a Vysokou válečnou školu pozemních sil Spojených států amerických (2018) s titulem Magistr strategických studií. Vojenskou službu zahájil v roce 1995 a zastával velitelské a štábní pozice u 1. dělostřelecké brigády, 4. brigády rychlého nasazení, 7. mechanizované brigády a generálního štábu AČR. V současné době je ředitelem odboru rozvoje pozemních sil, sekce rozvoje sil MO.

Jak citovat: KŘÍŽEK, Petr, Vladimír VYKICKÝ, Aleš TESAŘ a Zdeněk MIKULA. Modernizační Projekty - Implementační pomůcka rozvojových projektů. *Vojenské rozhledy*. 2021, 30 (4), 184-193. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

OBSAH

Revolta francouzských vojáků proti nezvládnuté přistěhovalecké politice	3
<i>Jan Eichler</i>	
Súčasná nukleární strategie a výzbroj Spojených států amerických a Ruskej federácie	23
<i>Adam Potočník</i>	
Konvergence aliančního a unijního plánovacího procesu jako součást posílení strategického partnerství NATO a EU	45
<i>Zdeněk Petráš</i>	
Kvalitativní výzkum na směřování projektů PESCO v oblasti CBRN	60
<i>Miroslav Pohanka, Antonín Novotný</i>	
Plánování státních hmotných rezerv založené na scénářích: případová studie Lotyšska	74
<i>Jan Stejskal</i>	
Nové války: terorismus a „asymetrická“ válka	93
<i>Alexander Treiblmaier</i>	
Přehled bezpečnostních teorií a konceptů a příklad Bulharské republiky v chápání problematiky bezpečnosti	109
<i>Elitsa Petrova, Stoyko Stoykov</i>	
Odměňování vojenských profesionálů v České republice a Slovenské republice	123
<i>Monika Davidová, Vladan Holcner, Libor Jílek, Alojz Flachbart</i>	
Skryté obsahy v procesu vojenského profesního vzdělávání	141
<i>Markéta Licková</i>	
PŘÍLOHA	
Právní základ pro účast Slovenskej republiky v mierovej operácii UNFICYP	154
<i>Ján Marek, Pavel Bučka</i>	
Procesní přístup k řízení lidských zdrojů v resortu Ministerstva obrany ČR	168
<i>František Mičánek</i>	
Modernizační Projekty Implementační pomůcka rozvojových projektů AČR	184
<i>Petr Křížek, Vladimír Vyklický, Aleš Tesař, Zdeněk Mikula</i>	

CONTENTS

The Revolt of French Soldiers Against the Failing Immigration Policy	3
<i>Jan Eichler</i>	
Current Nuclear Strategies and Arsenals of the United States of America and the Russian Federation	23
<i>Adam Potočnáák</i>	
Convergence of NDPP and CSDP Planning Process as a Part of the NATO-EU Strategic Partnership Reinforcing	45
<i>Zdeněk Petráš</i>	
Qualitative Research on PESCO Projects Direction in the Field of CBRN	60
<i>Miroslav Pohanka, Antonín Novotný</i>	
Scenario-based Planning of State Material Reserves: Case Study of Latvia	74
<i>Jan Stejskal</i>	
The New Wars: Terrorism and “Asymmetric” Warfare	93
<i>Alexander Treiblmaier</i>	
The Overview of Security Theories and Concepts and the Example of the Republic of Bulgaria in Understanding the Problem of Security	109
<i>Elitsa Petrova, Stoyko Stoykov</i>	
Remuneration of Professional Soldiers in the Czech Republic and in the Slovak Republic	123
<i>Monika Davidová, Vladan Holcner, Libor Jílek, Alojz Flachbart</i>	
The Hidden Contents in the Professional Military Education Process	141
<i>Markéta Licková</i>	
ENCLOSURE	
The Legal Basis for the Participation of the Slovak Republic in the UNFICYP Peacekeeping Operation	154
<i>Ján Marek, Pavel Bučka</i>	
The Process Approach to Human Resource Management in the Czech MoD	168
<i>František Mičánek</i>	
Modern National Projects Implementation of Development Projects in the Czech Armed Forces	184
<i>Petr Křížek, Vladimír Vyklický, Aleš Tesař, Zdeněk Mikula</i>	

Časopis VOJENSKÉ ROZHLEDY
čtvrtletník

Vydává:
Ministerstvo obrany České republiky, Tychonova 1, 160 01 Praha 6 – Dejvice

Vydávající instituce:
Univerzita obrany v Brně, Kounicova 156/65, 662 10 Brno

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy č. 4/2021
Ročník: XXX. (LXII.)

Datum předání do tisku: 30. listopadu 2021

Rozšiřuje:
OKP MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. 973 215 563, endlovao@army.cz

Redakce: Ing. Petr Koziel, telefon: 973 443 499
E-mail: vojenskerozhledy@unob.cz

Redakční rada: Ing. Ján Spišák, Ph.D. (předseda), PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., pplk. Marco Biagini, Ph.D., M. A., doc. PhDr. Felix Černoch, CSc., plk. Florian Cîrciumaru, Ph.D., Mgr. Lukáš Dyčka, Ph.D., doc. PhDr. Jan Eichler, CSc., kpt. Mgr. et. Mgr. Jakub Fučík, Ph.D., prof. Dr. hab. Artur Gruszczak, plk. gšt. doc. Ing. Vladan Holcner, Ph.D., Ing. Vladimír Karaffa, CSc., prof. Ing. Aleš Komár, CSc., PhDr. Tomáš Kopečný, Mgr. Josef Kraus, Ph.D., Mgr. Tomáš Kučera, Ph.D., genmjr. Ing. Miloslav Lafek, prof. Juha-Matti Lehtonen, Ph.D., plk. gšt. Ing. Tomáš Novotný, Ph.D. MSc., Mgr. Martin Riegl, Ph.D., plk. Chris Rogers, MA, MMAS., doc. Hofrat Univ. Dr. Erwin Schmidl, Ph.D., Dr. hab. Zdzisław Sliwa, RNDr. Pavel Štalmach, MBA, Ing. Miroslav Šuhaj, Ph.D., Mgr. et Mgr. Lukáš Tichý, Ph.D.

Tajemník redakční rady: Ing. Petr Koziel

Sídlo redakce: Kounicova 65, 662 10 Brno

Adresa pro zaslání pošty: Vojenské rozhledy – redakce, Kounicova 156/65, 662 10 Brno

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:
<http://www.vojenskerozhledy.cz/>

Časopis je evidován:

- v evropské databázi ERIH PLUS
- v seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice
- v mezinárodní databázi Index Copernicus Journals Master List 2015
- v katalogu Národní knihovny České republiky
- v databázi Central and Eastern European Online Library GmbH (CEEOL)
- v Crossref database (DOI)
- v databázi Directory of Open Access Journals (DOAJ)

Od čísla 1/2018 je časopis indexován v databázi Emerging Sources Citation Index na Web of Science

Grafická úprava: Adéla Zemanová

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292 (print), ISSN 2336-2995 (on-line)

doi: 10.3849/2336-2995

